

T.C.
İSTANBUL MEDENİYET ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

JAPON DIŞ POLİTİKASINDA DEVLET KİMLİĞİNİN
DÖNÜŞÜMÜ: 1990 SONRASI ABD VE ÇİN İLE İLİŞKİLER

Doktora Tezi

ZÜLAL ZENGİN

TEMMUZ 2021

T.C.
İSTANBUL MEDENİYET ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

JAPON DIŞ POLİTİKASINDA DEVLET KİMLİĞİNİN
DÖNÜŞÜMÜ: 1990 SONRASI ABD VE ÇİN İLE İLİŞKİLER

Doktora Tezi

ZÜLAL ZENGİN

DANIŞMAN

PROF. DR. ÖZDEN ZEYNEP OKTAV

TEMMUZ 2021

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu, akademik ve etik kuralları gözeterek çalıştığımı ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt ederim.

Zülal ZENGİN

Danışmanlığını yaptığım işbu tezin tamamen öğrencinin çalışması olduğunu, akademik ve etik kuralları gözeterek çalıştığını taahhüt ederim.

Prof. Dr. Özden Zeynep OKTAV

İMZA SAYFASI

Zülal ZENGİN tarafından hazırlanan “Japon Dış Politikasında Devlet Kimliğinin Dönüşümü: 1990 Sonrası ABD ve Çin ile İlişkiler” başlıklı doktora tezi, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalında hazırlanmış ve jürimiz tarafından kabul edilmiştir.

JÜRİ ÜYELERİ

İMZA

Tez Danışmanı:

Prof. Dr. Özden Zeynep OKTAV
İstanbul Medeniyet Üniversitesi

.....

Üyeler:

Doç. Dr. İdil TUNÇER KILAVUZ
İstanbul Medeniyet Üniversitesi

.....

Dr. Öğretim Üyesi Fatih BAYRAM
İstanbul Medeniyet Üniversitesi

.....

Dr. Öğretim Üyesi Ümit ALPEREN
Süleyman Demirel Üniversitesi

.....

Dr. Öğretim Üyesi Hatice ÇELİK
Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi

.....

Tez Savunma Tarihi: 5/7/2021

ÖNSÖZ

Bu tez çalışmasında bana yol gösteren ve her zaman pozitif tutumuyla moral desteği sağlayan, öğrencileriyle sıcak ilişkisini ve çalışma disiplinini her daim örnek alacağım, değerli danışman hocam Prof. Dr. Özden Zeynep OKTAV'a şükranlarımı sunarım.

Tez izleme kurulumda yer alan ve tezimi daha iyi yazabilmem için bana kıymetli katkılarda bulunan Doç. Dr. İdil TUNÇER KILAVUZ ve Dr. Öğretim Üyesi Fatih BAYRAM hocalarıma çok teşekkür ederim. Ayrıca, tez savunma jürimde bulunan Dr. Öğretim Üyesi Ümit ALPEREN ve Dr. Öğretim Üyesi Hatice ÇELİK hocalarıma da değerli katkılarından dolayı müteşekkirim.

Ders döneminde dersini aldığım hocalarıma, özellikle Araştırma Yöntemleri dersinden çok faydalandığım Prof. Dr. Berdal ARAL hocama minnettarım. Dersini resmî olarak alamasam da beni derslerine misafir olarak kabul eden, pandemi döneminde online seminerleriyle hem akademik destek hem de moral kaynağı olan Doç. Dr. Helin SARI ERTEM hocama da çok teşekkür ederim.

Pandemiden önce tezimi yazarken bana ev sahipliği yapan İSAM Kütüphanesi ve İTÜ Merkez Kütüphanesine de güzel anıları için ayrıca teşekkür etmek isterim.

Son olarak, bana her türlü imkânı sağlayan, maddi ve manevi destek olan anneme ve babama, ayrıca lojistik ve teknik katkılarını yadsıyamayacağım ağabeyime teşekkür ederim.

ÖZET

JAPON DIŞ POLİTİKASINDA DEVLET KİMLİĞİNİN DÖNÜŞÜMÜ: 1990 SONRASI ABD VE ÇİN İLE İLİŞKİLER

Zengin, Zölal

Doktora Tezi, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Özden Zeynep Oktav

Haziran, 2021. 258 Sayfa.

Bu çalışmada Japonya'nın Soğuk Savaş sonrası kimlik değışimi, ABD ve Çin ile ilişkileri üzerinden değıerlendirilmeye çalışılmaktadır. İnşacı bir yaklaşım benimsenerek, Japonya'nın hem uluslararası sistemle hem de ABD ve Çin ile etkileşimleri sonucu kimliğinin nasıl inşa edildiğı ele alınmaktadır. Japonya'nın ABD ve Çin ile ilişkileri, kimlik değışimini tetikleyen belli olaylar ve meseleler esas alınarak değıerlendirilmektedir. Japonya'nın devlet kimliğı Çin'in ve ABD'nin temsil ettiğı Asyalı-Batılı ikiliğı üzerinden de incelenmektedir.

Bu çalışmanın hazırlanmasında nitel araştırma yöntemleri kullanılmıştır. Birincil kaynaklar olarak Japon Dışışleri Bakanlığı'nın 1990-2020 yılları arasında yayınlanmış olan Diplomatik Mavi Kitaplarından yararlanılmaktadır. Ayrıca, aynı dönemdeki Başbakanların parlamentoda yaptıkları yıllık politika konuşmalarının söylem analizi yapılarak, 30 yıllık süreçteki kimlik değışimi gözlenmektedir.

Bu araştırmayla, Japonya'nın devlet kimliğinin 1990 sonrasında hem sistemik ve bölgesel değıişimlere uyum sağlamak için hem de ABD ve Çin ile kurduğı etkileşimler dolayısıyla değııştiğı ortaya konmaktadır. Japonya'nın barış devleti kimliğı hâlâ korunuyor olsa da bu kimliğe atfedilen anlamın değıştirildiğı, bununla birlikte Japonya'nın güvenlik ve kolektif kimliğinde de değıişimler olduğı görölmektedir.

Anahtar kelimeler: Japonya, ABD, Çin, inşacılık, devlet kimliğı, dış politika

ABSTRACT

STATE IDENTITY CHANGE IN JAPANESE FOREIGN POLICY: RELATIONS WITH THE USA AND CHINA AFTER 1990

Zengin, Zülal

PhD Dissertation, Department of International Relations

Supervisor: Prof. Dr. Özden Zeynep Oktav

June, 2021. 258 Pages.

This study attempts to analyze Japan's identity change in the post-Cold War period, based on its relations with the USA and China. It employs a constructivist approach and examines how Japan's identity has been constructed as a result of its interactions both with the international system and with the USA and China. Japan's relations with the USA and China are evaluated on the basis of events and issues that triggered the identity change. Japan's state identity is also scrutinized in terms of the Asian-Western dichotomy represented by China and the USA.

This research was conducted by using qualitative research methods. The primary resources are the Diplomatic Bluebooks issued by the Ministry of Foreign Affairs of Japan during the period of 1990 and 2020. Furthermore, the identity change during these 30 years can be observed by means of the discourse analysis of the annual policy speeches by the Prime Ministers.

This study puts forth that Japan's state identity after 1990 has changed to adapt to the systemic and regional changes and as a result of interactions with the USA and China. Even though Japan's pacifist state identity is still conserved, the meaning of this identity has been altered. Along with this, it can be seen that Japan's security and collective identities have also undergone changes.

Keywords: Japan, The USA, China, constructivism, state identity, foreign policy

İÇİNDEKİLER

BİLDİRİM	i
İMZA SAYFASI	iii
ÖNSÖZ.....	v
ÖZET.....	vii
ABSTRACT.....	ix
İÇİNDEKİLER.....	xi
TABLolar	xv
ŞEKİLLER	xvii
BÖLÜM I. GİRİŞ	1
1.1. ÇALIŞMANIN AMACI VE KAPSAMI	1
1.2. HİPOTEZLER	4
1.3. ARAŞTIRMA SORUSU	5
1.4. ÇALIŞMANIN KATKILARI	5
1.5. METODOLOJİ	6
1.6. ÇALIŞMANIN İÇERİĞİ	6
1.7. KISALTMALAR	8
BÖLÜM II. KURAMSAL ÇERÇEVE VE LİTERATÜR ANALİZİ	9
1.1. İNŞACI YAKLAŞIMA KADAR GİDEN SÜREÇ	9
1.2. İNŞACI YAKLAŞIM	19
1.2.1. İnşacı Yaklaşımına Göre Anarşi Kavramı	23
1.2.2. Normlar	26
1.2.3. Tarih ve Kültür	27
1.2.4. Dil ve Söylem	30
1.2.5. Kimlik Kavramı	31
1.2.6. Kolektif Kimlik	37

1.3. LİTERATÜR ANALİZİ.....	39
1.3.1. Japon Devlet Kimliği Üzerine Çalışmalar	39
1.3.2. “Nihonjinron” ya da Japon Kuramı.....	43
BÖLÜM III. JAPONYA’NIN ABD VE ÇİN İLE İLİŞKİLERİNİN GEÇMİŞİ.....	47
3.1. JAPONYA-ÇİN İLİŞKİLERİ.....	48
3.1.1. Çin Haraç Sistemi.....	49
3.1.2. Modernleşme Dönemi Japonya – Çin İlişkileri	52
3.1.3. 1894-1895 Çin – Japon Savaşı	54
3.1.4. 1904 – 1905 Rus – Japon Savaşı’nın Çin ile İlişkilere Etkisi	56
3.1.5. Birinci Dünya Savaşı ve Sonrası	59
3.1.6. İkinci Dünya Savaşı’na Giden Süreç ve Savaş Dönemi	61
3.1.6.1. Mukden olayı	61
3.1.6.2. Nanjing katliamı	64
3.1.6.3. Sömürgecilikle birlikte ekonomik kalkınma	65
3.1.6.4. Büyük Doğu Asya Ortak Refah Alanı	66
3.1.7. Soğuk Savaş Dönemi Çin ile İlişkilerin Kurulması ve Çin’e Yönelik Kimlik Algısı	72
3.2. JAPONYA – ABD İLİŞKİLERİ.....	74
3.2.1. Komodor Perry ile Japonya’nın Dışarı Açılması.....	74
3.2.2. Rus – Japon Savaşı’nın ABD ile İlişkilere Etkisi	77
3.2.3. İkinci Dünya Savaşı’nda Japonya’nın ABD ile ilişkileri	78
3.2.3.1. Pearl Harbor saldırısı	79
3.2.3.2. Japonya’nın teslim olması.....	81
3.2.4. Soğuk Savaş Döneminde ABD ile ilişkiler	82
3.2.4.1. ABD’nin Japonya’yı işgali.....	82
3.2.4.2. Japon anayasasının yazılması ve 9. madde	84
3.2.4.3. ABD ile anlaşmalar ve Yoshida doktrini	86
3.2.4.4. ABD-Japonya güvenlik anlaşması	87
3.2.4.5. ABD ile ittifak sayesinde ekonomik kalkınma	91
BÖLÜM IV. SOĞUK SAVAŞ SONRASI SİSTEMİK DEĞİŞİMLER, ABD VE ÇİN İLE İLİŞKİLER VE KİMLİK DÖNÜŞÜMÜ.....	99
4.1. SİSTEMİK DEĞİŞİMLERİN BÖLGESEL ETKİLERİ	100
4.2. SİSTEMİK DEĞİŞİMLERİN JAPONYA’YA ETKİSİ	104
4.3. SİSTEMİK VE BÖLGESEL DEĞİŞİMLER SONUCU JAPON DEVLET KİMLİĞİNİN DÖNÜŞÜMÜ	107
4.3.1. Japonya’nın “Uluslararasılaşması”	109
4.4. SOĞUK SAVAŞ SONRASI JAPONYA-ABD İLİŞKİLERİ	111
4.4.1. Soğuk Savaş Sonrası ABD-Japonya Güvenlik Anlaşması.....	113
4.4.2. Körfez Savaşı’nın Japonya’nın Barışçıl Kimliğine Etkisi	116
4.4.3. 11 Eylül Saldırıları ve Japonya’nın Ulusal Güvenlik Politikalarında Değişim	118
4.5. SOĞUK SAVAŞ SONRASI JAPONYA-ÇİN İLİŞKİLERİ.....	119
4.5.1. Senkaku/Diaoyu Adaları Sorunuyla Çin’in Ötekileştirilmesi ve Japonya’nın Kimliği	125
4.5.2. Yükselen Asya ve Çin’in Japon Devlet Kimliğine Etkileri	130
4.6. ABD’NİN ASYA’DAKİ DEĞİŞİMLERE YÖNELİK POLİTİKALARI VE JAPONYA’NIN DIŞ POLİTİKA KİMLİĞİ	134
4.7. BÖLGESEL ÖRGÜTLERE VE İŞBİRLİKLERİNE KATILIM ÜZERİNDEN KİMLİK İNŞASI.....	138
4.7.1. Asya-Pasifik Ekonomik İşbirliği (APEC)	140
4.7.2. ASEAN Bölgesel Forumu (ARF)	142
4.8. BÖLGESEL KİMLİKTE ASYA-PASİFİK’TEN HİNT-PASİFİK’E GEÇİŞ.....	144
4.8.1. Japonya Açısından Kuşak ve Yol Girişimi.....	145

4.8.2. Özgür ve Açık Hint-Pasifik Vizyonu.....	149
BÖLÜM V. JAPONYA’NIN DEVLET KİMLİĞİ	153
5.1. “BEN” OLARAK KİMLİK – JAPONYA KENDİ KİMLİĞİNİ NASIL GÖRÜYOR?.....	154
5.1.1. Barış Devleti ve Tüccar Devlet Kimlikleri.....	159
5.1.2. Japonya’ya Dair Kimlik Algısı	161
5.1.3. Japon Devlet Kimliğinin “Anormal” Olarak Görülmesi.....	162
5.1.4. Güvenlik Kimliğindeki Değişim ve Normalleşme.....	166
5.1.4.1. Kolektif güvenlik ve kimlik	170
5.1.6. Japon Başbakanların Konuşmalarının İncelenmesi	177
5.1.6.1. 1990-2001 Arası dönemde başbakanların politika konuşmaları	179
5.1.6.1.1. Uluslararası sistemin dönüşümü ve Japonya	180
5.1.6.1.2. Asya-Pasifik bölgesinin önemi	183
5.1.6.1.3. Japonya’nın BM politikası	185
5.1.6.1.4. Japonya-ABD ittifakı	186
5.1.6.1.5. Japonya’nın savunma politikası	187
5.1.6.1.6. Japonya-Çin ilişkileri.....	188
5.1.6.2. 2002-2012 Arası dönemde başbakanların politika konuşmaları	189
5.1.6.2.1. Uluslararası Sistemin Dönüşümü ve Japonya	190
5.1.6.2.2. Asya-Pasifik bölgesinin önemi	193
5.1.6.2.3. Japonya’nın BM politikası	194
5.1.6.2.4. Japonya-ABD ittifakı	195
5.1.6.2.5. Japonya’nın savunma politikası	195
5.1.6.2.6. Japonya-Çin ilişkileri.....	196
5.1.6.2.7. Anayasa Değişikliği.....	197
5.1.6.3. 2013-2020 Arası Başbakan Shinzō Abe’nin politika konuşmaları.....	198
5.1.6.3.1. Uluslararası sistemin dönüşümü ve Japonya	199
5.1.6.3.2. Asya-Pasifik bölgesinin önemi	201
5.1.6.3.3. Japonya’nın BM politikası	202
5.1.6.3.4. Japonya-ABD ittifakı	203
5.1.6.3.5. Japonya’nın savunma politikası	203
5.1.6.3.6. Japonya-Çin ilişkileri.....	205
5.1.6.3.7. Anayasa değişikliği	207
BÖLÜM VI. SONUÇ	209
6.1. ÇALIŞMANIN SONUÇLARI	209
6.2. ÖNERİLER.....	214
KAYNAKÇA	217
Özgeçmiş	237

TABLÖLAR

Tablo 1. 1990-2020 Arası Parlamentoda Politika Konuşması Yapan Başbakanların Listesi	178
---	-----

ŞEKİLLER

Şekil 1. Japon İmparatorluğu'nun II. Dünya Savaşı Dönemi Haritası	70
Şekil 2. 1947'de İmparator Hirohito, MacArthur'u ziyaret ederken	83
Şekil 3. Senkaku/Diaoyu Adaları.....	127
Şekil 4. Kuşak ve Yol Girişimi için Düşünülen İnci Dizisi	147
Şekil 5. Japonya'nın Özgür ve Açık Hint-Pasifik Vizyonu.....	151

BÖLÜM I. GİRİŞ

1.1. ÇALIŞMANIN AMACI VE KAPSAMI

Bu tez çalışmasında Japonya'nın Soğuk Savaş sonrası değişen devlet kimliği, Japonya'nın ABD ve Çin ile ilişkileri bağlamında ele alınmaktadır. Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle dünyadaki iki kutuplu sistemin sonu gelmiş, Sovyetler tehdidi ortadan kalkmıştır. Uluslararası sistemin tek kutuplu bir hal almasıyla birlikte, devletlerin tehdit ve çıkar algıları da değişmiş, aynı zamanda devletlerin uluslararası sistemdeki konumlarında da farklılaşma yaşanmaya başlamıştır. Dolayısıyla, devletlerin değişen düzene uyum sağlayabilmek için birtakım dönüşümler geçirmeleri gerekmiştir.

Aynı dönemde, değişen sisteme dair daha kapsamlı açıklama getirmeyi amaçlayan ve uluslararası ilişkiler çalışmalarında kimlik konusuna dikkat çeken İnşacı (Constructivist) yaklaşım, devletlerin materyal güçleriyle birlikte kimliklerinin ve paylaştıkları normların birbirleriyle kurdukları ilişkilere etkisini açıklamaya çalışmıştır. İnşacı yaklaşım göre devletler uluslararası sistemin sosyal aktörleri olarak, diğer aktörler ile ilişkiye girdikçe kendi kimliklerini oluşturmaktadırlar. Bir devletin “Ben” kimliğine sahip olması için “Öteki” kimliklerin varlığına ihtiyacı vardır. Devletin kendisi için oluşturduğu kimliğin aynı zamanda diğer aktörler tarafından da tanınması gerekmektedir. Örneğin, kendini demokratik olarak tanımlayan bir devletin, demokrasi normlarına göre hareket etmesi beklenmektedir.¹ Bu bağlamda, benzer kimliklere sahip ve belli normları benimseyen devletler ortak kimlik oluşturabilmektedir. Kimliğin bir yandan da devletin çıkarları ve tehdit algıları

¹ Bahar Rumelili, “Kimlik”, içinde *Uluslararası İlişkilere Giriş* ed. Şaban Kardaş ve Ali Balcı, 2. baskı (İstanbul: Küre Yayınları, 2014), s. 379-80.

üzerinde belirleyici etkisi bulunmaktadır. Yani devlet kim olduğuna karar verdiği ölçüde ne istediğine ve sistem içinde nasıl hareket edeceğine karar vermektedir.²

Tüm bunlar göz önünde bulundurulduğunda Japonya'nın devlet kimliğindeki değişim dikkat çekmektedir. Japonya'nın II. Dünya Savaşı sonrası dönemde önce ABD işgali, sonra ABD ile güvenlik ve ekonomi ittifakı çerçevesinde belirlediği bir kimlik ve buna dayalı bir dış politikası bulunmaktadır. Dönemin Başbakanının adıyla anılan, 1951 itibarıyla Japonya'nın dış politikasının temelini belirleyen Yoshida doktrinine göre Japonya, yeni anayasasının 9. Maddesi uyarınca, savaş açacak kabiliyette bir ordu bulundurmayacak ve ABD ile yaptığı ittifak anlaşmasına dayanarak, bir saldırı durumunda ABD'nin korumasına güvenecektir. Bu şekilde askeri harcamalar azaltılarak, Japonya ekonomik gücünü geri kazanmaya odaklanabilecek, bir yandan da bölgedeki komşu ülkelerle ekonomi temelinde ilişkiler kuracaktır. Japonya'nın bu dönemde kendisine biçtiği rol ABD'nin temsil ettiği Batı kampına dahil olup, uluslararası sistemde düşük bir profil izlemek yönünde olmuştur.³ Nitekim, Japon ekonomisi 2010'a kadar ABD'den sonra dünyanın ikinci en büyük ekonomisi konumuna gelmiştir. Japonya'nın beklenenin aksine askeri olarak güçlenmeye yönelmemesi, Japonya'nın "ekonomik bir dev, ancak siyasi ve askeri bir cüce"⁴ olarak görülmesine, Kenneth Waltz gibi bazı uzmanlarca bir "anomalı"⁵ olarak tanımlanmasına yol açmıştır.

Japonya'nın kimlik meselesini tartışan Japon araştırmacılar, özellikle 90'lı yıllarda, Japonya'nın belli bir kimliği olmadığı, dünya siyasetindeki rolüne karar veremediği ne Doğu ne de Batı kimliğine sahip olduğu şeklinde tartışmalara ağırlık vermeye başlamışlardır. Bu açıdan Masaru Tamamoto'nun "The Uncertainty of the Self: Japan at Century's End" ile "The Ideology of Nothingness: A Meditation on Japanese

² Linus Hagström ve Karl Gustafsson, "Japan and Identity Change: Why It Matters In International Relations", *The Pacific Review* 28, sy. 1 (Ocak 2015): s. 13.

³ Yuichi Hosoya, "Japan's Two Strategies for East Asia: The Evolution of Japan's Diplomatic Strategy", *Asia-Pacific Review* 20, sy. 2 (Kasım 2013): s. 146.

⁴ Linus Hagström, "The 'Abnormal' State: Identity, Norm/Exception and Japan" in *Identity, Trust, and Reconciliation in East Asia: Dealing with Painful History to Create a Peaceful Present* ed. Kevin P. Clements (Palgrave Macmillan, 2018), s. 111-112.

⁵ Kenneth N. Waltz, "The Emerging Structure of International Politics", *International Security* 18, sy. 2 (1993): s. 66.

National Identity”⁶ ve diğer makaleleri dikkat çekmektedir. Ayrıca 1999 yılında *The Japan Forum on International Relations* adlı kurum, “Japan’s Identity: Neither the West Nor the East” başlığıyla bir seminer düzenlemiş, Kenichi Ito ve Shincihi Kitaoka gibi bazı bilim insanları konu üzerinde görüşlerini sunmuşlardır. Bu seminerdeki bildirilerin dikkat çeken tarafı ise Japonya’yı Doğu’da ve Batı’da konumlandıramamakla birlikte, ona kendine özgü bir kimlik addedilmesi ve Japonya’nın Soğuk Savaş sonrasında bu özgün kimliğiyle birlikte lider bir rol üstlenmesi gerektiği kanaatidir.⁷

Öte yandan, Kore ve Vietnam’daki savaşlar ve Sovyetler Birliği’nin Asya-Pasifik bölgesindeki nüfuzu Soğuk Savaş döneminde Japonya’nın ABD ile ilişkilerini ön plana çıkarmaya devam etmiştir. Japonya’nın, İkinci Dünya Savaşı’nda Pasifik bölgesinde Tayvan ve Filipinler gibi pek çok ülkeyi işgal etmesi, Çin’de ve Kore’de koloniler kurmasını kapsayan bir geçmişinin olması da bölge ülkeleriyle ilişki kurmasını zorlaştırmıştır. Ancak 1972’ye gelindiğinde Çin ile diplomatik ilişkiler kurulabilmiştir. Fakat Çin’in aynı yıllarda dışa açılması ve ekonomisinin güçlenmesi, 2010 itibarıyla dünyanın ikinci en büyük ekonomisi olarak Japonya’yı geride bırakmasıyla birlikte, bölgedeki birtakım dengeler de değişmeye başlamıştır.

Sovyetler Birliği’nin çökmesiyle Japonya’nın Asya-Pasifik bölgesindeki tehdit algısı bir nebze azalmıştır. Ancak Çin’in ekonomik olarak güçlenmesi, Japonya için yeni bir ticaret ortaklığı anlamına gelirken, askeri gücünün de gittikçe artması yeni bir tehdit algısı yaratmıştır.⁸ Japonya’nın Çin ile mevcut toprak sorunlarının olması, yukarıda da ifade edildiği gibi, bazı tarihsel meselelerin bulunması iki devletin birbirine karşı algılarını şekillendirmektedir. Çin’in hak iddia ettiği, ancak Japonya idaresi altında olan Senkaku/Diayou Adaları çevresinde Çin’in askeri gücünün kuvvetlendirilmesi ve

⁶ Masaru Tamamoto, “The Uncertainty of the Self: Japan at Century’s End,” *World Policy Journal* 16, no. 2 (1999): 119–28; Masaru Tamamoto, “The Ideology of Nothingness: A Meditation on Japanese National Identity,” *World Policy Journal* 11, no. 1 (1994): 89–99.

⁷ Kenichi Ito, “Introduction - Japan’s Identity: Neither the West Nor the East - The Japan Forum on International Relations (JFIR),” 1999, http://www.jfir.or.jp/e/special_study/seminar1/conver_1.htm; Shinichi Kitaoka, “Japan’s Identity and What It Means - Japan’s Identity: Neither the West Nor the East - The Japan Forum on International Relations (JFIR),” 1999, http://www.jfir.or.jp/e/special_study/seminar1/conver_3.htm.

⁸ Caroline Rose, “‘Managing China’: risk and risk management in Japan’s China policy”, *Japan Forum* 22, sy. 1-2 (Haziran 2010): s. 150-153.

son yıllarda yaşanan gerginlikler de söz konusu tehdit algısını güçlendirmektedir. Diğer taraftan, Çin'in bölgedeki ülkeler üzerindeki kültürel ve ekonomik nüfuzuyla birlikte, tüm dünyaya açılma çabası yeni bir hegemon iddialarını da gün yüzüne çıkarmıştır. Ancak Japonya, komünist yönetiminden dolayı Çin'i demokratik bir ülke olarak görmemekte ve bölgenin liderliğini Çin'e kaptırmak istememekte, önceden soğuk baktığı bölgesel iş birliklerinde artık lider rolü oynamaya çalışmaktadır. Bu açıdan, Japonya'nın yeniden Asyalaşması, Batılı kimliğiyle birlikte Asyalı kimliğini daha fazla benimsemesi söz konusudur.

Asya-Pasifik bölgesindeki güç dengelerinin değişmesinin yanı sıra, ABD'nin Körfez Savaşı ve Irak işgali ile birlikte Japonya'dan uluslararası sistemde daha aktif olmasını talep etmesi, Japonya'yı BM çatısı altında barış gücü askerlerini ilgili ve başka bölgelere göndermek durumunda bırakmıştır. Çin ile yaşanan meseleler de göz önünde bulundurulduğunda, anayasanın 9. Maddesinin değiştirilmesi gündem konularından biri olmuştur. Bölgesel ve sistemik değişimlere ayak uydurmaya çalışan Japonya'da barışçıl kimlik güncellenerek "proaktif barışçıl kimliğe" dönüşmüştür.

Bu çalışma öncelikle Japonya'nın ABD ve Çin ile ilişkilerinin geçmişini incelemekte, ardından Japonya'nın sistem ve devlet düzeyinde bu iki ülkeyle etkileşimine bağlı olarak kimlik değişimini ele almaktadır. Japonya'nın kimlik değişimine inşacı bir perspektiften bakılarak, 1990-2020 arası dönem incelenirken Japonya'nın resmî belgelerinden yararlanılmaktadır.

1.2 HİPOTEZLER

Bu çalışmada test edilecek hipotezlerin başında Japonya'nın Soğuk Savaş sonrası devlet kimliğinin ve buna bağlı olarak da dış politikasının değişmekte olduğu gelmektedir. Japonya'nın devlet kimliğinde Asyalı-Batılı ikilemi arasında kaldığı kabul edilecek olursa, Çin'in ve ABD'nin Japon devlet kimliği üzerindeki etkisinin ne yönde olduğu da diğer bir hipotez sorusu olacaktır.

1.3. ARAŞTIRMA SORUSU

Yukarıda bahsedilen arka plan ve Japonya'nın kimlik değişimine dair her geçen gün artan literatür göz önünde bulundurularak, bu çalışmanın araştırma sorusu şu şekildedir: Japonya'nın 1990 sonrası ABD ve Çin ile ilişkileri devlet kimliğinde ne tür değişimlere yol açmıştır? Bu soruya cevap verebilmek için bu çalışma birtakım alt sorulara da yanıt aramaktadır. Bu alt sorular şu şekilde sıralanabilmektedir: Hem sistemik ve bölgesel değişimler hem de Japonya'nın ABD ve Çin ile ilişkileri kimlik değişimini nasıl etkilemiştir? İnşacı yaklaşımın "Ben-Öteki" ve "kolektif kimlik" kavramları bağlamında, Japonya'nın devlet kimliğinde ABD'nin ve Çin'in yeri nedir? Japonya'nın 1990-2020 arasındaki dış politika ve Başbakanlık belgelerinde bu değişim nasıl gözlenmektedir?

1.4. ÇALIŞMANIN KATKILARI

Devlet kimliği ve dış politika konusundaki çalışmalar belirtildiği gibi Soğuk Savaş sonrası ağırlık kazanmıştır. Dolayısıyla yaklaşık otuz yıllık bir literatürden bahsedilebilmektedir. Japonya ile ilgili yapılan çalışmalarda devlet kimliğinin şekillenmesinde rolü olan "öteki" devletler arasında Çin, Rusya ve Güney Kore gibi ülkelere ağırlık verilmekte, ABD genellikle bir güvenlik ve ekonomi ortağı olarak belirtilmektedir. Halbuki, Japonya'nın II. Dünya Savaşı sonrasında kendisini Batı blokunun bir parçası olarak gördüğü, bu nedenle Asyalı "Öteki" devletleri dışladığı çokça ifade edilmektedir. Bu çalışmayla Japonya'nın değişen sistem ve bölgedeki aktörlerle ilişkileriyle birlikte, kendini ne kadar Batılı gördüğü, ABD'nin bu düzlemde nasıl bir etkisi olduğu da sorulacaktır. Çin'in yükselişiyle birlikte bölgedeki dengelerin hem Japonya hem de ABD açısından değişmeye başladığı ortadadır. Dolayısıyla Japonya'nın yeni düzene ayak uydurmaya ve bölgesinde lider rolü oynamaya çalışırken kendisini nerede konumlandığına, Asyalı kimliğini ne kadar benimsediğine açıklık getirilmesi amaçlanmaktadır.

1.5. METODOLOJİ

İnşacı yaklaşımın benimsendiği bu çalışmanın devlet kimliği ve dış politikaya odaklanması sebebiyle, birincil kaynaklar olarak Başbakanlık ve Dışişleri Bakanlığı'nın yayınladığı bildiriler ve açıklamalar, ayrıca Başbakanların ve ilgili bakanların verdikleri beyanat ve röportajlar ele alınmaktadır. İnşacı yaklaşımın söylemlerle kimliklerin inşa edildiğinden yola çıkılarak böyle bir tercih yapılmıştır. Bu amaçla Japon Dışişleri Bakanlığı'nın 1990-2020 yılları arasında yayınlanmış olan Mavi Kitapları ve yine aynı dönemde Başbakanların parlamentoda yaptıkları yıllık politika konuşmaları analiz edilmiştir. Mavi Kitapların İngilizce versiyonları, Başbakanların konuşmalarının ise Japonca asılları incelenmiştir. Bu belgeler Başbakanlık, Dışişleri Bakanlığı ve Parlamento'nun dijital arşivlerinden elde edilmiştir.

Konuyla ilgili literatür ağırlıklı olarak İngilizce olduğundan, ikincil kaynaklar için bu dilde yazılan kitaplar, hakemli dergi makaleleri, araştırma merkezlerinin raporları ve gazete haberleri kullanılmıştır. Bu çalışma nitel araştırma yöntemiyle hazırlanmış olup, özellikle son bölümü söylem analizine dayanmaktadır.

1.6. ÇALIŞMANIN İÇERİĞİ

Bu tez çalışması Giriş ve Sonuç bölümleri haricinde dört bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünün ardından, ikinci bölümde bu çalışmanın kuramsal çerçevesi ayrıntılı olarak incelenmektedir. Öncelikle, İnşacı yaklaşım öncesindeki uluslararası ilişkiler kuramları ele alınmakta, bu çalışma için neden İnşacı yaklaşımın seçildiği açıklanmaya çalışılmaktadır. Bu bakımdan, Japonya'nın politikalarında diğer kuramların açıklık getiremediği noktalara dikkat çekilmekte ve İnşacı yaklaşımın sistem ve kimlik konusundaki açıklamalarına yer verilmektedir. Bölümün sonunda

literatür taraması kısmı bulunmakta olup, Japonya'nın devlet kimliği üzerine yapılan normatif ve ilişkisel yaklaşımlar sunulmaktadır.

Üçüncü bölümde, Japonya'nın Çin ve ABD ile ilişkilerinin tarihi arka planına yer verilmektedir. Çin ile ilişkiler konusu 7. yüzyıl kadar geriye gitmekte, bugün de gündemde olan Çin haraç sistemiyle başlamaktadır. Japonya ve Çin arasında süregelen sorunların temeline odaklanılarak, Japonya'nın modernleşme dönemiyle başlayan askerî alanda güçlenmesi, buna bağlı olarak bölgede Çin'in üstünlüğünü elinden alması öne çıkmaktadır. Japonya'nın II. Dünya Savaşı ve öncesinde Çin ile ilişkilerine yer verilerek Çin'i o dönem nasıl "Öteki" olarak konumlandığı açıklanmaktadır. Ayrıca savaş sonrasında Soğuk Savaş'ın bitişine kadar ilişkilerin nasıl geliştiği incelenmektedir. Japonya'nın ABD ile ilişkileriye 19. yüzyılda başlamış ve Japonya'nın modernleşme dönemini başlatan etkenlerden biri olmuştur. Japonya Asya'da yayılcılık faaliyetlerine başlayana kadar ABD ile ilişkiler dostane seyrederken, özellikle II. Dünya Savaşı ve Pearl Harbor saldırılarıyla iki devlet düşman olmuştur. Bu bölümde Japonya'nın savaş sonrası ABD tarafından işgaliyle ve yeni politikalarıyla kimliğinin nasıl şekillendiği yine Soğuk Savaş sonuna kadar ele alınmaktadır.

Dördüncü bölümde, Soğuk Savaş sonrası sistemik değişimlerin bölgesel etkilerine ve Japonya'nın devlet kimliğinin bu açıdan nasıl değişim gösterdiğine yer verilmektedir. Japonya'nın bu dönemde ABD ve Çin ile ilişkileri hem sistemik hem de bölgesel düzeyde incelenmeye çalışılmaktadır. Sovyetler Birliği'nin yıkılmasıyla Japonya-ABD ittifakının amacı değişmiş, 2000'ler sonrasında Çin'in ekonomik kalkınmayla birlikte askerî harcamalarını artırması da Japonya'nın politikalarında değişime yol açmıştır. Japonya'nın ABD ile ittifakı sayesinde Batı blokunda yer almasının yanı sıra, Asya-Pasifik'teki çok taraflı örgütlere üyelik yoluyla Asya'ya daha fazla entegre olması incelenmektedir. Bu bölümde öne çıkan konular Körfez Savaşı ve 11 Eylül saldırısı sonrasında Japonya'nın ABD ile ilişkilerinin barışçıl devlet kimliğini nasıl etkilediği, Çin'in yükselişi, Senkaku Adaları sorunu, Kuşak ve Yol Girişimi'ne Japonya'nın verdiği tepkilerle, Asya-Pasifik bölgesinin Hint-Pasifik olarak genişlemesidir.

Beşinci bölümdeyse Japonya'nın kimliğine devlet düzeyinden bakılmak amaçlanmaktadır. Japonya'nın II. Dünya Savaşı sonrasında edindiği barış devleti ve tüccar devlet kimlikleri ile bu kimliklerin sonradan geçirdikleri değişimler ele alınmaktadır. Ayrıca özellikle Başbakan Abe döneminde savunma ve güvenlik politikalarında yapılan değişimlerle Japonya'nın güvenlik kimliği ve kolektif kimlik algısı incelenmektedir. Bu bölümde ayrıca 1990-2020 arasındaki Başbakanların konuşmaları, öncelikle üç döneme bölünerek, ardından uluslararası sistemin değişimi, ABD ve Çin ile ilişkiler gibi farklı konu başlıklarına ayrılarak analiz edilmektedir.

1.7. KISALTMALAR

APEC	Asya Pasifik Ekonomik İşbirliği Örgütü
ARF	ASEAN Bölgesel Forumu
ASEAN	Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği
BKO	Barış Koruma Operasyonu
BM	Birleşmiş Milletler
DPJ	Japonya Demokratik Partisi
DTÖ	Dünya Ticaret Örgütü
KYG	Kuşak ve Yol Girişimi
LDP	Liberal Demokrat Parti
ÖSK	Öz Savunma Kuvvetleri

BÖLÜM II. KURAMSAL ÇERÇEVE VE LİTERATÜR ANALİZİ

*“Bir sözcüğü kullandığımda, ne anlama geldiğini seçtiysem,
sadece o anlama gelir, ne daha fazlası ne daha azı.”⁹*

Bu bölümde tez çalışmasının kuramsal çerçevesini oluşturan İnşacı yaklaşım ve bu yaklaşımın tanımıyla kimlik kavramı açıklanmaya çalışılacaktır. Tezin esas konusu olan devlet kimliği kavramının uluslararası ilişkileri açıklamadaki yeri incelenecektir. Öncelikle İnşacı yaklaşıma gelene kadar Uluslararası İlişkiler kuramlarına değinilerek, neden bu çalışma için İnşacı yaklaşımın seçildiği ortaya konulmaya çalışılacaktır.

1.1. İNŞACI YAKLAŞIMA KADAR GİDEN SÜREÇ

Uluslararası İlişkiler disiplinindeki kuramsal gelişmeler, genellikle tarihî süreçte kırılmalara yol açan olaylara karşılık olarak ortaya çıkmıştır. Birinci Dünya Savaşı’nın ardından liberalizm yükselişe geçmiş, İkinci Dünya Savaşı’na giden süreçte ve savaş sonrasında realizm ön plana çıkmıştır. Soğuk Savaş’ın sona ermesiyle birlikte ise inşacılığın (constructivism) yükseldiği görülmektedir.¹⁰ Söz konusu kırılmalarla

⁹ Lewis Carroll, *Through the Looking-glass and What Alice Found There* (London: Bloomsbury Publishing, 2001), s. 71.

¹⁰ Christian Reus-Smit, “Constructivism”, içinde *Theories of International Relations*, ed. Scott Burchill ve Andrew Linklater, (New York: Palgrave Macmillan, 2005), s. 208.

birlikte uluslararası sistemin de değiştiği göz önünde bulundurulduğunda, mevcut kuramların uluslararası ilişkileri açıklamada eksik noktalarının kalması kaçınılmazdır.

1990’lar itibarıyla disiplinin merkezindeki neorealist ve neoliberal tartışmalar yerlerini eleştirel ve inşacı yaklaşımlara bırakmıştır. İnşacılık uluslararası ilişkileri açıklarken yalnızca maddi yapılara önem atfeden rasyonalist kuramların aksine, normatif yapılara, kimliğin siyaseti şekillendirmedeki rolüne ve yapı ile eden arasında süregelen, birbirini karşılıklı inşa eden ilişkilere de vurgu yapmaktadır.¹¹ İnşacı yaklaşımın hangi açılardan diğer kuramlardan farklı olduğunu anlamak için Uluslararası İlişkiler disiplininin gelişim sürecine bakmak doğru olacaktır.

Birinci Dünya Savaşı’nın sebep olduğu muazzam can kaybı siyaset bilimcileri ve düşünürleri mevcut güç politikaları hakkında yeniden düşünmeye sevk etmiştir. Savaşın nasıl önlenebileceği ve savaştan hangi derslerin çıkarılabileceği üzerinde düşünen uzmanlar disiplinin kurucuları olmuştur. Sonradan, eleştirmenleri tarafından “idealistler” ya da “ütopyacılar” olarak adlandırılan “liberal uluslararasııcılar” barışın ancak kolektif güvenlik ile sağlanabileceğini savunmuşlardır. İnsan doğasının rasyonel ve ilerlemeye yatkın olduğu kabulüne dayanarak, ortak çıkarların geliştirilebileceği ileri sürülmüştür. İdealizmi benimseyenlere göre savaş uluslararası anarşinin ve siyasetçilerin hatalarının bir sonucuydu. Siyasetçilerin kararlarından mesul tutulmaları ve uluslararası ilişkilerin demokratikleştirilmesi savaşı engelleyebilirdi.¹² Ancak idealist görüşler İkinci Dünya Savaşı’nın çıkmasına engel olamamıştır.

Savaşın yıkıcılığıyla uluslararası ilişkilerde realist görüş hâkim olmuştur. Savaştan kaçarak ABD’ye yerleşen ve realizmin önde gelen kuramcılarında biri olan Hans J. Morgenthau, uluslararası siyaseti güç mücadelesi olarak tanımlamaktadır: “Uluslararası siyasetin nihai amaçları ne olursa olsun, güç daima birincil amaç ya da sonuca ulaştıran araçtır.”¹³ Morgenthau’nun ortaya attığı siyasi realizmin altı ilkesinde

¹¹ Reus-Smit, A.g.e., s. 188.

¹² Scott Burchill ve Andrew Linklater, ed., *Theories of International Relations* (New York: Palgrave Macmillan, 2005), s. 6-8.

¹³ Hans J. Morgenthau, *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*, ed. Kenneth W. Thompson (Beijing: Peking University Press, 2004), s. 31.

de güç ve çıkar kavramları dikkat çekmektedir. Bu ilkelere göre, siyasetin kökleri insan doğasına dayalıdır; çıkarlar güç bağlamında tanımlanırlar; güç olarak tanımlanan çıkarlar dış politikanın belirlendiği siyasi ve kültürel bağlamdan bağımsız değildir; evrensel ahlaki ilkeler zaman ve mekandan bağımsız olmalıdır; belli bir ülkenin ahlaki istekleri evreni yöneten ahlaki kurallarla belirlenmez; güç şeklinde belirlenen çıkar uluslararası siyaseti diğer çalışma alanlarından ayrı tutar.¹⁴

Morgenthau'nun altı ilkesinde de görüldüğü üzere, realizmin merkezinde güç kavramı durmaktadır. Bazı realistlere göre güçten anlaşılan ekonomik, askerî, teknolojik ve diğer maddi kabiliyetlerin toplamıdır. Ancak bir devletin sahip olduğu güç tek başına bir şey ifade etmemekte, devletin gücü diğer devletlerin sahip olduğu güçlere göreceli olarak ölçülmektedir.¹⁵ Japonya örneğinden gidilecek olursa, dünyanın üçüncü en büyük ekonomisi olarak, ekonomik gücü olmasına rağmen, askerî gücünün pek çok devlete göre zayıf olduğu görülmektedir. Japonya II. Dünya Savaşı'nın ardından 70 yıl geçmiş olmasına rağmen, güvenlik ve savunma alanlarında ABD'ye bağımlı olmaya devam etmektedir. Japonya, Morgenthau'nun ifadesinin aksine güç mücadelesinde bulunmamakta, hatta statükonun devamı için çaba göstermektedir.

Realizm uluslararası ilişkilerin devletler arası ilişkiler olduğunu savunsa da temel savları Hobbes'un insan doğasının kötü olduğu ve insanların sürekli rekabet içinde olduğu fikrine dayanmaktadır. Doğada tüm insanlığın üzerinde bir hükümetin olmaması herkesin birbirine karşı olduğu bir anarşi durumunu ortaya çıkarmaktadır.¹⁶ Dolayısıyla, egemen devletler kendi üzerlerinde herhangi bir meşru idarenin olmadığı anarşik bir sistemde birbirleriyle ilişki kurmaktadır. Anarşinin varlığı devletlerin birbirlerine güvenmemelerine ve sürekli güç arayışında olmalarına yol açmaktadır. Diğer devletleri tehdit olarak algılayan bir devlet askerî olarak daha fazla güçlendikçe, diğer devletlerin de aynı şekilde silahlanmasına sebep olmaktadır. Bu da beraberinde güvenlik ikilemini getirmektedir.¹⁷

¹⁴ A.g.e., s. 4-14.

¹⁵ Paul R. Viotti ve Mark V. Kauppi, *International Relations Theory*, (Boston: Pearson, 2012), s. 52-53.

¹⁶ Jack Donnelly, "Realism", içinde *Theories of International Relations*, ed. Scott Burchill ve Andrew Linklater (New York: Palgrave Macmillan, 2005), s. 32-34.

¹⁷ Viotti ve Kauppi, *International Relations Theory*, s. 54-57.

Bu tez çalışması açısından güvenlik ikilemine getirilebilecek bir eleştiri, Japonya'nın ekonomik olarak süper güç haline gelmiş olmasına rağmen, askerî harcamalarının hâlâ GSYH'sının %1'ini geçmiyor olmasıdır.¹⁸ Diğer taraftan Japonya, Çin'in askerî olarak gittikçe güçlenmesine karşı, silah ve silahla bağlantılı teknolojileri ihraç etmeyi yasaklayan politikasını 2014'te değiştirmiş, Japon şirketlerin yabancı ortaklarla silah geliştirme ve savunma ekipmanlarını ihraç etme yolu açılmıştır. Nitekim Japonya 2014 ve 2015 yıllarında sırayla Avustralya ve Hindistan ile savunma teknoloji transferi anlaşmaları imzalamıştır.¹⁹ Bu gelişmelere bakıldığında, Japonya'nın bölgesinde dost olarak gördüğü ülkelerin silahlanmalarına destek olmasının güvenlik ikilemi kavramıyla bağdaşmadığı ileri sürülebilir. Japonya Çin'in silahlanmasını tehdit olarak algımlarken, demokratik değerlere bağlı olarak gördüğü ülkelerin silahlanmasına karşı güç arayışında bulunmamaktadır.

Güvenlik ikilemi devletlerin güvensizliğini yansıtan bir sosyal yapı olarak da tanımlanabilir. Devletler diğer devletlerin niyetlerini bilmedikleri için varsayımda bulunmaları gerekir. Bu varsayımlarında en kötü ihtimali göz önünde bulundururlar. Birbirlerine güvenmediklerinden dolayı çıkarlarını tanımlarken kendi başlarının çaresine bakacak şekilde hareket ederler. Öte yandan, güvenlik toplumu devletlerarası paylaşılan bilgiden oluşan toplumsal bir yapıdır. Bu yapıda devletler sorunlarını savaş olmaksızın çözmek için birbirlerine güvenmektedirler.²⁰ Devletlerin özne olduğu bu yapıda öznelere anlaşılar bölgeye ve zamana göre farklı hiyerarşiler içinde çeşitlilik gösterdiğinden, inşacı kuram araştırmaların mekâna, zamana ve sosyal bağlama uyarlanması gerektiğini savunmaktadır. Bir dönem kabul gören davranışlar başka bir zaman ve mekânda reddedilebilir.²¹ Diğer bir ifadeyle, güç ve güvenlik gibi kavramlara atfedilen anlamlar değişebilmekte, devletler de bu değişen anlamlara göre politikalarını güncellemektedir.

¹⁸“Military expenditure (% of GDP) | Data”, <https://data.worldbank.org/indicator/MS.MIL.XPND.GD.ZS?locations=JP>, [Erişim: 22.05.2019].

¹⁹ “Is Japan Ready for the Quad? Opportunities and Challenges for Tokyo in a Changing Indo-Pacific”, War on the Rocks, 09 Ocak 2018, <https://warontherocks.com/2018/01/japan-ready-quad-opportunities-challenges-tokyo-changing-indo-pacific/>, [Erişim 25.05.2019].

²⁰ Alexander Wendt, “Constructing International Politics”, *International Security* 20, sy. 1 (1995): s. 74.

²¹ Audie Klotz ve Cecelia M. Lynch, *Strategies for Research in Constructivist International Relations* (Armonk, NY: Routledge, 2007), s. 9.

Bu durum aynı zamanda, Wendt'in kolektif kimliğe yönelik açıklamalarıyla da uyumludur. Kolektif kimliği olan devletler güvenliklerinin birbirlerinin askerî güçlerini dengeleyerek sağlanacağını düşünmezler. Devletler güce karşı değil, tehditlere karşı dengeleme yaparlar. Devletler başka devletleri kendi güvenliklerinin bir parçası olarak görürlerse, birbirlerini askerî tehdit olarak görmezler. Ortak kimliği edinebilen devletler sorunların çözümünde hukukun üstünlüğüne dayanarak ve dışarıdan gelen tehdide karşı "birimiz hepimiz, hepimiz birimiz için" ilkesiyle kendilerini koruyabilirler.²² Japonya, ABD, Hindistan ve Avustralya'nın Hint-Pasifik bölgesinde Çin'e karşı oluşturdukları Dörtlü (Quad) Wendt'in bu tanımlamasına en güncel örneklerden biridir. Bu dört ülke askerî güçlerini birbirlerine karşı dengelemek yerine ortak çıkarlarına tehlikeye atacak bir tehdide karşı dengeleme yapmaktadırlar. Dörtlü liderler toplantısının ardından yapılan ortak açıklamada BM Deniz Hukuku Sözleşmesi uyarınca uluslararası hukuka öncelik verileceği, Doğu ve Güney Çin Denizlerindeki düzenin sürdürülmesi için işbirliği yapılacağı ifade edilmektedir.²³

Tekrar inşacı kuram öncesine geri dönülecek olursa, 1970'lere gelindiğinde, liberal kuramcıların realizme meydan okuyarak, karşılıklı bağımlılığın, ulusaşırı ilişkilerin ve devlet dışı aktörlerin uluslararası ilişkilerdeki önemini vurguladığı göze çarpmaktadır. Uluslararası ilişkiler, devletlerin birbiriyle çarpışan bilardo topları gibi hareket ettiği bir sistem olmayıp, ulusaltı, ulusal ve uluslararası aktörlerin siyasi, ekonomik ve sosyal ilişkilerinden oluşan bir ağ özelliği taşımaktadır.²⁴ Robert Keohane ve Joseph Nye, 1977'de yayınlanan kitapları *Power and Interdependence: World Politics in Transition* ile ulusaşırı para, mal ve insan akışının uluslararası ilişkilerde karşılıklı bağımlılığı artıracağını ileri sürmüştür. Karmaşık karşılıklı bağımlılık durumunda, toplumlar pek çok kanaldan birbirlerine bağlanırlar ve hükümetler birbirlerine karşı askerî güç kullanmayı seçmezler.²⁵ Keohane ve Nye aynı çalışmalarında karmaşık karşılıklı bağımlılık kavramını da geliştirmişlerdir. Karmaşık karşılıklı bağımlılıkta, toplumlar hem devlet hem de devlet dışı aktörler üzerinden, ayrıca ulusaşırı örgütler

²² Alexander Wendt, *Social Theory of International Politics* (Cambridge UK: Cambridge University Press, 1999), s. 106.

²³ "Quad Leaders' Joint Statement: 'The Spirit of the Quad'", The White House, 12 Mart 2021, <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2021/03/12/quad-leaders-joint-statement-the-spirit-of-the-quad/> [Erişim 25.04.2021].

²⁴ Reus - Smit, "Constructivism", s. 189.

²⁵ Viotti ve Kauppi, *International Relations Theory*, s. 55-56.

aracılığıyla, çoklu kanallarla birbirlerine bağlıdır. Bu bağımlılık türünde devletler arasındaki ilişkiler dış politika meselelerinin yanı sıra iç politikadaki gündemden de etkilenmekte, askerî güvenlik diğer meselelerden daha önemli görülmemektedir. Dolayısıyla devletlerin gündemleri belirlenirken meseleler arasında bir hiyerarşi gözetilememektedir. Ayrıca devletler kendi bölgelerinde karmaşık karşılıklı bağımlılıkları olan diğer devletlere karşı askerî güç kullanmaktan kaçınmaktadırlar.²⁶

1979'da ise Kenneth Waltz *Theory of International Politics* kitabıyla birlikte realist kurama neorealizm ya da yapısal realizm olarak adlandırılan yeni bir anlayış getirmiştir. Neorealizm uluslararası sistemin, merkezî bir otoritenin olmadığı anarşik bir sistem olduğunu ve devletlerin kendi hayatta kalma mücadelelerini verdiğini ileri sürmüştür. Waltz'a göre devletler sistem içinde nerede durduklarını bilerek bu konumlarını korumaya çalışmaktadırlar.²⁷ Anarşik sistemdeki devletler başka hiçbir devlete güvenemeyecekleri için kendi başlarının çaresine bakmak zorundadırlar.²⁸

Sistemin yapısının anarşik olması devletleri birbirlerini dengelemeye itmektedir.²⁹ Bu konuda Sovyet-Amerikan ilişkileri iyi bir örnek olabilir. ABD Rus Devrimi'ne karşı çıkmış ve sonrasında Sovyetler Birliği'ni düşman olarak görmüş olsa da Hitler gibi ortak bir düşmanın ortaya çıkması, iki devleti İkinci Dünya Savaşı'nda ittifak kurmaya ve ortak tehdide karşı denge oluşturmaya itmiştir. Soğuk Savaş döneminde ise sistemin çift kutuplu olması sebebiyle, ABD ve Sovyetler Birliği birbirlerini tekrar düşman olarak görmüşlerdir. Diğer bir deyişle, iki devletin rakip haline gelmeleri sistemin yapısının bir sonucudur. Yapı, sonuçta ne olacağını belirlemez, fakat devletleri belli bir yöne iter.³⁰

1984'te *After Hegemony* kitabıyla Keohane'in ortaya attığı neoliberal kuram, anarşinin sistemde sabit olduğunu, ancak anarşinin tek başına uluslararası iş birliğini tanımlamadığını belirtmektedir. Devletler arasındaki iş birliği az olduğunda ortak

²⁶ Robert O. Keohane ve Joseph S. Nye Jr, *Power And Interdependence*, Longman Classics in Political Science (Pearson, 2011), s. 20-23.

²⁷ Reus - Smit, "Constructivism", s. 189-190.

²⁸ Kenneth Neal Waltz, *Theory of International Politics* (Reading, Mass: Addison-Wesley Pub. Co, 1979), s. 107.

²⁹ A.g.e., s. 126.

³⁰ Donnelly, "Realism", s. 36-40.

çıkarların da az olması doğaldır. Fakat karşılıklı bağımlılık arttıkça, devletlerin küresel ticaret ve çevrenin korunması gibi ortak çıkarları da artmaktadır.³¹ Devletler hükümetlerarası örgütler veya sivil toplum örgütleri, ayrıca uluslararası rejimler ve konvansiyonlar kurarak iş birliğinde bulunabilmekte, diğer devletlerle ortak faydalı sonuçlar elde edebilmektedir.³²

Neorealist ve neoliberalist kuramlar bazı farklılıkları olmasına rağmen, rasyonalist olmaları noktasında örtüşmektedirler. Siyasi aktörler birey veya devlet fark etmeksizin, bencil ve rasyonel olup, atomistik karakterlidirler. Uluslararası sistemdeki aktörlerin kimlikleri ve çıkarları, birbirleriyle sosyal etkileşime girmeden önce kendiliğinden oluşmuştur. Sisteme girdikten sonra ise değişime uğramazlar. Dolayısıyla aktörlerin sosyal çevrelerinin bir ürünü olduğundan bahsedilemez. Neorealistlere göre uluslararası toplum yoktur, sadece uluslararası sistem vardır. Neoliberaller uluslararası toplumu kabul etseler de toplum anlayışları, devletlerin iş birliği için bir araya geldiği stratejik bir yapıdır. Devletler iş birliği için bir araya gelseler de kimlikleri ve çıkarları sosyal etkileşimden etkilenmemektedir.³³ Ancak bu iki kuramın devlete rasyonel aktör olarak yaklaşımları, Japonya ve Almanya'nın neden ABD'den bağımsız bir savunma gücüne sahip olmadıklarını açıklayamamaktadır. İki ülke de neorealist ve neoliberal beklentilerin aksine hareket ederek, BM ve NATO gibi çok taraflı örgütlerde yakın zamana kadar daha küçük roller edinmeyi tercih etmişlerdir.³⁴

Japonya'nın Körfez Savaşı'na katılmamış olması da neoliberal ve neorealist kuramcılar için çözülemeyen bir durumdur. Japonya'nın bu politikası üyesi olduğu çok taraflı kurumlar açısından tehdit teşkil etmekle birlikte bir başarısızlık olarak görülmektedir. Diğer taraftan, Japonya'nın Güney Kore ile ilişkileri de neorealist ve neoliberal bakış açılarına ters düşmektedir. İki ülkenin Kuzey Kore tehdidi ve ABD ile ittifakları üzerinden askerî olarak işbirliğinde bulunması için pek çok sebep bulunmasına rağmen, ulusal güvenlik bağları oldukça zayıftır. Bu duruma, inşacı yaklaşım aktör tercihlerinin güvenlikten ekonomiye kadar tarihsel değişimi açısından

³¹ Reus - Smit, "Constructivism", s. 190-191.

³² Viotti ve Kauppi, *International Relations Theory*, s. 147-149.

³³ Reus - Smit, "Constructivism", s. 192-193.

³⁴ Thomas U. Berger, "Norms, Identity, And National Security in Germany and Japan", içinde *The Culture of National Security: Norms and Identity in World Politics*, ed. Peter J. Katzenstein (New York: Columbia University Press, 1996), s. 317.

açıklamalar sunabilmektedir. Böylece, Japonya'daki siyasi elitin dış politika yaklaşımını nasıl kurumsallaştırdıkları, ekonominin niçin güvenlikten daha ön planda tutulduğu gibi konular belirli koşullar altında ortaya çıkan düşünsel-kültürel anlayışlarla açıklanabilmektedir.³⁵

Neorealist ve neoliberalist kuramlar rasyonalist olarak birbirleriyle çatışırken, eleştirel kuramcılar rasyonalizme karşı çıkmıştır. Rasyonalist kuramların sosyal aktörleri, çıkarları sosyal etkileşime girmeden önce oluşan bencil varlıklar olarak tanımlamalarını eleştirerek, aktörlerin sosyal olduklarını, kimlik ve çıkarlarının sosyal olarak inşa edildiğini savunmuşlardır.³⁶ Eleştirel kuramcılar temel olarak sordukları soru iyi ve adil bir toplumun ne olduğudur. Buna cevap olarak iyi toplumun adil ve demokratik bir düzen olduğunu ve bu düzenin devletten uluslararası alana doğru genişlemesi gerektiğini belirtmektedirler. Eleştirel kuramcılar bu bağlamda rasyonalist kuramları, uluslararası sistemi sabit sınırlar içinde tutarak, uluslararası siyasetin statükosunu idame ettirmekle suçlamaktadırlar. İnsanlığın daha iyi şartlarda yaşaması için uluslararası ilişkileri dönüştürmek bu kuramların amacı değildir.³⁷ Eleştirel kuramların inşacı kurama benzer yönleri olmasıyla birlikte yöntem açısından farklılaşmaktadırlar. Eleştirel kuramlar felsefeden daha fazla etkilenmeleri dolayısıyla, yöntemleri de daha soyut ve kuramsal kalmaktadır.³⁸

Uluslararası ilişkileri Marksist bakış açısından inceleyen çalışmalar da eleştirel kuramlara benzer şekilde, realizmin dünya siyasetini devletler arasında güç ve güvenlik ilişkisine dayalı görmesine karşı çıkmaktadır. Marx'ın tarihsel materyalizm yaklaşımını kullanarak, küresel eşitsizliği anlamaya çalışan kuramcılar, devletler arasındaki ilişkileri üretim tarzları arasındaki etkileşim üzerinden incelemektedirler. Bu alandaki çalışmalar üretim biçimleriyle devletin gücü arasında birbirini etkileyen bir ilişki olduğunu, modern toplumları ve uluslararası ilişkileri anlamak için tarihsel

³⁵ Thomas U. Berger, "Power and Purpose in Pacific East Asia: A Constructivist Interpretation", içinde *International Relations Theory and the Asia-Pacific*, ed. G. John Ikenberry ve Michael Mastanduno (Columbia University Press, 2003), s. 388-408.

³⁶ Reus-Smit, "Constructivism", s. 193.

³⁷ Viotti ve Kauppi, *International Relations Theory*, s. 331-333.

³⁸ Reus-Smit, "Constructivism", s. 194-195.

süreçte kapitalizmin nasıl küreselleştiğinin analiz edilmesi gerektiğini ortaya koymaktadırlar.³⁹

Ekonomik yapısalılık olarak da adlandırılan ve devletler arasındaki eşitsizlik üzerine yapılan çalışmalar, politik ekonomiye önem verdiklerinden dolayı, liberalizm ile ortak yönler taşımaktadırlar. Küresel eşitsizlik, Marx'ın bakış açısından etkilenecek, çoğunluğun azınlığı sömürmesi olarak ele alınmaktadır. Bu açıdan gelişmiş Kuzey ile gelişmekte olan Güney arasındaki ilişkiler öne çıkmaktadır. Ayrıca Immanuel Wallerstein'ın dünya sistem kuramı da eşitsizliği “merkez, yarı çevre ve çevre” şeklinde bölerek açıklamaktadır. Buna göre kapitalizm 16. yüzyılda Avrupa'da ortaya çıktığından beri, uluslararası sistem kapitalist bir düzenle yönetilmektedir. Bu sistemde üretim yaparak ekonomisi gelişen ülkeler merkez olurken, merkeze ham madde sağlayan ve sömürülen ülkeler çevre görevi görmektedir. Wallerstein'a göre uluslararası sistemin anarşik olması kapitalizmin yayılmasını kolaylaştırmaktadır. Bu kuramlar uluslararası ilişkilere yeni bakış açıları getirmiş olmakla birlikte, bir dönem çevre olarak sınıflandırılan Güney Kore, Çin ve Japonya gibi ülkelerin kapitalist sistem sayesinde merkez konumuna nasıl geldiklerini açıklamakta yetersiz kalmaktadırlar.⁴⁰

İnşacı yaklaşıma girmeden önce yine inşacı kuramla pek çok ortak noktası olan, hatta inşacı olarak adlandırılan İngiliz Okulu'na değinmekte fayda vardır. İngiliz Okulu kuramcıları için devlet analiz merkezindedir, ancak neorealizmin aksine sistem yapısı, analiz birimlerine kıyasla daha hâkim (dominant) durumda değildir. Uluslararası toplum, özellikle hâkim olan birimlerden oluşur ve bu oluşum birimlerin iç özelliklerini yansıtır. Bu anlamda İngiliz Okulu, Wendt'in anarşi anlayışına yakın durmaktadır. Ayrıca uluslararası sistemlerin kendi içlerindeki hâkim olan birimler tarafından belirlendiği de kabul edilmektedir.⁴¹ İngiliz Okulu inşacılık ile aynı şekilde, uluslararası ilişkileri toplumsal bağlamda, toplumu oluşturanlar arasındaki

³⁹ Andrew Linklater, “Marxism”, içinde *Theories of International Relations*, ed. Scott Burchill ve Andrew Linklater (New York: Palgrave Macmillan, 2005), s. 129-136.

⁴⁰ Viotti ve Kauppi, *International Relations Theory*, s. 189-214.

⁴¹ Barry Buzan, “The English School: An Underexploited Resource in IR”, *Review of International Studies* 27, sy. 3 (Temmuz 2001): s. 487.

uygulamalar ve sonuç olarak, ortaya çıkan kurallar çerçevesinde ele almaktadır.⁴² İngiliz Okulu kuramcıları da Wendt'in tabiriyle anarşinin "devletler ondan ne anlıyorsa öyledir" ifadesine katılmaktadır.⁴³

Keohane İngiliz Okulu'nun uluslararası sistemin anarşik düzeni açısından neorealizm ve neoliberalizm arasında bir köprü olduğunu belirtmiştir. İngiliz Okulu kuramcılarına göre egemenlik, güç dengesi, uluslararası hukuk, diplomasi ve savaş gibi faktörler uluslararası toplumun uygulamalarıdır. İngiliz Okulu için egemenlik ve müdahale etmeme devletlerin oluşturduğu toplum açısından büyük önem taşımaktadır.⁴⁴ Uluslararası sistem devletlerin birbirleri ile olan stratejik ilişkileri ve işbirliği sonucunda ortaya çıkan bir yapı olarak tanımlanmaktadır.⁴⁵ Uluslararası toplum ise Bull'un ifadesine göre, "ortak bir kültür veya medeniyete dayalı olarak ortak çıkarlar ve ortak değerler" taşıyan devletler tarafından oluşturulan bir devletler toplumdur.⁴⁶

Dunne'a göre İngiliz Okulu inşacı kuramlardan biridir. İngiliz Okulu'nun öncü kuramcıları devleti temel aktör olarak ele almalarına rağmen, asıl ima ettikleri bütün insanlığın oluşturduğu toplumdur. Ayrıca, devletlere egemenlik ile verilen kimliğin devletler toplumundaki fikirler ve uygulamaların dışında bir anlamı yoktur. Egemenlik ve müdahale etmeme devletler toplumunun kurucu öğeleridir ve bu toplumun belirli kuralları vardır. Realistlerin maddi yapılar olarak gördüğü savaş ve güç dengesi gibi uygulamalar aslında fikirlerdir. Bir yandan da diplomasi ve hukuk gibi uluslararası toplumun kurumlarının "uluslararası sosyal bir bilinç" gerektirdiği ileri sürülmektedir.⁴⁷

⁴² Faruk Yalvaç, "Uluslararası İlişkiler Kuramında Anarşi Söylemi", *Uluslararası İlişkiler* 8, sy. 29 (Bahar 2011): s. 80.

⁴³ Andrew Linklater, "The English School", içinde *Theories of International Relations*, ed. Scott Burchill ve Andrew Linklater (New York: Palgrave Macmillan, 2005), s. 107.

⁴⁴ Tim Dunne, *Inventing International Society: A History of the English School* (London: Palgrave Macmillan, 1998), s. 186.

⁴⁵ Balkan Devlen, Patrick James ve Özgür Özdamar, "The English School, International Relations, and Progress", *International Studies Review* 7, sy. 2 (Haziran 2005): s. 176.

⁴⁶ Hedley Bull, *The Anarchical Society: A Study of Order in World Politics* (New York: Columbia University Press, 1977), s. 13.

⁴⁷ Dunne, *Inventing International Society*, s. 187-188.

1.2. İNŞACI YAKLAŞIM

İngiliz Okulu'nun fikirlere yaptığı vurgunun benzeri inşacı yaklaşımda da görülmektedir. Realizm ve liberalizm güç ve ticaret gibi maddi etkenlere odaklanırken, inşacı yaklaşım fikirlerin üzerinde durmaktadır. Devlet verili olarak kabul edilmeyip, devletlerin çıkarlarının ve kimliklerinin tarihi süreç içinde şekillendiği kabul edilmektedir. İnşacı yaklaşım Soğuk Savaş sonrasına da kimlik ve çıkar odağından bakmaktadır. Devletlerin kendi kimliklerine yönelik fikirleri, bu kimliklerin nasıl yaratılıp dönüşüm geçirdiği incelenmekte, yöntem olarak da siyasi ve toplumsal söylemlerin incelenmesi kullanılmaktadır. Çünkü söylemler kimlikleri ve çıkarları yansıtmakta, biçimlendirmekte ve aynı zamanda davranış normlarını belirlemektedir.⁴⁸

İnşacılık zaman zaman kuram olarak kabul edilse de yaklaşım olarak adlandırılması daha doğrudur. Siyasi ve toplumsal dünyaların nasıl işlediğini anlamaya çalışan inşacılık, devletlerin hareket halinde bulundukları ortamın hem toplumsal hem de maddi olduğu, bu durumun devletlerin kendi çıkarlarına anlam vermelerini sağladığı varsayımında bulunurlar.⁴⁹ İnşacılık, kendisinden önce gelen kuramlardan beslenmekle birlikte bazı farklılıklar taşımaktadır. Öncelikle, inşacılık tüm dünyayı kapsayan bir kuram ortaya atmaya çalışmamakta, uluslararası ilişkilere daha yorumsal bir anlayış kazandırmayı hedeflemektedir. Aynı zamanda, Soğuk Savaş'ın bitişini getiren süreçte rasyonalist kuramların açıklayamadığı olaylara açıklık getirmeye çalışmaktadır.⁵⁰

Rasyonalist kuramların amacı tarihten ve devletlerin iç dinamiklerinden bağımsız olarak temel özellikleri açıklayabilecek bir kuram geliştirmek olmuştur. İnşacıların

⁴⁸ Stephen M. Walt, "International Relations: One World, Many Theories", *Foreign Policy*, sy. 110 (1998): s. 40-44.

⁴⁹ Jeffrey T. Checkel, "The Constructive Turn in International Relations Theory", *World Politics* 50, sy. 2 (Ocak 1998): s. 325-326.

⁵⁰ Viotti ve Kauppi, *International Relations Theory*, s. 277.

çoğu için böyle bir amaç boştur. Çünkü onların vurguladıkları fikirler, normlar ve kültür, insan edimi öğeler doğaları itibariyle değişkendir. Evrensel, tarihötesi, kültürden bağımsız bir fikir veya kimlik yoktur. Dolayısıyla, genel bir uluslararası ilişkiler kuramı bulmaya çalışmak anlamsızdır. Hatta inşacılar inşacılığın bir kuram değil, analitik çerçeve olduğunu ısrarla tekrar etmektedirler.⁵¹

İnşacılar, rasyonalist kuramların materyalist yaklaşımlarının aksine, maddi kaynakların ancak paylaşılan bilgiyle anlam kazandığını savunmaktadırlar.⁵² Japonya için ABD'nin nükleer silahlarının tehdit olarak algılanmaması, fakat Kuzey Kore'nin nükleer füzelerinin büyük bir tehdit unsuru olması bu bakış açısına verilebilecek bir örnektir. Her iki ülkenin de nükleer silahları olmasına rağmen, ABD'nin Japonya'nın müttefiki ve Japonya'yı güvenlik şemsiyesi altına almış olması, Japonya'nın bu silahlara verdiği anlamı farklı kılmaktadır. Öyle ki, ABD'nin nükleer silahları Japonya'nın kısmen güvenliğini sağlarken, Kuzey Kore Japonya üzerinden fırlattığı balistik füzelerle tehdit unsuru olmayı sürdürmektedir. Bir başka örnek ise ABD'nin ve Çin'in askerî harcamalarıdır. ABD'nin silahlanmaya ayırdığı bütçesi Çin'inkinden üç kat daha fazla olmasına rağmen, Japonya Çin'in silahlanmasını tehdit olarak görmektedir.⁵³

Nicholas Onuf 1989'da yayınlanan kitabı *World Of Our Making* ile inşacı yaklaşımın öncülerinden olmuştur. Onuf'a göre bizi insan yapan, hatta insan olarak inşa eden şey sosyal ilişkilerimizdir.⁵⁴ İnşacılık, yerine getirilen fiillerle, girşilen eylemlerle ve konuşulan kelimelerle başlar.⁵⁵ Diğer bir deyişle, kendi fiillerimiz ve sözlerimizle dünyayı mevcut haline biz dönüştürürüz. Toplum ve insanların birbirlerini devamlı olarak karşılıklı inşa etmesi de böyle bir süreçtir.⁵⁶ Bu inşa sürecine devletler açısından

⁵¹ Reus-Smit, "Constructivism", s. 202.

⁵² A.g.e., s. 196.

⁵³ Statista'nın verilerine göre ABD'nin 2020 askerî harcamaları 778 milyar dolarken, Çin'inki 252 milyar dolardır. Ayrıntılı bilgi için bakınız: "Ranking: Military Spending by Country 2020", Statista, 07 Mayıs 2021, <https://www.statista.com/statistics/262742/countries-with-the-highest-military-spending/> [Erişim 25.05.2021].

⁵⁴ Nicholas Onuf, *Making Sense, Making Worlds: Constructivism in Social Theory and International Relations* (London: Routledge, 2012), s. 3-4.

⁵⁵ Nicholas Onuf, *World of Our Making: Rules and Rule in Social Theory and International Relations* (London: Routledge, 2012), s. 36.

⁵⁶ Maja Zehfuss, *Constructivism in International Relations: The Politics of Reality* (Cambridge: Cambridge University Press, 2002), s. 20-21.

bakılacak olursa, dost ve düşman tanımlarının da söylemler ve eylemlerle inşa edildiği görülebilir. Öyle ki, II. Dünya Savaşı'nda birbirine düşman olan ABD ve Japonya, savaş sonrasında bugüne ittifakları sayesinde dostluk ilişkisi kurmuştur. İki devletin ilişkilerindeki bu dönüşüm devletlerarası ilişkilerin de toplumsal ilişkiler gibi inşa sürecine tabi olduğunun kanıtıdır.

Yaşadığımız dünyayı insanlar birlikte inşa ederken, dünya da bireyleri ve her bireyin dünyasını inşa etmektedir. Daha geniş anlamda uluslararası ilişkiler dünyası da pek çok dünyanın bir araya geldiği dünyalar dünyası, başka bir ifadeyle devletler dünyasıdır. İnsanlar olarak herkesin farklı bir konumda durup meseleleri aynı açıdan göremeyeceği gibi devletlerin de kendi dünyalarındaki konumları birbirinden farklıdır.⁵⁷ Hiçbir insan birbirinin yerine geçemeyeceği için hiçbir devlet de diğeriyle aynı konumda bulunup, o coğrafyanın tarihsel ve kültürel sürecini anlayamamakta, dolayısıyla aynı sorunları yaşamamaktadır.

Sosyal dünyaları inşa ederken araç olarak konuşma ve onun türevleri (kurallar veya politikalar) kullanılmaktadır. Dolayısıyla, ancak dili kullanan insanlar inşa sürecinde fail olabilirler. Dilekler ve amaçlar dil ile ifade edilirken, amaçları gerçekleştirmek için de dilden faydalanılmaktadır.⁵⁸ Onuf'un ifadesiyle söz edimi (speech act) "başka birini eyleme yönlendiren biçimde konuşma eylemidir."⁵⁹ Söz ediminin başarılı olması için karşı tarafın buna uygun bir yanıt vermesi gereklidir. Onuf, dile atfettiği önemle birlikte birtakım realist görüşlere de karşı çıkmaktadır. Ona göre tek bir hakikat yerine pek çok hakikat vardır.⁶⁰ Bu anlayış, yukarıda bahsedilen her bir aktörün farklı konumlanmasıyla ilgilidir. Bir devlet için ciddi tehdit oluşturan bir durumun hakikati başka bir devlet için aynı olmayacaktır.

İnşacı yaklaşıma göre maddi dünya da verili değildir. Bu dünyaya dair bilinenler, dünyada yaşayanların yorumlarından ve konuştukları dilden bağımsız değildir. Sonuç olarak, bilgi de sosyal olarak inşa edilmektedir. Bir şeye kolektif olarak iki kez anlam yüklenmektedir; birincisinde günlük yaşamda sosyal gerçekliği inşa etmek için,

⁵⁷ Onuf, *Making Sense, Making Worlds*, s. 21-26.

⁵⁸ Onuf, *Ag.e.*, s. 29.

⁵⁹ Onuf, *A.g.e.*, s. 10.

⁶⁰ Zehfuss, *Constructivism in International Relations*, s. 20-21.

ikincisinde ise bilim insanların sosyal gerçekliği yorumlamaları için. Pozitivizm ve materyalizmin aksine inşacılık dünyayı olduğu gibi ele almamaktadır. Dünya inşa halinde olan bir projedir ve tek bir şey olmak yerine sürekli bir şeylere dönüşmektedir. Fakat eleştirel kuramlardan farklı olarak, inşacı yaklaşım bilginin temelleri olabileceğini kabul etmekte, böylece pozitivist yöntemlere sıcak bakmaktadır.⁶¹

Wendt inşacılığın temel savlarını üç maddeyle özetlemektedir. Bunlar:

1. Uluslararası siyasi kuramın analiz birimi devletlerdir.
2. Devlet sistemindeki kilit yapılar maddi olmaktan ziyade, öznelarasıdır.
3. Devletlerin kimlikleri ve çıkarları, sisteme insan doğasıyla veya ülke içi politikayla dışarıdan verilmekten ziyade, büyük çoğunlukla bu sosyal yapılar tarafından inşa edilir.⁶²

Wendt inşacı kuramın analiz birimi olarak devletleri olsa da inşacılıkta yaklaşım farklılıkları bulunmaktadır. 90'lı yıllarda ortaya çıkan türleri sistemik, birim-düzey ve bütüncül inşacılık olarak adlandırılmaktadır. Wendt'in de dahil olduğu sistemik inşacılar devleti üniter aktörler olarak kabul edip, devlet içi faktörleri göz ardı etmektedirler. Uluslararası siyaset devletlerin dış alandaki etkileşimlerine dayanmaktadır. Wendt'e göre devletlerin sosyal ve kurumsal olarak farklı kimlikleri vardır. Sosyal kimlik, uluslararası toplumun bir devlete atfettiği rol ya da kişilik iken, kurumsal kimlik devleti kendisi yapan iç, insani, maddi, ideolojik ve kültürel etkenlerdir.⁶³

Birim-düzey inşacılık sistemik inşacılığın aksine, uluslararası alana odaklanmak yerine, ülke içi, sosyal, yasal normlar ile devletlerin kimlik ve çıkarları arasındaki ilişkiye odaklanmaktadır. Peter Katzenstein'in çalışmaları birim-düzey inşacılık kapsamına girmektedir.⁶⁴ Katzenstein, *The Culture of National Security* kitabında,

⁶¹ Emanuel Adler, "Constructivism in International Relations: Sources, Contributions, and Debates", içinde *Handbook of International Relations*, ed. Walter Carlsnaes, Thomas Risse ve Beth A. Simmons (Los Angeles: SAGE Publications, 2013), s. 113.

⁶² Alexander Wendt, "Collective Identity Formation and the International State", *American Political Science Review* 88, sy. 2 (Haziran 1994): s. 385.

⁶³ Reus-Smit, "Constructivism", s. 199.

⁶⁴ A.g.e., s. 200.

başka yazarlarla birlikte ulusal güvenlik politikalarına sosyolojik bir bakış açısından bakmaya çalışmaktadır. Kitap, devletlerin güvenliğe yönelik çıkarlarının aktörlerin kültürel faktörlere verdikleri yanıtlarla belirlendiğini ileri sürmektedir. Devlet içi normlara dikkat çeken yazarlar, belirli bir kimliği olan aktörlerden kolektif olarak beklenen davranışı tanımlamak için norm kavramını kullanmaktadırlar. Normlar aktörlerin kimliklerini oluşturma ve davranışı düzenleme görevi üstlenmektedir.⁶⁵

Birim-düzey inşacılık bağlamında, Almanya'nın ve Japonya'nın İkinci Dünya Savaşı sonrası uygun bir güvenlik politikası bulmaya yönelik ülke içinde yaşadıkları mücadeleler, edindikleri yeni kimlikler üzerindeki siyasi çatışmaya dayandırılmaktadır. İki ülkenin de güvenlik politikalarındaki sürekliliğin, uluslararası sistemin yapısındaki değişimlerden öte, ülke içindeki kimlik politikalarıyla alakalı olduğu ileri sürülmektedir. Nihayetinde, Japonya'nın ve Almanya'nın siyasi-askerî kültürleri, ulusal güvenlik politikaları üzerinde, uluslararası yapıdan daha fazla etkiye sahiptir.⁶⁶

Bütüncül inşacılar ise hem iç hem dış dinamikleri dikkate almaktadırlar. Kurumsal ve sosyal kimliği bir bütün olarak, analitik bakış açısıyla incelerler. Bu bakış açısına göre, ülke içindeki ve uluslararası düzlemdeki gelişmeler, tek bir sosyal ve siyasi düzenin iki farklı yüzü gibidir. Küresel değişimin dinamikleriyle ilgilenen bütüncül inşacılar devletle bu küresel düzen arasındaki birbirini karşılıklı olarak inşa eden ilişkiye odaklanmaktadırlar.⁶⁷

1.2.1. İnşacı Yaklaşım Göre Anarşi Kavramı

İnşacı yaklaşımda özellikle Wendt'in, Waltz'un yapısal realizmine karşı çıkmasıyla anarşi kavramının nasıl kabul edildiğini açıklamakta fayda vardır. Ancak Wendt'ten

⁶⁵ Peter J. Katzenstein, ed., *The Culture of National Security: Norms and Identity in World Politics* (New York: Columbia University Press, 1996), s. 2-5.

⁶⁶ Ronald L. Jepperson, Alexander Wendt ve Peter J. Katzenstein, "Norms, Identity, and Culture in National Security", içinde *The Culture of National Security: Norms and Identity in World Politics*, ed. Peter J. Katzenstein (New York: Columbia University Press, 1996), s. 61-62.

⁶⁷ Reus-Smit, "Constructivism", s. 201.

önce Onuf'un anarşiye bakış açısıyla başlamak bu açıdan uygun olacaktır. Onuf, insanların sosyal ilişkilerindeki fiillerin gerçekliği inşa edebilmeleri için anlamları olması gerektiğine ve bu anlamların da kurallara bağlı olduğuna dikkat çekmektedir.⁶⁸ Devletlerin ilişki kurduğu anarşik yapı bile kurallara bağlıdır. Anarşinin en temel kuralı bir devletin diğer devletler üzerinde hüküm sürmemesidir. Anarşi, sistem içindeki aktörlerin birbirleriyle nasıl ilişki kurduklarından doğrudan sorumlu değilken, anarşinin kuralları arka planda işlemeye devam etmektedir. Onuf'a göre inşacılar “yapı” kelimesi yerine “sosyal düzenlemeyi” (social arrangement) tercih etmelidir. Uluslararası anarşi büyük ölçekte bir sosyal düzenleme, yani kurumdur ve içinde birbiriyle bağlantılı pek çok başka kurumu kapsamaktadır. Her toplumda, kuralların belli koşulları oluşturduğu gibi devletlerin toplumunda da aynı durum söz konusudur.⁶⁹

Anarşi herhangi bir aktörün niyetlerinden bağımsız bir yönetim durumu olarak ele alındığında, uluslararası ilişkiler anarşik değildir. Aktörlerin eylemlerinin sonuçlarıyla yönetilen bir sistem için heteronomi daha uygun bir terimdir. Otonom aktörler serbestçe hareket edebilirken, heteronom aktörler edememektedir. İnşacı bakış açısına göre aktörler her zaman otonomdurlar, ama bu durumları diğer aktörlerin otonomluğuyla sınırlandırılmıştır. Otonomluğun ifa edilmesi heteronomiyi sosyal bir durum yapmaktadır. Uluslararası toplum da heteronomi ile yönetilir, çünkü devletler bağımsızlıklarını egemenlik ilkesi ve kendilerine haklarla görevler veren birtakım kurallar altında yürütmektedirler.⁷⁰ Diğer bir ifadeyle, devletler egemen ve özgür olabilirler fakat davranışları uluslararası hukuk ile sınırlandırıldığından dolayı, bir dış etkene tabi olmaları, onları heteronom yapmaktadır.

Wendt'in anarşi anlayışı, kendisinin “anarşi devletler ne anlıyorsa odur” ifadesiyle özetlenebilmektedir. Wendt'e göre anarşi terimi bir şeyin varlığını değil, yokluğunu ifade etmektedir. Yani, anarşinin özünde bir anlamı olmayıp, ona anlam veren anarşinin içinde yaşayan insanlarla bu insanların ilişkilerinin yapısıdır. Devletlerin içinde bulunduğu en önemli yapılar maddi güçlerden değil, fikirlerden oluşmaktadır.

⁶⁸ Onuf, *World of Our Making*, s. 21-22.

⁶⁹ Onuf, *Making Sense, Making Worlds*, s. 7.

⁷⁰ A.g.e., s. 20.

Fikirler ise gücün anlamını ve güce nelerin dahil edildiğini, devletlerin hangi stratejilerle kendi çıkarlarının peşinden gittiklerini belirlemektedir. Bu, anarşik sistemlerin bir yapısı ya da mantığı olmadığı anlamına gelmemekte, ancak bu yapıların ve mantığın anarşiden ziyade, sosyal yapıların bir işlevi olduğunu ifade etmektedir. Anarşinin üç farklı kültürü vardır. Bunlar, düşman, rakip ve dost olarak farklı ilişkilere dayanmaktadır.⁷¹

Devletler düşmanlarına dostlarından farklı davranmaktadırlar, çünkü düşmanlar dostların aksine, tehdit edicidirler. Anarşi ve güç dağılımı kavramları kimin düşman, kimin dost olduğunu belirtmekte yetersiz kalmaktadır. Dünyada en fazla güvenlik harcaması yapan ABD'nin Japonya tarafından tehdit olarak algılanmaması, öte yandan Çin'in gittikçe artan askerî harcamalarının hem bölgesel hem küresel bir tehdit olarak görülmesi dost ve düşman algısına iyi bir örnektir. Güç dağılımı devletlerin yapacakları hesapları her zaman etkileyebilir. Fakat güç dağılımının devletleri nasıl etkilediği, öznel olarak nasıl anlaşıldığına, “Ben” ve “Öteki” olarak kavranan “bilginin dağılımına” bağlıdır. ABD ve Rusya artık düşman olmadıklarına karar verdiğinde Soğuk Savaş sona ermiştir.⁷²

Anarşiler devletler arasında rekabetçi güç politikalarına yol açsa da durum her zaman böyle olmak zorunda değildir. Bu, bizi yine “anarşi devletler ne anlıyorsa odur” ifadesine geri götürmektedir. Devletlerin anarşik sistemde kendi kendine yetme (self-help) ile karşı karşıya olmaları anarşiden kaynaklanmamaktadır. Bu noktada, anarşik yapı yerine süreçlere bakmak gerekmektedir. Kendi kendine yetme ve devletler arasındaki güç politikaları anarşinin temel özellikleri değil, ancak kurumları olabilir.⁷³ Anarşi verili bir durum olmazken, her devletin anarşiden anladığı da aynı olmayabilir. Sonraki bölümlerde bahsedileceği üzere, Japonya hiyerarşik bir uluslararası geçmişten geldiği için 19. yüzyılda Batı uluslararası sistemine girdiğinde bu sistemin de hiyerarşik olduğunu düşünmüş, ona göre politikalar belirlemiştir. Tüm devletlerin

⁷¹ Wendt, *Social Theory of International Politics*, s. 308-309.

⁷² Alexander Wendt, “Anarchy is What States Make of it: The Social Construction of Power Politics”, *International Organization* 46, sy. 2 (1992): s. 397.

⁷³ A.g.e., s. 394-395.

üzerinde bir hükümet bulunmasa da büyük güçlerin daha eşit olduğu bir sistemdeki anarşinin hiyerarşiye benzer yönlerinin olduğu söylenebilir.

1.2.2. Normlar

İnşacı yaklaşımda sıkça ele alınan normlar belli bir kimlik için uygun görülen davranışlara yönelik kolektif beklentiler olarak tanımlanmaktadır. Bazı durumlarda, normların işlevi kimliği tanımlayan kurallar gibidir. Demokratik olarak kabul edilen bir devletin kendisinden beklenen davranışı göstermesi normlara uygun bir durum olacaktır. Normlar aynı zamanda aktörden beklenen davranışların “Ötekiler” tarafından tanınmasını ve aktöre belli bir kimliğin atfedilmesini sağlayacaktır. Normlar bazı durumlarda ise düzenleyici işlev görmektedirler. Böylelikle, aktörün belli durumlarda nasıl davranması gerektiği, normların belirlediği standartlar doğrultusunda olduğunda, aktör kendi kimliğine uygun davranmış olacaktır.⁷⁴

Normatif ve düşünsel yapılar aktörlerin kimliklerini ve çıkarlarını üç mekanizma ile şekillendirmektedir: tasavvur, iletişim ve kısıtlama. İnşacılara göre maddi olmayan yapılar, aktörlerin gördükleri dünyayı etkilemektedir. Daha açık bir ifadeyle, devletlerin nasıl davranmaları gerektiği, kendi eylemleri üzerinde algıladıkları sınırlamaların ne olduğu ve tasavvur edebildikleri stratejiler, tasavvur mekanizmasıyla ilişkilidir. Kurumsal normlar ve düşünceler bu şekilde, aktörleri neyin gerekli ve mümkün olduğuna dair şartlandırmaktadır. Bir birey ya da devlet, davranışını meşrulaştırmaya çalıştığında müesses normlara danışacaktır. Bir devlet başkanı hükümet konvansiyonlarına başvuracakken, devlet de egemenlik normlarına göre hareket edecektir. Bu normlar iletişim mekanizmasına dahildir. Kısıtlama ise normatif ve düşünsel yapıların aktörün eylemini kısıtlamasıyla alakalıdır. Bir eylem, ancak devletin müesses normlarıyla tutarlıysa meşru hâle gelebilir.⁷⁵

Almanya ve Japonya’nın savaş sonrası yeni kimliklerini benimsemelerindeki farklar da normlara uymaları üzerinden açıklanabilmektedir. Aktörlerin uluslararası normları

⁷⁴ Jepperson, Wendt ve Katzenstein, “Norms, Identity, and Culture in National Security”, s. 54.

⁷⁵ Reus-Smit, “Constructivism”, s. 198.

tedavüle sokma becerileri kimliğin iki özelliğiyle açıklanmaktadır. Birincisi, devletin uluslararası sistemdeki rolünün nasıl tanımlandığıyla ya da devletin uluslararası kimliğiyle ilgilidir. İkincisi ise devletin belirli bir zamanda bu kimliğe dair ne kadar güvenli ya da güvensiz hissettiğiyle alakalıdır. Almanya saldırgan geçmişinden koparak barışçıl bir devlet olup, liberal insan haklarını hem ülke içinde hem de uluslararası politikalarında benimsemiştir. Japonya savaş sonrası benzer politikaları benimsemiş olsa da insan hakları odaklı bir devlet olma fikrini benimsemesi zaman almıştır. Almanya kendisini uluslararası toplumun bir üyesi olarak görüp, başkaları tarafından da öyle kabul edilmesine rağmen, Japonya genel olarak “geç kalan” (late-comer) olarak görülmektedir. Japonya uluslararası sistemdeki rolünün ne olması gerektiğine dair kararsız kalmış, kendini grubun dışında ya da isteksiz katılımcı olarak görme eğiliminde olmuştur.⁷⁶ Daha sonra tartışılacağı üzere, Japonya’nın özellikle Körfez Savaşı’ndaki politikaları bu “geç kalmışlığı” ortaya koymaktadır.

İnşacılar kurucu normların aktör davranışı ile ilişkisiyle ilgilenmektedirler. Örneğin, Katzenstein Japonya’nın ülke içindeki kurucu normlarının, Japonya’nın uluslararası güvenlik normlarıyla yakından ilişkili olduğunu ifade etmektedir. Katzenstein’a benzer biçimde Berger de Japonya’nın dış politika davranışının maddi çıkarlarından dolayı değil, ülkenin barışçıl normlarından kaynaklandığını ileri sürmektedir.⁷⁷ Bu durumda, normların devletlere kendi çıkarlarını anlama kabiliyeti verdiği de söylenebilir. Devletler belirli bir durumda kendi çıkarlarına uygun normlara göre nasıl davranmaları gerektiklerine karar vermektedirler.⁷⁸

1.2.3. Tarih ve Kültür

Uluslararası İlişkileri açıklayıcı olarak normların da incelenmeye başlanmasıyla tarihi olaylar odak noktası hâline gelmiştir. Tarih belirli vakalarda normların ve fikirlerin

⁷⁶ Amy Gurowitz, “The Diffusion of International Norms: Why Identity Matters”, *International Politics* 43, sy. 3 (Temmuz 2006): s. 306-7.

⁷⁷ Yoichiro Sato ve Keiko Hirata, “Introduction: Constructivism, Rationalism, and the Study of Norms in Japanese Foreign Policy”, içinde *Norms, Interests, and Power in Japanese Foreign Policy*, ed. Yoichiro Sato ve Keiko Hirata (New York: Palgrave Macmillan, 2008), s. 12-13.

⁷⁸ Checkel, “The Constructive Turn in International Relations Theory”, s. 326.

önemine temel oluşturmak için bir araç olarak kullanılmaya başlanmıştır.⁷⁹ İnşacılar tarihi olayların dünya siyasetine etkilerini göstermek amacıyla tarihi kayıtları yeniden okumaya, uluslararası ilişkilerde verili olarak kabul görmüş şeyleri yeniden düşünmeye çalışmaktadırlar.⁸⁰ Yaşadığımız dünyanın sürekli inşa hâlinde olduğu kabul edildiğinde, tarihteki olayların zamana göre yorumlanması, bir olayın nasıl anlaşıldığının süreç içerisinde değişmesi gayet doğaldır.

İnşacı yaklaşımda yapısal değişikliği açıklamak için tarih kullanılmıştır. Neorealizmin savunduğu değişmeyen yapı anlayışına karşı tarihi kaynakların kullanılmasıyla neorealist yapısal determinizm yıkılmaya çalışılmıştır.⁸¹ Bu anlamda, tarihten sadece geçmişteki olayları betimleme aracı olarak değil, toplumsal gerçekliği, yapısal ve aktöre bağlı değişimle ilgili süreçleri açıklamak için faydalanılmıştır. Sonuç olarak, bilginin kolektif olarak nasıl algılandığı ya da “normların yaşam döngüleri” bu şekilde ele alınabilmektedir.⁸² Güvenlik ikilemlerinin anlaşılması için de tarihe bakılması gerekmektedir. Realizm güvenlik ikilemlerini verili kabul etse de bunlar devletlerin birbirleriyle etkileşimleri sonucu oluşan etkenlerdir. Körfez Savaşı’nda görüldüğü üzere, devletlerin birbirlerine güvenmesiyle kolektif kimlik oluşabilmekte, dolayısıyla her devletin birbirini tehdit olarak algılamadığı bir sonuç ortaya çıkmaktadır.⁸³

Tarih toplumsal yapıları anlaşılır kılmakla birlikte kimliklerin daha iyi kavranması için de kullanılabilir. Geçmiş olayların hatırlanış biçimi zamanla değişebilmekte, hatıralar güncel bağlamlara ve mevcut kimliklere göre yeniden yorumlanabilmektedir. Nitekim, geçmişe dair farklı yorumlamalar devletlerin bugün anlaşmazlık yaşamalarına sebep olabilir. Kolektif hafıza üzerinden tarih yeniden değerlendirilebilir ve kimlikler üretilebilir. Dolayısıyla, geçmişteki olaylar yeniden şekillendirilemese de bu olaylara dair hatıralar mevcut kimliğe göre her zaman yeniden inşa edilebilir. Devletlerin geçmişi için bu inşa süreci hükümetler ve resmî makamlar tarafından yürütülmektedir. Bugün Japonya’nın savaş geçmişindeki suçlar inkâr edilmese de farklı hükümetlerin

⁷⁹ Halvard Leira ve Benjamin de Carvalho, “Construction Time Again: History in Constructivist IR Scholarship”, *European Review of International Studies* 3, sy. 3 (2016): s. 105.

⁸⁰ Reus-Smit, “Constructivism”, s. 207.

⁸¹ Leira ve de Carvalho, “Construction Time Again”, s. 102-104.

⁸² Adler, “Constructivism in International Relations: Sources, Contributions, and Debates”, s. 123.

⁸³ Wendt, “Constructing International Politics”, s. 78.

bu geçmişi yorumlama biçimleri uluslararası alanda eleştirilmiştir.⁸⁴ Japonya’nın son yıllarda Güney Kore ile yaşadığı, savaş ve sömürgecilik dönemine dayanan sorunlar, bugün tarihin farklı değerlendirilmesi ve bu farklılıkların çatışmaya sebep olmasından kaynaklanmaktadır.

Tarihin anlaşılmasındaki farklılıklar dolayısıyla, inşacı yaklaşım uluslararası bir tarih yerine, “tarihlerin” olduğunu savunmaktadır. Bu yaklaşım tarihi tek bir bütün olarak ele alan ve tek hakikatten bahseden tarih anlayışından ayrılmaktadır. İnşacılar göre tarih, insan deneyiminden bağımsız değildir. Bu nedenle insan deneyimlerinin bir toplamı olan toplumsal tarihle devletler arası tarih arasında bir ayrım yoktur. Çünkü uluslararası ilişkiler zaman içinde fikirler ve bunların uygulamalarıyla şekillenmiştir.⁸⁵

Soğuk Savaş’ın ardından, uluslararası ilişkilerde tarihin yanı sıra kültürle ilgili çalışmalara da ağırlık verilmiştir. Bu çalışmalarda kültür, bir sistemdeki aktörlerin bu sistemde nasıl işlev gördüklerini ve birbirleriyle nasıl ilişki kurduklarını belirleyen standartlar olarak ele alınmaktadır. Kültür, normlara benzer şekilde kurallar ve modeller gibi standartlardır. İnşacı yaklaşıma gelene kadar kültüre pek önem verilmemiş, realistler açısından kültür uluslararası ilişkileri açıklamak için bir araç olarak görülmemiştir. Bu bakımdan hem kültür hem de kimlik, rasyonalist kuramcılar için devletlerin çıkarları amacıyla kullandıkları stratejik kaynaklar olarak grlmştir.⁸⁶

Diğer taraftan, inşacı yaklaşıma göre kültürel ortam devletlerin kimliklerinde değişime sebep olabilir. Örneğin, II. Dünya Savaşı sonrasında Almanya ve Japonya’da kimlik politikaları ön plana çıkmış ve her iki ülkede de “ticaret devleti” kimliği baskın hale gelmiştir.⁸⁷ ABD ve diğer müttefiklerinin ısrarlarına rağmen, Almanya ve Japonya küresel anlamda askerî rol oynamaktan kaçınmıştır. İnşacı yaklaşımın bu duruma getirdiği açıklama, tarihî deneyimleri ve bu deneyimlerin ülke içindeki aktörler

⁸⁴ Stephanie Lawson ve Seiko Tannaka, “War Memories and Japan’s ‘Normalization’ as an International Actor: A Critical Analysis”, *European Journal of International Relations* 17, sy. 3 (Eylül 2011): s. 409-410.

⁸⁵ Christian Reus-Smit, “Reading History through Constructivist Eyes”, *Millennium* 37, sy. 2 (Aralık 2008): s. 400-402.

⁸⁶ Katzenstein, *The Culture of National Security*, s. 6-17.

⁸⁷ Jepperson, Wendt, ve Katzenstein, “Norms, Identity, and Culture in National Security”, s. 36.

tarafından yorumlanma biçiminin bir sonucu olarak, bu iki ülkenin askerî güç kullanımına karşı bazı inançlar ve değerler geliştirmiş olduklarıdır. Bu inançlar ve değerler savaş sonrası dönemde kimliği şekillendiren unsurlar olmuştur. Dolayısıyla, inançları ve değerleri kapsayan kültürün, devletlerin ekonomik ve askerî gücün dağılımı gibi koşulları ele alma biçimleri üzerinde etkisinden bahsedilebilir.⁸⁸

1.2.4. Dil ve Söylem

İnşacı yaklaşım için dil, öznelarası anlamları inşa eden bir araçtır. Siyasi aktörlerin toplumsal yapılardan edindikleri hak ve görev duyguları dile dayanmaktadır. Söz edimleri de bir gerçekliği betimlemekle kalmaz, onları inşa ederler. Söylem ise belirli sorunları belli açılardan anlamamızı, buna göre soru sormamızı sağlamaktadır. Eğer dilsel ifadelerin yeni bir gerçeklik inşa edebileceğini kabul edersek, söylem de değişime önyak olabilir.⁸⁹ Devletler dostlarını ve düşmanlarını söylem ile inşa etmekte, bunu da resmî belgeler ve beyanlar üzerinden yapmaktadırlar.

Dil, aktörlere konuşma ve anlam üretme imkânı tanırken, bu özellikler kimliğin birer parçasını da oluşturmaktadır. Dil aynı zamanda bireyi toplumsal bir varlık olarak da inşa etmektedir. Anlatılmak istenen şeyler herkes tarafından kabul edilen anlamları olan kelimelerle olabilir.⁹⁰ Devlet açısından düşünüldüğünde, uluslararası sistemin ortak dilinden bahsedilebilir. Bu da uluslararası hukuk ve normlar anlamına gelmektedir. Normal olan sistemde nasıl tanımlanıyorsa devletlerin bu normale uymaları beklenir. Devletler kendileri farklı bir norm oluşturmaya çalıştıklarında, bu normlar diğer devletler tarafından kabul görmüyorsa, “anormal” olarak tanımlanabilmektedirler.

Söylemin başka bir işlevi de sistemdeki aktörlerin rollerinin karşılıklı olarak inşa edilme sürecini belirgin kılmasıdır. Sistemin kuralları değiştiği zaman aktörlerin kimlikleri ve çıkarları da değişim göstermektedir. Bu durumda söylemin değişmesi de

⁸⁸ Berger, “Norms, Identity, And National Security in Germany and Japan”, s. 318-319.

⁸⁹ Adler, “Constructivism in International Relations: Sources, Contributions, and Debates”, s. 125.

⁹⁰ Charlotte Epstein, “Who speaks? Discourse, the subject and the study of identity in international politics”, *European Journal of International Relations* 17, sy. 2 (Haziran 2011): s. 327-350.

kaçınılmazdır.⁹¹ Uluslararası sistemdeki değişimlerin ardından Japonya'nın daha proaktif bir politika izlemesi buna örnek gösterilebilir. Japonya'nın sistemdeki rolü değişmiştir ve bu, resmî belgelerdeki söylemler üzerinden ifade edilmektedir. Benzer şekilde, Çin'in de küresel ekonomiye daha fazla entegre olmasıyla, sistemde başlıca bir rol üstlendiği ve bunun resmî söylemlerine yansıdığı görülmektedir.

1.2.5. Kimlik Kavramı

Kimlik, sosyal bilimlerin farklı disiplinlerinde aynı şekilde kullanılmadığı için tek bir tanımlama yapmak zordur. Devlet kimliği kavramı kişisel kimliğe dayanarak türetildiği için öncelikle bireye yönelik tanımlara bakılmalıdır. Bireyin kimliği o bireyin kim olduğu ve başkalarıyla kurduğu ilişki üzerinden şekillenmektedir. Kolektif açıdan ise kimlik, bir bireyin ya da grubun toplumsal ilişkilerinde diğerlerinden ayrıldığı noktalar olarak açıklanabilir. Ulusal güvenlik bir grup insanın ulusal simgelerle özdeşleşmeleri, yani bu simgeleri içselleştirerek kendi kimliklerinin bir parçası olarak görmeleri şeklinde tanımlanmaktadır.⁹² Kimlik bireyin kendini başkalarına göre konumlandırmasına olanak tanımaktadır. Bu şekilde, aktör farklı bağlamlarda tanımlanabilmekte, “Ben” ve “Öteki” tanımları nispi bir özellik taşımaktadır.⁹³

Farklı kimliklerin inşası üzerinden daha yüksek statü grubuna geçiş yapılabilir. Japonya'nın Meiji döneminde hızlı bir modernleşme geçirerek “medeni” kabul edilen devletlerin arasına girmesi buna örnek olabilir. Daha düşük statüde olan aktörlerin üst statüdekilerle rekabete girmeleri mümkün olup, bazen statü kriterlerinin yeniden tanımlandığı görülmektedir. Bu tanım da Japonya'nın II. Dünya Savaşı'nda Batılı devletlerle özellikle sömürgecilik rekabetine girmesi ve Asya'da yeni bir düzen kurmaya çalışması açısından bir model olabilir. Bir devlet için en yakın “öteki” o

⁹¹ Klotz ve Lynch, *Strategies for Research in Constructivist International Relations*, s. 102.

⁹² James D. Fearon, “What Is Identity (As We Now Use the Word)?”, 3 Kasım 1999, s. 2-5. <https://web.stanford.edu/group/fearon-research/cgi-bin/wordpress/wp-content/uploads/2013/10/What-is-Identity-as-we-now-use-the-word-.pdf>, [Erişim: 12.5.2019].

⁹³ Rogers Brubaker ve Frederick Cooper, “Beyond ‘Identity’”, *Theory and Society* 29, sy. 1 (Şubat 2000): s. 14-16.

devletin gemişı olabilir. Japonya'nın savaşı sonrasında militarist geçmişini ötekileştirerek barışsever devlet kimliğı edinmesi kendi geçmişini “ötekileştirdiğini” göstermektedir.⁹⁴

Felsefi anlamda kimlik bir şeyi kendisi yapan şeydir. Uluslararası ilişkiler bağlamında bu, aktörlerin davranışsal eğilimlerini ortaya çıkaran bir özelliktir. Yani kimlik, öznel bir özellik taşır ve aktörün kendisini kim olarak gördüğüne bağlıdır. Ancak aktörün kendi kimliğinden ne anladığı sadece kendi düşüncesine göre şekillenmemekte, diğer aktörlerin de aynı fikirde olması gerekmektedir. Bu açıdan kimliğin öznelarası bir özelliğı bulunmaktadır. Kimliğe hem “Ben”in hem “Öteki”nin fikirleri girmekte, kimlikler hem iç hem de dış yapılarla oluşmaktadır.⁹⁵ Bir devlet kendini Batılı ve demokratik olarak tanımlayabilir. Fakat bu devletin kendine yönelik bu algısı başka devletler tarafından da paylaşılmalıdır. Örneğın, Japonya'nın Birinci Dünya Savaşı sonrası Versailles görüşmelerinde kendisini Batılı devletlerle eşit görerek, onlarla eşit düzeyde taleplerde bulunmasına rağmen, diğer devletler Japonya'nın bu kimlik algısını paylaşmadıkları için Japonya'ya eşit muamele göstermemişlerdir.

Devletler de hem içeriden hem dışarıdan sosyal olarak inşa edilmektedirler. Devletler doğal varlıklar olmadıklarından dolayı, kendi kendilerine içeriden düzenlemektedirler. İnsanlar ile devlet arasındaki fark da burada ortaya çıkmaktadır. İnsan vücudu dahili olarak maddi yapılarla inşa edilmişken, devletin bireyselliğı içerideki toplumsal yapılardan oluşmaktadır. Devletin kendinden düzenleyici olması devletin var olmak için diğer devletlerin varlığına ihtiyaç duymaması anlamına gelmektedir. Yani bir devlet tek başına bir devlet olabilir, fakat devletin iç yapısı tamamen toplumsaldır.⁹⁶

Uluslararası çevre neyin modern, liberal vs. olduğunu tanımlayarak devlet kimliğini şekillendirmektedir. Liberal devlet topluluğına ait olmak için belli insan hakları normlarına saygı göstermek gerekir. Benzer şekilde, geçmişte medeni ulus olarak görölmek için belli standartlara uyulması bekleniyordu. Örneğın, Hristiyanlık artık medeni olmanın standardı olarak görölmediğinde, Türkiye ve Japonya da medeni kabul edilmiştir. Bir diğer deyişle, grup içindekiler kendilerine katılacak devletlerin

⁹⁴ Klotz ve Lynch, *Strategies for Research in Constructivist International Relations*, s. 70-78.

⁹⁵ Wendt, *Social Theory of International Politics*, s. 224.

⁹⁶ A.g.e., s. 244-245.

belli normlara uyup uymadığına karar vererek, onlara kimlik vermektedirler.⁹⁷ Tamamoto'ya göre Japonlar dünyayı kendilerinin dışında bir şey olarak görmektedirler. Dolayısıyla, Japonya'nın kimliği de içeriden değil, dışarıdan şekillenmektedir. Japonya sadece tarihin yıkıcı güçlerine karşı hayatta kalmaya çalışmakta, Japonya'nın kimliği hayatta kalma iç güdüsünün bir göstergesi olarak tanımlanmaktadır.⁹⁸

Devlet kimliğine toplumsal anlamda bakılacak olursa farklı devlet kategorileriyle karşılaşılmaktadır. Bireylerin toplumsal kategorilerin üyeleri olduğu gibi, devletlerin de üyeleri olduğu toplumsal kategoriler bulunmaktadır. Örnek olarak büyük güç, süper güç, demokrasi, federasyon, OECD, NATO üyeleri vs. verilebilir. Öte yandan, uluslararası ilişkilerde zaman zaman devlet kimliği ulusal kimlik ile denk görülmektedir. Ancak ulusal kimlik toplumsal bir kategoridir ve belli sınırlar içinde bulunan insanları kapsamaktadır. Devlet de toplumsal olarak ele alınabilmesine rağmen, devlet kurumsal bir aktördür. Nitekim, siyasi bir topluluk olarak bakıldığında, devletin ulusal bir kimliği olabilir ama kurumsal bir aktör olarak devletin ulusal kimliğinden söz edilemez.⁹⁹ Daha açık bir ifadeyle, ulusal kimlik kişilerin kendilerini bir ulusa ait hissetmelerinden kaynaklanan benlik algısıyken, devlet kimliği bir devletin kendisini uluslararası bağlamda nereye koyduğu ve bu konumlandırmanın devlet davranışına etkisiyle ilgilidir. Ancak devlet kimliği dış politika yapıcılarının kendi ülkelerini ne olarak gördükleri ve ülkenin neyi temsil ettiği olarak ele alınabilir. Dolayısıyla, devlet kimliği bireylerden bağımsız olmamakta, politika yapıcılara belirli değerler ve bu değerler bağlamında da dış politika tercihleri sunmaktadır.¹⁰⁰

Devlet kimliğinden anlaşılması gereken yasal çerçeveler, anayasalar, idari araçlar gibi devletin devamlı yapılarının oluşturduğu sistemin doğası ve amacıdır. Hükümetler bu kimliğin belirlediği sınırlar içinde hareket ederken, bazı durumlarda bu kimliğin değiştirilmesi için mücadele edip bunda başarılı olabilirler. Devletin kimliği devletin amaçlarını da tanımlamakta, devletin herhangi bir davranışı için temel

⁹⁷ Gurowitz, "The Diffusion of International Norms: Why Identity Matters", s. 309-310.

⁹⁸ Masaru Tamamoto, "The Ideology of Nothingness: A Meditation on Japanese National Identity", *World Policy Journal* 11, sy. 1 (1994): s. 96.

⁹⁹ Fearon, "What Is Identity (As We Now Use the Word)?", s. 34-35.

¹⁰⁰ Kuniko Ashizawa, *Japan, the US, and Regional Institution-Building in the New Asia: When Identity Matters* (Palgrave Macmillan, 2013), s. 30-31.

sağlamaktadır.¹⁰¹ Wendt'e göre kimliklerin değişmesi zor olabilir, ancak kimlikler sabit de değildir. Devlet kimlikleri doğal olarak verili olmayıp, inşa edildikleri için devletler kim olduklarını ve ne istediklerini yeniden tanımladıklarında yapısal değişiklikler geçirebilirler.¹⁰² Tüm aktörlerin kimlikleri bir dereceye kadar daima evrilmekte, yeni normlara ve yeni koşullara uyum sağlamaktadır. Bilhassa, geçiş zamanlarında değişen kimlik ve davranış arasındaki bağlantılar kolayca izlenebilmektedir.¹⁰³ “Ben”in belli tanımlamaları değişen çevresel koşullar sebebiyle kabul edilebilir olmayabilir. Bu da kimlikte değişimi gerektirmektedir. Örneğin, Japonya büyük bir ekonomik güç olup, II. Dünya Savaşı'ndaki eylemlerinden kendini uzaklaştırmayı başardığında, diğer büyük güçler Japonya'dan ekonomik alanın ötesinde uluslararası bir rol üstlenmesini talep etmişlerdir.¹⁰⁴ Bu da Japonya'nın kimlik değişimi sürecine girmesini gerektirmiştir.

Uluslararası kimlik devletlerin kendilerini uluslararası sistemde nasıl gördükleriyle alakalıdır. Bu noktada, kimlik için referans noktası “diğer” ülke ya da düşmanlar değil, uluslararası sistemin kendisi, yani uluslararası sistemi tanımlayan kurallar, kurumlar ve normlardır.¹⁰⁵ Japonya'nın dünyadaki rolünü ve Batılı büyük güçler karşısındaki pozisyonunu sorguladığı uzun bir geçmişi vardır. 1970'lerin sonu ve 1980'lerin başında, Japonya'nın büyük bir ekonomik güç olarak rolü kesinleştiğinde, bu konu tekrar gündeme gelmiştir. Sonuç olarak da Japonya'da uluslararasılaşma girişimleri ağırlık kazanmıştır.¹⁰⁶ Japonya yeni elde etmeye başladığı uluslararası konumuna uyum sağlamak için kimliğini yeniden tanımlama çabasına girmiştir. Soğuk Savaş sonrası düzende ABD ile ilişkilerini yeniden tanımlamaya çalışmakta, aynı zamanda da bu ilişkiden sağladığı faydaları mümkün olduğunca sürdürmeyi amaçlamaktadır.¹⁰⁷

Kimliğin birbiriyle çelişen özellikleri ya da farklı sosyal ilişkilere ilişkin kimlikler (uluslararası, bölgesel, ülke içi gibi) çelişkili davranışlar gerektirebilmektedir. Örneğin,

¹⁰¹ Gurowitz, “The Diffusion of International Norms”, s. 310-12.

¹⁰² Wendt, *Social Theory of International Politics*, s. 336-7.

¹⁰³ Gurowitz, “The Diffusion of International Norms”, s. 313.

¹⁰⁴ A.g.e., s. 332.

¹⁰⁵ Jeffrey W. Legro, “The Plasticity of Identity under Anarchy”, *European Journal of International Relations* 15, sy. 1 (Mart 2009): s. 38.

¹⁰⁶ Gurowitz, “The Diffusion of International Norms”, s. 316-317.

¹⁰⁷ Tamamoto, “The Ideology of Nothingness”, s. 90.

Japonya'nın küresel bir güç olarak kimliği, hükümetin ticari ve finansal kararlar alırken insan haklarını göz önünde bulundurmasını, diğer büyük güçlere uyum sağlayan bir dış politika geliştirmesini gerektirebilmektedir. Ancak bu, genel olarak Asya'daki norm olmayıp, Japonya kendisini bir taraftan Asyalı bir devlet olarak da görmektedir.¹⁰⁸ Batılı normlar ile Asyalı normlar arasında bir seçim yapmak gerektiğinde, Japonya'nın sıklıkla Batı'yı seçtiği görülmektedir. Diğer gelişmiş ülkelerin ötekileştirmesinden kaçınmak, Meiji döneminden beri Japon kimliğinde öne çıkan bir özellik olmuştur. Japonya'nın hem içinde hem dışında diğer devletlerin kabul ettiği normları benimsemek ülkenin uluslararası sistemdeki rolünü sürdürmesi için gerekli addedilmiştir.¹⁰⁹

Kimlikler aktörlerin kim olduğunu belirtirken, çıkarlar da aktörlerin ne istediklerini ortaya koymaktadır. Çıkarlar aynı zamanda bir aktörün davranışlarını açıklamaya da yardım etmektedir. Bir aktörün çıkarlarının olması için önce kimliğinin olması gerekir. Çünkü kim olduğunu bilmeyen aktör ne istediğini de bilemez.¹¹⁰ Uluslararası siyasette güç dağılımının anlamı çıkarların dağılımıyla oluşmakta, çıkarlar da büyük çoğunlukla fikirlerle inşa edilmektedir. Bu, fikirlerin güç ve çıkarlardan daha önemli olduğu anlamına gelmez. Ancak güç ve çıkar kendilerini oluşturan fikirler aracılığıyla etkili olabilmektedirler.¹¹¹

Güç, kimliği biçimlendirmek için fikirlerle etkileşime geçerken, fikirler de dış baskılar ve iç politika arasında bir eksen oluşturmaktadır. Bir devletin fikirlerinin ya da kimliğinin oluşturduğu beklentiler, diğer devletlerin gücüyle ters düşebilir. Kuzey Kore dünyada nükleer silaha sahip münzevi devlet gibi davranmak isterken, bu kimlikten rahatsız olan ABD ve Çin gibi güçler, Kuzey Kore'ye karşı birlikte hareket ettiğinde, söz konusu kimliğin sürdürülmesi mümkün olmayacaktır.¹¹² Meseleye daha farklı bakılacak olursa, Japonya için de aynı durumdan söz edilebilir. Japonya Soğuk Savaş dönemi savunma politikasını ve çok taraflı askerî operasyonlara katılmama stratejisini, barış devleti kimliği bağlamında devam ettirmek istediye de bölgesel ve

¹⁰⁸ Gurowitz, "The Diffusion of International Norms", s. 312.

¹⁰⁹ A.g.e., s. 322.

¹¹⁰ Wendt, *Social Theory of International Politics*, s. 231.

¹¹¹ A.g.e., s. 135.

¹¹² Legro, "The Plasticity of Identity under Anarchy", s. 47.

uluslararası değişimler buna müsaade etmemiştir. Aynı zamanda, ABD başta olmak üzere Japonya'dan uluslararası toplum için mali yardımdan fazlasını yapması beklenmiştir.

Kimlikler daha önce de bahsedildiği üzere, sadece güncelin değil, geçmişin nasıl algılandığını ve anlaşıldığını etkilemektedir.¹¹³ Geçmişte yapılan adaletsizliklerin kabul edilmesi ve özür dilenmesi gibi politikalar geçmişin, sonraki nesiller için ne ifade edeceğini de belirlemektedir. Kitaplar, filmler ya da müzeler ile biçimlendirilen “kolektif hafıza” kimliğin oluşturulmasına da hizmet etmektedir. Ancak hafızadaki farklılıklar kimlik krizine yol açabilmektedir. Bugün Japonya'da anayasanın değişmesini savunan milliyetçilerle barışsever devlet kimliğinin korunması için anayasa değişikliğine karşı çıkanlar farklı hafızaları temsil etmektedir.¹¹⁴ Bir taraf Japonya'nın II. Dünya Savaşı dönemindeki askerî gücüne geri dönmesini savunurken, diğer taraf bu askerî gücün yarattığı yıkıma dikkat çekmekte, iki tarafın geçmişi farklı yönlerden hatırladıkları görölmektedir.

Kimliği oluşturan pek çok etken olsa da kimliğin hiçbir zaman tam olarak şekillenmediğine ve “Öteki” olarak tanımlananlarla kıyaslanarak sürekli bir inşa hâlinde olduğuna tekrar işaret etmek gerekir. “Ben” ve “Öteki” arasındaki ilişki kimliğin inşasında önemli bir yer teşkil etmektedir. Devletler de bireyler gibi belirli söylemleri benimseyerek kendilerini diğer devletlere göre konumlandırırlar. Devletler konumlarını, yani kimliklerini değiştirmeye karar verdiklerinde söylemlerini de değiştirmeleri gerekir.¹¹⁵

¹¹³ Rawi Abdelal vd., *Measuring Identity: A Guide for Social Scientists* (Cambridge University Press, 2009), s. 25.

¹¹⁴ Lawson ve Tannaka, “War Memories and Japan's ‘Normalization’ as an International Actor: A Critical Analysis”, s. 408.

¹¹⁵ Epstein, “Who speaks? Discourse, the subject and the study of identity in international politics”, s. 337-341.

1.2.6. Kolektif Kimlik

Kolektif kimlikte “Ben” ve “Öteki” arasındaki ayrım muğlak bir hâl almaktadır. “Ben”in sınırları “Öteki”ni de kapsayacak şekilde genişler. Rol kimliğinde “Ben” ve “Öteki” farklı roller oynarken, kolektif kimlikte sosyal olarak inşa edilmiş olan “Ben”, “Öteki”ni kendi kimliğinin içine eklemektedir. Bir araya gelerek kolektif kimlik oluşturan aktörler çıkarlarını da ekibin çıkarı temelinde belirlerler. Böylece, bir araya gelen aktörler kolektif eylem sorunlarını daha kolay çözebilmektedirler.¹¹⁶

Çoğu zaman birinin “Ben” ve “Öteki”ne dair fikirlerini gözden geçirmesi yeterli olmamaktadır. Çünkü kimlikler değişirken de “Öteki” olarak tanımlanan diğer aktörlerle etkileşim devam etmektedir. Bu sebeple, “Ben”i değiştirmek için aradaki etkileşimin sürdürülmesini sağlayan “Ötekiler”in kimliklerini ve çıkarlarını da değiştirmek gerekmektedir.¹¹⁷ Bireyler ya da devletler fark etmeksizin, kolektif kimliğin oluşması için grup içi ortak bir kimlik ya da “Biz hissi”ni oluşturacak biçimde, “Ben” ve “Öteki”nin sınırlarının yeniden tanımlanması kaçınılmazdır.¹¹⁸

Aktörlerin kimlikler edinmeleri kolektif anlamlar üzerinden gerçekleşmektedir. “Ben” ile ilgili role dayalı algıları ve beklentileri oluşmaktadır. Devletin uluslararası sistemdeki kolektif anlamlara dayanarak toplumsal olarak inşa ettiği kimlikler farklı rollere göre şekillenebilir. Örneğin, bir devletin egemen kimliğinin yanı sıra “özgür dünyanın lideri” gibi başka bir kimliği de olabilir.¹¹⁹ Kolektif kimliğin oluşumu ise çıkarların nasıl tanımlandığına bağlıdır. Bu açıdan bir aktörün toplumsal kimliğinin “Öteki”nin kaderiyle ne kadar özdeşleştiği önemlidir. Kolektif kimlik “Öteki”nin, “Ben”in parçası olduğu ve “Öteki”nin refahının da önemli olduğu durumda oluşmaktadır. Bu tür bir kolektif kimliği olan aktörler çıkarlarını dayanışma, topluluk ve sadakat temelinde belirlemektedirler.¹²⁰

Uluslararası siyasette kolektif kimlikler kültürel bir arka plana dayalı olarak gerçekleşmektedir. Yani, devletler kolektif bir kimlik oluştururken sıfırdan başlamaz,

¹¹⁶ Wendt, *Social Theory of International Politics*, s. 229.

¹¹⁷ Wendt, “Anarchy is What States Make of It”, s. 421.

¹¹⁸ Wendt, *Social Theory of International Politics*, s. 338.

¹¹⁹ Wendt, “Anarchy is What States Make of It”, s. 397-398.

¹²⁰ Zehfuss, *Constructivism in International Relations*, s. 14-15.

sistemin kültürüne göre hareket ederler. Kolektif kimlik, kimlik değişimi de gerektirdiği için bazı devletler bencilce davranabilmektedir. Bu sebeple, devletlerin birbirlerini dost olarak tanımlayacakları fikri imkânsız gibi gözükebilir. Ama kimlikler değişebilir ve yeni bir sentez oluşabilir. Her ne kadar kolektif kimlik inşası mümkün olsa da “geçmişin ağırlığının üstesinden gelineceğinin garantisi yoktur”.¹²¹ Japonya’nın II. Dünya Savaşı geçmişi söz konusu ağırlığa örnek verilebilir. Bugün, Japonya ve Güney Kore, ABD ile güvenlik ittifakları temelinde kolektif bir kimlik oluşturmaya teşvik edilmektedirler. Bir yandan da bölgelerinde, her iki ülke açısından tehdit edici bir unsur olarak Kuzey Kore bulunmaktadır. Fakat Japonya’nın sömürgeci geçmişinden dolayı, iki ülkenin kimlikleri tam anlamıyla birbirlerini dost olarak görmelerini mümkün kılamamaktadır.

Kolektif bir kimlik kurulduğunda bu kimliğe ait yeni normlar da ortaya çıkmaktadır. Bu kimliğe sahip olanlardan belirli özellikleri taşımaları ve belirli davranışları göstermeleri beklenir. Böylece, normlar sayesinde toplumsal bir anlam tanımlaması yapılır ve kolektif kimlik grubunun sınırları belirlenir. Yeni oluşturulan kolektif kimlik bir amaca yönelik olup, bu kimliği edinen aktörler söz konusu amaca yönelik fikirler üretmeye ve davranış sergilemeye başlarlar. Ayrıca kolektif kimlik başka kolektif kimliklerin karşısında tanımlanabilir. Bu da grup içi kimliğin dışarıdakilerle rekabet etmesine, hatta dışarıdakilerin değersizleştirilmesine neden olabilir.¹²² NATO üyesi devletlerin kolektif bir kimlik oluşturarak Soğuk Savaş döneminde Sovyet komünizminin yayılmasına karşı bir amaç edinmesi bu açıdan uygun bir örnek olabilir.

¹²¹ Wendt, *Social Theory of International Politics*, s. 340.

¹²² Abdelal vd., *Measuring Identity: A Guide for Social Scientists*, s. 20-24.

1.3. LİTERATÜR ANALİZİ

1.3.1. Japon Devlet Kimliği Üzerine Çalışmalar

Japonya'nın devlet kimliğiyle ilgili çalışmalar açısından iki yaklaşım ortaya çıkmaktadır. Bunlardan birincisi, ülke içinde inşa edilen “barışçıl”, “militarizm karşıtı” gibi bir kimliğin dış politikaya etkisine odaklanan “norm inşacı” yaklaşımken, ikincisi ise Japonya'nın kimliğinin birtakım ‘ötekilere’ karşı nasıl inşa edildiğini inceleyen “ilişkisel” yaklaşımdır.¹²³ Norm inşacı yaklaşımı kullananlara göre, devlet kimliği ülke içindeki toplumlar ve bu toplumların kültürel ve tarihi özellikleri tarafından şekillenmektedir. Bu yaklaşım kimliğin dış politikaya temel oluşturduğunu savunduğundan dolayı, çalışmalarda kimlik bağımsız bir değişken olarak ele alınmaktadır. Norm inşacılar, Japonya'nın II. Dünya Savaşı sonrasındaki militarizm karşıtı kimliğine ve dış politikasına odaklanmaktadır.¹²⁴

Japonya, savaş yenilgisinin ardından kalkınmaya öncelik vererek, “ekonomik süper güce” dönüşmüştür. Japonya'dan ekonomisiyle orantılı biçimde siyasî ve askerî bir güç olması beklenmiş olsa da bu gerçekleşmemiş, bu sebeple Japonya'ya “anomali” olarak bakılmıştır. Yine bu nedenle, Japonya için “ekonomik bir dev, siyasî ve askerî bir cüce” tanımlaması uygun görülmüştür. Ancak Berger, Katzenstein, Okawara ve Oros gibi norm inşacılar, Japonya'nın barışçıl ve militarizm karşıtı kimliğine odaklanarak, anomali olmadığını açıklamaya çalışmışlardır.¹²⁵

Berger, *Cultures of Antimilitarism: National Security in Germany and Japan* kitabında siyasi kültürle ulusal güvenlik politikası arasındaki ilişkiyi inceleyerek, II. Dünya Savaşı'nın yıkıcı hatırasının Almanya ve Japonya'da militarizm karşıtı kültürü yarattığını ileri sürmektedir. İki ülke de silahlanarak, askerî birer güç olma kapasitesinde olmalarına rağmen, savaşın ardından yıllar geçip, uluslararası güç

¹²³ Linus Hagström ve Karl Gustafsson, “Japan and Identity Change: Why It Matters In International Relations”, *The Pacific Review* 28, sy. 1 (2015): s. 2.

¹²⁴ Michal Kolmaš, “Senkaku/Diaoyu Island Dispute and the Reconstruction of China as Japan's ‘Other’”, *Asia-Pacific Social Science Review* 17, sy. 2 (2017): s. 268.

¹²⁵ Hagström ve Gustafsson, “Japan and Identity Change”, s. 3-4.

dengeinde değişimler olsa da barışçıl devletler olmaya devam etmektedir. Ayrıca, iki ülkenin halkında da ordunun güçlenmesine karşı bir direnç oluştuğu ve bunun da militarizm karşıtı kültürle bağlantılı olduğu ifade edilmektedir.¹²⁶

Katzenstein ve Okawara “*Japan’s National Security: Structures, Norms, and Policies*” başlıklı makalelerinde Japonya’nın savunma politikasının ekonomik ve siyasi açıdan da değerlendirilmesi gerektiğini belirtmektedirler. Çalışmalarında devletin dış ekonomi politikasını incelemek için Japonya’nın iç politika yapısına odaklanmakta, siyasette normların ve fikirlerin yerine dikkat çekmektedirler. Dış politika analizinde ülke içi yapılar daha önemli olmakla birlikte, devletin nasıl hareket etmesi gerektiğine normlar karar vermekte, normlar da ülkenin tarihiyle ilişkili biçimde oluşmaktadır.¹²⁷

Oros ise “*International and Domestic Challenges To Japan’s Postwar Security Identity: ‘Norm Constructivism’ And Japan’s New ‘Proactive Pacifism’*” makalesinde Japonya’nın güvenlik politikaları bağlamında kimliğini ele almaktadır. Oros da kimlik inşasının ülke içi politikalarla uluslararası ortamın incelenmesiyle anlaşılacağını öne sürmektedir. Kimlik kavramı Japonya’nın güvenlik politikasındaki süreklilik ve değişimleri açıklamak için kullanılmakta, bu açıdan, farklı dönemlerdeki Başbakanların güvenlik politikaları analiz edilmektedir.¹²⁸

İlişkisel yaklaşımın temsilcileri ise Japonya’nın kimliğindeki “Öteki”leri görmezden geldiklerinden dolayı, norm inşacı yaklaşımı eleştirerek, kimliğin, yani “Ben”in, “Öteki”lerden farklılaşarak inşa edildiğine işaret etmişlerdir.¹²⁹ Bu yaklaşımı savunanlar, kimliğin, yurt içi ve yurtdışının, diğer bir ifadeyle “Ben” ve “Öteki”nin sınırlarını belirleyen söylemler yoluyla oluştuğuna dikkat çekmektedirler. Japonya’nın

¹²⁶ Thomas U. Berger, *Cultures of Antimilitarism: National Security in Germany and Japan* (Baltimore: Johns Hopkins University Press, 2003), s. 193-195.

¹²⁷ Peter J. Katzenstein ve Nobuo Okawara, “Japan’s National Security: Structures, Norms, and Policies”, *International Security* 17, sy. 4 (1993): s. 84-86.

¹²⁸ Andrew L. Oros, “International and domestic challenges to Japan’s postwar security identity: ‘norm constructivism’ and Japan’s new ‘proactive pacifism’”, *The Pacific Review* 28, sy. 1 (Ocak 2015): s. 143-159.

¹²⁹ Kolmaş, “Senkaku/Diaoyu Island Dispute and the Reconstruction of China as Japan’s ‘Other’”, s. 269.

ötekileri olarak Çin, Rusya, Güney Kore, Kuzey Kore ve genel olarak Asya üzerine pek çok çalışma bulunmaktadır.¹³⁰

Bukh, *Russia In The Construction Of Japan's Identity: Implications For International Relations* başlıklı doktora tezinde Japonya'nın ulusal ve devlet kimliğinin inşasında, Rusya'nın "Öteki" olarak nasıl bir yerde durduğunu incelemektedir. Rusya, Japonya'nın devlet kimliğinde önemli yeri olan "Asya" ve "Batı" ikiliğinin dışında kalması sebebiyle de ilginç bir yerde durmaktadır. Bu çalışmada 1970'lerden günümüze kadar, önde gelen bilim insanlarının ve siyasetçilerin Rusya'ya dair söylemleri analiz edilmekte, Japonya'nın Rusya ile hâlâ yaşamakta olduğu ada sorunu da "Öteki" söylemi üzerinden ele alınmaktadır.¹³¹

Japonya'nın diğer bir ötekisi olarak Güney Kore karşımıza çıkmaktadır. Tamaki, *Deconstructing Japan's Image of South Korea: Identity in Foreign Policy* kitabında, Japonya'nın Güney Kore'ye yönelik kullandığı dili incelemekte, Japon siyasetçilerin Güney Kore'yi ötekileştirerek, "Ben" algılarını nasıl oluşturduklarını yine söylemler üzerinden analiz etmektedir. Tamaki söylemleri geçmişe, geleceğe ve geri kalmışlığa dair imgeler üzerinden irdeleyerek, Japonya'nın sömürgecilik ve savaş geçmişini, Japonya'nın bu geçmişe yönelik politikalarını ve resmî açıklamalardaki geleceğe dönük söylemleri değerlendirmektedir.¹³²

Suzuki de Japonya'nın kimliğinin oluşumunda Çin'in yerini, *"The Rise of the Chinese 'Other' in Japan's Construction of Identity: Is China a Focal Point of Japanese Nationalism?"* başlıklı çalışmasında mercek altına almaktadır. Bugün Çin'in, Japonya'nın yönetiminde olan Senkaku Adaları üzerinde hak iddia ederek, adaların hava sahasını ve karasularını ihlal etmesi, Japon siyasetçiler tarafından "mantıksız" ve "zorba" davranışlar olarak görülmektedir. Japonya anayasasındaki savunma kısıtlamalarından dolayı, Çin'in eylemleri karşısında "mağdur" olarak gösterilmekte,

¹³⁰ Wrenn Yennie Lindgren ve Petter Y. Lindgren, "Identity Politics and the East China Sea: China as Japan's 'Other'", *Asian Politics & Policy* 9, sy. 3 (2017): s. 379-382.

¹³¹ Alexander Bukh, "Russia in the construction of Japan's identity: Implications for international relations." (London School of Economics and Political Science (United Kingdom), 2006), s. 45-47.

¹³² Taku Tamaki, *Deconstructing Japan's Image of South Korea: Identity in Foreign Policy*, (New York: Palgrave Macmillan, 2010).

“kanun dışı davranan” Çin’e karşı uluslararası hukuka uyan bir ülke olarak konum almaktadır.¹³³

Tamaki diğer bir çalışması olan “*The Persistence of Reified Asia as Reality in Japanese Foreign Policy Narratives*” makalesinde Japonya’nın geçmişten bugüne kadar Asya’yı nasıl “şeyleştirdiğini” incelemektedir. Modernleşme dönemindeki Japon siyasetçiler Asya’nın “geri kalmışlığı” ile Japonya’yı özgün ve üstün bir konuma yerleştirirken, bugün Çin’in bölgede güçlenmesiyle, Japonya’nın lider rolünü üstlenmesi gerektiğini belirtmektedirler. Asya, Japonya’nın kimliğinde “Öteki” olarak konumlanırken hem tehlikeli hem de fırsat sağlayabilecek bir “şey” muamelesi görmektedir.¹³⁴

İnşacı yaklaşımın dışında kalan, ancak devletler arasındaki ilişkiler üzerinden uluslararası ilişkilerin incelenmesi gerektiğini ileri süren “dünya siyasetinin ilişkisel kuramından” da bu noktada bahsetmek gerekmektedir. Bu kavramı geliştiren Qin, Konfüçyen gelenekten faydalanarak devletlerin kültürel geçmişleri bağlamında birbirleriyle kurdukları ilişkilere odaklanılması gerektiğini savunmaktadır. Bu anlayışa göre her devletin birbiriyle kurduğu ilişki aynı olmadığı için bir ilişkisellikten söz edilebilmektedir. Devletler arka planda sahip oldukları bilgiye dayanarak uluslararası sistemi kavramakta ve yorumlamaktadırlar. Sistemdeki aktörler ancak birbirleriyle ilişkileri bağlamında değerlendirilebilmekte, dolayısıyla kimlikler de mutlak olarak ele alınamamakta, aktörlerin birbirleriyle kurdukları ilişkiler göz önünde bulundurularak, devam eden bir oluşum sürecinden bahsedilmektedir.¹³⁵ Bu bakımdan, Qin’in ilişkisellik yaklaşımının inşacı yaklaşıma ve Onuf’un fikirlerine yakın olduğu da söylenebilmektedir.

Bu tez çalışması da inşacı temelde ilişkisel bir yaklaşım benimseyerek, Japonya’nın ABD ve Çin ile ilişkileri üzerinden kimliğini ele almaya çalışmakta, aynı zamanda Asyalı ve Batılı kimliklerini incelemektedir. Diğer taraftan, İnşacı yaklaşımla

¹³³ Shogo Suzuki, “The Rise of the Chinese ‘Other’ in Japan’s Construction of Identity: Is China a Focal Point of Japanese Nationalism?”, *The Pacific Review* 28, sy. 1 (Ocak 2015): s. 102-112.

¹³⁴ Taku Tamaki, “The Persistence of Reified Asia as Reality in Japanese Foreign Policy Narratives”, *The Pacific Review* 28, sy. 1 (Ocak 2015): s. 23-45.

¹³⁵ Yaqing Qin, “A Relational Theory of World Politics”, *International Studies Review* 18, sy. 1 (Mart 2016): s. 33-37.

doğrudan bağlantılı olmasa da Japonya'nın hem ulusal hem de devlet kimliği açısından önemli olan "nihonjinron" konusuna da kısaca değinmek gerekmektedir.

1.3.2. "Nihonjinron" ya da Japon Kuramı

Japonya'nın devlet kimliğinin oluşmasında Japon kültürünün özgünlüğünü savunan, "Japon istisnacılığı" olarak da adlandırılabilen "Nihonjinron" kuramı karşımıza çıkmaktadır. 19. yüzyıldaki modernleşme ve Meiji Dönemi ile birlikte, dönemin önde gelen düşünürleri Shige Shigetaka, Nitobe Inazo ve Okakura Tenshin, Japonya'nın özgün ulusal özelliklere sahip olduğunu ileri süren çalışmalar yayınlamışlardır. Japon kimliği modernleşme bağlamında oluşturulmuş ve Batı'nın üstün olduğu bir düzende Japonya, ülke olarak eşsizmiş gibi inşa edilmeye çalışılmıştır. Bu tür çalışmalara, Japonya ve Japonlar üzerine kuram geliştirmeyi amaçladıkları için genel bir başlık altında Nihonjinron denmektedir.¹³⁶

Nihonjinron Şintoizm, Budizm ve Konfüçyanizm kültürlerinden beslenmiş, aynı zamanda Japonya'nın feodal geçmişinden de etkilenmiştir. Japonya'ya özgü olan Şintō dini Japonların mükemmel oldukları için diğer toplumlardan daha üstün olduklarına dair fikri güçlendirmiştir. Budizm zorluklara karşı dayanma gücünü vurgularken, Konfüçyanizm de toplumsal hiyerarşiye dikkat çekmekte ve otoriteye saygı duyulması gerektiğini öğretmektedir. Öte yandan, feodalizm döneminde farklı merkezlerde toplanan güç ve sınıfsal farklılıklar, herkesin yerini bilmesi ve kendilerinden üstün olana itaat etmesi gerektiği düşüncesini yerleştirmiştir.¹³⁷

Japonya'nın özgünlüğüne dair düşünceler modernleşme dönemiyle sınırlı kalmamıştır. II. Dünya Savaşı yenilgisinin ardından, Japonya'nın ABD'ye göre ast bir konumda olmasıyla Japonya'nın siyasi olarak özgün olduğu artık iddia edilememiş, bunun yerine kültür ön plana çıkmıştır. Japonya'nın savaş dönemindeki düşmanı ile sonradan müttefik olması da Japon kültürünün özelliği olarak görülmüştür. Nihonjinron

¹³⁶ Bukh, "Russia in the construction of Japan's identity: Implications for international relations.", s. 61-63.

¹³⁷ Michael G. Roskin, Countries and Concepts: Politics, Geography, Culture (New York: Pearson, 2013), s. 191.

fikirlerine göre Japonya dışarıdan anlaşılamayacak kadar özgündür ve bu özelliği Japonya'yı üstün yapmaktadır. Diğer taraftan 1950'lerde Japonya'nın ne Doğulu ne Batılı olduğuna dair görüşler ortaya atılmıştır. Japonya bir yere ait olmamasıyla özgünlüğünü sağlamaktadır. Aynı zamanda, Japonya'nın Doğu'dan ayrı görülmesi savaş döneminde Asya'nın lideri olmaya çalıştığı gerçeğini de unutturma amacına hizmet etmiştir.¹³⁸

Japonya'nın Doğu'ya da Batı'ya da ait olmayıp, özgün olduğu düşüncesi Soğuk Savaş sonrasında yeni uluslararası sistem kurulurken yine gündeme gelmiştir. Kitaoka, Meiji dönemi liderlerinin Japonya'nın Batı ve Doğu arasında bir köprü olacağına dair görüşlerini hatırlatmaktadır. Japonya Batı medeniyetinin dışında olmasına rağmen, Batı kültürü altında ezilmeden bağımsız bir medeniyete sahip olmuştur. Soğuk Savaş sonrası dönemde Japon devletinin ekseninin nerede olduğunu söylemek zor olsa da Japonya'nın Çin medeniyetinden de Batı medeniyetinden de bağımsız olarak geliştiği için özgün olduğu savunulmaktadır.¹³⁹

Diğer taraftan Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle Japonya'nın gücü azalan ABD ve yükselmekte olan Çin arasında, hangisine "itaat edeceği" konusunda seçim yapmak durumunda kalacağına dair tartışmalar olmuştur. Ito'ya göre Japonya'nın böyle bir ikilem yaşamasına gerek yoktur. Japonya Batı'yı temsilen ABD'den ve Doğu'yu temsilen Çin'den bağımsız olarak, kendi özgün kimliğini benimseyerek yine özgün politikalar geliştirebilecektir. Akdeniz'in ve Atlantik'in ardından Pasifik dünya medeniyetlerinin merkezi olarak yükselmektedir. Japonya dünyada nerede durduğuna karar vermeli ve kendi kimliğiyle dışarı açılma politikası geliştirmelidir.¹⁴⁰

Bir sonraki bölümde Japonya'nın Çin ve ABD ile ilişkilerinin geçmişi ele alınarak, Japonya'nın modernleşme döneminden başlayarak Çin'i nasıl "Öteki" olarak algıladığı ve politikasını buna göre şekillendirdiği ele alınacaktır. Ayrıca ABD'nin

¹³⁸ Yoshikuni Igarashi, *Bodies of Memory: Narratives of War in Postwar Japanese Culture, 1945-1970* (Princeton University Press, 2000), s. 73-79.

¹³⁹ Shinichi Kitaoka, "Japan's Identity and What It Means - Japan's Identity: Neither the West Nor the East", The Japan Forum on International Relations (JFIR), 1999, http://www.jfir.or.jp/e/special_study/seminar1/conver_3.htm, [Erişim: 19.11.2017].

¹⁴⁰ Kenichi Ito, "Introduction - Japan's Identity: Neither the West Nor the East - The Japan Forum on International Relations (JFIR)", 1999, http://www.jfir.or.jp/e/special_study/seminar1/conver_1.htm, [Erişim: 19.11.2017].

kısa süreler içerisinde dost ve düşman, II. Dünya Savaşı sonrasında Japonya'nın birincil müttefiki olduğu görülmektedir.

BÖLÜM III. JAPONYA’NIN ABD VE ÇİN İLE İLİŞKİLERİNİN GEÇMİŞİ

*“Tarih asla tekrerrür etmez, ama resmedilen şimdiki zamanın
kaleydoskopik bileşimleri, sıklıkla antik efsanelerin kırık
parçalarından inşa edilmiş gibi gözükür.”¹⁴¹*

Bu bölümde kısaca Soğuk Savaş sonrasına kadar olan dönemde Japonya’nın Çin ve ABD ile ilişkilerine odaklanılmaktadır. ABD ile ilişkilerin kurulması 19. yüzyılın sonlarına tekabül etmesine rağmen, Çin ile ilişkiler 5. yüzyıl kadar geriye gitmektedir. Bu tezin konusu devlet kimliğinin dönüşümü olduğundan dolayı, Çin ile kurulan ilişkilerin ilk dönemlerinden de bahsedilmesi önem arz etmektedir. Çünkü Japon kültürü Çin kültüründen etkilenecek oluşmuş bir sentezdir ve günümüz Japonya’sında bu etkiler hâlâ gözlemlenebilmektedir. Bir diğer deyişle, Japon kimliğinin dolayısıyla da devlet kimliğinin oluşmasında Çin’in etkisi yadsınamaz.

Öte yandan, ABD’nin Japon devlet kimliği üzerindeki etkileri bilhassa modern dönemde öne çıkmaktadır. Japonya’nın 1854 itibariyle dış ilişkilere açılmasıyla başlayan süreçte Batılılaşma ve modernleşme hareketlerinde ABD örnek alınmıştır. Aynı dönemde ABD’ye diplomatik ziyaretlerde bulunularak kültürel ve teknolojik gözlemlerde bulunulmuştur. İkinci Dünya Savaşı’nın Japonya’nın yenilgisiyle sonuçlanmasının ardından, ABD Japonya’yı işgal etmiş ve bugün geçerliliğini

¹⁴¹ Samuel Langhorne Clemens ve Charles Dudley Warner, *The Gilded Age* (Hartford, Connecticut: American Publishing Company, 1874), s. 430.

sürdüren Anayasa'nın yazılması da dahil, modern Japon devletinin inşasında önemli rol oynamıştır.

Tarihi arka plana değinirken, özellikle günümüzde su yüzüne çıkan belli noktalar ele alınmaktadır. Japonya'nın Çin ve ABD ile ilişkilerinde, tarihî tekerrür olarak ifade edilemese de bazı döngülerin olduğu göze çarpmaktadır. Bu nedenle, bu bölümde Japonya'nın bu iki ülkeyle ilişkilerinde tarihi hafızanın oynadığı role yer vermek hedeflenmektedir. Bugün ortaya çıkan sorunların aslında, yüzyıllara varan geçmişe dayandığı ortaya koyulmaya çalışılmaktadır.

İnşacı yaklaşım tarihin toplumu anlayanın yanı sıra kimliklerin nasıl inşa edildiğini anlamak açısından da önemine işaret etmektedir. Tarihte yaşananlar her dönem aynı şekilde hatırlanmamakta, geçmiş olaylara dair yeni yorumlar kimliklerin değişiminde etkili olabilmektedir. Hükümetler diğer devletlerle ilişkilerde kolektif hafızayı yeniden şekillendirmeye ve bazı noktaları ön plana çıkarmaya çalışabilirler. Geçmişte olanlar değiştirilemez ama olaylara bakış açısı değiştirildiğinde yeni anlayışlar ortaya çıkabilir. Örneğin, Japonya'nın II. Dünya Savaşı'nda işlediği ama gizli kalmış olan bazı suçlar yıllar sonra ortaya çıkabilir. Japon hükümetleri bu suçların işlendiğini inkâr etmeseler de bazı hükümetler geçmişi haklı çıkarmaya çalışırken bazısı da eleştirebilmektedir.¹⁴²

3.1. JAPONYA-ÇİN İLİŞKİLERİ

Japonya'nın Çin ile ilişkileri eski çağlara kadar uzanmaktadır. Bugün de kullanılan yazı sistemindeki kanji olarak bilinen Çince karakterler, 5. yüzyılda Kore aracılığıyla Japonya'ya girmiştir. Japonya'nın en eski tarih ve efsanelerini anlatan ve 8. yüzyılda tamamlanmış olan kitapları Kojiki ve Nihongi de Çin yazısıyla yazılmıştır.¹⁴³ Dolayısıyla, Japonya'nın kimliğini oluşturan unsurlarda Çin etkisinin süregeldiğini

¹⁴² Lawson ve Tannaka, "War Memories and Japan's 'Normalization' as an International Actor: A Critical Analysis", s. 409-410.

¹⁴³ William G. Beasley, *The Japanese Experience: A Short History of Japan* (London: Weidenfeld and Nicolson, 1999), s. 2.

söylemek abartı olmayacaktır. Japonya'nın siyasi geleneğinin oluşumunda da yine Çin etkisinden bahsedilebilmekte, bunun öne çıkan örneği olarak da haraç sistemi gösterilebilmektedir. Bu sebeple, burada Çin haraç sisteminden bahsetmek faydalı olacaktır.

3.1.1. Çin Haraç Sistemi

Japonya 6. yüzyılın sonlarında, Kore'yi takip ederek, güvenlik ve ticaret karşılığında Çin hükümdarlığını (suzerainty) kabul etmiş, böylece Çin'in haraç sistemine dahil olmuştur. Çin'in merkez olarak kabul edildiği bu sistemle¹⁴⁴, Japonya kendisini daha iyi savunabilmiştir. Haraç sistemine dahil olmak Çin tarzında bir monarşi ve hükümet biçimini benimsemeyi de beraberinde getirmiştir. Diğer taraftan, Çin haraç sistemine dahil olmanın şartı olarak Çin takvimi benimsenmiştir. Japonya'nın 645'te bu takvimi benimsemesi uluslararası bir statü kazanması anlamına gelmiştir. Aynı dönemde başlatılan dönem adları da yakın zamana kadar Çin geleneğinde süregelmiştir.¹⁴⁵

Haraç sisteminin Japonya'nın güvenliğine katkılarının yanı sıra ekonomik ve siyasi faydaları da olmuştur. Ekonomik açıdan ham maddelerin, imalatı yapılan ürünlerin ve sanat eserlerinin ticaretinin kolaylaştığı görülmektedir. Siyasi açıdan ise sistemdeki ülkelerin denizaşırı seferlerde rol aldıkları, dolayısıyla kolektif bir güvenlik sisteminin olduğu ifade edilebilmektedir. Çin'in merkezde olduğu bu düzen bir yandan da Budizm ve Konfüçyanizm normları üzerinden kültürel bir ortaklık oluşturmuştur. Tüm bunlar dikkate alındığında, Doğu Asya'daki Çin hegemonyasının siyasi ve ekonomik karşılıklı bağımlılıkla birlikte paylaşılan bir kimliği de ortaya çıkardığını söylemek mümkündür.¹⁴⁶

¹⁴⁴ Çin anlayışına göre çevre ülkeler barbarlardan oluşmaktaydı ve bu barbarlar ancak Çin haraç sistemine girerek ve Çin kültürü sayesinde daha iyi duruma gelebilirlerdi. Haraç sistemi, Avrupa'daki diplomatik sistemin aksine, Çin haricindeki devletleri egemen ve eşit olarak görmemekteydi. Bu sebeple, Avrupalılar Çin ile diplomatik ilişki kurmak istediklerinde Çin, üstünlük anlayışıyla hareket etmiş ve önce Avrupalılar ardından da Japonya tarafından yenilgiye uğratılmıştır. Roskin, *Countries and Concepts*, s. 267.

¹⁴⁵ Beasley, *The Japanese Experience*, s. 20-24.

¹⁴⁶ Glenn D. Hook vd., *Japan's International Relations: Politics, Economics, and Security* (London; New York: Routledge, 2001), s. 25.

6. yüzyılda kurulmuş olan ve 19. yüzyıldan sonra ortadan kalkan haraç sisteminin yakın zamanda gündeme gelmesinin en bariz örneği olarak, Japonya'nın 1 Mayıs 2019'da tahta çıkan yeni imparatorunun dönem adının belirlenmesi gösterilebilir. Aynı yıl, 1 Nisan'da “Reiwa”¹⁴⁷ olarak ilan edilen isim, şimdiye kadar belirlenen dönem adlarının aksine Çin kaynaklarından değil, Japon klasik edebiyat eseri Manyoshu'daki¹⁴⁸ bir şiirden alınmıştır. Yeni dönem adının ilan edilmesinin ardından bir basın toplantısı yapan Başbakan Shinzō Abe, Japonya'nın tarihin önemli bir dönüm noktasında olduğunu, Japonya ne kadar yaşlı olsa da asla solmayacak bir değere sahip olduğunu ifade etmiştir. Bir sonraki döneme Japonya'nın hayranlık uyandıran kültürü ve Japon ulusal karakteri devredilecektir.¹⁴⁹

Başbakan Abe'nin ifadeleri, Çin ve Japonya arasında gittikçe artan rekabeti çağrıştırmaktadır. Savunma Bakanı Takeshi Iwaya'ya göre ismin özellikle Japon kaynaklarından seçilmesi tüm Kabine üyeleri tarafından tercih edilmiştir. Iwaya'nın ifadesiyle:

Japonya uzun süre Çin medeniyetinin etkisi altında kalmış ve bundan faydalanmıştır. Ancak Japonya binlerce yıl boyunca kendi özgün kültürünü geliştirmiştir. Bu sebeple kanjinin (dönem adını belirten Çince karakterler) bu kez Japonca bir kitaptan seçilmiş olması oldukça anlamlıdır.

Diğer taraftan muhafazakâr gazete Sankei Shimbun'da, bir devletin kendi dönem adının olmasının o devletin bağımsızlığının sembolü olduğu yazılmış, Çin hanedanlarının kendi kanatları altındaki ülkeleri Çince dönem adı kullanmaya

¹⁴⁷ Reiwa (令和) kelimesinin anlamı Japon resmî makamlarının İngilizce açıklamasıyla “beautiful harmony” olarak kabul edilmektedir. “Japan explains meaning of name of new era Reiwa amid confusion”, Kyodo News+, <https://english.kyodonews.net/news/2019/04/8185e2949929-japan-says-name-of-new-era-reiwa-translates-as-beautiful-harmony.html>. [Erişim 28.8.2019]

¹⁴⁸ Manyoshu 1200 yıllık bir şiir antolojisidir. İçinde, pek çok sınıftan insanın şiirleri bulunması dolayısıyla Japon kültürünü temsil etmektedir. Yeni dönem adına ilham kaynağı olan şiiri Başbakan Abe şöyle yorumlamaktadır: “Sert bir soğuşun ardından, baharın gelişini müjdeleyen ve açan erik çiçekleri gibi, her bir Japon vatandaşı yarına olan umutla birlikte, pek çok çiçeği kocaman açtırabilirler. Böyle bir Japonya olma arzusuyla ‘reiwa’ya karar verdik.” 日本放送協会, “新元号 首相「心寄せ合う中で文化生まれ育つ」 (発言全文)”, NHKニュース, <https://www3.nhk.or.jp/news/html/20190401/k10011868861000.html>. [Erişim 3.4.2019].

¹⁴⁹ A.y.

zorladığı vurgulanmıştır.¹⁵⁰ Dönem adının seçilmesinde artık Çin kökenli kaynakların kullanılmamasına yapılan vurgu, Japonya'nın kendini Çin'den uzaklaştırmaya, hatta ayrıştırmaya çalıştığını göstermektedir. Bir zamanlar Çin hükümrânlığı altındaki Japonya yerine, artık hayranlık uyandıran kültürüyle var olan bir Japonya vardır.

Japonya'nın dönem adını belirlerken kendi kültürünü Çin'den ayrıştırma çabası Çin'in güçlenmesinin Japonya tarafından bir tehdit olarak algılanmasıyla bağlantılıdır. Çin'in son yıllardaki yükselişi, bazı uluslararası ilişkiler uzmanları tarafından Çin haraç sisteminin geri döneceğine yönelik yorumlanmıştır. Uzmanların yüzyıllar öncesinde kalmış bir sistemi 21. yüzyıldaki uluslararası sisteme uyarlama çabaları dikkat çekici olmakla birlikte, Çin'in kendine atfettiği büyük güç kimliği göz önüne alındığında, bu yorumlar pek abartılı olmamaktadır.¹⁵¹

Çin Devlet Başkanı Xi Jinping Çin dış politikasını Çin ulusunun büyük canlanmasını gerçekleştirmek olarak açıklamıştır. “Çin Rüyası” modern Çin değerleriyle birlikte Çin'in kültürel yumuşak gücünü tanıtmayı amaçlamaktadır.¹⁵² Fakat Çin'in barışçıl yükseliş ifadeleri, bölgesindeki komşuları tarafından aynı şekilde algılanmamaktadır. Çin'in imparatorluk geçmişine yaptığı vurgu statükonun değiştirilmesine yönelik bir girişim olarak yorumlanmaktadır. Diğer taraftan Çin'in, “antik zamanlardan beri” kendisine ait olduğu iddiasıyla, Güney Çin Denizi'nde hak talebinde bulunması uluslararası hukuka ve mevcut uluslararası düzene meydan okuma olarak değerlendirilmektedir. Japonya açısından bakılacak olursa, 2013'te Çin'in, eski Ryukyu krallığının¹⁵³ Çin'e haraç ödemekte olduğunu belirterek, Japonya'nın

¹⁵⁰ Reiji Yoshida, “What's in a Name? Reiwa Reflects Today's Politics, Japan's Cultural History and a Social Philosophy”, *The Japan Times Online*, <https://www.japantimes.co.jp/news/2019/04/02/national/politics-diplomacy/whats-name-reiwa-reflects-todays-politics-japans-cultural-history-social-philosophy/> [Erişim 02.04.2019].

¹⁵¹ Geun Lee, “Identity, Threat Perception, and Trust-Building in Northeast Asia”, *Identity, Trust, and Reconciliation in East Asia: Dealing with Painful History to Create a Peaceful Present* içinde, ed. Kevin P. Clements (Palgrave Macmillan, 2018), s. 38.

¹⁵² Çin 2010'da Japonya'yı geride bırakarak dünyanın en büyük ikinci ekonomisi olmuş, böylece Doğu Asya'daki en güçlü ekonomi ve askerî güç konumuna yerleşmiştir. Jiang Zemin'in ifadesiyle: “2020'ye gelindiğinde yalnızca iki süper güç -Çin ve ABD- olacaktır.” Çin süper güç olma hedefiyle tüm dünyanın saygısını kazanmaya çalışmaktadır. Bu politikasının temelinde bir zamanlar dünyanın en büyük medeniyeti olan ama Batılı ve Japon emperyalistler tarafından aşağılanarak yenilgiye uğratılma geçmişi bulunmaktadır. Roskin, *Countries and Concepts: Politics, Geography, Culture*, s. 315.

¹⁵³ Ryukyu Krallığı bugünkü Okinawa adalarında bulunan bir krallıktı. 1874'te Okinawalı balıkçıların Tayvanlı yerliler tarafından öldürülmesi sonucu, Japonya Tayvan'a bir intikam seferi gerçekleştirmiş,

Okinawa üzerindeki egemenliğine karşı çıkması, iki ülke arasında anlaşmazlık konusu olan Senkaku/Diaoyu adalar sorununun krize dönüşme ihtimalini arttırmıştır.¹⁵⁴

Japonya'nın bugün Çin'e yönelik tehdit algısını anlamak için 19. yüzyıla geri gitmek gerekmektedir. Bu dönemde İngiltere başta olmak üzere, Batı ülkelerinin bu bölgeye müdahaleleri ve birkaç ülke ile ilişkileri haricinde 250 yıla yakın dışa kapalı kalan Japonya'nın dışa açılması, Japonya ve Çin arasındaki ilişkileri ciddi biçimde etkilemiştir. Japonya dışa açılarak başlattığı modernleşme sürecinde kendini Batı'ya daha yakın konumlandırmaya çalışmış ve kendi kimliğini Çin'den ayırtırmaya başlamıştır.

3.1.2. Modernleşme Dönemi Japonya – Çin İlişkileri

19. yüzyılda İngiltere ürettiği mallar için geniş pazarlar aramaya koyulmuş ve Çin ile anlaşmazlık yaşadığı afyon ticareti meselesinin ardından, Çin'in "eşit şartlarda" dışa açılmasını talep etmiştir. 1842'de sona eren ilk Afyon Savaşları'nın ardından imzalanan anlaşmayla, İngiltere Çin'in belirli limanlarına erişim hakkı elde etmiş, bu limanlara giren ve çıkan mallara düşük gümrük vergisi uygulanmıştır. Diğer taraftan, İngiliz tüccarlara ülke-dışılık (extraterritoriality) hakkı verilmiş, yani bu tüccarlar bir suç işlemeleri halinde İngiliz kanunlarına tabi olmuşlardır. Çin'de gerçekleşen olaylar Batılı diplomat ve tüccarları Çin'in komşu ülkelerinde de gambot diplomasisinin (gunboat diplomacy) uygulanabileceğini düşünmeye sevk etmiştir. Çin'in Batılı güçler karşısında yenilmiş olması, Japon yetkililere serbest liman sisteminin Japonya'ya kadar uzanmasının kaçınılmaz olduğunu düşündürmüştür.¹⁵⁵

Çin de Japonya'nın Okinawa üzerindeki kontrolünü tanımıştır. Ardından, 1879'da Okinawa Japonya idaresi altına alınmış, kraliyet hanedanı sonlandırılmıştır. Marius B. Jansen, *The Making of Modern Japan* (Harvard University Press, 2002), s. 423.

¹⁵⁴ Ji-Young Lee, "Historicizing China's Rise and International Relations of East Asia", *EAI Fellows Program Working Paper*, sy. 47 (2014): s. 3-5.

¹⁵⁵ William G. Beasley, "The Foreign Threat and The Opening", *The Nineteenth Century* içinde, ed. Marius B. Jansen, c. 5, *The Cambridge History of Japan* (Cambridge: Cambridge University Press, 1988), s. 259-260.

Japonya'nın ABD ile ilişkileri bölümünde anlatılacağı üzere, Japonya'nın dışa açılarak, artık uluslararası düzene giriş yapması, 1868'de modern devlet yapısının kurulmasını gerektirmiştir. Böylece Japonya'nın modernleşmesi ve gelişmesi için Batı'nın örnek alındığı Meiji Dönemi başlamıştır.¹⁵⁶ Japonya'nın Batılı ülkeler tarafından geri kalmış olarak algılanıyor olması Meiji dönemi liderlerini hızlı bir biçimde reform hareketlerini başlatmaya yönlendirmiştir. Batı ile aynı seviyeye gelebilmek için Batı tarzı endüstri, iletişim ve ulaşım teknolojilerinin elde edilmesinin yanı sıra, yeni fabrikalar kurulmuştur.¹⁵⁷ Ayrıca bu dönemde, "Japon ruhu, Batı teknikleri" ifadesi yaygınlaşmış, Japonya'nın özgünlüğü ve Batı'nın biliminin medenileşme ve aydınlanma getireceği düşünülmüştür.¹⁵⁸ Bu süreci ulusal düzeyde ilerletmek için büyük çaba sarf eden hükümet, dışarıdan ithal edilen malları azaltmak amacıyla elliden fazla işletme kurmuştur. Endüstri ve teknolojinin geliştirilmesinin arkasında yatan asıl neden ise Batılı güçler ile aynı seviyeye gelerek imtiyaz antlaşmalarından kurtulmaktır.¹⁵⁹¹⁶⁰

Meiji döneminin ilk yılları itibarıyla Japonya'nın Çin ve Kore ile ilişkileri de değişmeye başlamıştır. Çin ile bir süredir kopmuş olan resmî ilişkilerin yanı sıra Kore ile iletişim temelinde sürdürülen ilişkiler de kesilmiştir. Japonya modernleşirken bu ülkelerle Avrupa modeline göre ilişki kurmaya çalışmıştır. Batı'dan öğrendiğini Doğu'da uygulamaya koyulan Japonya, kendisine dayatılan eşit olmayan anlaşmaların benzerlerini Çin'e ve Kore'ye dayatmaya kalkmıştır. 1876'da Kore'ye eşit olmayan bir anlaşma dayatırken, 1896'da Çin'den en fazla kayırlan ülke statüsü almıştır.¹⁶¹ Japonya böylece, Doğu Asya'da Batı düzenini uygulayarak, kendini Batı'nın üyesi olarak kanıtlamaya çalışmıştır.

¹⁵⁶ Gary D. Allinson, *The Columbia Guide to Modern Japanese History* (New York: Columbia University Press, 1999), s. 12-15.

¹⁵⁷ Mikiso Hane, *Modern Japan: A Historical Survey* (Boulder: Westview Press, 1992), s. 85-87.

¹⁵⁸ Elise K. Tipton, *Modern Japan: A Social and Political History*, 2 edition (London ; New York: Routledge, 2008), s. 46

¹⁵⁹ Beasley, *The Japanese Experience*, s. 224.

¹⁶⁰ D. Eleanor Westney, *Imitation and Innovation: The Transfer of Western Organizational Patterns to Meiji Japan* (Cambridge: Harvard University Press, 1987), s. 14-19.

¹⁶¹ Hidemi Suganami, "Japan's Entry Into International Society", içinde *The Expansion of International Society*, ed. Hedley Bull ve Adam Watson (Oxford: Oxford University Press, 1984), s. 192.

Japonya'nın modernleşme sürecinin önde gelen reformları orduya ve donanmaya yönelik olmuştur. 1869'da başlanan reformlarda donanma için İngiliz sistemi örnek alınırken, ordu için öncelikle Fransa, 1878'de ise Almanya örnek alınmıştır.¹⁶² Ordunun ve donanmanın Batı modelinde yeniden düzenlenmiş olması Japonya'nın 1895'te Çin'e karşı galip gelmesinde önemli bir etken olmuştur. Askerî olarak güçlü Batılı ülkelerin 19. yüzyılda Asya'da ticari imtiyaz gibi bazı taleplerde bulunmaları da Japonya'nın askerî modernleşmesi açısından etkilidir. Japonya mevcut durumuyla Batı ile rekabet edemeyeceğini fark etmiş, uluslararası koşullara göre davranışlarını şekillendirmiştir. Japonya yeni politikalarıyla Asya'daki diğer devletlere karşı üstünlük kazandıkça, edinmeye çalıştığı yeni kimlik de meşruluk kazanmıştır. Bu şekilde, Japon siyaset yapıcılarının devlet kimliğine dair algıları değişmiş, yeni kimlikle Japonya'nın nasıl davranması gerektiğine dair görüşler ortaya çıkmıştır.¹⁶³ Askerî modernleşmenin ilk sonuçlarından olan 1894-1895 tarihli Çin ile savaş bu açıdan dikkate değerdir.

3.1.3. 1894-1895 Çin – Japon Savaşı

Japonya hızlı bir şekilde ordularını modernleştirip, Kore yarımadasındaki nüfuz savaşında Çin'i yenmiş ve “güçlü devletler ittifakının” (concert of powers) bir parçası olmayı başarmıştır. Savaşın sonunda Shimonoseki Anlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşma Çin'e 19. yüzyılda en fazla hasar veren anlaşma olmuştur. Japonya artık Batılı emperyalistlerin arasına girmiş, Çin'den toprak, büyük miktarda para ve ekonomik imtiyazlar elde etmiştir. Çin bir taraftan Kore'nin bağımsızlığını kabul etmiş, diğer taraftan ise Tayvan adasını Japonya'ya bırakmıştır. Japonya böylece, Batılı güçlerin önceden eşit olmayan anlaşmalarla sahip olduğu imtiyaz haklarını elde etmiştir. Japon entelektüeller Japonya'nın Kore'yi özgürleştirdiği iddiasını ortaya atarken, bu entelektüellerden biri olan Fukuzawa Yukichi savaş için “medeniyet geliştirmeye çalışan bir ülkeyle medeniyeti bozmaya çalışan bir ülke arasında” tanımını yapmıştır.¹⁶⁴ Çin kökenli eğitim ve kültür hastalık olarak görülmüş ve Japonya'nın

¹⁶² Westney, *Imitation and Innovation*, s. 13.

¹⁶³ Legro, “The Plasticity of Identity under Anarchy”, s. 49-59.

¹⁶⁴ Marius B. Jansen, *The Making of Modern Japan* (Harvard University Press, 2002), s. 432-433.

bundan sonra aydınlanmış Batı'nın bir parçası olması gerektiği savunulmuştur.¹⁶⁵ Hatta yine Fukuzawa'nın ifadesiyle "Japonya Doğu'nun Batısı olacaktır."¹⁶⁶

Bu ifadelerden de anlaşılacağı üzere Japonya için Doğulu ya da Asyalı olmak, istenmeyen bir kimlik haline gelmiştir. Batılı normlara uygun biçimde "medeni devlet" olmak için yine Fukuzawa'nın ifadesiyle "Asya'dan çıkıp Avrupa'ya girmek"¹⁶⁷ Japonya'nın yeni kimliğinin ve dış politikasının temelini oluşturmuştur. Bu bağlamda Asya, Japonya'nın "medeni olmayan ötekisi" haline gelirken, Japonya'nın ortak kültür ve medeniyet temelinde kendini özdeşleştirmek yerine, ayırttığı bir şeye dönüşmüştür. Asya'dan çıkma süreci üç yönlü olup, öncelikle ülke içindeki yönetim sisteminin Batılılaştırılması, Japonya'nın Doğu Asyalı uluslararası toplumdan kurtulması ve nihayetinde bu toplumdaki Asyalıların medenileştirilmesi hedeflenmiştir. Doğu Asya'dan kopmaya çalışırken, Japon diplomatların Çinli mevkidaşlarıyla konuşurken Batı terminolojisi ve uluslararası hukuk terimleri kullandıkları, Kore'de ise İngilizce konuştukları görülmüştür.¹⁶⁸

Modernleşme döneminde Japon kimliğinin oluşturulmasında özellikle Asyalı toplumlara "Öteki" rolü biçilmiştir. Çünkü "Ben"i tanımlamak bir "Öteki"yi gerektirmektedir. Bu bakımdan, "Öteki" rolü çoğunlukla Çin'e ve Çin halkına verilmiş, Japonların Çinlilerden daha üstün bir ırk olduğu iddia edilmiştir. Bu bakış açısıyla 1895'te Japonya'nın Çin'i yendiği savaşın ardından, basın organlarının Çinlileri korkak ve savaştan kaçanlar olarak temsil ettikleri görülmüştür.¹⁶⁹ Ayrıca Japonca'da yaygın olarak kullanılan ve "kanji" olarak bilinen Çince karakterlerin kaldırılarak, Latin Alfabesinin kullanılmasının daha doğru olacağına dair teklifler sunulmuştur.¹⁷⁰ Bu noktada kimliğin çeşitli etkenler tarafından şekillendiğini ve "Öteki" kimlikleriyle

¹⁶⁵ Ian Buruma, *Inventing Japan 1853-1964* (New York: The Modern Library, 2003), s. 46-50.

¹⁶⁶ Selçuk Esenbel, *Japon Modernleşmesi ve Osmanlı: Japonya'nın Türk Dünyası ve İslam Politikaları* (İstanbul: İletişim Yayınları, 2012), s. 117.

¹⁶⁷ Bu dönem ortaya atılan "Asya'dan çıkıp Avrupa'ya girmek" (脱亜入欧) ifadesi Japonya'nın Batılı normlara uyarak Batı merkezli uluslararası toplumun bir üyesi olma hedefini ortaya koymaktadır. Shogo Suzuki, "Imagining 'Asia': Japan and 'Asian' international society in modern history", içinde *Contesting International Society in East Asia*, ed. Barry Buzan ve Yongjin Zhang (Cambridge University Press, 2014), s. 52.

¹⁶⁸ A.g.e., s. 52.

¹⁶⁹ Carol Gluck, *Japan's Modern Myths: Ideology in the Late Meiji Period* (New Jersey: Princeton University Press, 1985), s. 135.

¹⁷⁰ Jansen, *The Making of Modern Japan*, s. 473.

devamlı olarak karşılaştırılarak inşa edildiğini hatırlamak gerekmektedir. Bir devlet uluslararası sistemdeki konumunu değiştirmek istediğinde kimliğinde, dolayısıyla “Ötekilerinde” ve bunlara yönelik söylemlerinde de bir değişim söz konusudur.¹⁷¹

Japonya’nın bu savaşta Çin’i yenmiş olmasının sonuçları günümüzde de hissedilmeye devam etmektedir. Bugün Tayvan hükümetinin statüsüyle ilgili sorunlar da bu döneme dayanmaktadır. Çünkü Tayvan 1945 sonrası Japonya hakimiyetinden kurtulmuş, müttefik güçler tarafından Çin idaresine verilmiştir. 1949’da komünistlerden kaçıp gelen milliyetçiler Çin Cumhuriyeti’ni Tayvan adasına taşımış ve hem Birleşmiş Milletler hem de Batılı devletler 1970’lere kadar Tayvan hükümetini meşru Çin hükümeti olarak tanımıştır.¹⁷² Ayrıca, bugün Doğu Çin Denizi’nde yaşanan toprak sorunlarının kaynağı da aynı döneme kadar götürülebilmektedir.

Japonya’nın bölgenin eski hegemonu Çin’i yenerek, yeni topraklar ele geçirmesi bölgede yayılma hedeflerini artırmıştır. Bölgedeki bir diğer büyük ve güçlü devlet olan Rusya ile bölgenin hakiminin kim olacağına yönelik anlaşmazlıklar, Japonya’nın Çin ile yaptığı savaştan on yıl sonra Rusya ile bir savaşa girmesine yol açmıştır. Rusya ile yapılan savaşın sonuçları da sadece Rusya’yı etkilememiş, Çin’in Japonya’ya daha fazla toprak kaybetmesine neden olmuştur.

3.1.4. 1904 – 1905 Rus – Japon Savaşı’nın Çin ile İlişkilere Etkisi

Rus – Japon Savaşı, Japonya ve Rusya’nın Çin ve Kore üzerinde birtakım emperyalist çıkarlarının çatışması nedeniyle çıkmıştır. Hem bu açıdan hem de savaşın sonucunda Japonya’nın Çin topraklarında hak sahibi olması sebebiyle, Japonya – Çin ilişkileri açısından önem taşımaktadır. Rusya’nın Mançurya bölgesine daha fazla ilgi göstermesiyle Japonya, Rusya ile anlaşma yapmaya teşebbüs etmiştir. Bu anlaşmaya göre Japonya Rusya’nın Çin’deki çıkarlarını kabul edecek, karşılığında da Rusya, Japonya’nın Kore’de daha özgürce hareket etmesine göz yumacaktır. Fakat Rusya’nın

¹⁷¹ Epstein, “Who speaks? Discourse, the subject and the study of identity in international politics”, s. 337-341.

¹⁷² “Taiwan Profile”, 01 Şubat 2019, blm. Asia, <https://www.bbc.com/news/world-asia-16178545> [Erişim 23.05.2019].

böyle bir anlaşmaya yanaşmaması ve Çin ile iş birliği anlaşması imzalaması Japon siyasetçileri İngiltere ile ittifak imzalamaya yöneltmiştir. 1902’de imzalanan söz konusu ittifaka göre, bir tarafın savaşa girmesi durumunda diğer taraf, birinci taraf başka bir güç tarafından saldırıya uğramadıkça tarafsız kalacaktır. Japonya bu antlaşmadan güç almış olsa da Rusya ile müzakerelere devam etme yolunu seçmiştir.¹⁷³

1905’te Japonya’nın galibiyetiyle sonuçlanan Rus – Japon Savaşı sonunda imzalanan Portsmouth Anlaşması ile Rusya’nın Çin’den kiraladığı Liaotung Yarımadası ve Mançurya’daki Güney Mançurya Demiryolunun hakları Japonya’ya geçmiştir. Ayrıca Rusya, Japonya’nın Kore’deki çıkarlarını tanımak zorunda kalmıştır. Böylece, Japonya Kore yarımadasını himayesi altına almış ve 1910’da da tamamen ilhak etmiştir. Japonya’nın Rusya gibi büyük bir devleti yenmiş olması artık, kendisinin de büyük bir dünya gücü olduğu anlamına gelmiş, tüm dünyada Japonya’ya karşı hayranlık uyanmıştır.¹⁷⁴

Hem Çin’e hem de Rusya’ya karşı zafer kazanmış olmak Japonya’da yeni bir ulusal kimlik ve güçlü benlik hissi uyandırmıştır. Batılı bir gücü yenmek Japonya’nın “medeni olmayan” Asya’dan kurtulduğunun göstergesi olmuştur. Japonya’nın sömürgeler ele geçirmiş olması ayrıca eşit olmayan anlaşmaların¹⁷⁵ revize edilmesini de sağlamıştır.¹⁷⁶ Japonya bu savaş sayesinde sömürgeler elde ederken, Çin’den Filipinler’e kadar sömürge karşıtları Japonya’yı “beyaz” ırka karşı zafer kazanan ilk “sarı” ırk olarak görerek sevinmişlerdir.¹⁷⁷ İlk kez Asyalı bir devletin Batılı bir gücü yenmesi sömürge altındaki halklarda umut kaynağı olmuştur. “Büyük Rusya” karşısında “küçük” olarak tanımlanan Japonya’nın galip gelmesi Batılı devletlerin sömürgeleri olan Asya ülkelerinde sevinç gösterileriyle karşılanmıştır. Sonraki

¹⁷³ Hane, *Modern Japan*, s. 171-179.

¹⁷⁴ Jansen, *The Making of Modern Japan*, s. 440.

¹⁷⁵ Batılı güçlerle imzalanan anlaşmalar Japonya’nın gümrük vergisi uygulama hakkını elinden almış ve antlaşma dahilindeki limanlara yerleşen Batılılara ülke-dışılık hakkı (extraterritoriality) vermiştir. Japonya bu anlaşmalar gereğince, Batılı ülkelere en fazla kayırılan ülke statüsü (most favored nation) vermek durumunda kalmış, fakat Japonya’ya karşı taraftan aynı statü verilmemiştir. Hane ve Perez, *Modern Japan: A Historical Survey*, s. 63-66

¹⁷⁶ Tipton, *Modern Japan*, s. 77.

¹⁷⁷ Andrew Gordon, *A Modern History of Japan From Tokugawa Times to the Present* (New York: Oxford University Press, 2003), s. 178.

yıllarda Hindistan'ın lideri olacak Gandhi de “Doğunun insanların artık rehavetten uyandıklarını” ifade etmiştir.¹⁷⁸

Asyalı bir devletin Batılı bir devleti ilk kez yenmiş olması Osmanlı halkı tarafından da sevinçle karşılanmıştır. İttihat ve Terakki Partisi de kalkınma açısından Japonya'yı örnek almayı önermiş, hatta Halide Edip Adıvar, oğluna Rusya'yı yenen Japon amirali Togo'nun adını vermiştir.¹⁷⁹ Mehmet Akif Ersoy'un 1912'de yazdığı, Japon halkını öven dizeleri de o dönem Japonya'ya duyulan hayranlık açısından dikkate değerdir:

Sorunuz, şimdi Japonlar da nasıl bir millettir?
Onu tasvire zafer-yâb olamam, hayrettir!
.....
Doğruluk, ahde vefâ, va'de sadâkat, şefkat
Âcizin hakkını i'lâya samimi gayret
.....
Kimsenin ırzına, namusuna yan bakmayarak,
Yedi kat ellerin evlâdını kardeş tanımak
.....
Medeniyet girebilmiş yalınız fenniyle...
O da sâhiplerinin lâhik olan izniyle.¹⁸⁰

Japonya'nın 1905'te Rusya'yı yenmiş olması, sadece sömürgelerde yaşayanları değil, Batı'yı da etkilemiştir. Japonya'nın “sarı” Çin'i yenmiş olması o kadar da önemli görülmezken, “beyaz” Rusya'yı yenmiş olması Batılıları şaşırtmıştır. Doğu Asya bölgesinde yeni bir uluslararası düzen kurulmakta olduğunu gören Japon siyasetçiler, Çin merkezli dünya düzeni yıkılsa bile Japonya'nın Doğu Asya bölgesinin bir parçası olmaya devam ettiğinin bilincinde olmuştur. Japonya her ne kadar Batı tarzı kurumları ve teknolojiyi benimsese de coğrafi ve kültürel olarak bu bölgenin bir parçası olarak kalacaktır. Bu düşünce Japonya'yı Pan-Asyacılık ideolojisini desteklemeye yöneltmiş, Japonya'nın bölgesindeki ilk modern devlet olarak, Batı emperyalizmine karşı Doğu Asya'yı koruma sorumluluğunu üstlenmesi gerektiğine dair söylemler yaygınlaşmıştır. Fakat Japonya'nın bunu başarması için Batı ile rekabet edebilecek ekonomik ve askerî kaynaklara ihtiyacı vardır. Dolayısıyla Japon siyasi liderler emperyalistlerin davranışlarını taklit ederek, Japonya'nın kendi sömürgelerini elde etmesi için

¹⁷⁸ Rotem Kowner, *The Impact of the Russo-Japanese War* (New York: Routledge, 2007), s. 2.

¹⁷⁹ Esenbel, *Japon Modernleşmesi ve Osmanlı*, s. 307-312.

¹⁸⁰ Mehmed Akif Ersoy, “Süleymaniye Kürsüsünde”, içinde Safahat (İstanbul: İnkılap Kitabevi, 2008), s. 197.

çalışmıştır. Böylelikle, Japonya'nın bir Asya devleti olarak sahip olduğu kimliğiyle birlikte, Batılı güçler arasındaki yeni konumu ve çıkarları da önem kazanmaya başlamıştır.¹⁸¹ Japonya'nın kendini Batılı devletler arasında görmeye başlaması Birinci Dünya Savaşı'nda Batı ittifakı arasında yer almasıyla daha da güçlenmiştir.

3.1.5. Birinci Dünya Savaşı ve Sonrası

II. Dünya Savaşı sonrası yaklaşık 50 yıl boyunca Amerikan ittifakı, nasıl Japon dış politikasının eksenine yerleştiyse, 1902'de imzalanan Anglo-Japon ittifakı da sonraki 20 yıl boyunca Japon diplomasisinin temelini oluşturmuştur. Bu anlaşmayla Japonya ve İngiltere birbirlerini Rusya'ya karşı koruma sözü vermiştir. Ayrıca bu ittifak Japonya'nın uluslararası topluma tam anlamıyla girdiğine ve dünya diplomasisinde oyuncu olduğuna da işaret etmiştir.¹⁸²

Japonya'daki partiler ve siyasi elitler Japonya'nın, Asya'da diğer güçlerden daha eşit durumda olmasını istemiştir. Bu nedenle Japonya'nın Asya'da birtakım özel çıkarları olduğuna dair, Batılı güçleri ikna etmeye çalışmışlardır. 1915'te Çin'in Japon sömürgesi olmasının yolunu açacak 21 özel talep, Japon Başbakanı ve Dışişleri Bakanı tarafından Çin hükümetine bildirilmiştir. Bu taleplere göre Çin hükümeti siyasi, ekonomik ve askerî işlerde Japon danışmanları kabul edecektir.¹⁸³ Japonya'nın bu şekilde hareket etmiş olması kendisini Çin'den üstün gördüğünün başka bir kanıtı olmuştur. Batı'nın bir parçası olmaya başlayan Japonya bölgenin yeni lideri kimliğini üstlenerek, eski lider Çin'i sömürmeyi hedeflemiştir. Bu da Japonya'nın sömürge sahibi oldukça, Batılıların arasında kabul edileceği fikrine kapıldığını düşündürmektedir.

ABD 1917'de savaşa dahil olduğunda, Japonya ile bir anlaşma imzalayarak, ittifak kurmuştur. Bu anlaşma ile Japonya Çin'in bağımsızlığını kabul edip, Amerika'nın Çin'deki ticari haklarına engel olmayacağını teyit etmiştir. Bunun karşılığında da

¹⁸¹ Hook vd., *Japan's International Relations*, s. 27.

¹⁸² Jansen, *The Making of Modern Japan* s. 439.

¹⁸³ Gordon, *A Modern History of Japan From Tokugawa Times to the Present*, s. 173-174.

Amerikalılar Japonya'nın Çin'deki "özel haklarını" tanımıştır. Böylece, Japonya demiryolu inşaatı projeleri gibi ekonomik yatırımlar karşılığında Çin'e krediler vermeye başlamıştır. 1919'da Versailles barış görüşmelerine gelindiğinde, Japonya da galip devletler arasında yerini alarak görüşmelere katılmıştır. Japon temsilciler Almanya'nın Şantung'daki kiralanmış varlıklarını kontrol etmek isteyip, Milletler Cemiyeti'nin kurucu sözleşmesine ırksal eşitlik maddesinin eklenmesini talep etmiştir. Amerika ve diğer ittifak güçleri Şantung konusunu kabul etseler de eşitlik maddesinin eklenmesini reddetmişlerdir. Batılı güçlerin savaş sonrası uluslararası düzenin temelinde eşitlik ve self-determinasyon ilkelerinin olacağına yönelik iddiaları bu şekilde boş çıkmıştır. Batılı devletlerin bu ikiyüzlü davranışı Japon hükümetini oldukça sinirlendirmiştir.¹⁸⁴

Bu noktada, Japonya'nın 1920'de kurulan Milletler Cemiyeti'nin kurucu kırk iki üyesinden biri ve daimî dört üyesinden biri olduğunu da belirtmek gerekir. Japonya 1933'te Milletler Cemiyeti'nden çekilene kadar, bu örgütte siyasi ve hukuki açıdan oldukça aktif faaliyet göstermiştir. Bu sayede Japon siyasetçiler ve diplomatlar, Japonya'nın büyük güçlerle çatışmadan uluslararası düzende kendine yer edinebileceğini düşünmüş ve böylece, Japonya'nın sorunsuz biçimde Asya bölgesinde bir güç olma hedefini gerçekleştireceğine inanmıştır.¹⁸⁵ Ancak daha sonra bahsedileceği üzere, Japonya'nın Mançurya'daki politikaları Milletler Cemiyeti tarafından eleştirilince Japonya bu örgütten ayrılmıştır.

I. Dünya Savaşı'nın ardından ekonomiyi destekleyecek ham madde gibi kaynakların Japonya'da yeterince olmaması, Japonya'yı Asya-Pasifik bölgesine, özellikle de Çin'e yönlendirmiştir. Fakat Japon ekonomisinin oldukça bağımlı olduğu İngiltere ve ABD'nin de Çin'de çıkarları vardı. Japonya bu çıkarlarını özgürce elde etmek için büyük güçlerin liderliğindeki serbest ticaret odaklı uluslararası sistemden çıkarak Büyük Asya Ortak Refah Alanı'nı kurup, bölgeselleşmeye dayalı yeni bir uluslararası

¹⁸⁴ A.g.e., s. 174.

¹⁸⁵ Thomas W. Burkman, *Japan and the League of Nations: Empire and World Order, 1914–1938* (USA: University of Hawai'i Press, 2008), s. xi.

düzen kurmayı hedeflemiştir.¹⁸⁶ Bundan sonraki süreçte Japonya Asya’da güçlenmeye çalışarak, II. Dünya Savaşı’nda yıkıcı faaliyetlerde bulunacaktır. Savaş öncesinde ise Çin’deki nüfuzunu artırmak için Mukden’de bir çatışma çıkaracaktır.

3.1.6. İkinci Dünya Savaşı’na Giden Süreç ve Savaş Dönemi

3.1.6.1. Mukden olayı

1929 ve 1932 arasında yaşanan ekonomik buhran, toplumsal çatışma, askerî genişleme ve Başbakanların suikasta uğraması Japon siyasetinin dönüşüm geçirmesine yol açmıştır. 1930’ların sonlarında siyasi partilerden devlet kontrolündeki yayın kuruluşlarına kadar, Çin’e karşı “kutsal savaş” için halkın seferber edilmesi amaçlanmıştır.¹⁸⁷ Çin’e karşı başlatılan bu “kutsal savaşın” temelinde Şintō dinine¹⁸⁸ dayalı aşırı milliyetçilik yatmaktadır. Bu ideoloji yabancı ve özellikle de Çin kökenli olan tüm düşünceleri Japon kültüründen atmayı amaçlıyordu. İdeolojinin önde gelen savunucuları Çin’in homojen bir kültürü olmadığını ve Çin halkından söz edilemeyeceğini; “Çin” kavramının sadece coğrafi bir toprak parçası olduğunu savunmaktaydı. Dolayısıyla, Japonya bu toprak parçasını yeniden düzenleme hakkına sahip olduğu kanısındaydı. Japonya’nın ilk imparatoruna atfedilen, “tüm dünya tek çatı altında” ifadesi, Japonya’nın yeni dünya düzeni kurucusu olarak üstlendiği misyonla başlatacağı Büyük Doğu Asya Savaşı’nı meşrulaştırmıştır. Bu savaşla Doğu Asya halkları Batı emperyalizminden de kurtarılacaktı.¹⁸⁹

Bu misyonu üstlenen Kwantung Ordusu Mançurya’daki savunma görevlerini farklı görmeye başlamıştır. Japonya ve Batı arasında yaklaşmakta olan bir savaşta

¹⁸⁶ Fumitaka Kurosawa, “序論 日本外交の構想力とアイデンティティ (Introduction: ‘Identity’ and Framework-building in Japan’s Diplomacy)”, *国際政治 (International Relations)*, sy. 139 (2004): s. 6-8.

¹⁸⁷ Gordon, *A Modern History of Japan From Tokugawa Times to the Present* s. 182.

¹⁸⁸ Şintō Japonya’ya özgü bir din olup, animist özellikler taşımaktadır. Bu inanca göre Japon imparatorunun soyu Güneş Tanrıçası Amaterasu’ya dayanmaktadır. Meiji Dönemi’nden II. Dünya Savaşı bitene kadar, imparatora itaat dinî bir vazife olarak görülmüş bu nedenle savaflara kutsal bir anlam yüklenmiştir.

¹⁸⁹ Walter A. Skya, *Japan’s Holy War: The Ideology of Radical Shinto Ultrnationalism* (Durham: Duke University Press, 2009), s. 300-313.

kendilerinin öncü olduğunu düşünmüşlerdir. Bölgedeki zengin mineral kaynakları Japonya'nın Batı'ya karşı savaşında stratejik değere sahipti.¹⁹⁰ Öyle ki, Mançurya'nın Japonya'nın “can damarı” olduğu genel kabul görmeye başlamış, bölgede Japon hükümetinin kontrolünde olan Güney Mançurya Demiryolu boyunca polis teşkilatı, vergilendirme ve eğitim sistemi Japon idaresi altına alınmıştır.¹⁹¹

Eylül 1931'de Kwantung Ordusu'ndan bir grup asker Mukden'de bulunan Güney Mançurya Demiryolunun bir bölümünü patlatmış, ardından Japon ve Çin birlikleri arasında çatışma çıkmıştır. Kwantung Ordusu Mukden'i tamamen ele geçirerek, saldırıyı Çinlilerin yaptığını iddia etmiştir. Ordunun Japon hükümetinden bağımsız hareket etmesi Milletler Cemiyeti'ni harekete geçirerek, Lytton Komisyonu kurulmuştur. Komisyonun Milletler Cemiyeti'ne sunduğu rapora göre Japon ordusunun eylemleri meşru müdafaa değildir. Ancak Japonya'nın Mançurya'daki hakları Çin-Japon antlaşması altında güvenceye alınarak, Japonya'nın Mançurya'daki ekonomik gelişime katkı sağlaması temin edilecektir. Japonya bu raporu kabul etmeyerek, Mart 1933'te Milletler Cemiyeti'nden çekilmiştir. Japonya'nın bu eylemi kendisini dünya gözünde uluslararası kanun kaçağına dönüştürmüştür.¹⁹² Japonya Milletler Cemiyeti'nden çekildiğini duyurduğunda, Meiji Dönemi itibarıyla izlediği, Büyük Güçler ile iş birliği yoluyla eşitlik kazanma diplomasisi de boşa çıkmıştır.¹⁹³ Oysa, Japonya Rusya'yı yendikten sonra Asya'daki en güçlü devlet olmuş ve sonraki yıllarda, Milletler Cemiyeti Konseyi'ndeki dört daimî üyeden biri olarak, Büyük Güçlerin arasına girmeyi başarmıştı. Japonya modernleşme döneminde kendini sömürgeci devletlerin kısıtlarından kurtarmaya çalışırken, kendisi sömürgeci bir devlete dönüşmüştür.¹⁹⁴

Kwantung Ordusu Mançurya'yı tamamen işgal ettiğinde, Tayvan'daki veya Kore'deki gibi bir sömürge kurmanın provokatif olacağı düşünülerek, “bağımsız”, fakat Japonya ile ittifak halinde bir yarı özerk devletin kurulması uygun bulunmuştur.¹⁹⁵ 1932'de

¹⁹⁰ Gordon, *A Modern History of Japan From Tokugawa Times to the Present*, s. 187-188.

¹⁹¹ Jansen, *The Making of Modern Japan*, s. 578.

¹⁹² Mikiso Hane ve Louis G. Perez, *Modern Japan: A Historical Survey* (Boulder, CO: Westview Press, 2009), s. 267-70.

¹⁹³ Jansen, *The Making of Modern Japan*, s. 585.

¹⁹⁴ A.g.e., s. 511-512.

¹⁹⁵ A.g.e., s. 586.

kurulan Mançukuo devletinin başına son Çin imparatoru getirilerek, bir kukla rejim oluşturulmuştur. Pek çok tarihçiye göre Mukden Olayı, İkinci Dünya Savaşı'nın Asya'daki başlangıcıdır.¹⁹⁶

Japonya'nın Kore ve Çin'e yönelik emperyalist girişimleri aslında, bölge ülkeleriyle olan uluslararası ilişkiler geleneğinden kaynaklanmaktadır. Japonya ve Kore yüzyıllar boyunca Çin'e haraç ödemiş, yani Çin'in kendilerinden üstün olduğunu kabul etmişlerdir. Bu üç ülke arasında hiyerarşik bir ilişki süregelmış, ancak Batılı devletlerin bölgede güç sahibi olmaya başlamasıyla Çin'in üstte bulunduğu hiyerarşi dengesi değişmeye başlamıştır. Yine de hiyerarşi kavramının devam ettirildiğinden söz edilebilir. Japonya her milletin kendi hak ettiği yeri alması gerektiğini savunarak, Asya'nın lideri olmayı kendisinin hakkı olarak görmüştür. Neticede, bölgede koruyucu ağabey rolünü artık Çin değil, Japonya üstlenecektir.¹⁹⁷ Japon halkının özgün ve üstün olduğunu savunan nihonjinron ideolojisi bu anlayışın temelini oluşturmuş, daha sonrasında da Asya'daki Batı emperyalizmine karşı Japonya'nın liderliği biçimini almıştır.¹⁹⁸

1920'lerin sonu ve 1930'ların başında Japon imparatorluğunun demokratik düzeni eleştirilmeye başlandığında, Japon liderler demokrasi yerine imparatorluğu seçmiştir. Ekonomik buhran ve uluslararası gerilimin arttığı bir dönemde otoriter bir yönetim adına demokratikleşmeden vazgeçilmiştir.¹⁹⁹ Bir diğer deyişle, Japonya Meiji Dönemi itibariyle edinmeye çalıştığı demokratik devlet kimliğini bir kenara bırakmıştır. Meiji Dönemi ile başlayan Anayasa ve Japon halkına verilen haklar ile demokratik bir devletin hedeflenmiş olduğu söylenebilir. Ancak Versailles sonrası yaşanan hayal kırıklığı Japonya'nın Batı'dan demokrasiyi değil sömürgeciliği almaya odaklanmasını desteklemiştir. Bölgesinde ilk Batılılaşan devlet olarak, Japon siyasi elitleri Japonya için Asya'nın lideri kimliğini seçmiştir de denebilir. Öyle ki, bölgede lider konumunda

¹⁹⁶ Gordon, *A Modern History of Japan From Tokugawa Times to the Present*, s. 188-189.

¹⁹⁷ Ruth Benedict, *The Chrysanthemum And The Sword: Patterns of Japanese Culture* (Singapore: Charles E. Tuttle Co, 1989), s. 44-53.

¹⁹⁸ Yoshio Sugimoto, "Making Sense of Nihonjinron", *Thesis Eleven* 57, sy. 1 (Mayıs 1999): s. 83.

¹⁹⁹ Gordon, *A Modern History of Japan From Tokugawa Times to the Present*, s. 181.

kalmak için Çin’de Mukden’in ardından Nanjing katliamını yapmaktan çekinilmemiştir.

3.1.6.2. Nanjing katliamı

1937’de Çin’in o dönemde başkenti olan Nanjing’e giren Japon askerî birlikleri asker-sivil farkı gözetmeksizin yaklaşık 200.000²⁰⁰ kişiyi katletmiş, işkence ve tecavüz de dahil pek çok savaş suçu işlemiştir. Japonya Batı bilimini ve teknolojisini başarılı bir şekilde benimsedikçe diğer Asyalı halklarla birlikte Çin’e karşı üstünlük tavrı daha da belirgin hale gelmiştir.²⁰¹ Nanjing Katliamı bugün Japonya ile Çin arasındaki ilişkilerin tam olarak normalleşmemesinde önemli bir etken teşkil etmektedir. Japon tarih ders kitaplarında İkinci Dünya Savaşı ve o dönemde Japon ordusunun yaptıklarına yeterince yer verilmemesi Çin’de tepkiyle karşılanmaktadır.²⁰² 1980’lerde Japonya Eğitim Bakanlığı’nın ders kitaplarında bir nevi sansür uygulaması, Japon tarihçilerden de tepki görmüştür. Örneğin, “Japonya Çin’i işgal etmiştir” cümlesinin “Japonya Çin topraklarında ilerlemiştir” şeklinde değiştirilmek istenmesi, Japon tarihçilerin Eğitim Bakanlığı aleyhine dava açmasına neden olmuştur.²⁰³

Japonya’nın topraklarını genişletmesine dair Batı ve Çin tarafından yapılan eleştiriler, Japon liderlerin genişlemeyi halk nezdinde meşrulaştırma aracı olarak kullanılmıştır. Milletler Cemiyeti’nin Mançukuo’yu kukla devlet olarak gayri meşru görmesi, Japon diplomatların Japonya’yı hasmane bir dünyanın kurbanı olarak resmetmelerine bahane oluşturmuştur. ABD’nin İngiltere ile birlikte Mançukuo’yu tanımayı reddetmesiyle, Japonya 1930’da imzaladığı Deniz Silahlarının Sınırlandırılması Anlaşması’ndan 1934’te çekilmiştir.²⁰⁴ Japonya için kendi emperyalist hedeflerine dünya güçlerinin

²⁰⁰ Bu sayı başka kaynaklarda 300.000’e çıkabilmektedir. Hatta, Çin’in Nanjing Katliamı anısına kurduğu müzede “300.000 kurbanın” hatırası yaşatılmaktadır. Jansen, *The Making of Modern Japan*, s. 622. Çin, Japonya Karşıtı Savaş Müzesi’nde 1937-45 yılları arasında Japonya’nın Çin’de işlediği suçları anlatmayı sürdürmektedir. Ayrıca televizyon programlarında Çin’in “Komünist Parti liderliğinde Japonya’ya karşı cesurca savaştığı” da sık sık gösterilerek, savaş dönemi hafızası canlı tutulmaktadır. Roskin, *Countries and Concepts: Politics, Geography, Culture*, s. 288.

²⁰¹ Hane ve Perez, *Modern Japan: A Historical Survey*, s. 294-295.

²⁰² Jansen, *The Making of Modern Japan*, s. 622.

²⁰³ Tipton, *Modern Japan*, s. 218-219.

²⁰⁴ Gordon, *A Modern History of Japan From Tokugawa Times to the Present*, s. 190.

karşı çıkması tehdit olarak algılanmıştır. Bu açıdan, Japonya'nın dünyanın kendisine karşı olduğu görüşü, Wendt'in devletler anarşik düzeni nasıl algılıyorlarsa, anarşi odur anlayışına uymaktadır. Japonya dünya düzenini kendi düşmanı olarak gördüğü için herkese düşman gibi davranmıştır. Bu anarşi düzenine karşı Japonya'nın kendi bölgesinde bir hiyerarşi kurmak istediği de ileri sürülebilir. Bu hiyerarşinin en üstünde de Japonya olacaktır. Bu amaçla elde ettiği sömürgeler sayesinde ekonomik kalkınma sağlamıştır. Çünkü ekonomik kalkınma daha fazla silah ve düşmanlara savaş açma kabiliyeti anlamına gelmektedir.

3.1.6.3. Sömürgecilikle birlikte ekonomik kalkınma

Savaş hazırlıkları hızlandıkça Japonya'nın sömürgeleri ekonomik anlamda daha da önem kazanmıştır. Japonya, Avrupa emperyalizmine benzer şekilde sömürgelerini kendi ekonomik ve stratejik çıkarlarına hizmet eden bölgeler olarak görmeye başlamıştır.²⁰⁵ 1932-36 döneminde Mançukuo yönetimi, Japon devlet ve özel yatırımlarının sağlanmasıyla, madencilikten uçak üretimine kadar pek çok sanayide ilerleme kaydetmiştir. Tokyo hükümeti dünyanın karşılıklı olarak silahlı kamplara ayrılmakta olduğunu düşündüğü için sömürgelerini ve Mançukuo'yu, kendilerini idare eden ticaret bloklarına dönüştürmüştür. Böylelikle, sanayi verimi %82 artmış, Japon ekonomisi Batı ekonomilerine oranla çok hızlı bir şekilde ekonomik buhrandan kurtulmayı başarmıştır. Ekonominin %50'ye yakın büyümesi, Japon ekonomistleri 1930'ları "ekonomik mucize" olarak adlandırmaya yönlendirmiştir.²⁰⁶

Ayrıca Japon Yeni'nin altın standardından ayrılarak ucuzlaması Japon mallarının yeni ihracat pazarlarına ulaşmasını kolaylaştırmıştır. Fakat bu durum Amerikan ve Avrupalı ihracatçılar tarafından eleştirilmiş, Japonya işçilere düşük maaş vermekle eleştirilerek, "sosyal damping" ile suçlanmıştır. Dolayısıyla ABD ve Avrupa tarafından Japon mallarına uygulanan gümrük vergileri arttırılarak, kotalar getirilmiştir.²⁰⁷ Japon hükümeti bu esnada ülkenin ekonomik kaynaklarını savaş için

²⁰⁵ Tipton, *Modern Japan*, s. 142.

²⁰⁶ Gordon, *A Modern History of Japan From Tokugawa Times to the Present*, s. 192.

²⁰⁷ A.g.e., s. 192-193.

kullanmayı hedeflemiştir. Japon halkı Nazi Almanya'sı ve Faşist İtalya'da olduğu gibi tek bir merkezden kontrol edilen ulusal birliklerde organize edilmeye çalışılmış olsa da Japon halkı başta buna istekli olmamıştır. Dolayısıyla, 1930'larda "ideolojik standartlaşma" başlatılmıştır, çünkü hükümeti destekleyecek bu ideoloji Japon halkında bulunmamaktaydı. Ancak karneyle gıda kısıtlaması iyice sıkılaştığında, halk pirinç bulmakta bile zorlanır hale gelmiştir.²⁰⁸

Tüm bunlar Japon halkının askerî liderleri haklı bulmasına yol açmıştır. Japonya'nın kendisine düşman olarak algıladığı bir dünyada ayakta kalmak için kendi kendine yeter hale gelmesi gerektiği düşüncesi yaygınlaşmıştır.²⁰⁹ Japonya'nın gittikçe militarist hale gelmesi de dış dünyaya yönelik bu algısıyla ilgilidir. Bundan sonra Japonya Asya'da yayılmaya başlayacak ve Büyük Doğu Asya Ortak Refah Alanı politikasıyla Asya'nın lideri olmayı ve ihtiyacı olan kaynakları elde etmeyi amaçlayacaktır.

3.1.6.4. Büyük Doğu Asya Ortak Refah Alanı

Japon siyasetçilerin Ortak Refah Alanı yaratma düşünceleri, Japonya'yı Asya'da daha üstün görmelerinin yanı sıra, Batı ülkelerinin uluslararası ilişkilerini hiyerarşik düzen olarak görmelerine dayanmaktadır. Batılı uluslararası sistemdeki tüm egemen devletler arasında bir eşitlik söz konusu olsa da büyük devletler arasındaki güç dengesi ve anarşik sistem, Japonya tarafından hiyerarşik olarak algılanmıştır. Japonya dışa açılarak Batılı uluslararası ilişkilerin bir parçası olurken, kendini egemen devlet olarak kanıtlamaya çalışmıştır. Bu süreçte 1895'te Çin'i yendiği savaşıyla Doğu Asya'nın süregelen uluslararası düzenine karşı çıkıp, bu düzeni yıkmaya çalışmıştır. Öte yandan, I. Dünya Savaşı sonrası kendisine Batılı devletlerle eşit haklar verilmediğinde, Doğu Asya'nın hiyerarşik sistemini yeniden canlandırmaya ve geçmişte Çin merkezli olan sistemin merkezine kendisini koymaya çalışmıştır.²¹⁰

²⁰⁸ Tipton, *Modern Japan*, s. 132-149.

²⁰⁹ Gordon, *A Modern History of Japan From Tokugawa Times to the Present*, s. 193."

²¹⁰ Kurosawa, "序論 日本外交の構想力とアイデンティティ", s. 4.

1930'ların sonu ve 1940'ların başında Japonya Batılı devletlerden kopma eğilimi göstermiştir. Bunda Batı modernliğini reddetmenin ve aynı dönemde Japonya'nın yayılmacılığını destekleyen Pan-Asyacı düşüncenin etkili olduğu söylenebilir. Avrupa dışında modernleşen bir devlet olarak Japonya'nın, Asyalı halkların gelişimine yardımcı olması gerektiği fikri hâkim olmaya başlamıştır. Japonya Asya'yı, sadece kendi menfaatlerini gözetken Batı'dan kurtararak "özgürleştirecektir". Nitekim, Japon Pan-Asyacılık düşüncesine göre Japonya'nın yayılmacılığı Batı emperyalizminden farklı görülmüştür.²¹¹ Japonya'nın Batılı devletlerle tamamen eşit olamayacağını anlayan Japon siyasetçiler, yeni bir Asyalı kimliği inşa etmeye çalışmış, Pan-Asyacılık adı altında tüm Asyalıların bir araya gelerek Batılılara karşı direnmeleri için çağrıda bulunmuştur. Bir dönem Çin'i ötekileştiren Japon siyasetçiler, Çinlileri yanlarına çekmek için ortak kullanılan yazı sistemine dikkat çekerek, iki halkın aynı ırktan geldiğini savunmuştur. Batı dışı halkların alternatif bir uluslararası düzen kurup, işbirliğiyle Asya'nın canlandırılması hedeflenmiştir. Ancak Japonya'nın ham madde ihtiyacı ortaklığın yerini sömürüye bırakmıştır.²¹²

Bu dönem Japonya'daki Pan-Asyacılık destekçileri "bölgesel blok düşüncesi" ile hareket etmişler. Bu hareketin öncülerinden olan Rōyama Masamichi'nin "Doğu Asya bloku" fikri Karl Haushofer gibi jeopolitik uzmanlarının görüşlerinden etkilenilerek, 1930'lu yıllarda Japonya'da popüler olmuştur. Üstelik Haushofer de kendi kuramının geçerli olduğunu düşünerek, editörü olduğu Zeitschrift für Geopolitik dergisinde Pan-Asyacı harekete destek vermiştir. Dergide Sun Yat-sen ve Rabindranath Tagore gibi Çin ve Hindistan'dan Pan-Asyacıların yazılarına da yer vermiş, ulus-devletlerin yerine büyük bölgesel blokların geçeceği kanısında bulunmuştur.²¹³

Haushofer'in düşüncelerinin Asya'da etkili olmasında kendisinin 1908'de devlet görevi gereği Japonya'ya gitmesi ve buradaki değişimi yakından gözlemlemesi de etkili olmuştur. Pasifik bölgesinin büyüklüğünden etkilenen Haushofer bu bölge için "Devasa bir alan gözlerimizin önünde genişlemekte, ... Pasifik çağının şafağını

²¹¹ Tipton, *Modern Japan*, s. 140-141.

²¹² Suzuki, "Imagining 'Asia'", s. 72-76.

²¹³ Christopher W A Szpilman ve Sven Saaler, "Pan-Asianism as an Ideal of Asian Identity and Solidarity, 1850–Present", *The Asia-Pacific Journal | Japan Focus* 9, sy. 17 (2011): s. 5-8.

beklemekte” ifadelerini kullanmıştır. Haushofer Japonya’da iki yıl geçirmiş ve Çin’e karşı Japonya’nın politikalarını savunmuştur. Haushofer’e göre Japonya yaklaşık 250 yıl barış içinde yaşarken ABD ve Batı bu barışı bölerek Japonya’ya yaşam alanını (Lebensraum) korumayı öğretmişlerdir.²¹⁴ Haushofer, Japonlara olan hayranlığını, Japon misafirperverliğini ve yaşam tarzını överek de ortaya koymaktadır. Japonların nazik ve iyi kalpli olduklarından, atalarına büyük bir saygı beslediklerinden, aile hayatlarının son derece mutlu olduğundan ve vatanları uğruna canlarını feda etmekten kaçınmadıklarından bahsetmektedir.²¹⁵

Pan-Asyacılık bir taraftan tüm Asyalıların bir araya gelmesini savunurken diğer taraftan da Çin merkezli uluslararası düzeni yıkma amacı taşımıştır. Japon siyasetçiler Çin’in “Orta Krallık” olduğu bu hiyerarşik sistemin yerine Japonya’nın merkezde olduğu benzer bir sistem kurmayı hedeflemiştir. Batı’ya karşı Asyalıların işbirliği gibi bir söylem kullanılmış olsa da Japonya’nın “Asya’nın lideri” olmak istemesi işbirliğini eşitsiz bir hale getirmiş, hatta yayılmacılığa dönüşmüştür. Pan-Asyacılık düşüncesiyle de Japonya’nın karşısında Çin “Öteki” olarak konumlandırılmış, Japonya’nın, Çin’in aksine kesintisiz hüküm süren hanedanlığından dolayı “seçilmiş ülke” olduğu iddia edilmiştir. Diğer taraftan, Japonya’nın diğer Asyalı halklara göre modernleşerek gelişmiş teknolojiye sahip olması da üstünlük iddiasını desteklemek için kullanılmıştır. Japon siyasetçiler Pan-Asyacılık düşüncesini sömürgeciliği haklı çıkarmak için kullanmaya başlamış, Japonya’nın Asyalı olduğu için Batılı sömürgecilerden daha “insaniyetli” olduğu ileri sürülmüştür. Öte yandan, Japonya’nın sömürgecilik konusunda Avrupalılardan pek de farklı olmadıkları, hatta daha da ileri gidip sömürge topraklarındaki halkı asimile etmeye çalıştıkları görülmüştür. Nihayetinde, Japonya sömürgesi altında Asyalı halkların kardeşliğinden ya da eşitliğinden söz edilememektedir.²¹⁶

1937 yılında Mançukuo’nun ele geçirilmesinin ardından Endüstriyel Gelişim Şirketi kurulmuştur. Bu şirket, Mançukuo’nun güç kaynağını sağlamakla birlikte esasen,

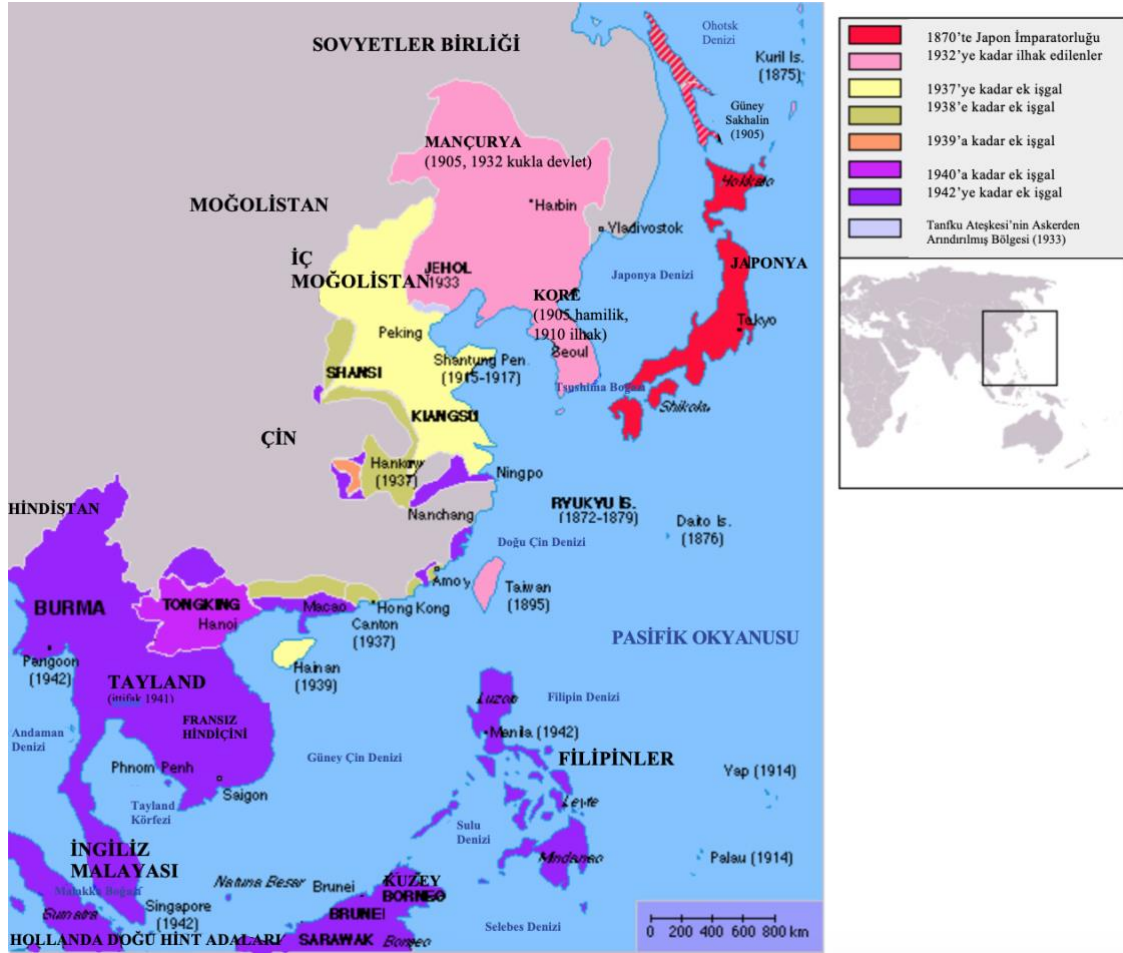
²¹⁴ Hans W. Weigert, “Haushofer and the Pacific”, *Foreign Affairs* 20, sy. 4 (1942): s. 735-739.

²¹⁵ Karl Haushofer, *Japonya ve Japonlar*, çev. Galip Kemali Söylemezoğlu (İstanbul: Kanaat Kitabevi, 1941), s. 103-116.

²¹⁶ Szpilman ve Saaler, “Pan-Asianism as an Ideal of Asian Identity and Solidarity, 1850–Present”, s. 6-20.

Japonya'ya ham madde ihracatı yapılması amacıyla hayata geçirilmiştir. Bir yıl sonra başka şirketlerin kurulmasıyla Başbakan Fumimaro “Asya’da Yeni Düzen”in geldiğini ifade etmiştir. Yeni Düzen, Batı’ya karşı savunma için bölge ekonomilerini bir araya getirmeyi ve merkeze Japonya’yı koymayı hedeflemekteydi. Japonya idari ve mali görevleri üstlenirken, etrafında toplanan Kore ve Mançurya ham madde sağlayacaktı. Ancak Çin’deki savaşın uzaması ve Avrupa’da II. Dünya Savaşı’nın çıkmasıyla petrol ve endüstri için gerekli bazı metallerin Japonya’ya ithal edilmesi zorlaşmıştır. Bu maddelerin bir kısmı Avrupalı devletlerin kolonileri olan Güneydoğu Asya ülkelerindeydi. Dolayısıyla, Japon askerî liderler güneye yönelme kararı almıştır. Böylece “Yeni Düzen”in bu bölgeye kadar genişlemesi hedeflenmiştir. Endonezya petrolünün Japonya için gerekli olduğuna karar veren Tokyo yönetimi, 1941’de bölgeye girerek idareyi ele geçirmeyi başarmıştır. Daha sonra Hong Kong, Manila, Filipinler ile Tayland, Kuala Lumpur ve Singapur ele geçirilmiş, ayrıca Pasifik’teki pek çok küçük adanın yönetimi de Japonya’nın olmuştur. Toprakları iyice genişleten Japonya bu düzene Büyük Doğu Asya Ortak Refah Alanı (Greater East Asia Co-Prosperity Sphere) demeye başlamıştır. Başbakan Hideki Tōjō’ya göre bu, “Japonya’nın çekirdeğini oluşturduğu, etik ilkelere dayalı bir arada var olma ve ortak refah düzenidir.”²¹⁷

²¹⁷ Beasley, *The Japanese Experience*, s. 244-247.

Şekil 1. Japon İmparatorluğu'nun II. Dünya Savaşı Dönemi Haritası²¹⁸

Japonya Güneydoğu Asya ülkelerini imparatorluğun parçası haline getirdiğinde, 150 milyon insan Japonya'nın zaferlerine sevinç gösterisinde bulunmuştur. Hindistan Ulusal Ordusu'nun ilk lideri Mohan Singh Japonya'nın İngiltere'nin aksine barış amacı taşıdığını ifade etmiştir. Anglo-Amerikan ittifakını bölgeden attığı için insanlar istemeseler de Japonya'ya sempati beslemiştir. Çünkü Japonya'nın Batılı devletleri bölgeden çıkarmış olması, Batılı güçleri kaçmış gibi göstermiştir.²¹⁹

Japon teknokratlar Pasifik Savaşı'nı kaynak sağlama savaşından fazlası olarak görmüş, savaşı “yeni faşist jeopolitik düzenin mimarlarıyla eski liberal kapitalist düzenin

²¹⁸ James Orr, “A 1942 Declaration for Greater East Asian Co-Operation”, The Asia-Pacific Journal: Japan Focus 6, sy. 3 (Mart 2008), s. 1.

²¹⁹ Tipton, *Modern Japan*, s. 144.

savunucuları arasında ideolojik bir savaş” olarak algılamışlardır. Bu savaş sayesinde Japonya’nın Ortak Refah Alanı tamamlanabilecektir. Bu plana göre Japonya Batılı güçlerin yerine geçerek, Asya’da yeni bir emperyalist güç olmayı hedeflemiştir. Asya blokunun üreteceği refah ve güç sayesinde özgürleşmiş Asya’nın ortak refahı, Batılıların Asya’yı kapitalizm ile sömürmelerinin sonunu getirecekti. Japonya ise teknik ve sanayi bilgisiyle Asya’yı yeni teknoloji çağına taşıyacaktı. Japonya yalnızca teknolojik üstünlüğe sahip değildi, aynı zamanda diğer Asya ülkeleri pahasına büyüme hakkına sahip üstün bir organizmaydı.²²⁰ Ancak Büyük Doğu Asya Ortak Refah Alanı hiçbir zaman tam amacına ulaşmamıştır. Japonya’nın ele geçirdiği yeni topraklardaki zengin doğal kaynakları savaş uğruna sömürmesi, bu projeye birlikte dile getirilen “Asyalılar için Asya” sloganının aslında “Japonlar için Asya” olduğunu gözler önüne sermiştir.²²¹

Yukarıda bahsedildiği üzere, Asya’da Çin haraç sistemiyle oluşturulmuş hiyerarşik bir düzen mevcuttu. Bu düzen “hayırlı hiyerarşi” (benevolent hierarchy) olarak adlandırılmaktaydı. Japonya’nın 1930’larda ortaya attığı Büyük Doğu Asya Ortak Refah Alanı düşüncesi de aynı hiyerarşik sistemden esinlenmiştir. Bugüne geldiğimizde Çinli liderlerin “kazan-kazan ilişkisine” vurgu yapmaları haraç sistemini hatırlatmakla kalmayıp, ikinci bir Büyük Doğu Asya Ortak Refah Alanı’nın ortaya çıkıp çıkmayacağı sorularını akıllara getirmektedir.²²² Çin Devlet Başkanı Xi Jinping’in 2017 yılında, Komünist Parti kongresinde açıkladığı, Çin’in ilerlemesi için beş yıllık plan da 1930’ları hatırlatmıştır. “Yükselen yeni bir Asyalı güç, düşüşte olan Batı nüfuzunun yerini alarak, bölgesini koruyacaktır.” Ayrıca Çin, komşularına bağımsızlıklarını korurken, hızlıca ilerleme seçeneği sunmaktadır. Batının düşüşte olduğu, pan-Asyacılı dayanışma, Çin liderliğinde bir ticaret blokunun kurulması, geleceğin süper gücü olmak için Batı teknolojisiyle üstün Asya disiplini bir araya

²²⁰ Janis Mimura, “Japan’s New Order and Greater East Asia Co-Prosperity Sphere: Planning for Empire”, *The Asia-Pacific Journal / Japan Focus* 9, sy. 3 (Aralık 2011): s. 2-8.

²²¹ Tipton, *Modern Japan*, s. 143-145.

²²² Seifudein Adem, “A Greater East Asia Co-Prosperity Sphere (GEACPS) 2.0?”, *International Studies Review* 17, sy. 4 (Aralık 2015): s. 705-707.

getirme gibi benzer söylemler, Çin'in Japon modelini taklit ettiği fikrini güçlendirmektedir.²²³

Çin'in modelinin nasıl karşılanacağını gelecek zaman gösterecek olsa da Japon modeli bugün iyi hatırlanmamaktadır. Ağustos 1945'te Hiroşima ve Nagasaki'ye atılan atom bombalarının ardından Japon imparatoru Japonya'nın teslim olduğunu ilan etmiştir. Japonya böylece Asya'da işgal ettiği topraklardan çekilmiştir. Büyük Doğu Asya Ortak Refah Alanı ile özellikle Kore'de ve Çin'de sanayileşmenin önü açılmış olmasına rağmen, bu projeyle bölge halklarına yaşatılan baskı Japon idarecilere karşı süregelen bir nefret uyandırmıştır.²²⁴ Diğer taraftan, Japonya'nın savaşta yenilip tüm sömürge topraklarından geri çekilmesinin ardından Çin ile tekrar diplomatik ilişkilerin kurulması yıllar almıştır.

3.1.7. Soğuk Savaş Dönemi Çin ile İlişkilerin Kurulması ve Çin'e Yönelik

Kimlik Algısı

Japonya'nın II. Dünya Savaşı sonrasında Çin ile diplomatik ilişkilerini yeniden kurması zaman almıştır. Soğuk Savaş döneminde komünist blokun üyesi olan Çin, Japonya ile zıt tarafta görülmüştür. Aynı zamanda, Japonya'nın savaş sonrasında da hızla kalkınması ve sanayileşmesine karşılık, Çin'in "ast bir öteki" şeklinde algılanması devam etmiştir.²²⁵ Japonya'nın Çin ile ilişkilerinin diplomatik olarak tekrar normal seviyeye gelmesi için ABD Başkanı Nixon'ın 1972'de Çin'i ziyaret etmesi gerekmiştir. Çin Devlet Başkanı Deng Xiaoping'in 1978'de Japonya'yı ziyaretıyla de iki ülke arasında barış ve dostluk anlaşması imzalanmıştır.²²⁶ Japonya Başbakanı Ohira'nın Aralık 1979'daki Çin ziyaretinde, Çin'e beş yılda 330,9 milyar

²²³ Victor Davis Hanson, "China's New Greater East Asia Co-Prosperity Sphere | RealClearPolitics", 23 Kasım 2017, https://www.realclearpolitics.com/articles/2017/11/23/chinas_new_greater_east_asia_co-prosperity_sphere_135602.html [Erişim 11.09.2018].

²²⁴ Gordon, *A Modern History of Japan From Tokugawa Times to the Present*, s. 223-224.

²²⁵ Wrenn Yennie Lindgren ve Petter Y. Lindgren, "Identity Politics and the East China Sea: China as Japan's 'Other'", *Asian Politics & Policy* 9, sy. 3 (Temmuz 2017): s. 385.

²²⁶ Shin Kawashima, "Postwar Japan-China Relations: A Consideration from the Perspective of Reconciliation", *Asia-Pacific Review* 22, sy. 2 (2015): s. 34.

yen resmî kalkınma yardımı (ODA) yapılacağı ve Başbakan Nakasone'nin 1984'teki ziyaretinde de altı yılda 840 milyar yen'lik bir yardımın yapılacağı ilan edilmiştir.²²⁷

Çin, Japonya'nın kalkınma yardımlarını aldığı için Japonya'dan ayrıca savaş tazminatı talep etmemiştir.²²⁸ 1980'lerde Çin, bu yardımlarla ekonomik kalkınma açısından Japonya'ya bağımlı hâle gelse de²²⁹ o dönem Japonya'nın Çin'e mali yardımda bulunması doğal karşılanmıştır. Bunda, Japonya'nın savaş döneminde Çin'i sömürmesi, sonuç olarak da Çin'in mağdur edilmiş olması etkili olmuştur. Diğer taraftan, Japonya'nın Çin'e kalkınma yardımında bulunuyor olması, Çin'in Japonya'dan daha aşağıda görülmesini desteklemeye devam etmiştir.²³⁰

Soğuk Savaş döneminin sonuna doğru, Çin'in 1989'da sıkıyönetim ilanı ve Tiananmen Meydanı'nda ordu ile siviller arasındaki çatışma Japonya'nın da tepkisini çekmiştir. Japonya diğer devletler gibi Çin'e yaptığı yardımları durduracağını ilan etmişse de Batılı devletlere kıyasla, sert bir tepki vermemiştir. Hatta Çin'in uluslararası topluma daha fazla entegre edilmesinin, sistematik sorunlarını çözmesini kolaylaştıracağı ve Çin'in demokratikleşmesinin hızlanacağı ileri sürülmüştür.²³¹ 1995 yılında Çin'in nükleer denemeler yapması ise Japonya'nın, Çin'e yaptığı resmî kalkınma yardımlarının insani yardımlar haricinde durdurulma kararına yol açmıştır. Çin'in sonraki yıl da nükleer denemeleri sürdürmesi yardımlarda daha fazla kesintilere sebep olmuştur.²³²

Soğuk Savaş'ın son dönemlerine gelindiğinde, Çin Devlet Başkanı olan Jiang Zemin, milliyetçi eğitim sistemini güçlendirmiş, bu da Japonya ile geçmişe dayalı sorunların tekrar gündeme gelmesiyle sonuçlanmıştır.²³³ Çin okul kitaplarında Japonya'nın II. Dünya Savaşı geçmişine vurgu yapılarak, savaş sonrasında Japonya'nın edindiği

²²⁷ Ryosei Kokubun, "From the '1972 System' to 'Strategic Mutual Benefits'—Japan's Foreign Policy toward China", Japan and the World, *Japan Digital Library*, (2017), s. 6-7. http://www2.jiia.or.jp/en/digital_library/world.php [Erişim 24.07.2018].

²²⁸ A.g.e., s. 6-7.

²²⁹ Kawashima, "Postwar Japan-China Relations", s. 34.

²³⁰ Shogo Suzuki, "The Rise of the Chinese 'Other' in Japan's Construction of Identity: Is China a Focal Point of Japanese Nationalism?", *The Pacific Review* 28, sy. 1 (2015): s. 102-106.

²³¹ Kokubun, "From the '1972 System' to 'Strategic Mutual Benefits'—Japan's Foreign Policy toward China", s. 8-9.

²³² "The ODA Charter", *Ministry of Foreign Affairs of Japan*, https://www.mofa.go.jp/policy/oda/summary/1996/c_8.html [Erişim 28.11.2018].

²³³ Kawashima, "Postwar Japan-China Relations", s. 34-35.

barışçıl devlet kimliği ve diğer ülkelere yaptığı yardımlar görmezden gelinmiştir. Bu durum hem Japon siyasetçiler hem de basın tarafından “Japonya karşıtı” olmakla eleştirilerek, Japonya’nın barışçıl kimliğinin inkâr edildiği şeklinde algılanmıştır.²³⁴ 2000’ler sonrası Çin’in ekonomik kalkınmasının hızlanması ve yardımlar açısından Japonya’ya ihtiyacının azalmasıyla, iki ülke arasındaki ilişkilerde tarihi sorunlar daha fazla ön planda olmaya başlamıştır.²³⁵

3.2. JAPONYA – ABD İLİŞKİLERİ

3.2.1. Komodor Perry ile Japonya’nın Dışarı Açılması

Bir ada ülkesi olan Japonya, herhangi bir ülkenin istila girişiminden korunmayı başarmıştır. Japonya’nın kendi topraklarında süren iç savaşların sonucundaysa Tokugawa şogunluğu kurulmuş, 17. yüzyılda Batılı devletlerin Asya’daki emperyalist politikalarından ve misyonerlerin faaliyetlerinden korunmak amacıyla, Japonya yaklaşık 250 yıl dışa kapatılmıştır.²³⁶ Japonya bu dönemde Çin ve Kore ile ilişkilerini sürdürmüş olsa da Batılı devletlerden sadece Hollanda’ya, Japonya ile ticaret yapma hakkı tanınmıştır.²³⁷

Bu kapanma döneminde Tokugawa hükümeti merkezî hükümetin güçlendirilmesini amaçlamış, bu sebeple Çin’in Japonya’daki kültürel etkisi de azaltılmaya çalışılmıştır. Çin ile ticari ilişkiler devam etmiş olmasına rağmen, Çin’den gelen ticaret gemilerinde Çinli bürokratların bulunmaması istenmiş, Japonya Çin ile ilişkilerini gayrı resmî düzeyde tutmaya özen göstermiştir. Çünkü Çin ile resmî ilişkilerin sürdürülmesi Çin karşısında Japonya’nın egemenliğinin tanınmaması anlamına gelecek ve Çin’in üstünlüğü kabul edilmiş olacaktır. Bu dönemde Çin’e haraç misyonları da

²³⁴ Karl Gustafsson, “Identity And Recognition: Remembering And Forgetting The Post-War In Sino-Japanese Relations”, *The Pacific Review* 28, sy. 1 (Ocak 2015): s. 119.

²³⁵ Kawashima, “Postwar Japan-China Relations”, s. 36.

²³⁶ Allinson, *The Columbia Guide to Modern Japanese History*, s. 8-11.

²³⁷ Tashiro Kazui ve Susan Downing Videen, “Foreign Relations during the Edo Period: Sakoku Reexamined”, *Journal of Japanese Studies* 8, sy. 2 (1982): s. 283-285.

gönderilmemiştir. Diğer taraftan Japonya'nın içe kapanması Çin merkezli sistemden kısmen geri çekilme olarak görülebilmektedir. Japonya'nın artık Çin'e haraç ödemek istememesinin yanı sıra asıl amacı Batılı sömürgecilerden kaçmaktır. Yani Japonya bu dönemde Asya'dan değil, Avrupa'dan uzak durmaya çalışmıştır.²³⁸

ABD'nin 19. yüzyılda nüfuzunu artırmaya başlamasıyla Japonya'nın dışa kapanma devri son bulmuştur. 1848'de California'nın Meksika'dan alınmasıyla, ABD bir Pasifik devleti olmuştur.²³⁹ ABD'nin bu bölgedeki çıkarlarını da korumak isteyen Komodor Matthew Perry, 1853'te Japonya'ya bir sefer düzenlemiştir. Perry'nin “siyah gemiler” olarak anlatılan savaş gemileriyle karşılaşan şogunluk, herhangi bir savaşa karşı hazırlanmaya başlamıştır. Çünkü İngiltere'nin Çin'i Afyon Savaşları'ndan yendiğinden haberdardılar. Perry, Japonya'ya ABD ile ekonomik ilişki kurma konusunda bir yıl süre vererek, 1854'te daha fazla savaş gemisiyle dönmüştür. ABD'nin donanma gücüne karşı gelecek durumda olmayan Japonya aynı yıl ABD ile Kanagawa Anlaşması'nı imzalamış ve ABD'ye imtiyaz hakları tanımıştır. Bu anlaşmayı takiben İngiltere, Fransa, Rusya ve Hollanda da Japonya ile imtiyaz anlaşmaları imzalamayı başarmışlardır.²⁴⁰

Kurosawa'ya göre Perry'nin gemilerinin Japonya'ya gelmesi bir anlamda “medeniyetler çatışması” olarak görülebilir. Doğu Asya bölgesinde Çin merkezli hiyerarşik düzen ve bu düzenin içinde Tokugawa şogunluğu yönetimindeki, dışa kapanarak kendini merkeze alan Japonya vardı. Perry'nin gelişi ve imtiyaz anlaşmalarıyla Doğu Asya ülkeleri Westphalia sistemi olarak adlandırılan Batı uluslararası ilişkileriyle karşılaşmış oldu. Bu sistem, Doğu Asya'nın aksine hiyerarşik değil anarşik bir sistemdi ve egemen devletlerden oluşmaktaydı. İki tarafın da farklı medeniyetler olarak çarpışması sonucu Doğu Asya ülkelerinde ve bir bütün olarak bölgede değişimler kaçınılmaz olmuştur.²⁴¹

²³⁸ Marius B. Jansen, *China in the Tokugawa World* (Cambridge: Harvard University Press, 1992), s. 1-2'den alıntılan; Mustafa Özel, “Avrupa ve Japonya'da Kapitalizm”, *Divan İlmi Araştırmalar*, sy. 13 (2002): s. 64-67.

²³⁹ Beasley, *The Japanese Experience*, s. 191.

²⁴⁰ Hane ve Perez, *Modern Japan: A Historical Survey*, s. 63-66.

²⁴¹ Kurosawa, “序論 日本外交の構想力とアイデンティティ”, s. 2.

Batılı güçlerle imzalanan anlaşmalarla Japonya'nın bu devletlere gümrük vergisi uygulama hakkı elinden alınmıştır. Dahası, Batılılara ülke-dışılık hakkı (extraterritoriality) verilmiştir. Japonya bu anlaşmalar gereğince, Batılı ülkelere en fazla kayırılan ülke statüsü (most favored nation) vermek durumunda kalmış, fakat Japonya'ya karşı taraftan aynı statü verilmemiştir. Bu, Japonya'nın Batılı güçler tarafından geri kalmış olarak görüldüğü için eşit muamele görmemesi anlamına gelmektedir. Bu duruma karşı Japon siyasetçiler ülkelerini askerî ve ekonomik olarak güçlendirmeyi, böylece Batılı devletlerle eşit biçimde muamele görmeyi hedeflemişlerdir.²⁴² Bu amaçla Japonya, 7. ve 8. yüzyıllarda Çin'i örnek aldığı gibi bu defa Batılı güçleri örnek almaya başlamıştır.²⁴³ Japonya'nın Batılı uluslararası toplumun eşit bir üyesi olmasıysa ancak yıllar sonra Çin'i yenerek Batılı güçleri ikna edebilmesiyle ve Batı merkezli uluslararası sistemin kurallarına uyacağını beyan etmesiyle olmuştur.²⁴⁴

Japonya'nın Batı'yı örnek alması konusunda önemli bir adım ise imzalanan eşit olmayan antlaşmaların revize edilmesi hedefiyle, Bakan Iwakura başkanlığında bir heyetin 1871 yılında yurt dışına gönderilmesi olmuştur. Heyette bulunanlar ayrıca ABD ve Avrupa'daki modernleşmeyi gözlemleyerek, kendi ülkelerinde uygulamayı amaçlamışlardır. Anlaşmalar eşit şekilde yeniden imzalanamamış olsa da heyet üyeleri Batı'nın sanayi ve teknolojisinden oldukça etkilenmişlerdir.²⁴⁵ Bu geziden çıkarılan sonuç Batı'nın üstünlüğünün çok uzun zaman öncesine dayanmaması ve Japonya'nın da doğru adımları atması halinde kısa sürede bu seviyeye gelerek, eşit muamele görebileceği olmuştur.²⁴⁶

Batı ile eşit olmayı hedefleyen Meiji dönemi Japonya böylelikle, Asya'nın uluslararası ilişkiler sisteminden Batılı uluslararası düzene geçme girişiminde bulunmuştur. Japonya bir yandan egemen bir devlet olmayı amaçlamakta, bir yandan da anlaşmaların revize edilmesi için çalışmaktaydı.²⁴⁷ İki hedef de Japonya için yeni bir

²⁴² Hane ve Perez, *Modern Japan: A Historical Survey*, s. 84.

²⁴³ Tipton, *Modern Japan*, s. 44.

²⁴⁴ Suganami, "Japan's Entry Into International Society", s. 190-191.

²⁴⁵ Hane, *Modern Japan*, s. 89-90.

²⁴⁶ Jansen, *The Making of Modern Japan*, s. 358-359.

²⁴⁷ Kurosawa, "序論 日本外交の構想力とアイデンティティ", s. 4.

durumu temsil etmiştir. Çünkü Japonya, dışa kapalı olduğu dönemde kendini merkeze alan ve diğer devletlerle kurduğu ilişkiyle, Batı sisteminden oldukça farklı bir düzende idi. O dönem, Asya bölgesinde Batılı devletlerin oluşturduğu biçimde bir “uluslararası toplum” bulunmadığından, Japonya’nın eşitlik arayışıyla birlikte böyle bir topluma girişi de söz konusuydu.²⁴⁸

3.2.2. Rus – Japon Savaşı’nın ABD ile İlişkilere Etkisi

Japonya’nın Çin ile ilişkilerinde bahsedildiği üzere, Japonya Rusya’yı yenmesi sayesinde hem sömürgeler hem de uluslararası prestij kazanmıştır. Fakat bu durum, ABD için Asya’da dengelerin değişmesi ve Rusya’nın bölgedeki etkisini yitirmesi halinde güç dengesinin bozulması anlamına gelmiştir. Dolayısıyla, ABD Başkanı Theodore Roosevelt savaş sonunda barış girişimlerinde ve Portsmouth Antlaşması’nın imzalanmasında arabuluculuk yapmıştır.²⁴⁹ Başkan Roosevelt’e 1906 yılında barışa arabuluculuk ederek, savaşın bitmesine yardımcı olması nedeniyle de Nobel Barış Ödülü verilmiştir.²⁵⁰ Öte yandan, ABD savaş sonunda müdahalede bulunmuş olsa da bu savaşla birlikte Avrupa’nın eski gücünün artık yerinde olmadığı ve üstünlüğün Amerika ve Asya’ya, diğer bir deyişle Pasifik bölgesine geçtiği görülmüştür.²⁵¹

Modernleşmeyle birlikte Japonya’da nüfusun artmasıyla dış göçler teşvik edilmeye başlanmıştır. Rus-Japon Savaşı’nın hemen ardından, Japonya’nın topraklarını genişletmesinden kaynaklanan özgüven ve Japonların ABD’yi dost ülke olarak görmeleri sebebiyle ABD’ye göçler artmıştır. Japonlar dostça karşılanacaklarını düşünmüş, Japon bir gazeteci Japonların ve Amerikalıların dünya üzerindeki en ileri halklar olduğunu yazmıştır. Fakat Japonya’nın yayılmacılığı Amerikalıları farklı düşünmeye itmiştir. Basında Japonya hakkında “sarı tehlike” (yellow peril) haberleri yapılmıştır. Japon siyasetçiler ise bu söylemlere karşı, Japon yerleşimcilerin Batılılara,

²⁴⁸ Suganami, “Japan’s Entry Into International Society”, s. 190.

²⁴⁹ Hane, *Modern Japan*, s. 176.

²⁵⁰ “Roosevelt is Awarded the Nobel Peace Prize”, TR Center, <https://www.theodorerooseveltcenter.org/Blog/Item/Roosevelt%20is%20Awarded%20the%20Nobel%20Peace%20Prize>. [Erişim 26.09.2019].

²⁵¹ Oral Sander, *Siyasi Tarih: İlkçağlardan 1918’e* (Ankara : İmge Kitabevi, 2014), s. 267-268.

Çinlilerden ve diğer Asyalılardan daha yakın olduklarını göstereceklerini yazmıştır. Fakat Japon göçmenler Çinli ve Koreli diğer göçmenlerden pek de farklı bir muamele görmemişlerdir.²⁵² Japonya askerî sanayide her ne kadar güçlenip, bir Batılı güç sayılan Rusya'yı yenerek prestij kazanmış olsa da Japon halkı henüz Batılı halklar arasında eşit sayılmamıştır. Diğer taraftan, Japonya'nın bu başarılarıyla kendini diğer Asya devletlerinden daha üstün gördüğü, ABD'deki göç meselesindeki söylemlerden belli olmuştur.

Çin ile ilişkiler bölümünde anlatıldığı üzere, Japonya I. Dünya Savaşı'nda ABD ile aynı tarafta bulunmuş ve iki taraf da Çin'de birbirlerinin çıkarlarını gözetmek için anlaşmıştır. Savaş sonrasında Japonya'nın Milletler Cemiyeti'nden çekilmesi meselesi daha önce ele alındığı için burada tekrar etmek yerine, II. Dünya Savaşı döneminde ABD-Japonya ilişkilerine değinilecektir.

3.2.3. İkinci Dünya Savaşı'nda Japonya'nın ABD ile ilişkileri

1930'lara gelindiğinde Japonya ve ABD arasında gerilimler hâlihazırda baş göstermeye başlamıştır. ABD Çinlilerin self-determinasyon haklarını sözlü olarak desteklemiş, Amerikalı bazı işletmelerin Mançurya'daki ekonomi piyasasından pay almak için Japonya ile iş birliği yapmak istemelerine rağmen, ABD Başkanı Franklin Roosevelt Japonya ve ABD arasında var olan ticari anlaşmayı feshetmiştir. Bu şekilde, ABD gerekli olduğu takdirde Japon ihracat mallarına ambargo uygulama yolunu açmış, Japonya Kuzey Hindin'e girdiğinde Amerikan ambargosu güçlenmiştir. Bu durum Japonya'daki savaş yanlısı liderlerin ABD ve müttefiklerine karşı önleyici saldırıda bulunma düşüncelerini güçlendirmiştir. 1941'de Japonya'nın Vichy hükümetiyle anlaşma imzalayarak, tüm Hindin yarımadasını işgal etme hakkını kazanması, Başkan Roosevelt'i Japonya'ya petrol tedarikini kesen uluslararası bir ambargo başlatmaya itmiştir.²⁵³ Bu gelişmelerle birlikte Japonya'da Amerikan karşıtlığı başlamış, hatta Batı karşıtlığına dönüşmüştür. Ordunun ve siyasi yönetimin Batı

²⁵² Jansen, *The Making of Modern Japan*, s. 447-448.

²⁵³ Gordon, *A Modern History of Japan From Tokugawa Times to the Present*, s. 208.

karşıtlığını desteklemesiyle, Batı'nın Japon İmparatorluğu'na karşı bir tehdit teşkil ettiği düşüncesi kamuoyunda da kabul görmeye başlamıştır.²⁵⁴

Çin'in işgali konusunda öncülerden biri olan Japon generali Ishiwara Kanji, Almanya'da eğitim gördüğü dönemde Napolyon ve Büyük Frederick'in yazılarından etkilenmiştir. Kanji'ye göre yaklaşmakta olan büyük bir savaş vardır ve bu savaş, "Asya'nın hegemonu Japonya ile Batı dünyasının lideri ABD" arasında olacaktır. Savaş sonrası Tokyo'da kurulan Uluslararası Mahkeme'de yargılanan Kanji, Japonya'yı zorla dışa açarak, acımasız uluslararası sistemin tehlikelerine maruz bırakan ve Japonya'nın ABD ile savaşa girmesine sebep olan asıl suçlunun Komodor Perry olduğunu ileri sürmüştür.²⁵⁵ Kanji'nin bu ifadeleri, Japonya'nın savaş döneminde yaptıklarının sorumluluğunu kabul etmemesi açısından dikkat çekmektedir. Ancak Japonya'nın Asya'da hegemonya kurma hedefi Hindîçin ile sınırlı kalmamış, ABD'ye ait Pearl Harbor'a saldırmaktan çekinilmemiştir.

3.2.3.1. Pearl Harbor saldırısı

Japonya sadece Hindîçin'den çekilmeyi kabul ederken, ABD tüm Çin'den çekilmesini istemiştir. ABD'nin taleplerini dikkate almayan Japonya, Aralık 1941'de Hawai'deki ABD üssü Pearl Harbor'a saldırmıştır. Japonya bu eylemiyle tüm Asya halkları için yıkıcı olan bir savaşa girişmiştir ve bunun sorumluları da eylemlerinin sonuçlarını yanlış hesaplayan Japon liderler olmuştur. 1937'de Nanjing Katliamı öncesi, Çin milliyetçiliğin gücünün anlaşılmadığı gibi, 1940'ların başında Pearl Harbor saldırısı öncesi, Japonlar ABD'nin İngiltere ve Hollanda sömürgelerini korumak için Japonya ile ticareti kesebileceğini düşünmemişlerdir. Pearl Harbor saldırısı Amerikan hafızasında ahlak dışı bir "sinsi taarruz" olarak yer etmiştir. Japonya 1905'te Rusya'ya karşı Port Arthur'a benzer biçimde baskın taarruzu yaparak başarı sağlamış, ironik biçimde bu saldırı, Batılı gözlemciler tarafından övülmüştür.²⁵⁶ Rusya'ya karşı zafer

²⁵⁴ J. Davidann, ed., *Cultural Diplomacy in U.S.-Japanese Relations, 1919-1941* (New York: Palgrave Macmillan, 2007), s. 160-163.

²⁵⁵ Jansen, *The Making of Modern Japan*, s. 579-580.

²⁵⁶ Gordon, *A Modern History of Japan From Tokugawa Times to the Present*, s. 209-210.

kazandıran taarruz, ABD'ye uygulandığında Japonya için oldukça yıkıcı sonuçlar getirecektir.

Pearl Harbor saldırısı sade ABD ve Japonya'yı düşman haline getirmekle kalmamış, ABD'de yaşayan Japonlar da ABD hükümeti tarafından düşman olarak görülmüştür. Şubat 1942'de Başkan Roosevelt'in başkanlık kararnamesiyle yoğun olarak Pasifik kıyısında yaşayan Japon-Amerikalılar, zorunlu olarak kamplara götürülmüş ve savaş bitene kadar, yaklaşık üç yıl bu kamplarda yaşamaya zorlanmışlardır. Toplam 120.000 Japon-Amerikalı ondan fazla kampa kapatılırken, yaklaşık 6000 çocuk da bu kamplarda doğmuştur.²⁵⁷

Öte yandan, Japonya'nın Pearl Harbor saldırısı Japon hükümeti ve basını tarafından “Asya'yı Asyalılara geri verme” savaşının bir parçası olarak lanse edilmiştir. Bu iddianın kökeni de daha önce bahsedilen Yeni Düzen ve Büyük Doğu Asya Ortak Refah Alanı projesine dayanmaktadır.²⁵⁸ Japon teknokratlar için Pearl Harbor saldırısı yalnızca ABD'nin, Japonya'nın Asya'daki hegemonyasını kabul etmesine yönelik bir kumar olmakla kalmayıp, aynı zamanda reform anlamına gelmekteydi. Ortak Refah Alanı ile kurulmak istenen teknolojik olarak gelişmiş bir ekonomik bölgenin, Japonya'nın iç siyasetini de dönüştürmesi, ulusal bilinçle birlikte Japonya'nın militarist rejiminin güçlendirilmesi bekleniyordu.²⁵⁹

Japonya 1931'de Mukden ile başlayıp 1945'te teslim olmasına kadar geçen 15 yıllık süreçte emperyalist bir saldırgan gibi hareket etmiştir. Bazı tarihçiler Japonya'nın bu dönemdeki savaşını “emperyalizm çağı sonrası emperyalist bir savaş” olarak ifade etmektedirler. Müttefik Kuvvetler, Birinci Dünya Savaşı sonrası kurulan düzeni ve sahip olduklarını korumaya çalışırken, Mihver devletleri Müttefiklerin geniş topraklarını kıskanmakta, küresel refaktan ve güçten daha fazla pay almak istemekteydiler.²⁶⁰ Japonya'nın bu dönemdeki politikası, II. Dünya Savaşı sonrasında uluslararası normları benimsemedeki gecikmesine atfen söylenen “geç kalmışlığı” ile

²⁵⁷ Erika Lee, *The Making of Asian America: A History*, Epub Edition (Simon & Schuster, 2016), s. 963-966.

²⁵⁸ Gordon, *A Modern History of Japan From Tokugawa Times to the Present*, s. 210.

²⁵⁹ Mimura, “Japan's New Order and Greater East Asia Co-Prosperity Sphere: Planning for Empire”, s. 2.

²⁶⁰ Duncan McCargo, *Contemporary Japan*, (New York, NY: Palgrave Macmillan, 2004), s. 23-24.

açıklanabilir. Batılı uluslararası sisteme geç bir dönemde giren Japonya, İmparatorluklar yıkılıp ulus-devletler kurulurken, emperyalist bir İmparatorluk kurmaya kalkmış, ancak geç kalmıştır. Bunun bedelini de iki atom bombası ve savaş sonrasındaki işgal ile ödemiştir.

3.2.3.2. Japonya'nın teslim olması

Hiroşima ve Nagasaki'ye atılan iki atom bombası, Sovyetler Birliği'nin Japonya'ya savaş ilan edip, Mançurya'yı işgal etmesiyle birlikte Japon İmparatoru Hirohito savaşın sona erdiğini duyurmuştur. Bu saldırılara rağmen Japonya'nın teslim olması bir haftayı almıştır. Amerikan idaresi altında olmanın Sovyet idaresine tercih edileceğini düşünen İmparator, Amerika'nın teslim olma şartlarını kabul etmiş, 2 Eylül 1945'te Missouri gemisinde teslim olma belgesi imzalanmıştır.²⁶¹ Gemide Pearl Harbor saldırısının olduğu gün Beyaz Saray'da dalgalanan Amerikan bayrağı ile 1853'te Komodor Perry'nin "siyah gemilerle" Tokyo Limanı'na geldiğinde sancak gemisinde kullanılan bayrak da bulunmaktaydı. Japonya'nın teslim olmasından dokuz gün sonra MacArthur'un, Japonya'nın artık "dördüncü sınıf bir ülke" olduğunu ifade etmesiyle Japonya'nın zayıf durumu gözler önüne serilmiştir. Meiji döneminden beri "birinci sınıf ülke" olmaya çalışırken, dördüncü sınıfa düşmek Japonya'da duygusal travmaya sebep olmuştur.²⁶² Bu travma Japonya'nın kimlik krizi olarak da ifade edilebilir. Japonya'nın 19. yüzyıldan beri edinmeye çalıştığı, Batılı ülkelerle eşit ülke kimliği diğer Batılı güçler tarafından bir dönem kabul görmüş olsa da savaş yenilgisiyle bu kimlik Japonya'nın elinden alınmıştır.

İmparator Hirohito, Japonya'nın teslim olma kararında savaşın Japonya lehine ilerlemediğini belirterek, adeta savaşın yıkıcılığını görmezden gelmiştir. İmparatorun ifadesiyle, düşmanın silahı tüm insanlığı ortadan kaldıracak kadar güçlüdür. Diğer bir ifadeyle, Japonya'nın yenilgiye uğramasındaki tüm sorumluluk düşmana verilmiştir. İmparator bir yandan da "Doğu Asya'nın özgürleştirilmesi" için Japonya ile birlikte

²⁶¹ Gordon, *A Modern History of Japan From Tokugawa Times to the Present*, s. 223-224.

²⁶² Tipton, *Modern Japan*, s. 156-157.

alışan halklara zrlerini bildirmiştir. Japon halkından artık dünyadaki ilerlemelere ayak uydurmaları beklenmektedir ve yeni nesiller barış içinde yaşıyacaktır. İmparator ve en yakın danışmanları bu bildiriyle birlikte savaşı bencil olmayan bir özgürleştirme savaşı olarak haklı çıkarmaya çalışmışlardır. Japon halkını ve devleti, savaşın ve acımasız silahların kurbanı olarak sunarak, Japonya'nın diğerk devletlere ve halklara yaşattıklarını arka plana itmişlerdir.²⁶³

Atom bombası Japonya'nın savaşın kurbanı olduğu, hatta ırksal bir savaşta “kobay faresi” olduğu iddialarını güçlendirmeye yardım etmiştir. Japonya'nın savaş sonrası dış politikasında “nükleer alerji” olarak bilinen nükleer silah karşıtlığı ön plana çıksa da bombaların, Japonya'nın büyük sorumluluğu olan bir savaşı bitirmiş olduğu adeta unutulmuştur.²⁶⁴ Japon ğrencilere okullarda savaşla, hatta genel anlamda 20. yüzyılla ilgili çok az şey öğretilirken, öğrencilerin okul gezileriyle Hiroşima'ya gtrlmeleriyle de Japonya'yı savaşın kurbanı olarak sunan imge güçlenmektedir.²⁶⁵ Japon halkının savaş dolayısıyla acı çektiği ve binlerce sivilin öldüğü ortadadır fakat Japonya'nın savaş mağduriyetini tek taraflı gibi göstermesi, savaş sonrası dönemde edineceği barışçıl ülke kimliğini desteklemek amacıyladır.

3.2.4. Soğuk Savaş Döneminde ABD ile İlişkiler

3.2.4.1. ABD'nin Japonya'yı işgali

Japonya teslim olmasının ardından Amerikan askerî yönetimi altına girmiştir. Teknik olarak işgalin Müttefik Gler tarafından yapılmış ve diğerk ülkelerden de bazı askeri kuvvetlerin destek olmasına rağmen, işgal çoğunlukla ABD ordusu hakimiyetinde olmuştur. Japonya, Almanya'nın aksine bölgelere ayrılmamıştır ve idare Başkumandan Douglas MacArthur liderliğinde tek bir Müttefik Kuvvetler Yüksek

²⁶³ Gordon, Gordon, *A Modern History of Japan From Tokugawa Times to the Present*, s. 227.

²⁶⁴ Tipton, *Modern Japan*, s. 151.

²⁶⁵ A.g.e., s. 218-219.

Komutanlığı'na (SCAP) verilmiştir. MacArthur emirleri doğrudan ve sadece ABD Birleşik Kurmay Başkanları'ndan almaktaydı.²⁶⁶

Şekil 2. 1947'de İmparator Hirohito, MacArthur'u ziyaret ederken²⁶⁷

Amerika'nın Japonya'daki işgal sürecinde ilk stratejisi askerî yönetimi kaldırmak ve demokratikleşme olmuştur. Ordu ve donanma lağvedilerek, Japon silahlı kuvvetleri 30 Kasım 1945'te, yani Japonya'nın teslim olmasından yaklaşık üç ay sonra resmî olarak dağıtılmıştır. Ayrıca asker olmayıp, savaşı destekleyen hükümet görevlileri ve iş insanları da mevkilerinden edilmişlerdir. Müttefik güçler yaklaşık altı bin ordu görevlisini savaş suçlarından yargılamış, bunlardan dokuz bin civarı hüküm giyerek idam edilmiştir. Tokyo'daki Uluslararası Mahkeme'de Japonya'nın savaş dönemi yöneticileri de yargılanmıştır. Savaş dönemi Başbakanlık yapan General Hideki Tōjō

²⁶⁶ Tipton, s. 158.

²⁶⁷ A.g.e, s. 157.

ile birlikte altı kişi daha idam edilmiş, on yedi kişiye ömür boyu hapis cezası verilmiştir. Savaş tazminatı olarak da Japonya'nın sanayi tesisleri sökülerek, Japonya'nın Asya'daki yayılmacılığının kurbanı olan ülkelere gönderilmiştir.²⁶⁸

3.2.4.2. Japon anayasasının yazılması ve 9. madde

SCAP yapılacak ilk büyük reformları Ekim 1945'te duyurmuştur. Japon halkına ifade ve basın özgürlüğüyle birlikte toplanma hakkı verilip, kadınların vatandaşlık ve siyasi hakları genişletilmiştir. Amerikalılar demokrasiyi yeni Japonya'nın temel taşı olarak belirlemişlerdir. Bu bakımdan en başta da anayasanın yeniden yazılması gelmiştir. 1946'da işgal yetkililerinden bir komitenin taslağını hazırladığı anayasa Mayıs 1947'de yürürlüğe girmiştir. Yeni anayasa İmparatoru mutlak hükümdardan “devletin ve halkın birliğinin sembolüne” indirmiştir. Japon halkına, Amerikan Haklar Beyannamesindeki vatandaşlık hakları da dahil temel insan hakları verilmiştir.²⁶⁹

General MacArthur'a göre Japonya'nın yeni anayasası “işgal güçlerinin tek en önemli başarısı” olmuştur. İşgal yetkilileri tarafından yazılıp, dayatılmış olmasına rağmen halk nezdinde çabucak kabul görmüştür. Bugün de hiçbir değişiklik yapılmadan yürürlükte olmaya devam etmektedir. Anayasadaki vatandaşlık ve insan hakları Amerikan Anayasası'nda bulunan hakları bile aşması dolayısıyla, yeni anayasanın taslağı Japon hükümet yetkililerine sunulduğunda bazı itirazlar olmuştur. Amerikan tarafı ise üzerlerinden Amerikan uçakları uçarken “Atomik güneş ışığınızın keyfini çıkarmaktayız” diyerek Japonlara idarenin kimde olduğunu belirtmişlerdir. Japon yetkililer taslakta değişiklikler yapmaya çalışsalar da başarılı olamamışlar, 3 Kasım 1946'da İmparator Hirohito yeni anayasayı resmen ilan etmiştir.²⁷⁰

Anayasanın Japonya'nın silahsızlanmasıyla ilgili öne çıkan 9. Maddesi ise şu şekildedir:

²⁶⁸ Gordon, *A Modern History of Japan From Tokugawa Times to the Present*, s. 229-230.

²⁶⁹ A.g.e., s. 230-231.

²⁷⁰ Tipton, *Modern Japan*, s. 161-162.

Adalet ve düzene dayalı bir uluslararası barışı samimiyetle amaçlayan Japon halkı, ulusun egemenlik hakkı olarak savaştan ve uluslararası anlaşmazlıkların çözümünde bir araç olarak güç kullanımından feragat etmektedir.

Önceki paragrafın amacını gerçekleştirmek için kara, deniz ve hava güçleri, diğer savaş ehliyetleriyle birlikte, asla idame ettirilmeyecektir. Devletin muharıplik hakkı tanınmayacaktır.²⁷¹

Anayasanın 9. Maddesi aynı zamanda Japonya'nın barışçıl devlet kimliğinin de simgesi haline gelmiştir. Yalnızca savunma hakkına sahip olan Japonya hiçbir ülkeye savaş açmayacağını teyit etmiştir. Böylece, Japonya'nın savaş dönemindeki militarist kimliğinin tam tersi bir kimliğin inşa edildiği görülmektedir. Üstelik bu kimliği Japonya'ya "Öteki" olarak nitelendirilebilecek ABD vermiştir. Bu durumda, Japonya'nın "Ben" olarak kimliğinin bir "Öteki" tarafından dayatıldığı ve kimlik inşası sürecinde ters bir sistemin işlediği anlaşılmaktadır. Ancak Japonya bu kimliği fazlasıyla benimsediğinden dolayı, anayasa bugün bile değiştirilmeden durmaktadır. Öte yandan son yıllarda iktidara gelen Koizumi ve Abe gibi Başbakanların anayasa ve 9. Madde'nin değişikliği konusunu açmaları, Japonya'nın barışçıl kimliğinin de değişimi anlamına gelebilmektedir.

9. Madde'nin Japonya'ya tanıdığı savunma hakkı, Öz Savunma Kuvvetleri'nin (Self-Defense Forces) kurulmasına imkân tanımıştır. Anayasa Japonya'nın başka bir devlete savaş açma ehliyetini elinden alması sebebiyle, "Barış Anayasası" olarak bilinmektedir ve halk arasında büyük ölçüde benimsenmiştir. Öyle ki, Japonya'nın dünya siyasetinde daha fazla rol oynaması için 9. Maddenin dilinin değiştirilmesi gerektiğine dair savlara karşı muhafazakâr kanat bile karşı çıkmıştır. Liberaller de savaş öncesi döneme dönüleceği korkusuyla en ufak bir değişikliğe izin vermemişlerdir. Öte yandan, MacArthur'un anayasayı İmparatoru kurtarmak için tasarlamış olduğu ve Başbakan Yoshida'nın da Japonya'yı Soğuk Savaş politikalarından uzak tutmak için anayasası kullandığına yönelik eleştiriler olmuştur. 9. Madde ile Japonya'nın savaştan feragat etmesinin ütöpik olduğu düşünülse de

²⁷¹ "THE CONSTITUTION OF JAPAN", http://japan.kantei.go.jp/constitution_and_government_of_japan/constitution_e.html. [Erişim 7.11.2016]

ABD'nin savunma harcamaları konusunda Japonya'dan daha fazla şey beklemesine karşı, bu madde direnç kaynağı olmuştur.²⁷² Japonya'nın bugüne kadar barışçıl kimliğinin sürdürülmesinde, savaş sonrasında ABD ile imzalanan güvenlik anlaşması da önemli bir yer tutmaktadır. Japonya ABD güvenlik şemsiyesi altında tekrar silahlanmadan yeni kimliğini koruyabilecektir.

3.2.4.3. ABD ile anlaşmalar ve Yoshida doktrini

Japonya'nın teslim olmasının ardından iç ve dış politikaların belirlenmesinde öncü olan Başbakan Shigeru Yoshida olmuştur. Yoshida'nın Başbakanlık yaptığı 1948 ile 1954 arası yıllar "Yoshida Dönemi" olarak bilinmekte olup, bugün de Japonya'nın dış politikası 1951 itibarıyla "Yoshida Doktrini" olarak anılmaktadır.²⁷³ Yoshida, Japonya'nın ekonomik kalkınmaya odaklanarak "tüccar devlet" olmasını hedeflemiştir. Japonya böylece, askerî alanda güçlenmeyecek, Batılı devletlerin kapitalist modeli örnek alınacaktır.²⁷⁴ Yoshida'nın Başbakanlığı sonrasında, 1957'de Dışişleri Bakanlığı'nın yayınladığı Diplomatik Mavi Kitap, Japon diplomasisini üç sütunda açıklamaktadır. Buna göre, Birleşmiş Milletler merkezilik, Japonya-ABD ittifakı ve Asya ile iyi ilişkiler kurmak Japonya'nın dış politikasını özetlemektedir. Bu sütunlardan, ABD ile olan ittifak merkezde bulunmaktadır ve güvenlik alanında ABD'ye dayanarak, ekonomik büyümeye odaklanmaktadır. Dolayısıyla ABD-Japonya ittifakı Japonya'nın hem güvenliği hem de refahı açısından Japon diplomasisinin temelini oluşturmaktadır.²⁷⁵ Ancak Japonya'nın ABD ile ittifakı, zengin ülkelerin arasına girebilmek için ödenecek bir bedel olarak ileri sürülmüş ve ticari ilişkiler ön plana çıkarılmıştır.²⁷⁶

²⁷² Jansen, *The Making of Modern Japan*, s. 685-686.

²⁷³ Tipton, *Modern Japan*, s. 172.

²⁷⁴ Thomas U. Berger, "Norms, Identity, And National Security in Germany and Japan", içinde *The Culture of National Security: Norms and Identity in World Politics*, ed. Peter J. Katzenstein (New York: Columbia University Press, 1996), s. 336-337.

²⁷⁵ Yuichi Hosoya, "Japan's Two Strategies for East Asia: The Evolution of Japan's Diplomatic Strategy", *Asia-Pacific Review* 20, sy. 2 (Kasım 2013): s. 146.

²⁷⁶ Berger, "Norms, Identity, And National Security in Germany and Japan", s. 337.

3.2.4.4. ABD-Japonya güvenlik anlaşması

Japonya'daki işgali bitiren San Francisco Anlaşmasının 1951'de imzalanmasının hemen ardından ABD-Japonya Güvenlik Anlaşması da onaylanmıştır. Bu anlaşmaya göre ABD, Japonya'daki üslerini ve birliklerini orada tutma hakkına sahip olmuştur. Birliklerin görevi Japonya'yı saldırıdan korumak ve uluslararası barışla güvenliği sağlamaktır. Amerikalıların ve Asya'daki pek çok ülkenin bakış açısına göre bu anlaşma, Japonya'yı korumayı amaçladığı kadar, Japonya'yı çevrelemeyi de hedeflemiştir.²⁷⁷ Ayrıca anlaşma şartları arasında Japonya'nın nihayetinde kendi savunmasının sorumluluğunu alacak olması da vardı. 1960'ta anlaşmanın yenilenmesi öncesi Japonya'da geniş çaplı protestolar olmasına rağmen, bu anlaşmanın Japonya açısından kârlı yönleri bulunmaktadır. ABD Japonya'yı koruma sözü vermiştir ama Japonya ABD için benzer bir söz vermemiştir. Dolayısıyla, sözde karşılıklı olan anlaşma aslında tek taraflıdır. Ancak bu eşitsizlik durumu Japonya'nın ABD karşısında ast bir konuma düşmesine sebep olmuştur. Başlarda bu bir sorun teşkil etmese de Japonya ekonomik olarak güçlendikçe, ABD'ye göre siyasi açıdan daha aşağıda olması gittikçe sorunlu olmaya başlamıştır.²⁷⁸ Bir yandan da Başbakan Yoshida'nın siyasi, ekonomik ve güvenlik bağlamında ABD'ye bağımlılığı seçmesi, Japonya'nın Doğu Asya'daki pek çok devletten soyutlanmasına sebep olmuştur.²⁷⁹ Bunun sebeplerinden biri de ABD'nin Soğuk Savaş döneminde komünizm tehdidine karşı üsler kurması ve 1951'deki San Francisco anlaşmasıyla birlikte, Japonya'nın Doğu Asya'daki üslerinden biri haline gelmesidir. Dolayısıyla, Japonya'nın Rusya ve Çin ile diplomatik ilişkilerini yeniden kurması zaman almış, Yoshida doktrininin Asya ile ilişkiler kurma kısmı zayıf kalmıştır.²⁸⁰

Japonya ABD ile ittifakı sayesinde ekonomik ve askerî açıdan kazançlı gibi gözükse de diğer devletlerle kurduğu ilişkiler kısıtlanmıştır. Başbakan Yoshida Çin Halk Cumhuriyeti ile diplomatik ilişkileri yeniden kurmak istemiştir fakat ABD ile birlikte

²⁷⁷ Gordon, *A Modern History of Japan From Tokugawa Times to the Present*, s. 242.

²⁷⁸ McCargo, *Contemporary Japan*, s. 184.

²⁷⁹ Hook vd., *Japan's International Relations*, s. 153.

²⁸⁰ A.g.e., s. 82.

Tayvan'daki Çin Cumhuriyeti'ni tanımaya devam etmek durumunda kalmıştır. Hatta San Francisco Anlaşması'nın imzalanmasının hemen ardından, ABD'li 56 senatör, Japonya'nın Tayvan'daki hükümeti desteklemediği takdirde, senatoda anlaşmaya karşı oy kullanacaklarını ifade etmişlerdir.²⁸¹ Öte yandan, Japonya'nın ABD'ye bu kadar bağımlı hale gelmesi ülkedeki sol grupların tepkisiyle karşılaşmıştır. Birtakım komünist ve Marksist gruplar ABD'yi Japon halkının düşmanı olarak görmüş, Amerikan emperyalizmine karşı çıkılması gerektiğini savunmuştur. Sol gruplar, Japonların diğer milletlere göre daha özgün olduklarını iddia eden “nihonjinron” düşüncesini benimseyerek, Hiroşima ve Nagasaki'ye atılan atom bombalarını takiben, Japonya'nın hem ABD tarafından işgal edilmesini hem de askerî olarak güçsüz hale gelmesini eleştirmişlerdir.²⁸²

Japonya, 1952'de San Francisco Anlaşması'nın yürürlüğe girmesi sonrası egemenliğini geri kazanarak, uluslararası düzene yeniden giriş yapmıştır. Japonya Meiji döneminde, eşit olmayan anlaşmaların feshedilmesi ve tam egemenlik kazanıp uluslararası sisteme dahil olmak için yabancıların Japonya'ya sınırsız biçimde girmelerine izin vererek bir bedel ödemiştir. Yarım yüzyıl sonra ise ABD'ye Japon topraklarını sınırsız biçimde kullanma hakkı vererek başka bir bedel ödemek durumunda kalmıştır. Yine de Başbakan Yoshida için bu durumdan gelecek kazanımlar, sorunlardan daha büyük olacaktır. Başbakan, Japonya'nın dünyanın en güçlü ülkesiyle ittifak kurarak, tarihi geçmişindeki yerine geri geleceğine inanmıştır. Silahlanma için yapılan harcamalar asgari düzeyde tutulurken, ekonomik büyümeye odaklanılmıştır. ABD ile olan ittifak Japonya'nın dünya piyasasına açılmasını sağlamış, ABD'li şirketler de Japonya'ya teknoloji transferinde bulunmuştur.²⁸³

Diğer taraftan, Japonya'nın ABD ile yaptığı güvenlik anlaşmasının 19. yüzyıldaki eşit olmayan anlaşmaları hatırlatan başka yönleri de bulunmaktadır. Çünkü Japonya bu anlaşma ile ABD'ye üsler vermiş, fakat ABD'nin Japonya topraklarında nükleer silah yerleştirmesine karışmamıştır. Japon bakış açısına göre Amerikan güçlerinin

²⁸¹ Tomohito Shinoda, “Costs and Benefits of the US-Japan Alliance from the Japanese Perspective”, içinde *The U.S.-Japan Security Alliance - Regional Multilateralism*, ed. Takashi Inoguchi, G. John Ikenberry, ve Yoichiro Sato (New York: Palgrave Macmillan, 2011), s. 17.

²⁸² Sugimoto, “Making Sense of Nihonjinron”, s. 84.

²⁸³ Jansen, *The Making of Modern Japan*, s. 702-703.

Japonya’da konuşlanmış olması, Japonya’yı dış saldırılara açık hale getirecektir. Japon siyasetçiler böyle bir durumda Amerika’nın Japonya’yı yalnız bırakacağını düşünmüştür. Ayrıca Amerikan askerlerinin ülke içi güvenliğe karışma hakları da vardı. Japonya işgali sona erdirmek için eşit olmayan bu şartları kabul etmek zorundaydı. Bu durum Japonya’nın ABD ile hâlâ eşit düzeyde olmadığını göstermiştir. 1960’ta revize edilen anlaşma ile ABD’nin Japonya’nın iç işlerine karışma hakkı iptal edilmiştir.²⁸⁴ Yine de Japonya’nın tam olarak ABD ile eşit düzeye geldiği söylenememektedir.

Anlaşma karşıtı protestolara rağmen 46.000 Amerikan askeri Japonya’nın dört ana adasına konuşlandırılmıştır. Ayrıca Okinawa’ya 37.000 asker yerleştirilmiştir. Bu askerlerle Japon halkı arasında ciddi sorunlar yaşanmıştır. 1952’den başlayarak, 1970’ler boyunca on binlerce trafik kazası, Amerikan personeliyle Japon vatandaşların karıştığı yüz binden fazla suç işlenmiştir. Yaklaşık 500 Japon bu süreçte öldürülmüştür. ABD askerlerinin işledikleri suçların Amerikan askerî yargısının kapsamında olması da ABD ordusunun Okinawa’ya yerleşmesine karşı eleştirilerin diğer bir boyutu olmuştur. Bu sebeple, Amerikan üsleri, 19. yüzyıldaki eşit olmayan anlaşmalara kadar giden hafızayı canlandırmakta ve ülke-dışılığın sembolü olarak görülmektedir.²⁸⁵

ABD ile imzalanan bu anlaşmayı revize etmek isteyen siyasetçilerden biri eski Başbakanlardan Nobusuke Kishi’dir. Kishi, Japonya’nın eski askerî gücüne sahip olmasını istemektedir. Ancak güvenlik anlaşmasının revize edilmesi, Japonya’nın savaş sonrası barışçıl kimliğini tamamen etkileyeceği için Kishi, ABD’den gelen baskı ve Japon halkının protestolarıyla bu amacına ulaşamamıştır. Tokyo’da Başbakan Kishi ile bir zirve toplantısı yapmayı planlayan ABD Başkanı Eisenhower’ın ziyareti güvenlik endişelerinden dolayı iptal edilmiştir. Nükleer çağda Japonya’nın kimliği ve güvenlik politikası sorusu yine anlaşmanın merkezine oturmuştur. Meclisteki muhalefet partileri ve anlaşmanın revize edilmesini protesto eden gruplar hükümetin, Japonya’nın devlet kimliğini “barış devleti” olarak kabul etmesi gerektiğini ileri

²⁸⁴ Shinoda, “Costs and Benefits of the US-Japan Alliance from the Japanese Perspective”, s. 19.

²⁸⁵ Gordon, *A Modern History of Japan From Tokugawa Times to the Present*, s. 274.

sürmüşlerdir. Bu kimliğin arkasında ise Japon halkının savaş sonrası sarıldığı militarizm karşıtlığı vardır.²⁸⁶

1972’de işgalin sona ermesinden 20 yıl sonra, Okinawa Adası Japonya’ya geri verilmiştir. Bu olay iki ülke arasındaki ilişkilerin daha dostane olması açısından önemli bir adım olmuştur. Fakat Amerikan ordusu adada kalmaya devam etmiştir. Bugün Amerikan ordusunun hâlâ Okinawa’daki en iyi tarım arazilerinin %20’sinde bulunuyor olması, ABD-Japonya ilişkilerinde hassas bir noktadır. Japon halkı bağımsızlığını kazanmış olmasına rağmen, Japonya Amerikan stratejik şemsiyesi altında ast bir durumda olmaya devam etmektedir.²⁸⁷

Okinawa’nın Japon kontrolüne geri verilmesi Japonya’nın egemenliğinin geri verilmesi anlamına gelmiş olup, ABD ve Japonya arasında yeni bir eşit ilişki ihtimalini güçlendirmiştir. Ancak “Nixon şokları” olarak bilinen olaylar bu durumu engellemiştir. 1971’de ABD Başkanı Nixon’ın Çin’i ziyaret ederek normal diplomatik ilişkiler kurması ve aynı yıl, Ağustos ayında ABD’nin altın standardından ayrılıp, doların diğer para birimleri karşısında dalgalı olacağını açıklaması şok etkisi yaratmıştır. Yen’in değeri hızla artmış, bu da Japon ihracatlarını daha pahalı hale getirmiştir.²⁸⁸

Nixon şokları Japon ekonomisiyle birlikte uluslararası sistemde de değişimlere sebep olmuştur. Ancak Japon siyasetçiler dış politikada daha özgür davranmaya başlamışlardır. Buna örnek olarak 1973’te yaşanan petrol krizinde Japonya’nın takındığı tutum verilebilir. Japonya savaş sonrası dönemde ABD ile paralel yürüttüğü dış politikasında daha proaktif olmayı seçmiş, ABD’nin liderliğinde OPEC’e karşı yaptırım uygulamayı reddetmiştir.²⁸⁹ Japonya zamanla dış politikasını ABD’nin politikalarından daha bağımsız hale getirecektir.

Sovyetler Birliği’nin Asya-Pasifik’teki askerî gücü artarken, Başbakan Nakasone de orduya getirilen kısıtlamalardan kurtulmaya çalışmıştır. 1987’deki mali bütçede gayri safi milli hasılanın %1’i ile sınırlandırılan savunma harcaması bu sınırlamadan

²⁸⁶ Hook vd., *Japan’s International Relations*, s. 123.

²⁸⁷ Gordon, *A Modern History of Japan From Tokugawa Times to the Present*, s. 289-290.

²⁸⁸ A.g.e., s. 291.

²⁸⁹ Hook vd., *Japan’s International Relations*, s. 93.

kurtarılmıştır. Bu da Japonya'nın militarizm karşıtı kimliğine karşı bir duruş olarak yorumlanmıştır. Sonraki yıllarda savunma harcamalarında ciddi bir artış olmamasına rağmen, savunma harcamalarında sınırlama olmaması, Japonya'nın "barış devleti" kimliğinin zayıflamakta olduğuna dair endişelere sebep olmuştur. Japonya'nın, uluslararası sistemdeki güvenlik sorunlarına cevap vermeye çalışırken, tekrar militarist bir güce dönüşmesinden korkulmuştur.²⁹⁰ Bu durum, Japonya'nın sistemdeki değişimlere uyum sağlamak için kendi kimliğinde değişikliklere gitmesi olarak da açıklanabilir. Ancak Japonya'nın bölgesinde güçlenerek lider konumuna gelmesinin diğer devletler tarafından desteklendiği söylenememektedir. Japonya'nın Asya-Pasifik'te tekrar hakimiyet kurmasından korkulduğu için Pasifik bölgesinde NATO benzeri bir yapılanmaya yönelik görüşmeler ilerleme kaydedememiştir. Japonya Başbakanı Ohira'nın 1970'ler ve 80'lerde "Pan-Pasifik İşbirliği Konsepti" adı altında, Japonya'nın Güneydoğu Asya'daki ekonomik ve siyasi rolünü genişletmeye çalışması da olumsuz karşılanmıştır. Bölgedeki ülkeler Japonya'nın daha aktif olmasını, ABD'nin bölgedeki rolünün azalması olarak görmüş, ABD'nin bölgeyi Japonya'ya teslim ettiği düşünülmüştür.²⁹¹

3.2.4.5. ABD ile ittifak sayesinde ekonomik kalkınma

Japonya'nın 19. yüzyılda modernleşirken askerî olarak güçlenmeye önem verdiğinden daha önce bahsedilmişti. Devletin güvenliği konusunda realist bakış açısının hâkim olduğu bu dönemde, Japonya gibi Asya'daki diğer devletler de Batılı güçlerin sömürgesi haline gelmemek için silahlanmaya odaklanmışlardır. Fakat II. Dünya Savaşı sonrasında ekonomik güce ve kalkınmaya askerî ve siyasi güçten daha fazla değer verilmiştir.²⁹² Çünkü ekonomik güce sahip olmak beraberinde askerî gücü de getirecektir.

²⁹⁰ A.g.e., s. 130.

²⁹¹ Victor D. Cha, "The Security Dilemma in Asian Architecture: United States, Japan, and China", içinde *The U.S.-Japan Security Alliance - Regional Multilateralism*, ed. Takashi Inoguchi, G. John Ikenberry, ve Yoichiro Sato (New York: Palgrave Macmillan, 2011), s. 159.

²⁹² Thomas U. Berger, "Power and Purpose in Pacific East Asia: A Constructivist Interpretation", içinde *International Relations Theory and the Asia-Pacific*, ed. G. John Ikenberry ve Michael Mastanduno (Columbia University Press, 2003), s. 393.

Ekonomik kalkınmanın siyasi bir boyutu daha vardır. Soğuk Savaş döneminde kapitalist blokta yer alan Japonya, ABD tarafından Çin komünizminin yükselişine karşı güçlendirilmiştir. Kore Savaşı sayesinde Japonya, Soğuk Savaş'ın Asya'daki güç merkezine dönüşmüştür. Ayrıca Japon ekonomisinin düzelmesini sağlamak, ABD'nin Asya'da komünizme karşı bir kalkan oluşturma stratejisi açısından merkezi bir noktada durmuştur. Böylece, Japonya'nın silahlanmaya karşı anayasası sayesinde Asya'daki çatışmalardan uzak durması ve savaşlardan ekonomik olarak kâr elde etmesi söz konusu olmuştur.²⁹³

Haziran 1950'de Kore Savaşı'nın başlaması Japon ekonomisi için büyük bir fırsat doğurmuştur. Japon sanayiinin Kore'deki cephelere yakınlığı dolayısıyla, Amerikan askerlerinin ihtiyaçları Japon mallarıyla karşılanmıştır. 1951-53 döneminde Japon ihracatının yaklaşık %60'ı ABD'nin savaş için Japonya'dan tedarik ettiği mallardan oluşmuştur. Başbakan Yoshida savaşı “Tanrılardan bir armağan” olarak yorumlarken, iş insanları savaşın “gökten gelen kutsal yağmur” olduğunu dile getirmiştir. Kore Savaşı ile sağlanan ekonomik büyüme Japonya'nın Amerikan işgalinden daha hızlı kurtulmasına da yardımcı olmuştur. 1949-51 arası ihracat üç katına çıkmış, sanayi üretimi %70'e yaklaşmış, yukarıda ifade edildiği üzere Japonya 1952'de bağımsızlığını kazanmıştır.²⁹⁴

Siyasi bakımdan da etkili olan Nixon şokları Japonya ve ABD arasındaki ilişkilerde, özellikle ekonomi açısından yeni bir gerilim yaratmıştır. 1970'lerde Japon ürünlerinin ABD'ye akışı, Amerikan ürünlerinin Japonya'ya ihracatını bastırmaya başlamıştır. Rekabet konusunda zorlanan Amerikalı şirket yöneticileri, Japon üreticileri iç piyasada yüksek fiyat uygulayıp, piyasadadan pay almak için malları yurt dışında değerinin altında satarak damping yapmakla suçlamışlardır. 1988'e gelindiğinde ABD Kongresi'nden hükümete tek taraflı olarak Japonya'nın ya da başka ülkelerin iç piyasalarının ithalatlara haksız yere kapalı olduğuna karar verme ve bu ülkelerin ihracatçılarına tek taraflı olarak para cezası uygulama yetkisi tanıyan bir ticaret yasası geçmiştir. Bu yasanın Japonya aleyhine yürürlüğe konma ihtimali Japonya tarafından, 19. yüzyıldaki “gambot diplomasisini” yeniden canlandırdığı gerekçesiyle eleştiriyile

²⁹³ McCargo, *Contemporary Japan*, s. 36-37.

²⁹⁴ Gordon, *A Modern History of Japan From Tokugawa Times to the Present*, s. 241.

karşılanmıştır. Bir diğer ifadeyle, Amerikan ve İngiliz gemilerinin dünya çapındaki zayıf devletlere ticari koşullar dayattığı dönemdeki gibi, ABD kendi çıkarları aleyhine olduğunda, başka devletlere yine bazı ticari koşullar dayatmaktadır.²⁹⁵

Japon ekonomisi ve toprak fiyatları hızla yükseldikçe Japon yatırımcılar Manhattan'daki Rockefeller Center gibi meşhur birtakım yerleri satın almışlardır. Bu satın alımlar ABD basınında “ele geçirme” ve “istila” olarak yer almıştır. Hatta bazı eleştiriler göçmen karşıtı ırkçı söyleme kadar varmıştır. 1985 tarihli New York Times dergisinde “Japonya’dan Gelen Tehlike” başlığı atılmıştır. Japonya Amerikan sanayiini parçalarına ayırmakla suçlanmış, Japonya’nın ekonomik kazançlarının küresel ekonomiye hâkim olmak için kötü niyetli, uzun vadeli bir programın sonucu olduğu iddia edilmiştir.²⁹⁶ Bu tartışmalar Japonya’nın Rusya’yı yendiği 1905’te, “sarı tehlike” olarak adlandırılmasını anımsatmaktadır. Japonya’nın her ne kadar demokratikleşse de ABD’nin çıkarlarına ters düşecek şekilde hareket etmesi durumunda tehlike olarak adlandırılmaya devam edildiği görülmektedir. Bu bakımdan dikkat çeken bir nokta, Japon ekonomisi, ABD ekonomisi için bir tehdit şeklinde görülene kadar, Japonya’nın hızlı kalkınmasını “nihonjinron”a, yani Japonya’nın özgünlüğüne bağlayan düşünceye Amerikalı bazı yazarlardan da destek gelmiş olmasıdır. Ancak ekonomik rekabetle birlikte Amerikan milliyetçiliği de güç kazanmış, Japon kültürüyle Amerikan kültürü arasında da bir çekişmeye dönüşmüştür.²⁹⁷

1950’den 1973’e kadar Japonya’nın GSYH’sı yıllık %10’dan fazla artmıştır. Bu kadar uzun süre boyunca böyle bir büyüme dünya ekonomi tarihinde hiç görülmemiştir. Japon ekonomisi 1955’te Amerikan ekonomisinin %7’si civarındayken, 1973’te ABD ve Sovyetler Birliği’nin ardından en büyük üçüncü ekonomi olmuştur. Bu hızlı ekonomik büyümenin kökeni Japonya’nın II. Dünya Savaşı döneminde ordusunu güçlendirmesine olanak tanıyan ağır sanayiye dayanmaktadır. O dönem savaşa hizmet eden sanayiler artık barış döneminde Japonya’nın gelişimine katkı sağlamaktadır. Bu

²⁹⁵ A.g.e., s. 292-293.

²⁹⁶ Gordon, *A Modern History of Japan From Tokugawa Times to the Present*, s. 294.

²⁹⁷ Sugimoto, “Making Sense of Nihonjinron”, s. 89-90.

durum *The Economist* dergisinin Japonya'nın savaş sonrası durumunu "ekonomik mucize" olarak tanımlamasına neden olmuştur.²⁹⁸

1970'lerdeki anketlere göre Japon halkı ülkelerinin ekonomik başarılarından dolayı gurur duymaktadır. Bu dönemde yabancı basında Japonya "Asya'nın Yeni Devi" olarak adlandırılmaktaydı.²⁹⁹ Ancak savaş sonrası dönemde Japon ekonomisini mucize olarak ifade etmek yerine, uzun zamandır devam eden ve savaştaki yenilgiyle kesintiye uğrayan bir sürecin parçası, bir diğer deyişle yeniden yapılandırma şeklinde ifade etmek daha doğru olacaktır.³⁰⁰

80'li yıllarda Japonya gittikçe şirket merkezli bir toplum olmaya başlamıştır. Japon halkı şirket için iyi olanın genel anlamda toplum için de iyi olduğuna inanmıştır. 1986'da Japon tarzı kalite kontrolü destekleyen Hajime Karatsu, Japonya'nın endüstriyel yönetim tecrübesinin tüm dünyaya yayılması gerektiğini ifade etmiştir. Hatta Japonya'nın modeli Batı işletme modeline meydan okuyacak kadar iyidir. Bu düşünce "nihonjinron" olarak bilinen Japonlara dair kuramlardan esinlenmiştir. Bir önceki bölümde daha ayrıntılı anlatıldığı üzere, Japonların eşsizliğini vurgulayan bu düşünce, toplumsal ve ekonomik örgütlenmeden siyasi kültüre kadar geniş bir yelpazeyi kapsamaktadır. Japon ekonomisi 1980'lerde geliştikçe, nihonjinron konusundaki yayınlarda da artış olmuştur.³⁰¹

Japon ekonomisinin küresel ekonomide başat bir rol oynamaya başlamasıyla, 1980'ler itibariyle Japonya'nın da dahil olduğu G7 ülkeler grubu ve çekirdek "G-5" kadrosu³⁰² toplanmaya başlamıştır. Bu durum Japonya için gurur kaynağı olmakla birlikte, Japonya'nın uluslararası toplumun çıkarlarına fayda sağlayacak ekonomi politikaları düzenlemesi için baskı oluşturmıştır. Bu baskıların biri, 1985'te G-5 ülkelerinin maliye bakanları tarafından imzalanan Plaza Anlaşması ile sonuçlanmıştır. Taraf ülkeler kendi sanayilerine destek olmak amacıyla dolar karşısında Japon Yen'ini güçlendirerek, Japonya ile ticaret dengesindeki açığı azaltmayı amaçlamışlardır.

²⁹⁸ Gordon, *A Modern History of Japan From Tokugawa Times to the Present*, s. 245-246.

²⁹⁹ Tipton, *Modern Japan*, s. 187.

³⁰⁰ McCargo, *Contemporary Japan*, s. 36.

³⁰¹ Gordon, *A Modern History of Japan From Tokugawa Times to the Present*, s.300.

³⁰² G-5 ülkeleri ABD, Almanya, Fransa, Japonya ve İngiltere'den oluşmaktaydı.

Maliye Bakanlığı faiz oranlarını düşürerek, yurt içi harcamayı artırmak amacıyla yerel yönetimlere, yol, köprü ve park gibi projeler için büyük miktarlarda hibe vermiştir. Böylece, şirketler üretim maliyetlerini düşürecek ve Yen'in yükselmesine rağmen küresel rekabeti sürdürecektir son teknolojiye yatırım yapmıştır. Fakat bu durum, bir yandan da 1980'lerde balon ekonomisi de denen varlık enflasyonunu beraberinde getirmiştir.³⁰³

Plaza Anlaşması'nın ardından yenin değeri artmış, faiz oranlarındaki değişimle 1987'nin sonlarında ABD borsası çökmüştür. Bu durumlar Japonya'nın sermaye çıkışlarını önemli derecede etkilemiştir. 90'larda Japonya'nın ekonomi balonu patlamadan önce, 80'lerde Japonya denizaşırı mali piyasalarda potansiyel bir rakip olarak görülmeye başlamıştır. Özellikle de Japonya merkezli finans şirketleri ABD hazine tahvilleri ve diğer piyasalarda etkin hale geldikçe rekabet düşüncesi artmıştır. Öyle ki, Japon şirketlerin ABD hazine tahvillerinin %20 ila %40'ını elde etmeye çalışmasıyla, ABD tarafında Japon siyasetçilerin ABD'nin finansal araçları üzerinde söz sahibi olacakları endişesini artırmıştır.³⁰⁴ Japonya ve ABD güvenlik tarafında her ne kadar yakın müttefik olsalar da ekonomik rekabet zaman zaman bu ittifakın önüne geçebilmektedir. ABD II. Dünya Savaşı sonrasında Japonya'nın ekonomik kalkınmasını desteklemesine rağmen, Japonya ABD'den daha küçük bir ekonomi olduğu sürece iki ülke arasındaki ilişkilerin daha pürüzsüz olduğu görülmektedir. Bir sonraki bölümde anlatılacağı üzere, Japonya'nın Körfez Savaşı'nda olduğu gibi sadece ekonomik gücünü kullanarak "barış devleti" kimliğini korumaya çalışması, savaşa askerî destek sağlamaması, ABD ile arasının açılmasına ve Japonya'nın sonraki yıllarda savunma politikalarında ciddi revizyonlar yapmasına yol açacaktır.

Japonya'nın 19. yüzyılda başlayan modernleşme süreciyle birlikte kendi Asyalı kimliğine dair bir kararsızlığı söz konusudur. Dışarıdan bakıldığında Japonya bariz biçimde bir Asya ülkesidir, fakat Japonya kendisini uzun süredir sanayileşmiş ülkelerin oluşturduğu Batılı kulübün bir üyesi olarak görmektedir. 1997'deki Asya mali krizinden itibaren, Japonya Asya'ya daha fazla yaklaşıyor, bölgesel bir blok fikrine daha olumlu bakmıştır. Yine de Asya kıtasına doğrudan bağlı olmayan bir ada

³⁰³ Gordon, *A Modern History of Japan From Tokugawa Times to the Present*, s. 294.

³⁰⁴ Hook vd., *Japan's International Relations*, s. 111.

ülkesi olarak, kendisini ayrı bir mevcudiyet olarak görmektedir. Fukuzawa Yukichi 1885'te yazdığı kitabında, Japonya Asya'nın Doğu kıyısına yakın olmasına rağmen, ülke halkının ruhunun Asya'nın muhafazakarlığını aştığını ve Batı medeniyetine doğru ilerlediğini ifade etmiştir. Japonya Asya'nın iyileştirilmesi amacıyla komşularıyla birlikte çalışmak için onların aydınlanmasını bekleyemez. Japonya onlardan kopmalı ve medeni Batılı ülkelerle ileriye gitmelidir.³⁰⁵

Diğer taraftan, İkinci Dünya Savaşı döneminde moderniteye ve Batı kültürüne karşı bir reaksiyon gösterilmiştir. 1942'de Kyoto Üniversitesi'nde "Modernitenin üstesinden gelmek" konferansı yapılmış, burada toplanan akademisyenler Çin'de ve Pasifik'te sürmekte olan savaşa dünya tarihi açısından bir anlam atfetmeye çalışmışlardır. Kendi entelektüel mücadelelerini Japon kanı ve modern zamanlarda Japonya'nın üzerine yerleştirilen Batı bilimi arasındaki "şanlı savaş" olarak görmekteydiler. Asya'yı özgürleştirmek için savaşmak nasıl Batı hegemonyasına tercih ediliyorsa, Batı ideallerine karşı kültürel savaş vermek de daha iyiydi. Savaş, Batı hakimiyetinde modernizmden Asya'yı kurtarıp, Asyalı sosyal uyumu geri getirecekti. Bir yazara göre "Avrupalıların orta çağlardan beri oluşturdukları gibi, Doğu Asya ırkları birleşmiş bir kültürel alan kuracaktır. İlk adım olarak Doğu Asya'daki batılı halkların nüfuzu ortadan kaldırılmalıdır."³⁰⁶

Japonya'nın kendi kimliğine dair tereddütleri bugün de süregelmektedir. Dünyanın en büyük ekonomilerinden biri olan Japonya'dan uluslararası ortamda öncü rolü oynaması beklenmesine rağmen, iki etken buna engel olmaktadır. İkisi de İkinci Dünya Savaşı'ndan kalan mirastır. Birincisi özellikle Çinli, Koreli ve Japonya'nın saldırganlığının kurbanı olan diğer milletlerin hissettiği güvensizlik duygusudur. İkincisi de Japonya'nın kendisini uluslararası olarak ileri sürmeye yönelik isteksizliğidir. Bu da 1947 anayasası ile getirilen silahsızlanmayla ilgili bir durumdur.³⁰⁷

Bir sonraki bölümde Japonya'nın Soğuk Savaş sonrasında sistemik ve bölgesel değişimlere nasıl uyum sağlamaya çalıştığı incelenecektir. Bu bakımdan ABD ve Çin

³⁰⁵ McCargo, *Contemporary Japan*, s. 189.

³⁰⁶ Gordon, *A Modern History of Japan From Tokugawa Times to the Present*, s. 219-220.

³⁰⁷ McCargo, *Contemporary Japan, Second Edition*, s. 180.

ile ilişkileri ele alınacak, uluslararası sistemdeki değişimle birlikte Japonya'nın bölgesel kimlik değişimi de değerlendirilecektir.

BÖLÜM IV. SOĞUK SAVAŞ SONRASI SİSTEMİK DEĞİŞİMLER, ABD VE ÇİN İLE İLİŞKİLER VE KİMLİK DÖNÜŞÜMÜ

*“Dünya birbirleriyle ilişkili bakış açılarının bir derlemesi
gibidir.”³⁰⁸*

Bu bölümde Soğuk Savaş’ın sona ermesiyle birlikte yaşanan sistemik değişimlerin hem Asya-Pasifik bölgesini hem de Japonya’yı nasıl etkilediği ele alınacaktır. Soğuk Savaş sonrası uluslararası sistemde köklü değişimler olduğundan dolayı, bu bölümde sistemik değişimlerin Japonya’nın kimliği üzerindeki etkisi ve sistemdeki değişimlerin Japonya’nın ABD ve Çin ile etkileşimlerini nasıl dönüştürdüğü, sonuç olarak da Japonya’nın bu etkileşimlerden nasıl etkilendiği değerlendirilecektir.

Bu dönemde hem dünyada hem de Asya-Pasifik bölgesinde yaşanan gelişmeler İnşacı yaklaşımın anarşi anlayışıyla bağdaşmaktadır. Devletler bölgedeki güç değişimlerini sadece materyal anlamda değil, bir önceki bölümde anlatıldığı üzere tarihi hafızaya dayanarak değerlendirmekte, politikalarını buna göre şekillendirmektedirler.³⁰⁹ Çin’in yükselişi sadece askerî harcamaları üzerinden değil, imparatorluk geçmişine ve bu geçmişe dayanarak birtakım hak iddialarında bulunmasıyla değerlendirilmektedir. Aynı zamanda, bölge ülkeleri arasındaki etkileşim arttıkça yeni işbirlikleri ortaya

³⁰⁸ Carlo Rovelli, *The Order of Time*, Kindle Edition (Riverhead Books, 2017), loc., 1081.

³⁰⁹ Wendt, *Social Theory of International Politics*, s. 308-309.

çıkmakta, bu şekilde verili kabul edilmeyen sistemin sürekli inşa edilebildiği görülmektedir.

4.1. SİSTEMİK DEĞİŞİMLERİN BÖLGESEL ETKİLERİ

Funabashi, Asya bölgesinin Soğuk Savaş sonrası dönemde “Asyalaştığını” ifade etmektedir. Ekonominin gittikçe küreselleşmesiyle Asya ülkelerinin komşu ülkelere bakış açıları değişmiş, onları ticaret ortakları olarak görmeye başlamışlardır. Dolayısıyla bölge içinde gittikçe artan işbirliği, Soğuk Savaş sonrası dönemde oluşan yeni düzeni de olumlu etkileyecektir. Ancak Asya ülkelerinin yeni bir “Asyalı” kimliği geliştirmeleri için kendi bölgelerinde sıkışıp kalmamaları, bölgeselden ziyade daha küresel bir bakış açısı benimsemeleri gerekmektedir.³¹⁰ Buradan, sistemdeki değişimle Asya bölgesinin de değişmekte ve yeni bir kimlik kazanmakta olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla, Asya bölgesinde bulunan Japonya’nın sadece ABD ile ilişkilerine odaklanıp, kimliğini bu ilişkiye dayanarak şekillendirmesi mümkün değildir. Değişen Asya’da Japonya’nın da kendi bölgesinde daha fazla etki göstermesi, bulunduğu bölgenin kimlik değişimine kendi kimliğinde değişiklikler yaparak uyum sağlaması gereklidir diyebiliriz.

Asya’da “Asyalaşma”dan söz edilirken, bir taraftan da Çin’in yükselişiyle birlikte Çin merkezli bir sistemin, önceki bölümde bahsedilen haraç sisteminin geri gelip gelmeyeceği üzerinde konuşulmaktadır. Geleceğe yönelik varsayımlarda bulunurken, Asyalı devletlerin ortak hafızasının hesaba katılmaması mümkün gözükmemektedir. Bu da Çin’in “hiyerarşik hegemonik sisteminin” yeniden oluşup oluşmayacağı tartışmalarını artırmaktadır.³¹¹ Bazı uzmanlar tarafından Asya’nın önümüzdeki dönemlerde yine Çin merkezli bir sisteme dönüşeceği iddia edilmekte, Asya’nın

³¹⁰ Yoichi Funabashi, “The Asianization of Asia”, *Foreign Affairs*, 1 Aralık 1993, <https://www.foreignaffairs.com/articles/asia/1993-12-01/asianization-asia>, [Erişim 6.2.2018].

³¹¹ David L Shambaugh, “International Relations in Asia: The Two-Level Game”, içinde *International Relations of Asia*, ed. David L Shambaugh ve Michael B Yahuda (Lanham, Maryland: Rowman & Littlefield, 2008), s. 8.

Batı'daki sistemle kıyaslandığında, hiyerarşik sisteminin daha istikrarlı olduğu öne sürülmektedir. Tarihsel olarak Asya'daki düzenin Çin'in gücüyle sağlandığı, 19. yüzyıl ve sonrasında Asya'da yaşanan düzensizliğin Çin'in zayıflaması nedeniyle ortaya çıktığı fikri ortaya atılmaktadır. Dolayısıyla, yeniden güçlenen bir Çin'in Asya'ya düzen getireceğini düşünen diğer devletlerin Çin'in peşine takılacağı (bandwagoning) savunulmaktadır.³¹² Çin'in Kuşak ve Yol Girişimi bağlamında bu iddialar mantıklı gözükse de Asya'daki çoğu devlet mevcut durumda Çin merkezli bir sistemi tercih etmemektedir. Çin bölgede daha iddialı davrandıkça, Japonya ve diğer müttefikleri ABD'ye daha fazla yakınlaşacaktır. David Kang, Çin merkezli bir sistemin Doğu Asya'da yükseldiğini ileri sürse de Japonya ve Güney Kore açısından bölgede ABD merkezli sistem daha güvenilirdir. Çin askerî ve siyasi üstünlük iddiasında bulundukça ABD merkezli sistem de orantısız olarak güçlenecektir.³¹³ Bugün Hindistan ve Avustralya ile birlikte Japonya ve ABD'nin oluşturduğu Dörtlü grubun işbirliklerini artırmaları bunun göstergesidir.

Öte yandan, Acharya da Çin merkezli yeni bir hiyerarşik Asya düzeni fikrine karşı çıkmaktadır. Acharya'ya göre Asya'daki düzen gittikçe artan ekonomik karşılıklı bağımlılık ve bölge içindeki devletlerin kabul ettiği normlar ile sağlanabilir.³¹⁴ Buna ASEAN güzel bir örnek olabilir. Tarihsel olarak ASEAN gibi bir yapıdan söz edilemezken, bugün 10 Güneydoğu Asya ülkesinin oluşturduğu bu bölgesel yapı, ekonomiden güvenliğe kadar pek çok alanda işbirliği yaparak, bölgede söz sahibi olabilmektedir. Ayrıca Çin ve Japonya gibi başka devletlerle ortak girişimlerde bulunup, bölge siyasetini şekillendirmeye katkı sağlamaktadır.

Meseleye güvenlik açısından da bakan Acharya, geçmişte bölge devletlerine güvenlik temin edebilecek tek ülkenin Çin olduğunu, fakat bugün Asya'da güçlü başka aktörlerin bulunduğunu ifade etmektedir. Bu aktörler daha zayıf devletlere güvenlik şemsiyesi sağlayabilecektir.³¹⁵ Burada öne çıkan ilk ülke ABD olmakla birlikte,

³¹² A.g.e., s. 9-10.

³¹³ Masaru Tamamoto, "Ambiguous Japan: Japanese National Identity At Century's End", içinde *International Relations Theory and the Asia-Pacific*, ed. G. John Ikenberry ve Michael Mastanduno (Columbia University Press, 2003), s. 197.

³¹⁴ Amitav Acharya, "Will Asia's Past Be Its Future?", *International Security* 28, sy. 3 (Ocak 2004): s. 149-150.

³¹⁵ A.g.e., s. 155.

Japonya için de kısmen aynı şeyin olduğu iddia edilebilir. Çünkü Japonya doğrudan güvenlik şemsiyesi sağlayamayacak olsa da Avustralya, Hindistan ve Vietnam gibi bölgedeki diğer ülkelere silah satışı yapmaya yönelik müzakereleri sürdürmektedir.

Çin'in eski düzeni geri getirmek gibi bir düşüncesi olması ihtimaline karşı, bölgede askerî ve ekonomik olarak en güçlü devlet hâlâ ABD'dir. Soğuk Savaş sonrası ABD'nin nüfuzu her ne kadar azalmış olsa da ABD bölgedeki üstünlüğünü Çin'e veya başka bir devlete kaptırmamaya çalışmaktadır. Ekonominin küreselleşmesi ise Asya'daki büyük güçleri birbirleriyle rekabet etmekten ziyade işbirliği yapmaya ve karşılıklı bağımlılığa sevk etmiştir. Ancak devletler birbirleriyle rekabeti kısmen bırakırken, bölgede üstünlük kurma konusunda rekabetten vazgeçmemişlerdir. ABD ve Çin arasındaki nüfuz rekabetinin yanı sıra, bölgede ve genel olarak uluslararası sistemde daha etkin roller edinmek isteyen Japonya ve Hindistan'ın mevcudiyeti hissedilir hale gelmiştir.³¹⁶

Lowy Institute Asia Power Index'e göre Japonya ve Hindistan, sırasıyla Asya'daki en güçlü üçüncü ve dördüncü ülkeleri oluşturmaktadır.³¹⁷ Bu iki devletin Hint-Pasifik bölgesinin güvenliği ve ekonomik refahı için son yıllarda işbirliğini artırmış olmaları da Çin merkezli bir sistemin geri geleceği iddialarını zayıflatmaktadır. Diğer taraftan, Çin geliştirmekte olan ülkelere Kuşak ve Yol Girişimi üzerinden altyapı sağlarken, yatırım yaptığı ülkeleri borçlandırmaktadır. Bu da Çin'i "borç tuzağı" olarak adlandırılan şeffaflık sorunuyla karşı karşıya getirmektedir. Çin, Kuşak ve Yol rotasında bulunan ülkelere altyapı projelerini finanse etmek için kredi vermektedir. Sri Lanka'nın Hambantota Limanı örneğinde olduğu üzere, altyapı inşa edilen ülke borcunu geri ödeyemediğinde, borç gittikçe artmakta ve Çin'in inşa ettiği altyapı projesi yine Çin'e kiralanmaktadır.³¹⁸ Bu durum karşısında küçük Asya devletleri Japonya'nın altyapı projelerine yönelmektedir. Güncel veriler Çin, Güneydoğu

³¹⁶ Shambaugh, "International Relations in Asia: The Two-Level Game", s. 11-12.

³¹⁷ "Lowy Institute Asia Power Index 2019 Key Findings" (Australia: Lowy Institute, 2019), <https://power.lowyinstitute.org/downloads/Lowy-Institute-Asia-Power-Index-2019-Key-Findings.pdf>. [Erişim 25.9.2019]

³¹⁸ "1 からわかる！中国「一帯一路」ってなに？（下）一帯一路が変容！？米中対立の根源 | NHK就活応援ニュースゼミ", NHK NEWS WEB, 1 Kasım 2019, https://www3.nhk.or.jp/news/special/news_seminar/jiji/jiji24/ [Erişim 17.10.2019].

Asya’da ne kadar nüfuz kazanmaya çalışıp, altyapı yatırımları yapsa da Japonya’nın gerisinde kaldığını göstermektedir.³¹⁹

Ayrıca Asya’da bölgesel bir kimlik algısının henüz oluşmakta olduğu ileri sürülebilir. Pek çok savaşa rağmen Avrupa’da bir Avrupalılık kimliği mevcutken, Asya bölgesi daha dağınık bir görünüm sergilemektedir. Asya’da bulunan pek çok ada ülkesi, coğrafi olarak birbirlerine yakın olsalar da bölgede düzen sorununa kurumsal çözüm bulacak kadar yakın değildir. Avrupa ise tek bir medeniyet mirasına sahip tek kara parçası olma özelliği göstermektedir. Eğer Avrupa tarzı bölgesel kurumlar yine Avrupa tarzı coğrafya gerektiriyorsa, Asya-Pasifik bölgesi bu tür bir kurumsallaşmaya hiçbir zaman ulaşamayacaktır. Fakat bölgesel çok taraflı kurumların benimsenmesiyle birlikte bu bölgede de zamanla bir kimlik algısının oluşabileceğini söylemek mümkündür.³²⁰

Avrupa’da savaş döneminden kalan düşmanca tavırlar unutulmuş gibiyken, Asya-Pasifik’in ve dünya ekonomisinin üç büyük devleti olan ABD, Çin ve Japonya birbirlerine yönelik politikalarında tarihe ve hafızaya başvurmaya devam etmektedirler. Devletler ekonomik açıdan işbirliği yapsa da siyasi olarak tam anlamıyla uzlaşmaları mümkün olmayabilmektedir. Çünkü Japonya’nın Çin ve Güney Kore ile ilişkilerinde olduğu gibi geçmişten kaynaklı şüphe ve nefret siyasi uzlaşmanın önüne geçebilmektedir. Japonya’nın kendi kimliğini barışçıl olarak görmesi de Çin’in ve Kore’nin aynı fikirde olduğu anlamına gelmemektedir.³²¹ Leheny’nin de dikkat çektiği üzere, bölgedeki gerginlikler tarihi hafıza, sömürgecilik mirası ve medeniyete dair farklı iddialardan kaynaklanmaktadır. Diğer bir deyişle maddi etkenlerden ziyade fikirler ve kimlikler devletler arası gerginliklerin sebebi olmaktadır. Bu açıdan inşacı

³¹⁹ Michelle Jamrisko, “China No Match for Japan in Southeast Asia Infrastructure Race”, Bloomberg, 23 Haziran 2019, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2019-06-23/china-no-match-for-japan-in-southeast-asia-infrastructure-race> [Erişim 26.11.2019].

³²⁰ G. John Ikenberry ve Michael Mastanduno, “International Relations Theory and the Search for Regional Stability”, içinde *International Relations Theory and the Asia-Pacific*, ed. G. John Ikenberry ve Michael Mastanduno (Columbia University Press, 2003), s. 14.

³²¹ A.g.e., s. 3.

yaklaşımın önemi ortaya çıkmakta, verili olarak kabul edilen şeylerin aslında öyle olmadıkları anlaşılmaktadır.³²²

4.2. SİSTEMİK DEĞİŞİMLERİN JAPONYA'YA ETKİSİ

Sovyetler Birliği'nin dağılması ve Soğuk Savaş'ın sona ermesi tüm dünyada olduğu gibi Japonya üzerinde de büyük bir etki yaratmıştır. Çünkü Japon dış politikası II. Dünya Savaşı sonrası dönemdeki çift kutuplu dünya düzenine uyarlanmıştır. Japon dış politikasının üç sütunundan birini oluşturan ve ABD ile ilişkilere vurgu yapan iki taraflılık politikası bir anlamda Japonya'nın Soğuk Savaş süresince devlet kimliğini oluşturmuştur denebilir. Bunu, Japonya'nın başka ülkelerle ilişki kurmadan önce ABD dış politikasını izleyerek hareket etmesinden anlaşılmaktadır. Buna en iyi örnek, Japonya'nın Çin ile diplomatik ilişkileri yeniden tesis etmek için Nixon'ın Çin'i ziyaret etmesini beklemesi gösterilebilir. Söz konusu dönemde Sovyetler Birliği'nin temsil ettiği bir komünizm tehdidi algısı varken ve Japonya kendini sistemde bu algıya göre konumlandırmışken, tehdidin barışçıl biçimde ortadan kalkmış olması, Japonya'nın uluslararası sistemdeki konumunu yeniden gözden geçirmeye başlamasını teşvik etmiştir.

Aynı dönemde Körfez Savaşı'nın başlaması ve ABD'nin Japonya'dan uluslararası güvenliğe ve barışa daha fazla katkı sağlamasını beklemesi, Japonya'nın “barış devleti” kimliğinde çatlaklara neden olmuştur. Önceki bölümde bahsedildiği üzere, Japonya'nın “barış anayasası” düzenli bir ordusunun olmasını engellemekte, ilgili anayasa maddesi yalnızca bir saldırı durumunda Öz Savunma Kuvvetleri'nin saldırıya karşılık verebileceği şeklinde yorumlanmaktadır. Dolayısıyla, ABD'nin Japonya'dan Körfez Savaşı'na askerî birlik göndermesini talep etmesi, anayasayla temsil edilen

³²² David Leheny, “Constructivism and International Relations in East Asia”, içinde *Oxford Handbook of the International Relations of Asia*, ed. Saadia M. Pekkanen, John Ravenhill, ve Rosemary Foot (Oxford; New York: Oxford University Press, 2014), s. 65-76.

barış kimliğine dair ciddi tartışmalara neden olmuştur. Bu konuya Japonya'nın ABD ile Savunma Anlaşması ve Körfez Savaşı bölümlerinde daha fazla yer verilecektir.

İnşacı yaklaşım açısından yapıların meydana gelmesi için süreklilik gösteren anlamların olması gerekmektedir. Soğuk Savaş dönemindeki kapitalizm ve komünizm rekabetine dair sürekli tekrarlanan söylemler de NATO gibi kurumlar içerisinde kimlikleri sabit hale getirmiştir. Devletlerin egemenliğinin milliyetçilikten ziyade uluslararası hukuk üzerinden tanımlanması uluslararası normları ön plana çıkarmaktadır. Böylece BM'ye üyelik gibi sistem düzeyindeki normlar ve pratikler devletlerin kimliklerini oluşturabilmektedir. Dolayısıyla, devlet kimliğini incelerken devletin dışındaki sistemik bağlantıları da ele almak gerekir.³²³ Japonya'nın Yoshida Doktrininin BM merkezilik sütunuyla savaş sonrasında böyle bir kimlik edindiği düşünüldüğünde inşacı yaklaşım mantıklıdır. Japonya'nın 1930'larda Milletler Cemiyeti'nden ayrılmasının ve Asya'daki yayılmacılık faaliyetlerinin ardından uluslararası topluma geri dönüş olarak BM üyesi olması, “normalleşme” açısından önemli bir yer teşkil etmiştir.

Soğuk Savaş'ın ardından Japonya'nın dış politikasına dair, barış kimliğinin yanı sıra yeni fikirler ortaya atılmıştır. Japonya 90'larda resmî kalkınma yardımları üzerinden “ODA süper gücüne” dönüşmüş, hemen ardından da BM Barış Koruma Operasyonlarına (BKO) katılmaya başlamıştır. Uluslararası alandaki askerî katkıları üzerinden ABD ile ittifakını güçlendirme çabaları ve BM Güvenlik Konseyi'nde daimî üyelik arayışı Japonya'nın daha proaktif bir dış politika yürüttüğünü göstermektedir. Ancak Japonya'nın yeni uluslararası kimliği henüz istikrarlı değildir. Bu da 90'ların sonu itibariyle Japonya'nın “yardım süper gücü” olma özelliğini yitirmeye başlaması ve milliyetçi söylemin güçlenmesiyle belirgin hale gelmektedir. Hosokawa hükümeti itibariyle Japonya'nın yenilenen “Asya diplomasisi” vurgusu bölgede çatışan politika hedefleriyle karşı karşıya kalmaktadır. Japonya, Kuzey Kore ve Çin'den gelecek

³²³ Audie Klotz ve Cecelia M. Lynch, *Strategies for Research in Constructivist International Relations* (Armonk, NY: Routledge, 2007), s. 24-68.

muhtemel tehditlere karşı daha güçlü öz savunma ve ABD'nin sağladığı güvenliğe dayanarak, ABD politikalarına sadık kalma arasında ikilem yaşamaktadır.³²⁴

Koslowski ve Kratochwil'in ifade ettiği üzere, bir siyasi sistem hem içerideki hem de dışarıdaki etkenlerle yeniden üretilmekte ve değiştirilmektedir. Bir uluslararası sistemin yapısı daima sabit olamaz, aksine, sistemin yapısı sistemdeki aktörlerin sürekli yeniden üretimine tabidir. Aktörlerin sistemi inşa eden kuralları ve normları değiştirecek uygulamalarda bulunmaları sistemde köklü değişimler meydana getirebilmektedir. Dolayısıyla, devlet içindeki aktörlerin inançları ve kimlikleri değiştiğinde siyasi uygulamaları oluşturan kurallar ve normlar da değişim göstermektedir. Sonuç olarak da uluslararası siyasette köklü değişimler gerçekleşmektedir. Bu anlayış, neorealistlerin uluslararası düzeni herhangi bir aktörden bağımsız, değişmez bir sistem olarak ele almalarının tam tersidir. Nitekim, neorealist bakış açısıyla çift kutuplu sistemin çökmesi açıklanamazken, inşacı yaklaşım buna açıklık getirebilmektedir. Çünkü neorealist kuram devletlerin sadece sistemdeki güçlerini ölçerken, iç siyasette ne olup bittiği göz ardı edilmiştir. Halbuki bütüncül bir inşacı yaklaşım uluslararası sistemi devletlerle sınırlı olarak görmemekte, aktörler olarak insanların davranışlarını da ele almaktadır. Böylelikle, yeni kimliklerin ortaya çıkması ve aktörlerin bunları benimsemesiyle uluslararası sistemde ve devletler arasındaki ilişkilerde bir değişim görülebilmektedir.³²⁵

³²⁴ Yoichiro Sato ve Keiko Hirata, "Introduction: Constructivism, Rationalism, and the Study of Norms in Japanese Foreign Policy", içinde *Norms, Interests, and Power in Japanese Foreign Policy*, ed. Yoichiro Sato ve Keiko Hirata (New York: Palgrave Macmillan, 2008), s. 14.

³²⁵ Rey Koslowski ve Friedrich V. Kratochwil, "Understanding Change in International Politics: The Soviet Empire's Demise and the International System", *International Organization* 48, sy. 2 (1994): 216-224.

4.3. SİSTEMİK VE BÖLGESEL DEĞİŞİMLER SONUCU JAPON DEVLET KİMLİĞİNİN DÖNÜŞÜMÜ

Japonya'nın Soğuk Savaş dönemindeki dış politikası hep "reaktif" olarak ifade edilirken, kendisinden sanayileşmiş, büyük bir güç olarak "proaktif" olması beklenmiştir. Japonya'nın "reaktif" olmasından kastedilen uluslararası sistemde gerçekleşen olaylara karşı sadece tepki göstermesi ve bu olayları şekillendirmeye çalışmamasıdır. Zaman zaman Japonya'nın tutarlı bir dış politikasının olmadığını ileri sürenler de olmuştur. Hatta Japonya'nın tutarlı bir dış politika üretme kabiliyetinden bile yoksun olduğuna yönelik iddialar ortaya atılmıştır.³²⁶ Japonya'nın tutarlı bir dış politika sürdürememesine yönelik eleştiriler Japonya'nın tutarlı bir devlet kimliğine sahip olmamasıyla bağlantılı olabilir. Çünkü Japonya kendisinden beklenen büyük devlet gibi davranmaması sebebiyle, "anormal" olarak görülmektedir.

Japonya'nın "normal" bir devlet olarak görülmemesi, uluslararası normların gerektirdiği şekilde güçlü bir ekonomiye sahip olup, güçlü bir orduya sahip olmamasından kaynaklanmaktadır. Japonya'nın II. Dünya Savaşı'nın ardından, bağımsızlığını kazandıktan sonraki dönemde uluslararası sistemdeki konumuna bakıldığında, ağırlıklı olarak ekonomi temelli bir ticaret devleti gibi hareket ettiği, askerî bir güç ifade etmediği anlaşılmaktadır. Üstelik, Japonya'dan uluslararası normlar bağlamında proaktif, dolayısıyla "normal" olması beklendiğinde, bu normlar ülke içindeki normlarla çatışmaya başlamıştır. Burada öne çıkan görüş, Japonya'da ekonomiye verilen önemin, bir diğer deyişle "ekonomizm" in bu "anormal" devlet tanımlamasına katkı sağladığı şeklindedir.³²⁷ Bu durum Japonya'nın ticaret devleti olarak benimsediği kimliğinin artık Japonya'ya yeterli gelmediği şeklinde yorumlanabilir. Çünkü Japonya'dan güçlü bir ekonomi olarak uluslararası güvenlik ve barışı, askerî olarak destekleyecek bir devlet kimliğine sahip olması beklenmektedir.

³²⁶ Hook vd., *Japan's International Relations*, s. 34.

³²⁷ Hook vd., *Japan's International Relations*, s. 67.

Japonya'nın "anormal" olarak adlandırılmasına sebep olan bir diğer konu ise nükleer bir güce dönüşme isteğinin olmamasıdır. ABD ve İngiltere gibi birtakım ülkeler nükleer güç sahibi olurken, Japonya Hiroşima ve Nagasaki'ye atılan bombalar dolayısıyla, nükleer karşıtı bir politika benimsemiştir. Japonya'nın 19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın başında modernleşirken, kimliğini Batı modeli üzerinden inşa ettiği düşünüldüğünde, nükleer konusunda Batı'yı örnek almaması da savaş mağlubiyetinin ardından değişen kimliğini göstermektedir.³²⁸ Ancak Soğuk Savaş'ın getirdiği yeni düzen bir kez daha kimlik değişimi gerektirmektedir. Japonya Soğuk Savaş düzeninde "anormal" olarak var olabilirken, bu kimliği artık "normalleştirilmesi" beklenmektedir. Özellikle de kendi bölgesinde Çin gibi çoğunlukla tehdit olarak algılanan bir devletin nükleer sahibi olması, Japonya'nın nükleer konusunda fikir değiştirmesine neden olabilir. Japonya'nın artık "normalleşmesini" gerektiren bir diğer sebep de şimdiye kadar benimsemiş olduğu ticaret devleti kimliğine yükselen Çin tarafından meydan okunmuş olması gösterilebilir.

Yeni bir düzene geçilirken Japonya'nın da bu düzene ayak uydurması gerektiği Dışişleri Bakanlığı'nın belgelerinde de ifade edilmektedir. Japonya'nın Soğuk Savaş boyunca "Batı'nın üyesi" olarak bir dış politika sürdürdüğü, ancak yapının değişmesiyle birlikte uluslararası işbirliğine daha fazla katılım göstermesi için yeni bir çerçeve çizme ihtiyacı ortaya konmaktadır. Japonya yeni dönemde Asya-Pasifik ülkeleriyle daha fazla işbirliği yaparken, Batılı ve demokratik değerleri paylaşan ülkelerde de ortaklıklarını sürdürecektir. Artık APEC gibi çok taraflı örgütlerde aktif rol oynanacak, bu şekilde bölge ülkeleriyle güven ilişkisi geliştirilecektir. Japonya 1990'ların başında savaş döneminden dolayı devam eden güvensizliğin farkındadır. Bu sebeple savaşın sona ermesinin yıldönümlerinde Japonya'nın geçmişine dair pişmanlığı ve gelecekte dünya barışı için çaba göstereceği vurgulanmaktadır.³²⁹

II. Dünya Savaşı'nın 50. yıldönümü olan 1995'te Japonya'nın anayasasındaki insan haklarına, demokrasiye ve barışa saygı ilkeleri ışığında tüm insanlık için çaba sarf edileceği belirtilmektedir. Küreselleşmenin gittikçe hızlanmasıyla uluslararası

³²⁸ A.g.e., s. 68.

³²⁹ "Diplomatic Bluebook 1995" (Ministry of Foreign Affairs of Japan, Mayıs 1995), <https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/1995/index.html>. [Erişim 19.10.2020]

toplumda da karşılıklı bağımlılık artmakta olup, Japonya'nın ulusal güvenliği ve refahı tüm dünyaya bağlı hale gelmektedir. Diğer taraftan ekonomik gücüyle birlikte Japonya, dünya GSYİH'sının %18'ini oluşturmakta, bu nedenle de uluslararası sistemdeki sorumluluğu artmaktadır. Japonya bu gücüne dayanarak Soğuk Savaş sonrası düzenin inşa edilmesinde yaratıcı bir rol oynamalıdır.³³⁰ Her ne kadar yeni düzendeki belirsizlikler devam etse de uluslararası toplum yeni bir “öz-imge” oluşturmaktadır. Japonya bu süreçte uluslararası koşulların verili olmadığını farkında olarak, yeni uluslararası düzenin inşasındaki etkisini yadsımadan hareket edecektir.³³¹

Japonya'nın resmî söyleminden de anlaşıldığı üzere, bir dönem “anormal” olarak görülen kimliğinin yeni uluslararası düzende sürdürülebilir olmadığı barizdir. Diğer taraftan Japonya'nın, uluslararası ilişkilerde olup bitenlere yönelik “reaktif” hareket etmek yerine, düzenin inşasında öncü rolü oynamak istemesi de sonraki yıllarda daha çok dile getirilecek olan “proaktif” politikanın habercisidir. Ayrıca, uluslararası ilişkilerin değişmez bir düzen olarak görülmemesi de neorealist anarşik düzen anlayışıyla bağdaşmamaktadır. Japonya yeni bir düzenin inşasında rol alırken, kendi kimliğini de yeniden inşa etmektedir.

4.3.1. Japonya'nın “Uluslararasılaşması”

Japonya'nın Soğuk Savaş sonrasında uluslararası kimliğinde de değişim görülmektedir. Uluslararası kimlikten kastedilen ise Japonya'nın sistemde yerini belirlerken uluslararası normlara ve kurallara gösterdiği uyumla inşa edilen kimliğidir.³³² Japonya'nın modernleşme döneminden beri dünyadaki rolünü sorguladığı ve farklı konumlarda bulunduğu bilinmektedir. Bu sorgulama durumu II. Dünya Savaşı sonrasında bir süre arka plana itilmiş olsa da Japonya'nın, 70'ler sonrasında ekonomik bir güç olarak rolünün bariz hale gelmesiyle, sistemdeki yeri yeniden sorgulanmaya başlamıştır. Dolayısıyla, bu dönem itibarıyla Japonya'nın

³³⁰ “Diplomatic Bluebook 1996” (Ministry of Foreign Affairs of Japan, Mayıs 1996), <https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/1996/index.html>. [Erişim 19.10.2020]

³³¹ “Diplomatic Bluebook 1997” (Ministry of Foreign Affairs of Japan, Mayıs 1997), <https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/1997/index.html>. [Erişim 19.10.2020]

³³² Legro, “The Plasticity of Identity under Anarchy”, s. 38.

uluslararası normlara ve kurumlara uyumla uluslararasılaşma konusunda daha fazla çaba sarf ettiği anlaşılmaktadır.³³³

Japonya'nın iki taraflılıktan çok taraflılığa geçmesinin yanı sıra uluslararasılaşmaya çalıştığı da belirtilmelidir. Uluslararasıılık "Batı'nın inşa ettiği uluslararası toplum idealleriyle işbirliğini ve bu idealleri desteklemeyi" ifade etmektedir. Bir diğer deyişle uluslararası toplumun en fazla temsil edildiği Birleşmiş Milletler gibi uluslararası örgütlere hem maddi hem de askerî katkı sağlamaktır. Maddi katkı örgütlere ödenen bütçe paylarını içerirken, askerî katkı ise Barış Gücü Operasyonlarına verilen desteği belirtmektedir. "Normal" bir devletten de bu normlara uyması beklenmektedir.³³⁴ Japonya Soğuk Savaş sonrası dönemin gerektirdiği normlara uymak amacıyla bu adımları atmaya çalışmıştır. Bunda Koizumi ve Abe gibi siyasetçilerin Japonya'yı artık daha güçlü bir devlet olarak görme hedefleri de etkili olmuştur. Japonya'nın bu hedeflerle attığı adımlar, sadece kendi bölgesindeki olaylara "reaktif" tepki gösteren ve ABD ile ilişkilerine odaklanan bir devlet olmak yerine, uluslararası devlet kimliğini benimsemeye çalışmasının bir göstergesidir. Proaktif bir devlet olmak da belirli normlara uymayı gerektirmektedir.

Japonya'nın uluslararasılaşma adımlarından biri de 1992/3 döneminde Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nde daimî üye olma hedefidir. O dönem, Japonya ABD'nin ardından dünyanın ikinci büyük ekonomisi konumundadır. Bu konumla birlikte gelişmekte olan ülkelere resmî kalkınma yardımları yapmakta ve aynı zamanda BM'ye ciddi miktarlarda fon sağlamaktadır. Diğer taraftan, Dünya Ticaret Örgütü gibi uluslararası mali kuruluşlarda söz sahibi olması, Japonya'nın daimî üyelik için gereken şartları taşıdığı düşüncesini uyandırmıştır.³³⁵ 1993'te Başbakan Hosokawa, BM Genel Kurulu konuşmasında BM reformu hakkında şöyle söylemiştir: "Dünya refahına ve istikrarına katkı sağlayacak yeterli iradeye ve kapasiteye sahip olan ülkelerin aktif olarak bu çabayı göstermeleri önemlidir." Hosokawa'nın da ifadesinden anlaşılabacağı üzere, Japonya dünya için çalışabilecek kapasitede ülkelere

³³³ Gurowitz, "The Diffusion of International Norms", s. 316-317.

³³⁴ Hook vd, *Japan's International Relations*, s. 65.

³³⁵ Michael B. Yahuda, *International Politics of the Asia Pacific* (London: Routledge, 2004), s. 247.

biri olarak BM reformu için elinden geleni yapacaktır.³³⁶ Japonya'nın BM Güvenlik Konseyi'ne daimî üyelik girişimi de artık uluslararası siyasette reaktif olmak yerine proaktif olmayı seçtiği şeklinde yorumlanabilir. Çünkü Güvenlik Konseyi'nde daimî üyelik bir nevi uluslararası siyaseti şekillendirme anlamına gelmektedir. Bu da Japonya'nın küresel siyasette daha fazla söz sahibi olmak istediğine, ABD'ye yönelik iki taraflılıktan ziyade, çok taraflılığa odaklanmaya başladığına işaret etmektedir.

Japonya, BM Güvenlik Konseyi reformunun yanı sıra, yine 90'ların başlarında BM nezdinde Barış Koruma Operasyonlarına daha fazla katılım göstermeye başlamıştır. Daha sonra da görüleceği üzere Japonya'nın bu politikası Körfez Savaşı sonrasında çıkarılan bir yasayla gelişmiştir. Japonya göçmenlere insani yardım gibi alanlarda faaliyet göstermekle birlikte nükleer silahsızlanma için de BM Genel Kurulu'nda çıkarılan kararlara öncülük etmiştir.³³⁷

4.4. SOĞUK SAVAŞ SONRASI JAPONYA-ABD İLİŞKİLERİ

Japonya'nın İkinci Dünya Savaşı sonrasında günümüze kadar, Yoshida Doktrini olarak bilinen dış politikasında ABD ile imzalanan güvenlik anlaşması iki taraflılık politikasına vurgu yapmıştır. Japonya Soğuk Savaş döneminde çok taraflı politikalar da uygulamaya çalışmasına rağmen, uluslararası sistemdeki davranışları iki taraflılık temelinde olmuştur. Ancak Soğuk Savaş'ın bitmesiyle yaşanan değişimler Yoshida doktrininin de sorgulanmasına yol açmıştır.³³⁸

Önceki dönemde de Japonya'nın ABD'den bağımsız bir dış politika sürdürdüğü durumlar olduğu için aslında, Yoshida Doktrini'nin sorgulanması yeni bir mesele değildir. Orta Doğu ve enerji gibi konularda ABD ile çıkarları uyuşmadığı takdirde, Japonya'nın uluslararası toplumda ABD'nin karşısında hareket ettiği bile görülmüştür.

³³⁶ “Diplomatic Bluebook 1993” (Ministry of Foreign Affairs of Japan, Haziran 1993), <https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/1993/index.html>. [Erişim 19.10.2020]

³³⁷ “Diplomatic Bluebook 1995”.

³³⁸ Hook vd, *Japan's International Relations*, s. 64.

Buna verilecek örneklerden biri 1973'te OPEC ülkelerine uygulanan ambargoya Japonya'nın katılmamış olmasıdır.³³⁹ Bir diğeri ise yine aynı dönemde, BM Genel Kurulu'nda Filistinlilerin self-determinasyon haklarına yönelik oylamada Japonya'nın lehte oy kullanmasıdır. Japonya'nın bu karara karşı çıkan ABD'ye muhalif bir pozisyonda bulunması ABD yönetimini kızdırmıştır. ABD Dışışleri Bakanı Kissenger'ın Başbakan Tanaka'yı eleştirmesi üzerine, Japonya Başbakanı ABD'nin Japonya'ya petrol tedariki sözü vermesi durumunda, Japonya'nın da görüşünü yeniden değerlendirebileceğini belirtmiştir.³⁴⁰

ABD ile güvenlik anlaşmasının imzalandığı döneme geri dönülecek olursa, Başbakan Yoshida'nın ve birçok siyasetçinin, Japonya'nın en kısa zamanda işgalden kurtulmasını amaçladıkları anlaşılmaktadır. Yoshida Japon ekonomisi düzelmeden yeniden silahlanıp, ABD ile eşit düzeyde silah teknolojisine sahip olunamayacağını biliyordu. Aynı zamanda İkinci Dünya Savaşı'nın hafızası henüz taze olduğundan, Japon halkının militarizm endişesiyle yeniden silahlanmayı kabul etmeyeceğini düşünüyordu. Bu sebeplerden dolayı, ABD'nin güvenlik şemsiyesi altına girmek daha mantıklı görülmüştür.³⁴¹ Soğuk Savaş sonrası ve bugüne geldiğimizde ise silah teknolojisi konusunda ABD'den çok da geri kalmayan bir Japonya'dan söz edilebilmektedir. Ancak işgal döneminde yazılmış olan anayasa Japonya'yı silahlanma konusunda sınırlandırmaktadır. Dolayısıyla, Japonya'nın güvenlik ve savunma konularında ABD'ye güvenmeye devam ettiği görülmektedir.

Öte yandan, Soğuk Savaş'ın ilk yıllarında iki ülke arasında Japonya'nın lehine olan ticari dengesizlik, devletler arası güvenlik ilişkisini etkilemese de Amerikan ve Japon halkları arasında bir güvensizlik hissi doğmuştur. 1989 yılında ABD'de yapılan bir ankete göre Japonya'nın ABD ile ekonomik açıdan rekabet ediyor olması, Sovyetler Birliği'nin askerî tehdidinden daha büyük bir tehdit olarak görülmüştür. Körfez Savaşı'nda Japonya'nın sadece mali katkıda bulunup, bölgeye asker sevkıyatı yapmaması da eleştirildiği için Japon halkı da ABD'den daha bağımsız politikaların

³³⁹ A.g.e., s. 93.

³⁴⁰ Tomohito Shinoda, "Costs and Benefits of the US-Japan Alliance from the Japanese Perspective", içinde *The U.S.-Japan Security Alliance - Regional Multilateralism*, ed. Takashi Inoguchi, G. John Ikenberry, ve Yoichiro Sato (New York: Palgrave Macmillan, 2011), s. 18.

³⁴¹ A.g.e., s. 14-15.

yürütülmesi gerektiğini savunmuştur. Bu gerilimleri iki ülke arasındaki nispi güç değişimine bağlayan Japon Dışişleri belgelerinde, Soğuk Savaş'ın Doğu-Batı çatışması sona ererken, iki ülkenin ittifakının artan önemine dikkat çekilmektedir.³⁴²

4.4.1. Soğuk Savaş Sonrası ABD-Japonya Güvenlik Anlaşması

Japonya için ABD ile imzalanan Güvenlik Anlaşması ülkenin güvenliğini sağlamakla birlikte, Japonya'nın ABD ile rakip olacak biçimde ekonomik bir güce dönüşmesine de yardımcı olmuştur. ABD'nin "özgür dünyanın lideri" olarak tanımlandığı resmî belgelerde, Japonya'nın ABD müttefiki olup, onun inşa ettiği uluslararası düzende yol kat etmesi, Japonya'nın barış ve refah sahibi olmasına, üstelik Asya-Pasifik bölgesinde istikrara olanak tanımıştır.³⁴³ Bu ifadelerden anlaşıldığı üzere, Güvenlik Anlaşması Japonya'nın güvenliğiyle sınırlı değildir. Dolayısıyla, Soğuk Savaş düzeninin bitmesiyle de ortadan kalkacak gibi görünmemektedir. Öte yandan, Japonya ABD'nin Asya-Pasifik'teki varlığını istikrar sağlayıcı olarak görürken, bu istikrar, Japonya'nın yeniden silahlanmamasıyla da elde edilmektedir. Japonya bölge ülkeleri için tehdit oluşturmayacak derecede askerî kapasitesini koruyarak, bu ülkelerle ilişkilerini daha da geliştirebilmektedir.³⁴⁴ Resmî söylemde böyle bir yaklaşımın olması, Japonya'nın "barışçıl" kimliğinin korunmasında ABD'ye borçlu olduğu imgesini yaratmaktadır. Öyle ki, ABD'nin bölgedeki nüfuzunun azalması, buradaki ülkelerin Japonya'ya karşı güvenlerinde azalma anlamına da gelebilecektir.

Japonya, Soğuk Savaş sonrasında her ne kadar ABD ile olan güvenlik ittifakı kapsamında hareket etmiş olsa da artık ABD ile bütün çıkarlarının aynı olmadığı fark edilmiştir. Sovyetler'in ardından kurulan yeni Rusya devletiyle ve Güneydoğu Asya ülkeleriyle ilişki kurarken ABD'den bağımsız biçimde davranması gerektiğini görmüştür. ABD'nin bu dönemde hem Orta Doğu'da hem de Balkanlar'da yürüttüğü savaşlarda Japonya'yı da kendi yanında görmek istemesine karşın, Japonya bu

³⁴² "Diplomatic Bluebook 1991" (Ministry of Foreign Affairs of Japan, Aralık 1991), <https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/1991/1991-contents.htm>. [Erişim 19.10.2020]

³⁴³ A.y.

³⁴⁴ "Diplomatic Bluebook 1992" (Ministry of Foreign Affairs of Japan, Nisan 1992), <https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/1992/1992-contents.htm>. [Erişim 19.10.2020]

savaşlara müdahil olmak için bir sebep görmemiştir. Diğer taraftan Japonya'nın kendi bölgesinde Kuzey Kore ve Çin ile ilgili konularda hissettiği tehditlere karşı ABD'ye tamamen güvenilemeyeceği hissi uyanmıştır.³⁴⁵ Soğuk Savaş'ın başlarındaki ABD'ye dair olumlu resmî söyleme rağmen, Japonya'nın ABD ile yaşadığı çıkar çatışması durumunun kimlik değişimine etkisi olduğu ileri sürülebilir. İnşacı yaklaşımdan yola çıkarak, kimliklerin çıkarları şekillendirdiği biçimde, çıkarların da kimlikleri inşa ettiği söylenebilir. Daha önce de belirtildiği üzere, “normal” olarak kabul edilmeyen Japon devlet kimliğinin bundan sonra çıkarlarını korumak amacıyla “normalleşme” yolunda ilerleyeceği öngörülebilir.

Japonya normalleşmek istese de İkinci Dünya Savaşı'nda Japonya işgaline maruz kalan Asyalı devletlerin bazıları savaş hafızasını canlı tutmaktadır. ABD'nin Japonya'daki üsler aracılığıyla Japonya'yı korumasının yanı sıra, bu anlaşma Japonya'nın bir nevi “çevrelenmesini” de sağlamıştır.³⁴⁶ Hatta bu anlaşmanın adeta Japon militarizmini şişenin içinde tutan kapak görevi gördüğü ifade edilmiştir.³⁴⁷ Bir diğer deyişle, Japonya'ya koruma sağlayan ABD, bu şekilde Japonya'nın yeniden silahlanmasını engelleyerek Asya bölgesinde güvenlik hissini de temin etmiştir. Bu açıdan Japonya'nın yeni anayasası ile “barış kimliği” üstlendiği belirtilse de aslında bu kimliğin bölgedeki diğer devletler tarafından tam olarak benimsenmediği anlaşılmaktadır. Fakat anlaşmayla Japonya'nın Anayasası bir araya geldiğinde diğer devletlerin ikna oldukları ifade edilebilir.

Bu anlaşmaya zemin hazırlayan ve Japonya'nın savaş açma kabiliyetini engelleyen Anayasa'nın 9. Maddesi anlaşmayla benzer biçimde hem Japonya'nın hem de Asya bölgesinin güvenliğini sağlamıştır. Japonya, ekonomisini güçlendirmeye odaklanıp, Kore'deki ve Vietnam'daki savaşlara müdahil olmamıştır. Bölgesel olarak ise Japonya'nın yeniden silahlanıp, İkinci Dünya Savaşı dönemindeki militarist kimliğini

³⁴⁵ Yahuda, *International Politics of the Asia Pacific*, s. 246.

³⁴⁶ Gordon, *A Modern History of Japan*, s. 330.

³⁴⁷ Christian Wirth, “Securing Japan in the ‘West’: The US-Japan Alliance and Identity Politics in the Asian Century”, *Geopolitics* 20, sy 2. (Nisan 2015): 301.

tekrar benimseyeceğine yönelik endişeler ortadan kalkmıştır. Böylece, bölgedeki diğer ülkeler de silahlanmak yerine ekonomik kalkınmaya odaklanabilmişlerdir.³⁴⁸

ABD-Japonya güvenlik anlaşmasının Soğuk Savaşın bitmesiyle işlevinin değişmesi de değinilmesi gereken önemli bir konudur. Soğuk Savaş döneminde anlaşmanın Sovyetler ve dolayısıyla komünist tehdidine karşı bir ittifak sağladığı bilinmektedir. Ancak bu tehdidin ortadan kalkması anlaşmanın sona erdirilmesine neden olmamıştır. Bugün Çin ve Kuzey Kore gibi tehditler karşısında anlaşmanın işlev değiştirdiği ifade edilebilir. Wirth'e göre anlaşmanın işlevi her ne kadar değişse bile, en önemli vazifesi Japonya'nın "Batı" kampındaki konumunu güvence altına almaktır.³⁴⁹ Başka bir ifadeyle, ABD ile imzaladığı güvenlik anlaşması Japonya'nın "Batılı" kimliğini sağlamlaştırmaktadır. Nitekim, Soğuk Savaş dönemindeki tehdit algılarının değişmesine rağmen Japonya'nın güvenlik açısından neden hâlâ ABD'ye bağımlı olduğu sorusu sorulduğunda, Japonya'nın ABD ile olan ittifakına bakış açısı dikkat çekmektedir.

Güvenlik Anlaşması'nın imzalandığı dönemde Japon siyasi liderlerin ABD ile yapılan ittifakı yalnızca güvenlik açısından değerlendirmiyor olmaları burada göze çarpmaktadır. Japon devlet adamlarına göre Japonya'nın uluslararası toplumun normlarına ve kurallarına uyan bir ülke olması ABD'nin "güvenilir ortağı" olmasından geçiyordu. Böylece, Japonya "saygın" bir ülke olacak, uluslararası toplumun bir parçası olmayı sürdürecektir.³⁵⁰ Sonuç olarak, söz konusu anlaşma Japonya'yı yalnızca "Batı"da tutmakla kalmayıp, Japonya'nın uluslararası sistemdeki rolünü de "güvenilir" ülke pozisyonuna getirmektedir. Ancak daha önce de ifade edildiği üzere, Japonya'nın kendisinden beklenen normlara uyması o kadar kolay olmamıştır. Bu bakımdan Soğuk Savaş'ın sona ermesinin hemen ardından başlayan Körfez Savaşı önemli bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır.

³⁴⁸ Stein Tønnesson, "Japan's Article 9 in the East Asian Peace", içinde *Identity, Trust, and Reconciliation in East Asia: Dealing with Painful History to Create a Peaceful Present*, ed. Kevin P. Clements (Palgrave Macmillan, 2018), s. 251.

³⁴⁹ Wirth, "Securing Japan in the 'West': The US-Japan Alliance and Identity Politics in the Asian Century", s. 301.

³⁵⁰ A.g.e., s. 292.

4.4.2. Körfez Savaşı'nın Japonya'nın Barışçıl Kimliğine Etkisi

Japonya Körfez Savaşı'na askerî destekle katılmamış olmasına rağmen Japonya'nın Soğuk Savaş sonrası kimliğinde ilk bunalım dönemini oluşturmuştur. Körfez Savaşı süresince, Japonya'da savunma ve güvenlik konuları fazlasıyla gündeme gelmiştir. Hem parlamentoda hem de akademik çevrelerde Japonya'nın ABD ile güvenlik anlayışının kapsamı ve Japonya'nın savaşa askerî birlik gönderip gönderemeyeceği tartışılmıştır. Bir yandan Japonya'nın anayasal kısıtlamaları ülke dışına asker gönderme konusunda çekincelere sebep olurken, diğer taraftan askerî destek göndermenin uluslararası barışı yeniden inşa etmeye katkı sağlayacağı ileri sürülmüştür. Meselenin bir de uluslararası normlara uyum boyutu vardır. Öyle ki, Japonya'nın Körfez Savaşı'nda önemli bir payının olması “uluslararası toplumun sorumlu bir üyesi” vazifesini doğru bir biçimde yerine getirdiği anlamına gelebilecektir.³⁵¹ Bu savaş ile birlikte Japonya'nın barışçıl kimliğinin daha fazla sorgulanmaya ve yeniden yorumlanmaya başladığı ileri sürülebilir.

ABD'nin Japonya'dan destek istemesi üzerine Japonya para yardımı yapmıştır. Diğer taraftan, Körfez Savaşı'ndan etkilenen çevre ülkelere de 2 milyar dolar civarında mali yardımda bulunmuştur. Fakat pek çok ülkenin oluşturduğu çok uluslu bir orduda hiçbir Japon askerinin olmaması Japonya'nın para yardımlarının görünmez olmasına neden olmuştur. Asker gönderilmediği için de ABD tarafından gelen baskılar artış göstermiştir. Japonya'da Öz Savunma Kuvvetleri'nin (ÖSK) ülke dışına gönderilmesinin Anayasa'ya uygun olup olmadığıyla ilgili tartışmalar sonucu, ÖSK Körfez'e gönderilmemiştir. Savaş sona erdikten sonra Japonya üzerindeki etkisi “Körfez Savaşı travması” olarak adlandırılmıştır. Çünkü Japonya hem ABD'nin taleplerini karşılamamış hem de ülke içinde vergileri artırıp, bu yolla dış yardım yapmış olmasına rağmen, uluslararası toplumun gözündeki değeri artmamıştır. Bu travma Japonya için 11 Eylül saldırıları sonrası ABD'ye verilen destek yönünden bir

³⁵¹ Gordon, *A Modern History of Japan*, s. 131-132.

hazırlık niteliği taşımış, sonraki dönemlerde ÖSK'nin denizaşırı görevlere sevk edilmesi tabu olmaktan çıkmıştır.³⁵²

Japonya Körfez Savaşı'nda ABD'ye mali destek için toplamda 13 milyar dolar göndermiş olsa da askerî destekte bulunmamış olması, Japonya'yı eleştirilerin hedefi yapmıştır.³⁵³ Büyük miktardaki mali destek hem “beleşçilik” (free-riding) hem de “çek defteri diplomasisi” (cheque book diplomacy) şeklinde nitelendirilmiştir. Bu eleştirilere karşılık olarak bazı Japon siyasetçiler Japonya'nın artık uluslararasılaşması ve normalleşmesi için çalışmalara başlamışlardır. Bu amaçla Japonya'nın yalnızca devlet düzeyinde değil, halk düzeyinde de çok taraflı olmaya yönelik faaliyetlerde bulunması gerektiği düşüncesi ortaya atılmıştır.³⁵⁴ Burada kastedilen şey, Japonya'nın “normal” devlet kimliğini inşa edebilmesi için artık yurt dışına asker sevkıyatı yapmayı da normal olarak kabul etmesi, bunu devlet düzeyinde ve halk düzeyinde yapabilmesi ihtiyacıdır. Japonya Körfez Savaşı ile Soğuk Savaş sonrasında, barış devleti kimliğiyle uluslararası sistemde saygı görmeyeceğinin farkına varmıştır. Nitekim, 11 Eylül saldırıları sonrasında ABD'ye verdiği destek Körfez Savaşı'ndakinden çok farklı olmuştur.

Irak'ın Kuveyt'i işgaline karşı ortak katılım sağlayan ve uluslararası düzenin yeniden kurulması için çalışan ülkeler Soğuk Savaş sonrası yeni uluslararası düzen için bir teamül oluşturmuştur. Japonya BM nezdindeki çabaların haricinde bu tür bölgesel çatışmalara müdahale konusunda nadiren sorumluluk almıştır. Ancak bundan sonra, doğrudan kendi çıkarına olmasa da Japonya dünya barışı ve istikrarı için sorumluluk almalıdır. Kuveyt'in özgürleşmesinde ABD'den başka bir ülkenin böyle bir durumda askerî olarak liderlik yapamayacağı belli olmasına rağmen ABD tek başına bu rolü yerine getiremeyecektir. Ayrıca BM altında uluslararası barışın yeniden sağlanmasının önemi de anlaşılmıştır.³⁵⁵

³⁵² Akihiro Sado, “冷戦終結とPKOへの参加 自衛隊の海外派遣 (Reisen Shuuketsu to PKO he no Sanka: Jieitai no Kaigai Haken)”, *国際問題 (Kokusai Mondai)*, sy. 638 (Şubat 2015), s. 29-30.

³⁵³ Gordon, *A Modern History of Japan From Tokugawa Times to the Present*, s. 315.

³⁵⁴ Hook vd, *Japan's International Relations*, s. 65.

³⁵⁵ “Diplomatic Bluebook 1991”.

4.4.3. 11 Eylül Saldırıları ve Japonya'nın Ulusal Güvenlik Politikalarında Değişim

11 Eylül saldırıları yalnızca ABD'yi etkilemekle kalmamış, adeta dünya siyasetinde yeni bir dönem başlatmıştır. Bu nedenle sistemik değişimlere sebep olduğu da iddia edilebilir. Küresel neticelerinin yanı sıra Japonya'nın devlet kimliği ve ulusal güvenlik politikaları üzerinde de oldukça etkili olduğu görülmektedir. Başbakan Junichiro Koizumi liderliğindeki hükümet, Japonya'nın uluslararası rolünü güçlendirmeyi amaçlayarak, Japonya'nın ABD'ye askerî destek vermesini sağlamıştır. Koizumi, ABD ile güvenlik ittifakında Japonya'nın güçsüz durumunu değiştirmeye çalışmıştır. Böylece iki ülke ilişkilerindeki asimetrik yapı aşıl原因 daha eşit düzeyde bir ilişki kurulmuş olacaktır. Japonya'nın ABD'ye yardım edebilmesi için özel kanunlar çıkarılmıştır. Bunlar 2001'de çıkarılan Terörizme Karşı Özel Tedbirler Yasası, Haziran 2003'te çıkarılan Acil Durum Yasaları ve Irak Özel Tedbirler Yasası'ydı. İlk yasa ile Japonya'nın Hint Okyanusu'nda ABD'ye askerî destek sağlaması planlanırken, son yasa ile Özel Savunma Kuvvetleri'nin Irak'ta insani yardımda bulunmalarına ve ülkenin yeniden inşa edilmesine katkı sağlamalarına izin verilmiştir. Japonya bu düzenlemeler sayesinde hem ABD ile ilişkilerini yeni bir düzeye taşımış hem de uluslararası barışa katkı sağlamıştır. Böylece uluslararasılaşma sürecinde önemli bir adım atmıştır.³⁵⁶

11 Eylül ve Japonya'da çıkan özel yasaların ardından, Japonya'nın savunmaya daha fazla para harcadığı görülmektedir. ABD'ye "Teröre Karşı Savaş" adı altında verilen destek, Irak'la sınırlı kalmamış, Hint Okyanusu'na kadar uzanmıştır. Japonya'nın 2004 yılında Irak'a gönderdiği muharip olmayan askerî personel sayısı 1000'e yakındır.³⁵⁷ Japonya'nın ABD'ye yaptığı yardımların ABD güvenlik şemsiyesinden çıkarılma endişesinden kaynaklandığı da ileri sürülmektedir. Bu argümana göre Soğuk Savaş sonrası Japonya ve ABD'yi Doğu Asya bölgesindeki mevcut tehditler bir arada tutmaktadır.³⁵⁸ Bu, Japonya kendine yakın bölgelerdeki bu tehditlerle ABD olmadan başa çıkamamaktan korktuğu anlamına gelmektedir. Tüm bunlar Japonya'nın Soğuk

³⁵⁶ Shinoda, "Costs and Benefits of the US-Japan Alliance from the Japanese Perspective", s. 13-22.

³⁵⁷ Yahuda, *International Politics of the Asia Pacific*, s. 248.

³⁵⁸ Wirth, "Securing Japan in the 'West': The US-Japan Alliance and Identity Politics in the Asian Century", s. 291.

Savaş sonrasında iki taraflılığa ek olarak çok taraflılık politikası sürdürmesine rağmen, ABD ile güvenlik ittifakının hâlâ Japon dış politikasının merkezinde olduğunu göstermektedir. Bu dönemde iki devletin kimlikleri ve çıkarları arasında bir farklılaşma gözlenirse de Japonya'nın denizaşırı güç kullanması yine ABD kaynaklıdır. Körfez Savaşı'nda tabu gibi görülen ve uzun tartışmalara yol açan konular artık kabul görmeye başlamıştır.³⁵⁹

Öte yandan, Japonya'nın ABD'ye hem askerî hem maddi yardımında bulunması Japonya'daki sağ kanat tarafından olumsuz karşılanabilmekte, Japonya'nın böyle davranarak otonomisinden taviz verdiği ifade edilmektedir. Dolayısıyla, Japonya kendi çıkarlarına hizmet etmediği halde ABD'nin çıkarlarını desteklemek zorunda kalmakta, bu da Japonya'nın uluslararası politika konularında bağımsız davranmadığı anlamına gelmektedir. ABD ittifakı ile Japonya bir yandan askerî olarak normal bir devlet gibi davranmaya çalışırken, diğer yandan bu ittifak Japonya'nın bağımsız bir devlet gibi hareket etmesini kısıtlamaktadır.³⁶⁰ Bu durum bir bakıma iki ülke arasındaki asimetrik ilişkinin sürdüğü anlamına gelebilmektedir. Japonya her ne kadar uluslararası toplumda kendisinden beklenen “normal” davranışı sergilemeye çalışsa da ikili ittifakta ABD'nin daha üst bir konumda olduğu açıktır.

4.5. SOĞUK SAVAŞ SONRASI JAPONYA-ÇİN İLİŞKİLERİ

Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle Japonya ve Çin arasındaki ilişkilerde birtakım ilerlemeler kaydedilmiştir. Aslında Japonya 1978'de tekrar diplomatik ilişki kurduğu Çin ile ilişkilerini düzeltmek için Soğuk Savaş döneminde bazı adımlar atmıştır. 1989'da Çin'de sıkıyönetim ilan edilmesinin ardından Tiananmen Meydanı Olaylarında sivil vatandaşlar ile ordu arasında çatışmalar yaşanmıştır. Bu olaylar dolayısıyla pek çok Batılı devlet gibi Japonya da Çin'i eleştirerek kalkınma yardımlarını durduracağını ilan etmiştir. Ama Çin'in uluslararası toplumdan

³⁵⁹ Yahuda, *International Politics of the Asia Pacific*, s. 252.

³⁶⁰ Shinoda, “Costs and Benefits of the US-Japan Alliance from the Japanese Perspective”, s. 25-26.

dışlanması sistematik sorunlarını çözmesine ve demokratikleşmesine engel olacağı gerekçesiyle, Japonya diğer devletlerden daha yumuşak bir tutum sergilemiştir.³⁶¹ Çin 1995'te nükleer denemeler yaptığında ise Japonya resmî kalkınma yardımlarından sadece insani yardımlara devam edileceğini ilan etmiş, nükleer denemelere karşı tutumunu açıkça beyan etmiştir. Ancak Çin'in 1996'da nükleer denemelere devam etmesi Japonya'nın yardımlarında kesintiler yapmasıyla sonuçlanmıştır.³⁶²

Öte yandan, 1993'te Japonya BM Güvenlik Konseyi'nin daimî üyesi olma hedefiyle, uluslararası bir kimlik inşa etmeye çalıştığında, Çin'e yapılan doğrudan yatırımları artırmıştır. Bu şekilde, Çin Japonya'nın en büyük ticaret ortaklarından birine dönüşmüştür. Bir yıl öncesinde ise İmparator Akihito'nun Çin'e yaptığı resmî ziyarette, imparatorun İkinci Dünya Savaşı dolayısıyla özür dilemesi, iki ülke arasındaki ilişkilerin gelişmesine katkı sağlamıştır. Öyle ki, iki devletin askerî temsilcileri üst düzey toplantılar yapmış, Japonya da Çin'in savaş dönemiyle ilgili sorunlara odaklanmak yerine geleceğe dönük politikalar yürüteceğini düşünmüştür.³⁶³ Japonya bu yıllarda ticaret devleti kimliğiyle hareket ettiği için Çin ile kurulan ekonomi temelli ortaklıkların tarihi sorunların önüne geçeceği varsayılmıştır.

2000 yılı sonrası, Japonya'nın Diplomatik Mavi Kitaplarında, Japonya-Çin ilişkilerinin en önemli ikili ilişkilerden biri olarak tanımlandığı görülmektedir. Asya-Pasifik'in barışı ve refahı için iki ülkeye büyük sorumluluk düşmektedir. Ayrıca bu noktadan itibaren Çin'in uluslararası toplumda daha yapıcı hareket etmesi umulmaktadır. Japonya Çin'in uluslararası sisteme iyice entegre olması amacıyla, Çin'in DTÖ'ye üye olmasını desteklemiştir.³⁶⁴ 2001 yılında ise Çin'in "21. yüzyılı değiştiren güç" olacağı ve Çin'in refahının hem Japonya'nın hem de Asya-Pasifik'in refahı anlamına geldiği ifade edilmektedir. Japonya Çin'e kalkınma yardımı yaparak uluslararası toplumun daha sorumlu bir üyesi olmasına yardımcı olacaktır ama Çin'e yapılan bu yardımların gözden geçirilmesi gerekmektedir. Çin son zamanlarda ciddi

³⁶¹ Kokubun, "From the '1972 System' to 'Strategic Mutual Benefits'—Japan's Foreign Policy toward China", s. 8-9.

³⁶² "The ODA Charter", *Ministry of Foreign Affairs of Japan*, https://www.mofa.go.jp/policy/oda/summary/1996/c_8.html [Erişim 28.11.2018].

³⁶³ Yahuda, *International Politics of the Asia Pacific*, s. 253.

³⁶⁴ "Diplomatic Bluebook 2000" (Ministry of Foreign Affairs of Japan, Mayıs 2000), <https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/2000/index.html>. [Erişim 19.10.2020]

büyüme kaydetmiş olsa da bu büyümede payı olan Japonya'nın ekonomik yardımlarından kendi halkına pek bahsetmemektedir.³⁶⁵ Çin'in Japonya'dan gelen yardımlar sayesinde kalkınıyor olması, Japonya'yı daha üstün bir konuma yerleştirmiş ve bu durumun Çin halkı tarafından bilinmemesi Japonya'yı rahatsız etmiştir.

Bu dönemde, Japonya Çin'i henüz tehdit olarak sınıflandırmamış, hatta güvenlik tehdidi olarak görülen ve demokrasi ile yönetilmeyen ülkelere ekonomik yardım yapmayı tercih etmiştir. Bu durum yine Japonya'nın ticaret devleti kimliğinin bir göstergesidir. Japonya bu kimliğine bağlı çıkarları korumak adına Japonya merkezli uluslararası şirketlere destek sağlamaktadır. Bir yandan da devletin ekonomik gücünü kullanarak uzun vadeli kazançlar elde etmek hedeflenmektedir. Japon dış politikasında "seikei bunri"³⁶⁶ denen uygulamayla, siyaset ve ekonomi ayrı tutulmaktadır. Böylece, otoriter sayılan rejimlerle bile ticaret yapmakta bir sakınca görülmemektedir. Japonya Çin ile ilişkilerini bu şekilde geliştirmeyi amaçlamakta, Çin ile karşılıklı ekonomik bağımlılık ilişkisi kurduğu takdirde siyasi sorunların da önüne geçeceğini düşünmektedir.³⁶⁷ Bu politika belirli bir döneme kadar işe yaramış olsa da Çin'in savunma harcamalarını artırması sonrası iki ülke arasındaki tarihsel ve toprak sorunlarının ekonomiyi de kötü etkilediği durumlar olmuştur.

Japonya ve Çin arasındaki ilişkiler ayrıca 1990'lar itibariyle "soğuk siyaset, sıcak ekonomi" (seirei keinetu) olarak da adlandırılmaktadır. 2005'e gelindiğinde Çin'deki en büyük dış yatırımcı Japonya olmasına rağmen, Çin'deki Japonya karşıtlığı süregelmiş, iki ülke arasındaki siyasi anlaşmazlıklar Çin'de Japonya karşıtı gösterileri tetiklemiştir. Japonya ve Çin arasındaki ekonomik ilişkilerin ısınması siyasi soğumayı durduramamıştır. Çin'in ekonomisi kötü durumdayken, Japonya'nın yaptığı mali yardımlar siyasi sorunları arka plana itmişse de Çin ekonomisinin güçlenmesi ve iki ülkenin rakip olması sorunları gün yüzüne çıkarmıştır.³⁶⁸

³⁶⁵ "Diplomatic Bluebook 2001".

³⁶⁶ Seikei Bunri (政経分離) siyasetin ve ekonominin ayrı tutulması anlamına gelmektedir.

³⁶⁷ Hook vd, *Japan's International Relations*, s. 75-76.

³⁶⁸ June Teufel Dreyer, "China and Japan: 'Hot Economics, Cold Politics'", *Orbis* 58, sy. 3 (Ocak 2014): s. 337-340.

2000'lerin başlarında Çin ekonomisinin yükselişe geçerek, bölgedeki diğer ülkelerin ekonomilerine meydan okuması Güneydoğu Asya ülkelerinin endişelenmesine yol açmıştır. Japonya'nın ekonomik ağırlığının azalması dolayısıyla kendi ekonomilerinin etkileneceğinden korkan bu devletler Çin ile ticari olarak karşılıklı bağımlılık ilişkilerini artırmışlardır. Bazı uzmanlara göre sonraki yıllarda Asya'daki değişime hızlı biçimde ayak uyduramayan Japonya'nın Asya'daki nüfuzu Çin karşısında silik bir hâl almıştır. Çin Asya-Pasifik bölgesini kendisinin merkezde olduğu yeni bir bölgesel modele dönüştürürken, Japonya liderliği Çin'e kaptırmıştır.³⁶⁹ Bölge ekonomisindeki liderin değişmesiyle birlikte Japonya'nın ticaret devleti kimliğine de meydan okunduğu görülmektedir. Ticari gücüyle siyasi sorunları çözebileceğini düşünen Japonya, bu gücünün Çin karşısında azalması sebebiyle darbe almıştır.

Çin'in güçlenmesini bir meydan okuma olarak algılayan Japonya aynı dönemde Başbakan Koizumi'nin liderliğinde daha proaktif bir dış politika yürütmeye başlamıştır. 11 Eylül saldırılarının yaşanması ve Japonya'nın Öz Savunma Kuvvetleri ile ABD'ye Irak'ta destek vermesi de aynı döneme denk gelmiştir. Japonya Çin'e karşı, ABD ile olan ittifakına sığınmanın daha güvenli olacağını düşünmüştür. Diğer taraftan, 2002-2003 döneminde ekonomisinde hızlı büyüme sağlayan Japonya bunu, ilginç bir şekilde Çin ile sürdürülen ekonomik ilişkilere borçludur. Bu dönem itibarıyla Çin ile ilişkiler artık hem işbirliğine hem rekabete, başka bir ifadeyle risk dengelemeye (hedging) dönüşme eğilimi göstermiştir.³⁷⁰

Japonya'nın Çin'e yönelik politikasını değerlendiren bazı analistlere göre Japonya Çin'e karşı "çift risk dengeleme" (double hedging) politikası sürdürmektedir. Yani, bir yandan ABD ile güvenlik ittifakını destekleyip, muhtemel bir Çin tehdidine karşı savunma kabiliyetlerini geliştirmektedir. Diğer yandan ise Çin'in şüphelenmemesi ve bu ittifaktan kendisine gelecek bir tehdit hissetmemesi için Çin ile diplomatik ve ticari ilişkilerini ilerletmektedir. Başka uzmanlar da Japonya'nın temkinli hareket ettiğini, Çin'i anlamaya çalışarak "dengeli bir bekle ve gör politikası" yürüttüğünü ortaya koymaktadırlar. Aslında Japon siyasetçilerin amacı ABD'nin Çin'e yönelik

³⁶⁹ Yahuda, *International Politics of the Asia Pacific*, s. 259.

³⁷⁰ A.g.e., s. 262.

politikasından bağımsız olarak bir Japon dış politikası geliştirmektedir.³⁷¹ Bu noktada, Çin'in yükselişinden ABD'nin ve Japonya'nın aynı şekilde etkilenmediğine dikkat çekmekte fayda var. Japonya'nın Çin ile yüzlerce yıl geriye giden ortak bir geçmişi ve II. Dünya Savaşı'ndan bugüne kadar gelen bir husumet varken, ABD ile Çin arasında bu tür bir ilişkiden söz edilememektedir. Japonya Çin'in haraç sisteminin geri gelmesinden ve bölgesinde Çin hegemonyasının oluşmasından endişe ederken, ABD bölgedeki çıkarlarını ve nüfuzunu kaybetmek istememektedir. Dolayısıyla, Japonya'nın Soğuk Savaş döneminde güçsüz Çin'e yönelik ABD liderliğinde sürdürdüğü dış politikası bugün geçerliliğini yitirmiştir. Bunu belki de Çin'in ve Asya'nın kimliği değişirken, Japonya'nın kimliğinin değişmeden kalamayacağı şeklinde açıklamak daha doğru olacaktır.

Çin 2003'te Doğu Çin Denizi'nde henüz Japonya ile sınırları belirlenmemiş bölgede doğal gaz sahaları inşa etmeye başlamıştır. Çin'in Japonya'dan kalkınma yardımı almaya devam ederken, savunma bütçesini artırarak başka ülkelere de ekonomik yardımlarda bulunması Japonya tarafından şüpheyle karşılanmış ve eleştirilmiştir. Sonuç olarak da 2004'te Japonya tarafından, Çin'in kalkınma yardımlarına ihtiyacının kalmadığına ve yardımların 2008 Pekin Olimpiyatları itibariyle sonlandırılacağına karar verilmiştir.³⁷²

Japonya'nın devlet kimliği bu dönemde bölgesel gelişmelerin yanı sıra uluslararası değişimlerden de etkilenmiştir. Çin artık Japonya'nın, savaş döneminde mağdur ettiği zayıf ve kalkınma yardımlarına muhtaç bir devlet değildir. Çin'in yükselmesi ve bölgede nüfuz kazanması Japonya için Çin ile rollerinin değişmesi anlamına gelmiştir. Artık uluslararası hukuka uymayan Çin, Japonya da dahil diğer ülkeleri mağdur etmektedir.³⁷³ Dolayısıyla, Japonya Çin ile anlaşmazlıkları konusunda uluslararası toplumun desteğini almaya çalışmaktadır. Uluslararası toplantılarda ve resmî söylemde Japonya'nın kimliği özgür ve demokratik ülkelerle ilişkilendirilmekte, Japonya'nın Asya-Pasifik ülkelerinin kalkınmasına verdiği desteğin altı çizilmektedir. Ayrıca, Japon büyükelçiler ülkelerinin barışçıl kimliğine vurgu yaparak, Japonya'nın

³⁷¹ Shambaugh, "International Relations in Asia: The Two-Level Game", s. 14.

³⁷² Kokubun, "From the '1972 System' to 'Strategic Mutual Benefits'—Japan's Foreign Policy toward China", s. 14.

³⁷³ Suzuki, "The Rise of the Chinese 'Other' in Japan's Construction of Identity", s. 106.

II. Dünya Savaşı sonrasında hiçbir savaşa katılmadığını beyan etmekte, uluslararası toplumda kaygı yaratan devletin Çin olduğunu söylemektedirler.³⁷⁴

Çin'i ötekileştiren söylemin, iki ülke arasındaki ekonomik karşılıklı bağımlılık söz konusu olduğunda göz ardı edildiği durumlar da olmuştur. Abe'nin 2006'da Başbakan olmasıyla Japonya ve Çin arasında "ortak stratejik çıkarlara dayalı" ilişkinin kurulacağı dile getirilmiştir.³⁷⁵ Üstelik, Çin tarafına Japonya'nın savaş dönemine dair pişmanlığı ve bu nedenle barışçıl kimliğinin sürdürüleceği bildirilmeye devam edilmiştir.³⁷⁶ Abe başbakan olmadan önce Çin için "otoriter" ve "güvenilmez" tanımlarını kullanırken, göreve geldikten sonra geri adım atmış, 2012'ye gelindiğinde, iki ülke arasındaki Senkaku Adaları meselesine bir süre değinmemiştir.³⁷⁷

Japonya'nın Çin ile anlaşmazlıkları bazı durumlarda görmezden gelinmiş olsa da Abe Çin'e karşı, Asya-Pasifik'teki ülkelerle yeni bir ittifak planı da yapmıştır. "Demokratik Güvenlik Elması" (Democratic Security Diamond) olarak adlandırılan bu ittifakta Japonya'nın yanında ABD, Avustralya ve Hindistan, bölgede bir güvenlik alanı oluşturacaktır. Abe yeni stratejisini açıklarken Çin'in, Japonya'nın en büyük komşusu olduğuna ve iki ülkenin ilişkilerinin önemine dikkat çekmesine rağmen, Japonya'nın demokrasi ve insan hakları gibi evrensel değerleri paylaşan ülkelerle ittifakını güçlendireceği de belirtilmiştir. Ancak bu ülkelerle sıkı ilişkiler geliştirilirse Japonya Çin ile yaklaşabilecektir.³⁷⁸

Abe, demokratik ülkelerle ittifakını Çin'e karşı değilmiş gibi göstermeye çalışsa da Japon devlet kimliğinin "evrensel değerlere" dayalı olduğunun sürekli dile getirilmesi, Çin'i ötekileştirmek için bir araç haline gelmektedir. Asya-Pasifik'te değişen dengelere karşı bağımsız ve güçlü bir Japonya inşa edilmek istenmektedir. Fakat bu bölgede ABD'nin savaş sonrasında kurduğu sistemle, ABD müttefikleri birbirlerine siyasi ve güvenlik gibi konularda bağlıyken, Çin sistemin dışındaki "Öteki" olmaya

³⁷⁴ Linus Hagström, "The Sino-Japanese Battle for Soft Power: Pitfalls and Promises", *Global Affairs* 1, sy. 2 (2015): s. 132-133.

³⁷⁵ Hidetaka Yoshimatsu, "Japan's China Policy in Domestic Power Transition and Alliance Politics", *Asian Affairs: An American Review* 39, sy. 2 (2012): s. 106.

³⁷⁶ Gustafsson, "Identity and Recognition", s. 125.

³⁷⁷ John Hemmings ve Maiko Kuroki, "Shinzo Abe: Foreign Policy 2.0", *Harvard Asia Quarterly* 15, sy. 1 (2013): s. 11.

³⁷⁸ A.g.e., s. 8-13.

devam etmektedir. Artık Çin'in sisteme sıkıca bağlı olmasıyla, eski düzenin korunması zorlaşmaktadır. Bu durumda, Japonya'nın da değişime ayak uydurması ve çıkarlarını gözetmesi kaçınılmazdır.³⁷⁹

Japonya'da değişime uyum sağlarken atılan adımlardan biri de 2013'te ulusal güvenlik stratejisinin güncellenmesi olmuştur. Yeni stratejiyle birlikte Japonya'nın toprakları korunacak ve dünya barışıyla güvenliğine daha fazla katkı sağlanacak, artık Öz Savunma Kuvvetlerinin yurt dışına sevk edilmesi kolaylaşacaktır. Ayrıca bu stratejiye göre Çin'in Doğu ve Güney Çin denizlerindeki faaliyetleri uluslararası hukuka aykırıdır.³⁸⁰ Çin askerî nüfuzunu artırırken bu konuda şeffaf davranmamakta ve statükoyu tek taraflı olarak değiştirmek amacıyla denizlerde ve hava sahasında daha görünür olmaktadır. Bu durum hem Japonya'nın hem de dünyanın güvenliğini ve çıkarlarını tehlikeye atmaktadır.³⁸¹ Diğer bir ifadeyle, hem bölgesel hem de küresel bir tehdit teşkil eden Çin'e karşı Japonya'nın savunma stratejisinde değişikliğe gitmesinde bir sakınca yoktur. Japonya'nın ilk Ulusal Güvenlik Stratejisi, Başbakan Abe'nin "adil ve yasalara uyan bir devletin zorba bir devin kanunsuz yükselişine karşı" tepkisi şeklinde yorumlanmaktadır.³⁸²

4.5.1. Senkaku/Diaoyu Adaları Sorunuyla Çin'in Ötekileştirilmesi ve Japonya'nın Kimliği

Japonya'nın resmî belgelerine göre Senkaku Adaları³⁸³ hem tarihi gerçeklere hem de uluslararası hukuka dayanarak Japonya'nın "toprak bütünlüğünün ayrılmaz birer parçasıdır." 1951'de imzalanan San Francisco Anlaşması da adaları Japonya'nın terk

³⁷⁹ John Hemmings ve Maiko Kuroki, "Tokyo Trade-Offs", *The RUSI Journal* 158, sy. 2 (Nisan 2013): s. 61-64.

³⁸⁰ "Japan Adopts New Security Strategy to Counter Assertive China", *The Japan Times Online*, <https://www.japantimes.co.jp/news/2013/12/17/national/japan-adopts-new-security-strategy-to-counter-assertive-china/> [Erişim 25.09.2018].

³⁸¹ Eivind Lande, "Between Offensive and Defensive Realism – The Japanese Abe Government's Security Policy toward China", *Asian Security* 14, sy. 2 (2017), s. 12.

³⁸² Kolmaş, "Senkaku/Diaoyu Island Dispute and the Reconstruction of China as Japan's 'Other'", s. 276.

³⁸³ Adalar Çince'de Diaoyu olarak isimlendirilmektedir. Bu tez çalışması Japonya'ya odaklandığı için metnin akıcılığı amacıyla her iki isim yerine Senkaku Adaları ifadesi tercih edilmiştir.

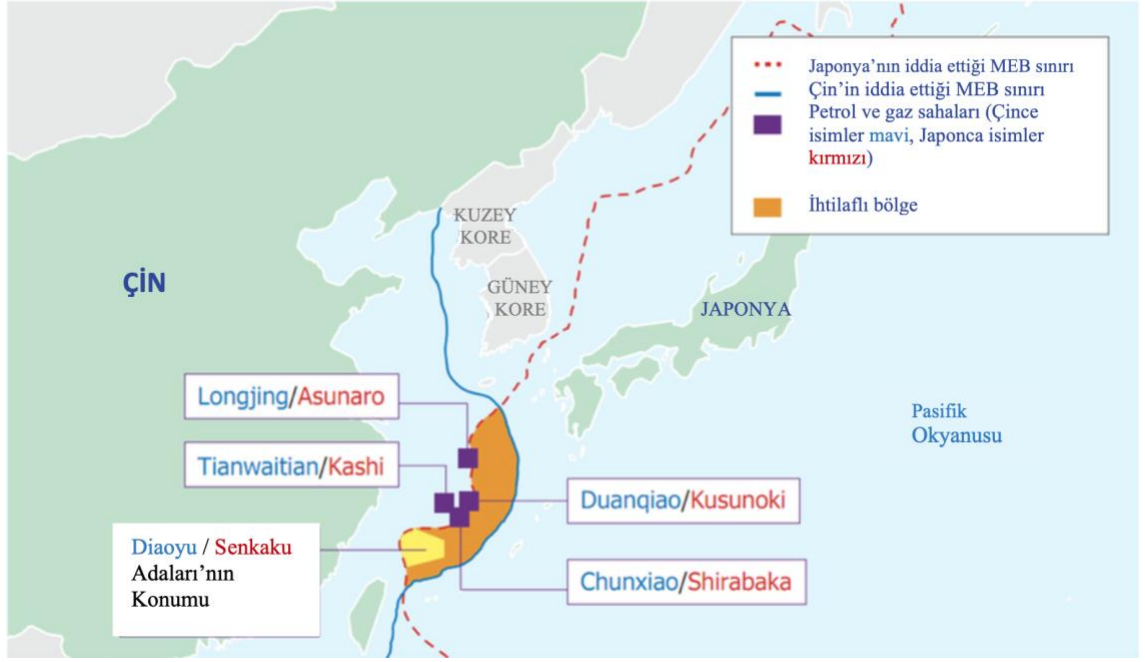
ettiği topraklara dahil etmemektedir. Senkaku Adaları 1972'ye kadar ABD idaresinde kalmış ve bu süreçte Çin'in adalar üzerinde herhangi bir hak iddiası olmamıştır. Hatta dönemin Çin haritalarına göre adalar Japonya toprağı olarak kabul edilmiştir.³⁸⁴

Japonya, 1968'de Asya ve Uzak Doğu Ekonomik Komisyonu (ECAFE) tarafından Doğu Çin Denizi'nde açılmamış petrol kaynakları olduğuna dair rapor yayınlanmasının ardından Çin'in ve Tayvan'ın Senkaku Adaları üzerinde hak iddia ettiklerini belirtmektedir. Çin'in 2008'den beri adaların karasularını ihlal etmesine karşı Japonya resmî belgelerinde, sakın biçimde karşılık verileceğı yazılmaktadır.³⁸⁵ Çin'in Senkaku Adaları üzerindeki hak iddiaları 1970'li yıllara denk geliyor olsa da her iki tarafın da gerekçeleri daha uzak geçmişe dayanmaktadır. Çin antik dönemlerden beri adaların kendi egemenliğı altında olduğunu ve buralarda balıkçılık yapıldığını ileri sürerken, Japonya 19. yüzyılın ikinci yarısında adaları gözlemleyip Çin'e ait olduğuna dair bir kanıt bulunamayınca ele geçirdiğini ve balıkçılıkla uğraşan bir aileye sattığını savunmaktadır.³⁸⁶

³⁸⁴ "The Senkaku Islands | Office of Policy Planning and Coordination on Territory and Sovereignty, Cabinet Secretariat", http://www.cas.go.jp/jp/ryodo_eg/senkaku/senkaku.html [Erişim 24.9.2018].

³⁸⁵ "Diplomatic Bluebook 2013" (Ministry of Foreign Affairs of Japan, 11 Kasım 2013), https://www.mofa.go.jp/policy/page22e_000013.html. [Erişim 6.10.2020].

³⁸⁶ Kolmaš, "Senkaku/Diaoyu Island Dispute and the Reconstruction of China as Japan's 'Other'", s. 273.

Şekil 3. Senkaku/Diaoyu Adaları³⁸⁷

1978’de Çinli bir balıkçı gemisi adaların karasularını ihlal etmiş fakat aynı yıl Japonya ve Çin arasında imzalanan Uzun Vadeli Ticaret Anlaşması’nın etkisiyle, Çin Devlet Başkanı Deng Xiaoping gemilerin geri çekilmesini sağlamıştır. O dönemde adalar sorununun sonraki nesillere bırakılması uygun görülmüştür.³⁸⁸ Dolayısıyla, Senkaku Adaları sorunu Çin’in ekonomik olarak Japonya’dan bağımsız olacağı döneme kadar ertelenmiştir.

2004’te ise Çinli bir grup eylemci adalara izinsiz çıktıkları için Japon yetkililerce tutuklanmışlardır. Bu hadiseyle birlikte iki ülke arasında diplomatik gerginlik yaşanmış olsa da mesele fazla büyütülmemiştir. Öte yandan, 2010 yılında Çinli bir balıkçı gemisi Japon sahil güvenlik botuyla çarpışınca, balıkçı gemisinin kaptanı tutuklanmış ve bu kez ciddi bir krize neden olmuştur. Buna karşılık olarak Çin, vatandaşlarının Japonya’ya gitmelerini ve nadir elementlerin Japonya’ya ihraç

³⁸⁷ Ivy Lee ve Fang Ming, “Deconstructing Japan’s Claim of Sovereignty over the Diaoyu/Senkaku Islands”, *The Asia-Pacific Journal: Japan Focus* 10, sy. 1 (Aralık 2012), s. 2.

³⁸⁸ Kokubun, “From the ‘1972 System’ to ‘Strategic Mutual Benefits’—Japan’s Foreign Policy toward China”, s. 6.

edilmesini yasaklamıştır. Ayrıca Çin’de bulunan bir Japon şirketinin dört çalışanı da göz altına alınmıştır. Bu durum iki ülkede de halk protestolarına ve diplomatik bir krize yol açmıştır. Bu krizin ardından Japon siyasetçilerin ve medyasının Çin’i ötekileştiren söylemi daha fazla kullandıkları görülmüştür. Çin’in eylemlerinin “anormal, saldırgan ve kanunsuz” olduğu vurgulanmış, o dönem Tokyo valisi olan Shintaro Ishihara, Çin’in hareketlerinin gangsterlerinkinden farklı olmadığı şeklinde yorumlarda bulunmuştur.³⁸⁹

Eylül 2012’de, özel mülk olan adalar Japon devleti tarafından satın alınarak devlet malına dönüştürülmüştür. Ancak bu harekete kızan Çin hükümeti bir yandan kendi iddialarının uluslararası toplumda duyulması için BM’ye başvurmuş, diğer yandan da Çin’e ait gemiler adaların karasularını daha sık ihlal etmeye başlamıştır. Senkaku Adaları’nın satın alınmasının hemen ardından, Çin’de Japonya karşıtı gösteriler yapılmış, Japon vatandaşlarına ve Japon şirketlerine yönelik şiddet içeren eylemlerde bulunularak Japonya’nın elçilik binalarına zarar verilmiştir.³⁹⁰ Böyle bir dönemde tekrar Başbakan olan Abe, göreve gelmeden önce adalar konusunda Çin’e yönelik daha sert bir tutumun benimsenmesini savunmuş, bir yandan da Japonya’nın barışçıl anayasasını değiştirmek için kampanya başlatmıştır.³⁹¹ Çin’in adaların etrafındaki ihlal eylemleri Japonya’nın daha savunmacı bir politika benimsemesiyle sonuçlanmıştır. Japon savunma uzmanları Çin’in bölgede artan faaliyetlerini “provokatif” ve “savaş yanlısı” olarak tanımlamışlardır.³⁹² Başbakan Abe de Japonya’nın, Çin’in kışkırtıcı eylemlerine karşı duygusal hareket etmeyeceğini ve

³⁸⁹ Sanaa Yasmin Hafeez, “The Senkaku/Diaoyu Islands Crises of 2004, 2010, and 2012: A Study of Japanese-Chinese Crisis Management”, *Asia-Pacific Review* 22, sy. 1 (2015): s. 75-7; Kolmaš, “Senkaku/Diaoyu Island Dispute and the Reconstruction of China as Japan’s ‘Other’”, s. 273; Kokubun, “From the ‘1972 System’ to ‘Strategic Mutual Benefits’—Japan’s Foreign Policy toward China”, s. 17.

³⁹⁰ “Diplomatic Bluebook 2013”.

³⁹¹ Kevin P. Clements, “Trust, Identity and Conflict in Northeast Asia-Barriers to Positive Relationships”, içinde Identity, Trust, and Reconciliation in East Asia: Dealing with Painful History to Create a Peaceful Present, ed. Kevin P. Clements (Palgrave Macmillan, 2018), s. 3-4.

³⁹² Bjørn Elias Mikalsen Grønning, “Japan’s Shifting Military Priorities: Counterbalancing China’s Rise”, *Asian Security* 10, sy. 1 (2014): s. 10-11.

ülkesinin küresel barış için çalışmaya devam edeceğini belirterek, sıcak çatışmaya hiçbir zaman girilmeyeceğini ifade etmiştir.³⁹³

Senkaku Adaları ile ilgili olaylar ve Çin'in yaklaşımı, bir dönem Japonya'daki sol kanat siyasetçilerin Çin'e atfettiği mağdur kimliğini de ortadan kaldırmıştır. Çin artık "zorba öteki"ye dönüşmüş, etik dışı talepleri ve Japonya'dan beklediği haksız tavizler de Japonya'yı mağdur etmeye başlamıştır. Japon siyasetçiler Çin'i, "zayıf" Japon devletinden diplomatik taviz elde etmeye çalışan, küstah bir devlet olarak tanımlamaya başlamıştır.³⁹⁴ 2015'te adaların çevresine Çin tarafından silahlı bir donanma gemisinin gönderilmesi ve adaların eski zamanlardan beri Çin toprağı olduğuna dair söyleme³⁹⁵ karşılık olarak, Japonya diplomasiden ödün verilmeyeceğini belirterek, Çin'e ait gemilerin geri çekilmesini talep etmiştir.³⁹⁶ Japonya bu şekilde kendisinin uluslararası hukuk kurallarına uyduğunu ve hukuk dışı eylemlerde bulunan Çin'in taleplerine yanıt vermek zorunda olmadığını dile getirmiştir.³⁹⁷

Çin ile yaşanan bu gerilimlerle birlikte, Japonya, demokratik kimliğine dikkat çekmekte ve kendini denizcilikte deneyimli bir devlet olarak görmektedir. Japonya'nın aksine Çin'in bu alanda acemi olduğu iddia edilmekte; bu nedenle Japonya'nın yol gösterici olacağı belirtilmektedir.³⁹⁸ Ayrıca Japonya'nın Ulusal Güvenlik Stratejisi'ne göre Japonya, bölgesel barış, istikrar ve refah için Çin'i daha sorumlu ve yapıcı olmaya teşvik etmeyi sürdürecektir. Japonya, Çin'in askerî ve güvenlik politikalarının şeffaflığının artması ve beklenmedik durumlarla karşılaşılması adına Çin'i destekleyecektir.³⁹⁹

³⁹³ Yuka Hayashi, "Strategic Patience the New Mantra for Abe's China Policy", WSJ, <http://blogs.wsj.com/japanrealtime/2013/11/13/strategic-patience-the-new-mantra-for-abes-china-policy/> [Erişim 19.12.2016].

³⁹⁴ Suzuki, "The Rise of the Chinese 'Other' in Japan's Construction of Identity", 96-98.

³⁹⁵ Lande, "Between Offensive and Defensive Realism – The Japanese Abe Government's Security Policy toward China", s. 13.

³⁹⁶ "Diplomatic Bluebook 2016" (Ministry of Foreign Affairs of Japan, 29 Temmuz 2016), <https://www.mofa.go.jp/files/000177707.pdf>, [Erişim 6.10.2020].

³⁹⁷ Suzuki, "The Rise of the Chinese 'Other' in Japan's Construction of Identity", 111.

³⁹⁸ Yennie Lindgren ve Lindgren, "Identity Politics and the East China Sea", 389.

³⁹⁹ "National Security Strategy", Prime Minister of Japan and His Cabinet, 17 Aralık 2013, http://japan.kantei.go.jp/96_abe/documents/2013/_icsFiles/afieldfile/2013/12/17/NSS.pdf, [Erişim 25.9.2018].

4.5.2. Yükselen Asya ve Çin'in Japon Devlet Kimliğine Etkileri

Soğuk Savaş'ın sona ermesi Sovyet tehdidini ortadan kaldırmış olsa da özellikle 2000'ler sonrasında yükselen ve tehdit olarak algılanan bir Çin söz konusu olmuştur. Çin ucuz işgücü sayesinde “dünyanın fabrikası”na dönüşerek, ciddi bir ekonomik kalkınma gerçekleştirmiştir. Bunun sonucu olarak askerî harcamalarını artırması ABD tarafından da tehdit olarak algılanmasına ve Pasifik'teki donanma güçlerine bir gemi daha eklemesine yol açmıştır. Öte yandan, Çin'in desteklediği Kuzey Kore'nin nükleer bakımdan, Güney Kore'nin ise ekonomik olarak yükselmeleri Japonya'nın kendi bölgesine olan ilgisini artırmıştır.⁴⁰⁰ Bir anlamda, Japonya'nın modernleşme döneminde geri kalmış olarak gördüğü Asya bölgesi artık gelişmeye ve küresel ekonomide söz sahibi olmaya başlamıştır. Bu açıdan kendini “Batı'da” konumlandıran Japonya'nın tekrar “Asyalı” olmaya ilgi gösterip göstermeyeceği sorusu akla gelmektedir ki, son yıllarda Japonya'nın Hint-Pasifik bölgesinde gittikçe daha aktif olması bu soruya cevap niteliğindedir.

Soğuk Savaş'ın bitmesiyle ve Çin'in yükselmesiyle akla gelen bir başka soru da “Batı” kavramının yeniden gözden geçirilmesi olmuştur denebilir. Çünkü bir devletin gelişmesi için “Batı'nın” temsil ettiği liberal düzene uyumlu olarak, demokrasiyi ve piyasa ekonomisini benimsemesi gerektiğine dair yaygın bir görüş hâkimdi. Ancak Çin'in bu özelliklere sahip olmadan ekonomisinin hızlı bir biçimde büyümesini sağlaması “Batı'nın” üstün olduğuna dair kanıyı altüst etmiştir.⁴⁰¹ Bugün Batılı değerlere sahip olmadan da gelişimin mümkün olduğunu kanıtlamaya çalışan Çin'in yeni bir Asyalı ya da “Doğulu” kimliği inşa etmeyi hedeflediği ileri sürülebilir. Eğer Batı karşısında güçlü ve gelişmiş bir Asyalı kimliği ortaya çıkacaksa, Japonya'nın bu yeni kimliği ne kadar benimseyeceği, kendini nerede konumlandıracağı önemli bir sorudur.

Asya ve Çin yükselirken, Japonya'nın dış politikasının ya da Yoshida Doktrini'nin üç temel sütunundan birini oluşturan Asya ile iyi ilişkiler kurma politikasına daha fazla

⁴⁰⁰ Takashi Inoguchi vd., “Alliance Constrained: Japan, the United States, and Regional Security”, içinde *The U.S.-Japan Security Alliance - Regional Multilateralism*, ed. Takashi Inoguchi, G. John Ikenberry, ve Yoichiro Sato (New York: Palgrave Macmillan, 2011), s. 5.

⁴⁰¹ Wirth, “Securing Japan in the ‘West’”, s. 295.

ağırlık verdiği görülmektedir. Japonya'nın II. Dünya Savaşı geçmişi ve sonrasında ABD ile ittifakından dolayı kendisine karşı duyulan güvensizlik, bu konuda çok aktif olamamasına sebep olmuştur. Bu yüzden, Japonya'nın Doğu ve Batı arasında bir köprü⁴⁰² rolünü üstlendiği bilinmektedir. Fakat Soğuk Savaş sonrasında Japonya, Asya-Pasifik'te özellikle devlet teşvikli altyapı projeleri üzerinden daha aktif bir rol oynamaya çalışmaktadır. Bazı uzmanlar bu politikayı Japonya'nın “Batı'dan çıkıp Doğu'ya girme” politikası olarak nitelendirmektedirler. Bir önceki bölümde anlatıldığı üzere, bu politika Japonya'nın 19. yüzyıldaki modernleşme döneminde hedeflediği “Asya'dan çıkıp, Batı'ya girme” (datsu-A, nyuu-Ō) politikasının tam tersidir.⁴⁰³ Bu durum Japonya'nın Soğuk Savaş sonrasında kimlik değişimine yöneldiğini ima etmektedir. Modernleşme elitlerinden Fukuzawa'nın ifade ettiği “Japonya Doğu'nun Batısı olacak” gibi söylemlerin artık değişmeye başladığı söylenebilir. Asyalı ya da Doğulu olmanın hor görülmemeye başlaması, diğer bir deyişle bu bölgesel kimliklerin değişmesi Japonya'nın da kimlik algısını değiştirmektedir.

Japonya'nın Meiji Dönemi'nden beri değişik dönemlerde farklı bir “Asya” kavramıyla karşı karşıya olduğu ve devlet kimliğiyle uluslararası rollerini bu bakımdan değiştirmeye çalıştığı görülmektedir. Japonya'nın geçirdiği bu değişimler, farklı dönemlerde kendini “yanlış konumlandırmasına” (misplacement) neden olmuş, Japonya bilişsel olarak kimliğini, coğrafi konumundan ayıştırmıştır. Bu “yanlış konumlandırma” devletin bölge kimliğiyle bağlantılı olup, sadece kendisinin kimliklendirmesiyle ilgili değil, diğer devletlerin algısıyla da alakalıdır. Japonya savaş sonrası dönemde tam olarak Asya'da konumlanamamış olsa da 2000'li yıllar sonrasında bölgesindeki çok taraflı örgütleri desteklemesi sayesinde konumu daha sabit hâle gelmiştir. Başbakan Abe'nin 2013'te Çin'in bölgedeki siyasetine karşı, uluslararası hukukun altını çizerek Japonya'nın “Asya ve ötesinde kuralların öncü destekçisi” rolünü belirtmesiyle, bölge devletlerinin de desteği alınmıştır. Böylece

⁴⁰² Bu politika Japonca'da “kakehashi” (架け橋) ya da “watashiyaku” (渡し役) olarak ifade edilmektedir.

⁴⁰³ Hook vd, *Japan's International Relations*, s. 64-65.

Japonya Asya'daki rolünü belirleyerek, “yanlış konumlandırma” durumundan kurtulmaya başlamıştır.⁴⁰⁴

Japonya'nın Asya'ya dair bakış açısı değiştikçe, ABD ile ittifakını Asya bağlamında yeniden değerlendirmesi söz konusu olmuştur. Soğuk Savaş'ın hemen ardından, Çin'in yükselişiyle birlikte Japonya'daki sol eğilimli entelektüeller, Japonya'nın ABD'ye daha yakın ve Çin'e daha uzak olma politikasına karşı daha eşit bir “üçgen” tasavvur etmişlerdir. Bu düşüncelerini “ABD'den uzaklaşıp, Asya'ya girme” anlamına gelen “datsu-Bei, nyuu-A” olarak adlandırmışlardır. 2000'li yıllara yaklaşırken bu fikir “Asya'ya ABD-Japonya ittifakıyla birlikte girme” anlamındaki “Nichi-Bei, nyuu-A” şeklinde dönüşüme uğramıştır.⁴⁰⁵ Japonya'da Asya ve ABD üzerinden yapılan, bir bölgeden diğerine geçme, adeta taraf seçme tartışmalarının, Japonya'nın kimlik arayışıyla alakalı olduğu ileri sürülebilir. Bu bakımdan, Japonya'nın kimliğine henüz karar verememiş olsa da farklı dönemlerde farklı kimlikleri benimseme açısından bir süreklilik gösterdiği ifade edilebilir.

Bu tartışmaların yapılma sebeplerinden biri de Asya'nın ve Çin'in yükselişiyle birlikte, Japonya'nın kendine atfettiği “Asya'daki en gelişmiş ülke” ve “Batılı uluslararası toplumun bir üyesi” kimliğinin gittikçe sarsılmaya başlamış olmasıdır. Japonya için bölgesindeki tehditlere karşı bir güvence sağlayan ABD ittifakı, daha önce de ifade edildiği üzere, Japonya'nın Batı merkezli uluslararası toplumdaki konumunu sabitlerken, bu toplumun Doğu sınırını da teşkil etme görevi üstlenmektedir.⁴⁰⁶

Öte yandan, Japonya'nın ne Doğu'ya ne de Batı'ya ait olduğuna, kendi özgün kimliğini barındırdığına dair düşünceler de mevcuttur. 1990'ların sonlarında Doğu-Batı veya ABD-Asya ekseninde yapılan bu tartışmalar esnasında Ito, ABD'nin kısmen zayıflamasının ve Çin'in güçlenmesinin Japonya'yı bir ikilemde bıraktığından bahsetmiştir. Bu ikilem Japonya'yı ya ABD'nin ya da Çin'in astı olmaya iterken,

⁴⁰⁴ Kei Koga, “Evolution of Japan's ‘Misplacement’: From Meiji Restoration to the Post-Cold War”, *Cambridge Review of International Affairs* 33, sy. 4 (Temmuz 2020), s. 3-14.

⁴⁰⁵ Michael Green, “Japan in Asia”, içinde *International Relations of Asia*, ed. David L. Shambaugh ve Michael B. Yahuda (Lanham, Maryland: Rowman & Littlefield, 2008), s. 182. “ABD'den uzaklaşıp, Asya'ya girme” (脱米入亜) konusunda 1996 yılında yazılmış “脱米入亜のすすめ” (ABD'den Uzaklaşıp, Asya'ya Girme Önerisi) başlıklı bir kitap da bulunmaktadır.

⁴⁰⁶ Wirth, “Securing Japan in the ‘West’: The US-Japan Alliance and Identity Politics in the Asian Century”, s. 288.

Japonya'nın Doğu'dan ve Batı'dan bağımsız özgün kimliğiyle bu ikilemden kurtulabileceği savunulmuştur. Japonya, Akdeniz ve Atlantik'in ardından yeni bir medeniyet merkezi olarak ortaya çıkmakta olan Pasifik'te daha etkin hareket ederek, bu özgün kimliğini sergileyebilecektir.⁴⁰⁷

Japonya'nın kimliğine dair bu tartışmalar sürerken, 2001 yılında Başbakanlık koltuğuna oturan Junichiro Koizumi parlamentodaki ilk oturum açılış konuşmasında, 1957'den beri Başbakanların sürdürdüğü gelenekten kopmayı tercih etmiştir. Bu geleneğe göre Başbakanlar Japon dış politikasının temel üç sütunu olan BM merkezilik, ABD-Japonya ittifakı ve Asya ile ilişki kurulmasını dile getirmektedirler. Ancak Koizumi konuşmasında yalnızca iki sütuna vurgu yaparak, Asya ile ilişkilerden bahsetmemiştir. Başbakan Koizumi'nin böyle bir tercihte bulunmuş olması, Japonya'ya biçtiği küresel rolün ve etkinin bir ifadesi olarak yorumlanmaktadır. Japonya hem BM'nin temsil ettiği uluslararası toplumda hem de ABD ile ittifakında öncü bir rol oynadığı sürece, Asya'daki nüfuzu zaten kendiliğinden ortaya çıkacaktır.⁴⁰⁸

Japonya'nın Asya'da ekonomi ve güvenlik meselelerinde söz sahibi olmaya başlaması Çin'in yükselişine ve bunun sonucu olarak hissedilen tehdide karşı bir yanıt olsa da Japonya'nın ABD ile ittifakıyla da bağlantısı vardır. Japonya'ya komşu ülkelerin yükseliyor olması, Japonya-ABD ilişkilerini teste tabi tutmaktadır. ABD Japonya'ya güvenlik sağlamakla birlikte, Japonya'yı bölgesinde ABD ile hareket etmek durumunda bırakmaktadır. Nitekim, Japonya ABD'yi takip ederek tek Çin politikasını kabul etmiştir. Bu da Çin'in gelecekte Tayvan'a karşı zor kullanması halinde Japonya'nın da zor durumda kalacağı anlamına gelmektedir.⁴⁰⁹ Daha evvel bahsedildiği üzere, ABD'nin Japonya'dan askerî destek talep etmesi, Japonya'nın muharip olmasalar da askerlerini Çin ile sıcak çatışma bölgesine göndermek zorunda kalmasına yol açabilir. Bu durum Çin'in yükselişiyle birlikte, Japonya'nın ABD ile ittifakının gittikçe kısıtlayıcı bir hâl aldığını göstermektedir. Dolayısıyla, Japonya'nın ABD karşısındaki ast konumundan kurtulması gerekmektedir.

⁴⁰⁷ Ito, "Introduction - Japan's Identity: Neither the West Nor the East".

⁴⁰⁸ Green, "Japan in Asia", s. 182.

⁴⁰⁹ Inoguchi vd, "Alliance Constrained: Japan, the United States, and Regional Security", s. 5.

4.6. ABD’NİN ASYA’DAKİ DEĞİŞİMLERE YÖNELİK POLİTİKALARI VE JAPONYA’NIN DIŞ POLİTİKA KİMLİĞİ

Önceki bölümde bahsedildiği üzere, Japonya Soğuk Savaş döneminde ABD ile ittifakı çerçevesinde, iki taraflılık politikasına ağırlık vermiş, Çin gibi başka ülkelerle olan ilişkilerinde de çoğunlukla bu politikadan etkilenmiştir. Ancak uluslararası sistemin değişime uğramasıyla bu politika Japonya için yetersiz kalmaya başlamış, hatta ABD ve Japonya’nın çıkarları çatışır hale gelmiştir. ABD’nin zaman zaman Çin politikasında yaptığı değişikliklerin Japonya’yı endişelendirdiği dönemler de yaşanmıştır.

1972’de Nixon’ın Çin ziyareti ile ABD ve Çin ilişkilerinin normalleşmesinin ardından, Japonya ve ABD Çin’i Sovyet tehdidine karşı bir güç olarak görmüşlerdir. Artık tehdit olarak algılanmayan Çin, ABD ve Japonya tarafından Sovyetler Birliği’ne karşı desteklenmiştir. ABD bu amaçla 1980’li yıllarda Çin’e silah satışı gerçekleştirerek, istihbarat paylaşımında bulunmuştur. Sovyetler’in yıkılmasının ardından ortadan kalkan büyük bir tehditle birlikte Japonya’nın Çin’e yönelik söylemi değişim göstermiştir. 1990’lar itibariyle Çin’den gelecek bir nükleer saldırı ya da mevcut durumda iki ülke arasında toprak anlaşmazlığı bulunan Senkaku Adaları’na Çin’in saldırması Japonya’nın algıladığı yeni tehditler olmuştur. Pek çok uzmana göre Çin’in Japonya’ya saldırması düşük bir ihtimal olmasına rağmen, nükleer silahının bulunması Japonya tarafından tehdit olarak hissedilmesi için yeterlidir.⁴¹⁰

Bu noktada, Japonya’nın Çin’in nükleer kabiliyetini tehdit olarak görürken, belki de daha güçlü olan, hatta II. Dünya Savaşı’nı sona erdirmek amacıyla kendisine atom bombası atan ABD’nin nükleer gücünü tehdit olarak görmemesi dikkat çekmektedir. Bu durum Japonya’nın devlet kimliğinde Çin’in “Öteki” olarak konumlandırıldığını

⁴¹⁰ Chikako Kawakatsu Ueki, “Liberal Deterrence of China: Challenges in Achieving Japan’s China Policy”, içinde *The U.S.-Japan Security Alliance - Regional Multilateralism*, ed. Takashi Inoguchi, G. John Ikenberry, ve Yoichiro Sato (New York: Palgrave Macmillan, 2011), s. 140.

göstermektedir. Japonya'nın Çin'i ve ABD'yi kendi kimliğine nazaran nasıl algıladığı bir sonraki bölümde daha ayrıntılı ele alınacak olsa da yeri gelmişken, Japonya ve ABD güvenlik ittifakının kısmen de olsa kolektif bir kimlik yarattığı söylenebilir. Daha önce de bahsedildiği üzere bu ittifak Japonya'yı "Batı"da konumlandırmakta, böylece Japonya'nın ABD ile ortak bir kimlik oluşturmaya imkân tanımaktadır. Öte yandan, Japonya ve Çin arasında benzer bir ittifak ya da anlaşma olmaması nedeniyle, ortak bir kimlikten bahsedilememekle birlikte, tarihi husumetler dolayısıyla tehdit algısının olduğunu ifade etmek mümkündür.

Japonya'nın ABD ile kolektif bir kimliğinin olduğundan bahsetmek mümkün olsa bile, Japonya'nın barışçıl kimliği Körfez Savaşı'nda ABD ile ilişkilerinin gerilmesine sebep olmuştur. Aynı dönemde Japonya'nın ekonomi balonunun patlaması Japonya'ya atfedilen "mucize" söylemlerini boşa çıkarır nitelikte olmuştur. Tüm bunların üzerine 1997'de başlayan Asya mali krizi, Japonya'nın ABD ile ilişkilerinin düzelmesini geciktirmiştir. Japonya'nın krizi çözmek için Asya Para Fonu'nu kurmayı teklif etmesine ABD karşı çıkmış, Japonya'nın müttefiki gibi değil, adeta rakibi gibi hareket etmiştir. ABD krizin IMF ile çözülmesini isteyerek, bölgeselden ziyade uluslararası bir çözüm yolunu savunur gibi gözükse de asıl mesele, Japonya'nın Asya'da nüfuzunu artırarak, ABD'nin yerine geçmesine yönelik korkudur. Nihayetinde, Japonya krize mali destek olarak 21 milyar dolarla, ABD'nin 14,2 milyar dolarını büyük bir farkla geride bırakmış olmasına rağmen, ABD olumsuz tavrından vazgeçmemiştir.⁴¹¹ Hatta, ABD Japonya'nın bu teklifine Çin'in de karşı çıkması için lobicilik faaliyetlerinde bulunmuş, bölgede "Japon hegemonyası" kurulacağına iddia ederek Çin'i ikna etmeyi başarmıştır. Bu noktadan sonra Japon ekonomisinin düşüşe geçtiği ve 21. yüzyılda Çin'in yükseldiği görülmektedir. Artık Çin'in hegemonla dönüşüp dönüşmeyeceğine dair tartışmalar sürüyor olsa da bölgedeki diğer ülkelerin, ABD'nin bölgenin güvenliğini sağlamaya devam etmesini istemeleri bölgesel kimliğin gelişimini geciktirmiştir.⁴¹²

ABD'nin Asya'daki esas müttefikiyle böyle bir durum yaşaması Japonya ve ABD arasındaki kolektif kimliğin ne kadar sağlam olduğuna dair şüpheleri akla

⁴¹¹ Yahuda, *International Politics of the Asia Pacific*, s. 250.

⁴¹² Suzuki, "Imagining 'Asia': Japan and 'Asian' international society in modern history", s. 72.

getirmektedir. Krizin çözülmesinin ardından Japonya'nın ABD ile ilişkilerinin hâlâ düzelmemiş olması Japon liderler için endişe konusu olmuştur. Özellikle ABD Başkanı Clinton döneminde iki ülke arasında ekonomik gerilimler baş göstermiştir. Sovyetler'in ortadan kalkmasıyla ABD ve Japonya ittifakının karşı duracağı bir ortak düşmanın da olmaması ilişkilerin güvenlik boyutundan ekonomik eksene kaymasına yol açmıştır. Başkan Clinton'ın göreve geldiği dönemin başlarında ABD'nin Japonya ile ticaretinde açık vermesi sorunların temelini oluşturmuştur.⁴¹³

Japonya'nın ABD ile ittifakında yaşanan bu kriz, Japonya'nın Asya'daki kısmen güçlü olarak nitelendirilebilecek konumunun da zayıfladığı anlamına gelmiştir. 1998'de ABD Başkanı Clinton'ın Çin ziyareti öncesi Japonya'ya uğramamış olması, Japon siyasetçilerin "Japonya'yı es geçme" (Japan passing) terimini türetmelerine fırsat vermiştir. Bu durum 1980'ler ve 90'larda "Japonya'ya kötek" (Japan bashing) olarak isimlendirilen durumdan daha kötü olarak algılanmıştır. Üstelik, Clinton'ın Çin için "stratejik ortak" ifadesini kullanması Japonya'nın daha fazla gerilmesine yol açmıştır. Bunun nedenlerinden biri de Japonya'nın 90'ların ortaları itibariyle ABD ile olan güvenlik ittifakına kendi bölgesinde daha çok katkı sağlıyor olmasıdır.⁴¹⁴ Japonya'nın ABD'nin kendisinden beklenenleri yerine getirmesine rağmen, rolünü Çin'e kaptırmış gibi bir duruma düşmesi, Japonya'nın ciddi anlamda kimlik bunalımına girmesine neden olduğu düşünülebilir.

ABD'nin Çin ile ilişkilerinin iyileşmesi, Japonya'da ABD tarafından terk edilme korkusunu tetiklemiştir. ABD'nin Çin ile yakınlaşırken, bunu Japonya'yı eleştirerek yapması da bu yöndeki korkuları artırmıştır. Üstelik, Clinton'ın ziyaretinin ardından, ABD Hazine Bakanı'nın Çin için "istikrar adası" ifadesini kullanması, ABD'nin Japonya ve Çin'i birbirlerine karşı kullanabileceğine yönelik düşünceleri desteklemiştir.⁴¹⁵

11 Eylül saldırıları sonrasında da Başkan Bush yönetimi Çin ile ilişkileri sıcak tutmaya devam etmiştir. ABD "Teröre Karşı Savaş" adı altında Çin ile özellikle istihbarat

⁴¹³ Gordon, *A Modern History of Japan*, s. 131-132.

⁴¹⁴ Inoguchi vd., "Active SDF, Coming End of Regional Ambiguity, and Comprehensive Political Alliance", s. 282.

⁴¹⁵ Yahuda, *International Politics of the Asia Pacific*, s. 251.

paylaşımı konusunda işbirliği yapmıştır. Bu şekilde, Japonya da ABD ittifakı üzerinden Çin ile dolaylı olarak işbirliğinde bulunmuştur. Çin'e gittikçe ekonomik açıdan daha fazla bağımlı olmaya başlayan ABD ve Japonya'nın Çin'e karşı yaptırım uygulama kozları da zayıflamıştır. Ekonomik karşılıklı bağımlılık sonucu Çin nüfuzunu artırmış, Mart 2009'da 1 trilyon dolarlık ABD hazine tahviline sahip olarak, ABD hükümetinin birinci sıradaki yabancı kredi sağlayıcısı olmuştur. Nitekim, Çin'in artık ABD'nin davranışlarını etkileyecek güce sahip olduğuna dair görüşler daha fazla dile getirilmektedir.⁴¹⁶

Çin'in hem askerî hem de ekonomik bir güç haline gelerek, Asya-Pasifik'teki güç dengesini değiştirmiş olması Japonya'nın bölgedeki konumunu olumsuz etkilemiştir. Çin, kendini Asya'nın temsilcisi olarak konumlandırıp, bölgede ABD'nin bulunmadığı örgütlerde de liderlik rolünü üstlenmeye başlayınca, Japonya'nın ABD ile ittifak ilişkisi üzerinde birtakım tesirleri olmuştur.⁴¹⁷ Çin'in bölgenin temsilcisi gibi davranmasının, Japonya tarafından bir meydan okuma olarak algılanmış olabileceği ileri sürülebilir. Japonya'nın bölgede ABD'nin önde gelen müttefiki olarak kendine bu temsilci rolünü biçmiş olduğunu varsayarsak, bu durum Japonya açısından ciddi bir sorun anlamına gelmektedir.

Çin ile rekabet gücü hem bölgesel hem küresel olarak azalan Japonya, bölgesinde değerlere dayalı ittifaklar kurmayı tercih etmiştir. Başta ABD ile demokratik değerler üzerinden ilişkilerini yeniden düzenlemeye çalışmış, ardından Avustralya ve Yeni Zelanda gibi diğer demokrasilerle ikili anlaşmalar yapmaya yönelmiştir. Bu devletlerle kurduğu yakın ilişkiler üzerinden Japonya'nın, kendisini demokratik yönetimlerle özdeşleştirdiği görülmektedir. Diğer bir ifadeyle Japonya'nın, Asya-Pasifik bölgesinde kendi demokratik kimliğine en yakın gördüğü ülkeler bunlar olmuştur.⁴¹⁸ Japonya'nın bundan sonra Çin'in otokratik kimliğine vurgu yaparak, kendi demokratik kimliğini ön plana çıkardığı görülmektedir. Bu konuya tezin sonraki bölümlerinde daha ayrıntılı olarak yer verileceği üzere, özellikle Başbakan Shinzo Abe'nin Çin'e

⁴¹⁶ Kawakatsu Ueki, "Liberal Deterrence of China: Challenges in Achieving Japan's China Policy", s. 146-147.

⁴¹⁷ Inoguchi vd., "Active SDF, Coming End of Regional Ambiguity, and Comprehensive Political Alliance", s. 282.

⁴¹⁸ A.g.e., s. 283.

dair söylemlerinde ve Çin'in Senkaku Adaları'na yönelik ihlallere karşılık olarak, Japonya tarafından demokratik değerlere, uluslararası hukuka yapılan vurgular artmıştır.

Japonya'nın ABD'den sonra başka ülkelerle güvenlik ve savunma ilişkilerine girmeye başlaması, ABD'nin Japonya'ya yönelik değişen algısıyla da açıklanabilir. ABD, Soğuk Savaş döneminde Asya-Pasifik bölgesini “inşa” etmiş büyük güç olarak, kendisine ekonomik açıdan rakip olarak görmeye başladığı Japonya'yı ve Çin'i, mevcut düzeni değiştirmek isteyen güçler olarak görmüştür. 1995 tarihli ABD'nin Doğu Asya-Pasifik Bölgesi Güvenlik Stratejisi ile ilgili bir rapora göre, Japonya ve Çin bölgede “karbon dioksit kaynağı” olarak tanımlanırken, ABD bunlara karşı “oksijen görevi” görmekteydi.⁴¹⁹ ABD'nin bu algısı kimlik bağlamında ele alındığında, Japonya'nın kendine Soğuk Savaş sonrası biçmeye çalıştığı yeni “normal devlet” kimliğinin ABD tarafından kabul edilmediği takdirde, bu kimliğin tam anlamıyla oturmayacağı ifade edilebilir. Çünkü uluslararası toplumda bir aktörün kimliğinin toplumun diğer üyelerinin de kabul etmesi gerekir. Japonya “normalleşmeye” çalışırken, bu eylem ABD tarafından bir meydan okuma olarak algılanabilmektedir. Sonuç olarak, Japonya'nın değişen kimliğini uluslararası toplumda kabul ettirebilmek için bölgedeki diğer aktörlerle ittifak girişimlerinde bulunduğunu, bunu da demokratik değerlere vurgu yaparak, düzene meydan okumadığını vurgulayarak gerçekleştirdiği gözlenmektedir.

4.7. BÖLGESEL ÖRGÜTLERE VE İŞBİRLİKLERİNE KATILIM ÜZERİNDEN KİMLİK İNŞASI

Daha önce de ifade edildiği üzere, Doğu Asya'da Avrupa'dakine benzer bir bölgeselleşme henüz söz konusu değildir. Bölgede çok farklı kültürler, siyasi rejim türleri bulunurken, bu farklılıkların yanı sıra, tarihi sorunlar ve bu sorunlardan

⁴¹⁹ Wirth, “Securing Japan in the ‘West’: The US-Japan Alliance and Identity Politics in the Asian Century”, s. 300.

kaynaklanan toprak anlaşmazlıkları da vardır. Bir taraftan da bölgede değişen güç dengeleri devletlerin güvenlik konusundaki algılarını da etkilemektedir. Diğer taraftan, ASEAN, ASEAN+3 ve EAS (East Asia Summit) gibi bölgesel işbirlikleri sayesinde Asya-Pasifik bölgesi ekonomik ve siyasal açıdan bir bütünleşmeye doğru ilerlemektedir. Ancak bölge devletleri arasında kurumlar üzerinde karşılıklı bağımlılığın artmasıyla, çatışmaların güç ya da çıkar ilişkisinden öte, uluslararası normlara uyum ve kimlikler üzerinden olduğu görülmektedir.⁴²⁰ Başka bir ifadeyle, ekonomik karşılıklı bağımlılıklar devletlerin toprak anlaşmazlıkları gibi sorunlarını çözememektedir. Çin'in bölgedeki pek çok devletle yakın ekonomik ilişkisine rağmen, Güney Çin Denizi'nde tarihi iddialar öne sürerek, tek taraflı münhasır ekonomik bölge ilan etmesi ve BM Uluslararası Deniz Hukuku sözleşmesini göz ardı etmesi buna bir örnektir.

Öte yandan, Doğu Asya bölgesindeki uluslararası toplumunun oluşmasında tarihi anlatılar önemli bir rol oynamıştır. Çin haraç sistemi bölgede modernite öncesi bir uluslararası toplum olarak ele alınabilirken, Çin merkezli dünya düzeni ve Çin'in yükselişi devam ettikçe, günümüz Doğu Asya politikası üzerindeki etkisi bugün de tartışılmaya devam edilmektedir. Japonya'nın 19. yüzyılda Doğu Asyalı bir ülke olarak emperyalist bir güç şeklinde yükselmesi, Çin haraç sisteminin çözülmesi ve dağılmasında etkili olmuştur. Japonya'nın II. Dünya Savaşı döneminde "Büyük Doğu Asya Ortak Refah Alanı" ile zorla bölgesel bir düzen kurma çalışması, her ne kadar yıkıcı sonuçlar doğursa da bölgede bir bilinç yaratmıştır. Diğer taraftan, Amerikan gücünün de Doğu Asya'daki bölgesel uluslararası toplumun inşasındaki rolü göz ardı edilemez. Uluslararası ilişkilerde bölgelerin sosyal olarak inşa edildiği ve bir bölgenin söylemsel inşasında gücün rolü düşünüldüğünde, ABD'nin, Doğu Asya'nın bugünkü kimliğinin belirlenmesinde ciddi şekilde etkisi olduğu gözlenmektedir.⁴²¹

Özellikle Başkan Obama döneminde ABD'nin dış politika odağının Doğu Asya'ya çevrilmesi, ABD'nin bölge ülkeleriyle ve bölgesel örgütlerle ilişkilerini güçlendirme amacıyladır. Öyle ki, 2009'da ASEAN ile Dostluk ve İşbirliği Anlaşması imzalayan

⁴²⁰ Barry Buzan ve Yongjin Zhang, ed., "Introduction: Interrogating regional international society in East Asia", içinde *Contesting International Society in East Asia* (Cambridge University Press, 2014), s. 15-16.

⁴²¹ A.g.e., s. 17-19.

ABD, sonraki yıllarda Trans-Pasifik Ortaklığı'na (TPP) da destek verecektir. Japonya'nın Soğuk Savaş'ın ilk yıllarında ABD ile ikili ilişkileri nedeniyle Asya ülkeleriyle yeterince yakınlaşamamasına rağmen, bu kez yine ABD'nin, bölgede çok taraflı ilişkilerini güçlendirmesi sayesinde Japonya da bölgeye daha iyi entegre olmaya başlamıştır.⁴²² Diğer bir ifadeyle, Japonya'nın Asya politikasındaki değişim için ABD'nin bölgede daha fazla söz sahibi olması beklenmiştir. Bu bakımdan, Japonya'nın son yıllarda Doğu Asyalı kimliğiyle ilgili daha özgüvenli hale gelmesinde ABD dış politikasının etkisinden bahsedilebilir.

Japonya'nın güvenlik politikaları konusunda da benzer bir durumdan söz edilebilmektedir. Japonya ABD ile iki taraflı güvenlik ittifakı dolayısıyla, son yıllara kadar çok taraflı güvenlik işbirliklerine mesafeli durmuştur. Bugün Japonya'nın çok taraflı savunma ve güvenlik ilişkilerinde oynadığı rol, diğer Asya ülkeleri tarafından olumlu karşılanırsa da II. Dünya Savaşı'nın hemen ardından Japonya'nın böyle bir rol üstlenmesi olumlu karşılanmayabilirdi. Bu nedenle, ABD'nin bölgede kurduğu San Francisco Sistemi'nin (hub and spokes) Çin'in yükselişine kadar Asya'da uzlaştırıcı ve birleştirici bir görevi olduğu söylenebilir. Japonya ve Güney Kore'nin sömürge geçmişine dayanan anlaşmazlıklarının bu dönemde rafa kaldırılması ABD ile kurulan ittifak sistemi sayesinde.⁴²³ ABD bölgedeki çok taraflı girişimlerde lider olmasa bile APEC ve ARF gibi örgütlere dahil edilmesi, Japonya açısından önemli bir etken olmuştur.

4.7.1. Asya-Pasifik Ekonomik İşbirliği (APEC)

Asya-Pasifik Ekonomik İşbirliği Örgütü (APEC), 1989'da Avustralya'nın girişimiyle kurulmuş olup, Japonya da örgütün kurulmasında aktif rol oynamış ve çok taraflı bu kurumun inşası konusunda kendi önerilerini sunmuştur. Japon siyasetçiler açısından APEC, Japonya'nın hem "Asyalı" hem de "Batılı" kimliğinin bir arada var olabileceği

⁴²² Victor D. Cha, "American Alliances and Asia's Regional Architecture", içinde *Oxford Handbook of the International Relations of Asia*, ed. Saadia M. Pekkanen, John Ravenhill, ve Rosemary Foot (Oxford; New York: Oxford University Press, 2014), s. 737-740.

⁴²³ A.g.e., s. 741-752.

bir yapı olarak görülmüştür. Daha önce bahsedildiği üzere, Japonya'nın "ABD'yi Asya'da tutma" politikası APEC'in kuruluşunda önemli bir yer teşkil etmiştir. Aynı zamanda Japonya, II. Dünya Savaşı döneminden kaynaklanan "bölgede eski bir saldırgan" kimliğinden de kurtulmaya çalışarak, bölge ülkelerinin güvenini kazanmaya çalışmıştır. Ayrıca Japonya'nın 1980'lerin sonları ve 90'ların başlarında Asya'daki öncü ekonomik güç ve dünyanın ikinci en büyük ekonomisi olması, APEC gibi çok taraflı bir örgütün inşasında aktif diplomasi yürütmesini sağlamıştır.⁴²⁴

Japonya böylece hem Asya-Pasifik bölgesine daha fazla entegre olacak hem de bölgede yeni bir düzen kurulacaktır. Bu dönemin Soğuk Savaş'ın son yılları olduğu, küresel sistemdeki değişimlerin de yaşandığı unutulmamalıdır. Japonya bu dönemde Plaza Anlaşması sayesinde ekonomik olarak güçlenmiş ve Asya'da yeni sanayileşmekte olan ülkelerle ASEAN ülkelerine doğrudan yatırım yapmaya başlamıştır. Bu yatırımlar sayesinde Japonya, Asya-Pasifik ülkeleriyle yakın ilişkiler geliştirmiş ve Asyalı kimliğini pekiştirme fırsatı bulmuştur.⁴²⁵

Bu bölgede çok taraflı bir örgütün kurulması girişiminde, sistemik değişimlerin yanında, 1986'da imzalanıp bir yıl sonra yürürlüğe giren Avrupa Tek Senedi ile 1988'de imzalanan ABD-Kanada Serbest Ticaret Anlaşması da etkili olmuştur. Hem Avrupa'da hem de Kuzey Amerika'da ekonomi odaklı bir bölgeselleşme olurken, Asya'nın da kendi modelinde böyle bir işbirliğinde bulunması gerektiği düşünülmüştür. Avustralya'nın ilk teklifinde ABD, APEC'e dahil edilmeyip, Asya temelli bir kuruluş öngörülürken, Japonya açısından ABD'nin de bulunduğu bir Asya-Pasifik örgütü elzem niteliktedir. Hatta Funabashi'nin ifadesiyle, ABD'nin Asya ile bağlantısını kurmak "Japonya'nın gizli gündemi" olmuştur. Japon Dışişleri Bakanlığı'ndan üst düzey bir yetkili olan Seichiro Otsuka ise "APEC'in kilit bir hedefinin, Amerika'nın Asya-Pasifik bölgesinde rolünün ve çıkarının olmasını sağlamak, ABD'nin içe dönme ve korumacılık eğilimini denetlemek" olduğunu belirtmiştir. İçinde ABD'nin olmadığı çok taraflı bir işbirliği Japonya'nın "Asyalı" ve "Batılı" kimliğini kanıtlaması açısından eksik kalacaktır. Dolayısıyla, Japon

⁴²⁴ Kuniko Ashizawa, *Japan, the US, and Regional Institution-Building in the New Asia: When Identity Matters* (Palgrave Macmillan, 2013), s. 2-17.

⁴²⁵ A.g.e., s. 37-51.

siyasetçilerin bu çabasının Japonya'nın devlet kimliğiyle doğrudan alakalı olduğu söylenebilir.⁴²⁶

Japonya'nın bu çift yönlü kimliği 1980'lerden itibaren ön plana çıkarılmaya başlanmıştır. Bu dönemde resmî kaynaklarda Japonya için “doğum yeri Asya'da olan, Batı'nın bir üyesi” olarak bahsedilmektedir. Bu yaklaşım aslında Japonya'nın savaş sonrası, Yoshida Doktrini ile inşa etmeye çalıştığı hem ABD ile ittifak hem de Asya ile yakınlaşma politikasının bir devamıdır. Bu doktrinin Asya kısmı zayıf kalmış olsa da Japonya, Asya-Pasifik ülkelerine yaptığı yatırımlar sayesinde bu ülkelerin güvenini kazanıp, “siyasi ve ekonomik olarak Batı'nın, coğrafi ve kültürel olarak Asya'nın bir parçası olma” amacını gerçekleştirmeye çalışmaktadır. Bunda, yukarıda bahsedilen Avrupa Birliği entegrasyonu ve Kuzey Amerika'daki ticari blokun oluşması da etkili olmuştur. Her iki blokun da Batı'da olduğu düşünülürse, Japonya bu blokların dışında kaldığında Batılı kimliğini kaybedebilirdi. Dolayısıyla, ABD gibi Batılı bir devletin APEC üyesi olması, Japonya için Batılı kimliğini korumaya alma anlamına gelmiştir.

427

4.7.2. ASEAN Bölgesel Forumu (ARF)

1994'te kurulan ASEAN Bölgesel Forumu (ARF) da Japonya için APEC benzeri, bölgesel kimliğin güçlendirilmesi anlamına gelmiştir. Bu işbirliğine ASEAN üyeleriyle birlikte Avustralya, Kanada, Japonya, Yeni Zelanda, Güney Kore ve ABD de dahildir. 90'lı yılların başında Japonya, Asya-Pasifik bölgesinde “en büyük bölgesel güç” olmaya devam etmektedir ve bölge ekonomileriyle ticareti toplam ticaretinin %30'una denk gelmekte olup, ABD ile olan ticaret hacmini aşmıştır. 1990 yılında Dışişleri Bakanı olan Nakayama, Asya-Pasifik'in gittikçe yükselişini “Asya rüzgârı” olarak tanımlamış ve Japonya'nın bu konuda aktif olması gerektiğini vurgulamıştır. Sonraki yıl ASEAN toplantısında konuşan Başbakan Kaifu ise

⁴²⁶ Ashizawa, *Japan, the US, and Regional Institution-Building in the New Asia: When Identity Matters*, s. 58-64.

⁴²⁷ A.g.e., s. 68-70.

Japonya'nın Asya-Pasifik bölgesinde yalnızca ekonomik katkıyla yetinmeyeceğini siyasi alanda da etkili olacağını ifade etmiştir. ⁴²⁸

Japonya için ARF gibi bölgesel bir savunma işbirliğinin önemi, Asya-Pasifik'in yükselmesiyle birlikte, ABD'nin 1990'da Okinawa'daki birliklerinin sayısını birkaç yıl içinde beş bin ila altı bin düşüreceğini açıklaması da dikkat çeken bir etkidir. ABD'nin bölgedeki nüfuzunun azalacağına dair iddialarla Soğuk Savaş sonrası düzenle ilgili sorular gündeme gelmiştir. Dolayısıyla, Japonya tarafında çok taraflı bir güvenlik işbirliğinin işe yarayacağı düşünülmüştür. Fakat Japonya'nın böyle bir girişimde bulunmasının, 1930'lardaki "Ortak Refah Alanı"nı hatırlatma ihtimaline karşı, isimlendirme konusunda dikkatli davranılmış ve Doğu Asya yerine Asya-Pasifik'i kapsayan bir çerçeve çizilmiştir. APEC'in kuruluşunda da olduğu gibi ABD'nin ARF'a dahil edilmesi hem Japonya'nın çift taraflı kimliği hem de Asya'daki yayılmacılık döneminin hatırlanmaması açısından gerekli görülmüştür. ⁴²⁹

Ashizawa, Japonya'nın bu stratejisine Diplomatik Mavi Kitap gibi resmî belgelerde yer verilmediğini, Japon siyasetçilerle yaptığı kişisel görüşmelerinde ya da hatıratlarında bu konudan bahsettiklerini belirtmektedir. Bu görüşmelere göre Japon Dışişleri Bakanlığı yetkilileri, ABD'nin Okinawa'daki asker sayısının azaltılmasını, ABD'nin Pasifik'ten çekilerek Atlantik'e geri döneceği şeklinde algılamışlardır. Soğuk Savaş sonrasının ilk yıllarına denk gelen bu dönemde, Japonya'nın kendini Asya-Pasifik'te nasıl konumlandığı üzerine kimlik soruları da gün yüzüne çıkmıştır. ABD'nin bölgeden çekilmesi halinde en önemli müttefikini kaybedecek Japonya için buradaki ülkelerin güvenini kazanmak ve daha yakın ilişkiler kurmak öncelikli bir mesele haline gelmiştir. Öte yandan, Japonya'nın hem "Asyalı" hem de "Batılı" kimliği açısından bakıldığında, ABD'nin olmadığı bir bölgesel çok taraflı işbirliğinin, Japonya'nın çift kimliğini de tehlikeye sokacağı ve yeni bir kimlik krizi oluşturacağı anlamına gelmektedir. ⁴³⁰

⁴²⁸ Ashizawa, *Japan, the US, and Regional Institution-Building in the New Asia: When Identity Matters*, s. 123-133.

⁴²⁹ A.g.e., s. 134-146.

⁴³⁰ A.g.e., s. 146-154.

4.8. BÖLGESEL KİMLİKTE ASYA-PASİFİK'TEN HİNT-PASİFİK'E GEÇİŞ

Soğuk Savaş'ın bitmesiyle ve ABD'nin Asya-Pasifik'teki askerlerini azaltmaya karar vermesiyle, bölge ülkeleri ortaya çıkabilecek güç boşluğunda Japonya'nın nasıl bir rol oynayacağından emin olamamışlardır. Japonya'nın tekrar askerî bir güce dönüşmesinden korkulduğunun farkında olan Japon siyasetçiler zaman zaman Japonya'nın savaş döneminden kaynaklanan pişmanlığını dile getirmektedirler.⁴³¹ Ayrıca bu dönem Japonya'nın Asya'da kalmayı mı tercih edeceği yoksa ABD ile bölgedeki varlığını azaltacağı mı soruları da gündeme gelmiştir. Japonya için bu tür bir yaklaşım bölgenin gerçekleriyle bağdaşmamaktadır. Japonya'nın Asya-Pasifik ülkeleriyle ilişkilerinde ABD önemli bir yer teşkil ediyor olsa da ABD'nin ardından bölgeden çıkmak Japonya için mümkün değildir.⁴³² Yukarıda da bahsedildiği üzere, Japonya APEC ve ARF üzerinden ABD'yi bölgede tutmayı başarmıştır.

Japonya Asya-Pasifik'te ABD ile işbirliğini sürdürürken, bir yandan da bölge ülkeleri arasındaki entegrasyonun artırılması için adımlar atılmaya devam edilmiştir. Başbakan Koizumi'nin 2002 yılında Singapur'daki bir konuşmasında “birlikte hareket eden ve birlikte ilerleyen bir topluluğun” oluşturulması gerektiğini ifade etmesi, bölgesel bir topluluğun kurulmasına yönelik bir adım olarak yorumlanmıştır. Japonya tarafından gelen bu öneriyle 2005 itibarıyla Doğu Asya Zirvesi (East Asian Summit) yıllık olarak toplanmaya başlamıştır.⁴³³ Başbakan Hatoyama da 2008 krizi sonrasında Doğu Asya Topluluğu fikrini gündeme getirmiş ve Fransız Devrimi'nden esinlenerek, bölge ülkeleri arasında “kardeşlik” fikriyle hareket edilmesi gerektiğini, böylece ekonomik krizlerin üstesinden daha rahat gelineceğini ifade etmiştir. Hatoyama'ya göre ABD-Japonya ittifakı Japon dış politikasının merkezi olmayı sürdürse de Japonya Asyalı ülke kimliğini unutmamalı, Doğu Asya bölgesi Japonya'nın temel “varlık alanı” (sphere of being) olmalıdır. Bölge ülkelerinin kalkınma ve siyasi durumları göz önüne

⁴³¹ “Diplomatic Bluebook 1991”.

⁴³² “Diplomatic Bluebook 1996”.

⁴³³ Yuichi Hosoya, “Japan's Search for a New Identity: Japan's Domestic Politics and Its Foreign Policy after the Cold War”, içinde *Italy and Japan: How Similar Are They?*, ed. Silvio Beretta, Axel Berkofsky, ve Fabio Rugge (Milano: Springer, 2014), s. 256.

alındığında ekonomik entegrasyon kolay gözükmesine de başta Japonya olmak üzere hızlı ekonomik büyüme gösteren Güney Kore ve Çin gibi ülkeler arasında para birimi entegrasyonu düşünülmelidir. Avrupa Birliği örneğinde görüldüğü üzere, bölgedeki toprak sorunları da bölgesel entegrasyon sayesinde çözülebilecektir.⁴³⁴

ABD'nin bölgesel kimlik bakımından Japonya için önemli olmasına rağmen, Çin'in bilhassa 2010 sonrasında büyük bir güç haline gelmesi Japonya'yı bölgede çok taraflı işbirliklerine yöneltmiştir. Japonya'nın Avustralya ile daha da yakınlaşmasının ardından, Diplomatik Mavi Kitaplarda Japonya'nın bölgesel dış politikasıyla ilgili önceden "Asya-Pasifik" bölümü yer alırken, 2011 itibarıyla "Asya-Okyanusya" başlığının kullanıldığı dikkat çekmektedir. Japonya aynı yıl bölgede "Açık ve Çok Katmanlı" ağların oluşturulması gerektiğini öne sürmüştür. Çok katmanlıdan kastedilen, ASEAN, ARF ve APEC gibi çok taraflı örgütlerle ve diğer devletlerle ikili ilişkilerin kurulması, açıklıktan kastedilen ise bu ağların bölgedeki hiçbir ülkeyi dışlamadan hepsinin katılımına açık olmasıdır. Öyle ki, Çin'in de bu ağlara katılımının çok önemli olduğunun altı çizilmektedir. Öte yandan, Japonya bu ağların inşa edilmesinde, diplomasisinin temel taşı olarak ABD ile ittifakına da dikkat çekmektedir.⁴³⁵ Dolayısıyla, Japonya'nın ait olduğu bölge ne kadar genişlese de Soğuk Savaş sonrasında da ABD olmadan çok katmanlı bir işbirliği düşünülememektedir. Üstelik, Çin'in 2013'te ilan ettiği ve bugün Kuşak ve Yol Girişimi olarak bilinen projesine karşı, Japonya Asya-Pasifik ülkeleriyle ilişkilerini derinleştirmekle kalmamış, Hint-Pasifik olarak daha geniş bir coğrafyaya aidiyet üzerinden ilişki ağını derinleştirmiştir.

4.8.1. Japonya Açısından Kuşak ve Yol Girişimi

Çin'in 2013'te "Tek Kuşak Tek Yol" olarak ilan ettiği, sonradan Kuşak ve Yol Girişimi (KYG) olarak anılan proje Asya, Afrika ve Avrupa'yı karadan ve denizden birbirine bağlamayı, bölge ülkelerine altyapı yatırımlarıyla kalkınma sağlamayı

⁴³⁴ Yukio Hatoyama, "A New Path for Japan", *The New York Times*, 26 Ağustos 2009, <https://www.nytimes.com/2009/08/27/opinion/27iht-edhatoyama.html>, [Erişim 28.7.2021].

⁴³⁵ "Diplomatic Bluebook 2012".

amaçlamaktadır. Fakat Doğu ve Güney Çin Denizlerindeki sorunlar göz önüne alındığında, Japonya açısından bir güvenlik sorunu ön plana çıkmaktadır. Japonya'ya göre bu girişim, Çin'in öncelikli olarak Asya bölgesini kalkındırma hedefinden ziyade, bu bölgede bir hegemon güce dönüşme planını göstermektedir.⁴³⁶

Önceki yıllarda Başbakan Abe, bazı şartların sağlanması koşuluyla Japonya'nın da KYG'ye dahil olabileceğini söylemiş olsa da Japonya'nın bu girişime dair şüpheleri giderilmemiştir. KYG üzerinden yatırım yapılan ülkelerin, aldıkları kredileri sonradan ödeyememelerinden dolayı borçlandırılmaları “borç tuzağı” olarak adlandırılmaktadır. Nitekim, Sri Lanka'nın Hambantota Limanı'ndaki altyapı projesinde böyle bir durum yaşanmış, Sri Lanka borçlarını geri ödeyemeyince, liman 99 yıllığına Çin'e kiralanmıştır. Çin KYG sayesinde bugün Yunanistan'dan Avustralya'ya kadar pek çok limanın idaresini ya da kullanım hakkını elinde bulundurmaktadır. Çin'in Hint-Pasifik Bölgesi'ni kuşatması “İnci Dizisi” teorisiyle açıklanmaktadır. Her liman bir inci tanesi gibi düşünüldüğünde, Çin'in Güney Asya ülkelerini ve Hindistan'ı çevrelediği fark edilmektedir. Bu limanlara savaş gemilerinin ve denizaltıların konuşlandırılması da hem Japonya hem de Hindistan gibi bölgedeki ülkeleri endişelendirmektedir. Çünkü Çin'in, İran Körfezi'nin çıkışında bulunan ve Pakistan'a ait olan Gwadar Limanı'nda da gemileri bulunmakta, ileride bu gemilerin Japonya için hayati öneme sahip olan ham petrol güzergahında bir kesintiye neden olma ihtimali vardır.⁴³⁷

⁴³⁶ “Is Japan Trying to Counter China's Belt and Road With Its Own Development Plans?”, World Politics Review, 13 Şubat 2018, <https://www.worldpoliticsreview.com/trend-lines/24183/is-japan-trying-to-counter-china-s-belt-and-road-with-its-own-development-plans>. [Erişim 7.10.2019]

⁴³⁷ “1 からわかる!

中国「一帯一路」【中】向けられる疑念とは? | NHK就活応援ニュースゼミ”, NHK NEWS WEB, 9 Ekim 2019, https://www3.nhk.or.jp/news/special/news_seminar/jiji/jiji23/, [Erişim 11.10.2019].

Şekil 4. Kuşak ve Yol Girişimi için Düşünülen İnci Dizisi⁴³⁸

Çin'in KYG'si, özellikle ABD Başkanı Trump'ın içe dönük politikalar yürütmesi ve Trans Pasifik Ortaklığı (TPP)'ndan çekilmesi sonrası Japonya için daha ciddi bir mesele haline gelmiştir.⁴³⁹ Sonuç olarak da Japonya'nın hem Asya'da hem de Avrupa'da Çin'in planlarına karşı, kendi projelerini üreterek lider rolünü üstlenmeye başladığı görülmektedir.⁴⁴⁰ Ayrıca, yine Trump döneminde başlayan Çin-ABD arasındaki ticaret savaşları öncelikle Asya bölgesindeki devletleri etkilemektedir. ASEAN üyeleri gibi diğer devletler Çin ve ABD arasında seçim yapmak zorunda kalmak istememekte,⁴⁴¹ Japonya'nın bölgede liderlik rolünü oynayarak alternatif projeler geliştirmesi bu devletler tarafından olumlu karşılanmaktadır.⁴⁴²

⁴³⁸ A.y.

⁴³⁹ Mercy A. Kuo ve Stephen R. Nagy, "Japan and the Emerging Indo-Pacific Strategy", The Japan Times, 08 Ağustos 2018, <https://www.japantimes.co.jp/opinion/2018/08/08/commentary/japan-commentary/japan-emerging-indo-pacific-strategy/>, [Erişim 30.10.2019].

⁴⁴⁰ Keith Johnson, "Japan's Own Belt and Road", *Foreign Policy*, 9 Şubat 2018, <https://foreignpolicy.com/2018/02/09/japan-takes-the-lead-in-countering-chinas-belt-and-road/>, [Erişim 27.9.2018].

⁴⁴¹ Jonathan Stromseth, "Don't Make Us Choose: Southeast Asia in the Throes of US-China Rivalry" (Brookings Institute, Ekim 2019), s. 13.

⁴⁴² Jamrisko, "China No Match for Japan in Southeast Asia Infrastructure Race".

Japonya'nın Çin liderliğinde kıtalararasını kapsayan bir projede yer almak istememesi, öncelikle Doğu Çin Denizi'nde Çin ile Senkaku Adaları üzerinde yaşadığı toprak anlaşmazlığından kaynaklanmaktadır. Çin ekonomik olarak güçlendikçe askeri harcamalarını da artırmakta, mevcut olarak Japonya idaresi altında olan Senkaku Adaları'nın etrafına devriye gemileri gönderip, zaman zaman adaların karasularını ihlâl etmektedir. ABD'nin hem dünyada hem de Asya bölgesinde izolasyonist politikalar benimsemesiye, güvenlik ve savunma açısından ABD'ye bağımlı olan Japonya için tedirgin edici bir durumdur. ABD hegemonyası zayıflarken, Çin güçlenmekte, bir yandan nükleer denemeler yapmaya devam ederek Kuzey Kore'yi de desteklediği için Japonya'nın tehdit algısını artmaktadır.⁴⁴³

Ayrıca Çin'in Güney Çin Denizi'ndeki dokuz çizgi hattı⁴⁴⁴ üzerindeki hak iddiaları da Japonya açısından sorun teşkil etmektedir. Çünkü Japonya'nın ticari mal ve doğal kaynak akışı bu rota üzerinden ilerlemekte, hükümet destekli şirketler bu bölgede hidrokarbon arama ve çıkarma faaliyetlerinde bulunmaktadır. Dolayısıyla, Çin'in Pasifik ve Hint Okyanusu'nda daha fazla söz sahibi olarak, donanma gemilerinin sayılarını artırması, Japonya için ticari ve enerji güvenliği tehdidi anlamına gelmektedir.⁴⁴⁵

Çin'in güçlenmesinden rahatsız olan ve Japonya ile işbirliğini artıran ülkelerden biri de Hindistan'dır. Hindistan'ın da Çin ile Keşmir bölgesinde toprak sorunları bulunmakta, Çin'in Gwadar Limanı'nı kullanım hakkını almasıyla enerji güvenliğinin de tehlikeye girmesinden korkmaktadır. Ayrıca Hindistan tarafında da Çin'in KYG ile "İnci Dizisi" stratejisini kullandığı ve Hindistan'ı çevrelemeye çalıştığı düşünülmektedir. Japonya ve Hindistan arasında Japonya'nın sömürgeci geçmişine

⁴⁴³ Rohan Mukherjee, "Japan's Strategic Outreach to India and the Prospects of a Japan-India Alliance," *International Affairs* 94, sy. 4 (Temmuz 2018): s. 835-859.

⁴⁴⁴ Dokuz çizgi hattı ya da nine dash line: Güney Çin Denizinde Çin anakarasından 2000 km'ye kadar, Filipinler, Malezya ve Vietnam'dan birkaç kilometreye kadar uzanan bir bölgeyi kapsamaktadır. Çin, dokuz çizgi hattını yasal olarak tanımlamamış olmakla birlikte, bu hat içerisinde kalan deniz ve kara parçaları üzerinde "tarihi hakları" olduğunu iddia etmektedir. Ancak bu bölgedeki diğer devletlerin de coğrafi yakınlıklarından dolayı söz konusu hat üzerinde hak iddiaları bulunmaktadır. Zhen Liu, "What's China's 'Nine-Dash Line' and Why Has It Created so Much Tension in the South China Sea?", *South China Morning Post*, <https://www.scmp.com/news/china/diplomacy-defence/article/1988596/whats-chinas-nine-dash-line-and-why-has-it-created-so>, [Erişim 08.03.2019].

⁴⁴⁵ Corey Wallace, "Leaving (North-East) Asia? Japan's Southern Strategy," *International Affairs* 94, sy. 4 (Temmuz, 2018): s. 886.

dayalı sorunlar olsa da iki ülke son yıllarda ciddi ortaklıklara imza atmaktadır. Japonya II. Dünya Savaşı döneminde Ortak Refah Alanı kapsamında Hindistan'ı işgal etmeye kalkıp başarısız olmuştur. Ancak iki ülkenin de Çin'in ekonomik ve askerî yükselişine karşı tehdit algıları, ortak çıkarlar çerçevesinde geçmiş yerine bugüne bakmalarına sebep olmaktadır. Bugün ilişkiler derinleşse de 90'lara kadar iki ülke de birbirlerinin dış politikasında önemli bir yer teşkil etmemiştir. Fakat Hindistan'ın 1 milyardan fazla nüfusuyla dünyanın en büyük demokrasisi olarak görülmesi ve ekonomik açıdan da hızlı büyüme göstermesi, Japonya açısından Çin'e karşı işbirliği yapılacak en uygun ortaklardan biri olduğu anlamına gelmektedir. Abe Başbakan olmadan önce, Japonya-Hindistan ilişkilerinin 10 yıl sonra ABD ve Çin ile ilişkilerden daha önemli olabileceğini, özgürlük, demokrasi ve insan hakları gibi değerleri paylaşan bu iki ülkenin Asya'da değer odaklı dış politika yürütecek güçleri olduğunu söylemiştir.⁴⁴⁶

Japonya ve Hindistan'ın ortak tehditlere karşı ortak değerlere dayalı işbirliği yapmaları yeni kolektif bir kimlik oluşturabileceklerini de göstermektedir. Japonya bu tehditlere karşı, yanına bölgedeki diğer devletleri de alarak, kendi stratejilerini geliştirmektedir. Bunlardan biri de Asya-Pasifik'e daha geniş açıdan bakan Hint-Pasifik Vizyonu'dur.

4.8.2. Özgür ve Açık Hint-Pasifik Vizyonu

Japonya Başbakanı Abe, Çin'in yükselişinin bölgede hissedildiği ama KYG'nin henüz ilan edilmediği 2007 yılında, Hindistan parlamentosunda bir konuşma yapmıştır. Bu konuşmasında artık “daha geniş bir Asya'nın” şekillenmekte olduğunu, Pasifik ve Hint Okyanuslarının özgürlük ve refah denizleri olarak birleştiğini ifade etmiştir. Japonya ve Hindistan işbirliğinin önemine dikkat çeken Abe, bu yeni bölgede özellikle şeffaflığı vurgulamıştır.⁴⁴⁷ Ağustos 2016'da ise Başbakan Abe, Japonya'nın “Özgür ve Açık Hint-Pasifik” vizyonunu beyan etmiştir. Bu vizyon iki kıtayı, yani Asya ile Afrika'yı ve iki okyanusu, yani Hint ve Pasifik Okyanuslarını birleştirmeyi

⁴⁴⁶ Takenori Horimoto, “Japan-India Rapproachment and Its Future Issues”, *Japan Digital Library*, Japan's Diplomacy Series, 2015, s. 4-12.
https://www2.jiia.or.jp/en/pdf/digital_library/japan_s_diplomacy/160411-Takenori_Horimoto.pdf, [Erişim 17.10.2019].

⁴⁴⁷ “Speech by H.E. Mr. Shinzo Abe, Prime Minister of Japan, at the Parliament of the Republic of India ‘Confluence of the Two Seas’”, Ministry of Foreign Affairs of Japan, 22 Ağustos 2007, <https://www.mofa.go.jp/region/asia-paci/pmv0708/speech-2.html>, [Erişim 17.10.2019].

amaçlamaktadır. Özgür ve Açık Hint-Pasifik stratejisinin üç hedefi bulunmakta olup, bunlardan birincisi hukukun üstünlüğünü, özgür denizciliği ve serbest ticareti bölgede oturtmak; ikincisi limanlar, demiryolları gibi altyapı projeleriyle fiziksel bağlantıları kurarak ekonomik refahı sağlamaktır. Ayrıca eğitim ve dostluk gibi insanlar arası bağlantı ve serbest ticaret anlaşmaları ile kurumsal bağlantıları da dahil edilmektedir. Üçüncü hedef ise denizcilik hukukunun uygulanması, insani yardımlar, terörizmle mücadele gibi alanları kapsayan barış ve istikrar yükümlülüğüdür. Japonya bu vizyonu başta Hindistan ve ASEAN ülkeleri olmak üzere, pek çok ülkeyle işbirliği yapmayı planlamaktadır. Bu stratejinin haritasına bakıldığında, özellikle Çin'in idaresinde olan limanlara yakın ve Güney Çin Denizi'ne yönelik projelerin olduğu göze çarpmaktadır.⁴⁴⁸

⁴⁴⁸ “Towards Free and Open Indo-Pacific” (Ministry of Foreign Affairs of Japan, 2016), <https://www.mofa.go.jp/files/000407643.pdf>, [Erişim 18.10.2019].

Şekil 5. Japonya'nın Özgür ve Açık Hint-Pasifik Vizyonu⁴⁴⁹

Japonya'nın, açıkça ifade edilmese de bu vizyonunu Çin'in yükselişine karşı geliştirdiğini ifade etmek yanlış olmayacaktır. Bölgedeki sorunlarla tek başına mücadele etmenin mümkün olmadığını farkında olan Japonya, bölgedeki müttefiklerini bu vizyon altında birleştirmeye çalışmaktadır. Çin'in Kuşak ve Yol Girişimi üzerinden bölgede giderek artan nüfuzu ve Güney Çin Denizi'nde yapılar inşa ederek BM Deniz Hukuku Sözleşmesi'ni ihlâl etmesi, Japonya'yı harekete geçmeye itmiştir.⁴⁵⁰ Japonya için Hint-Pasifik bölgesi dünya ekonomisi için hayati öneme sahip

⁴⁴⁹ A.y.

⁴⁵⁰ Wrenn Yennie-Lindgren, "Old Sake, New Barrel?: Japan's Free And Open Indo-Pacific Strategy", Mind The Gap (German Marshall Fund of the United States, 2019), s. 35-39.

olup, bölgenin özgür ve açık denizyollarını koruyarak güçlendirmek “uluslararası kamu yararı” şeklinde ifade edilmektedir. Ayrıca ABD’nin de bu vizyona destek vermesi, ASEAN ve APEC gibi çok taraflı örgütlerin vizyona dahil edilecek olması,⁴⁵¹ Japonya’yı Çin karşısında güçlü bir konuma getirmektedir. Japonya Hint-Pasifik vizyonu ile Çin’i dengelemeyi sürdürmekte, aynı zamanda mevcut uluslararası düzeni temel alarak yeni bir bölgesel düzen inşa etmeyi hedeflemektedir. Bu amaçla, bölge ülkeleri arasındaki ekonomik uçurumlar ortadan kaldırılarak siyasi ayrışmanın da önüne geçilmeye çalışılmaktadır.⁴⁵²

Soğuk Savaş’ın sona erdiği ilk yıllarda Japonya’nın Asya-Pasifik bölgesiyle ilişkilerini azaltıp azaltmayacağına dair sorulara rağmen, yaklaşık 30 yıl sonra Japonya’nın hem bu bölgedeki ilişkilerini derinleştirmiş olması hem de bölgenin genişletilerek çok taraflılığın güçlenmesi uluslararası sistemin verili olmadığını göstermektedir. Devletlerin sisteme yükledikleri anlama göre hareket ettiklerini savunan inşacı yaklaşımı haklı çıkarır nitelikte, Japonya’nın yeni bir bölgesel düzen inşa edebilmesi de bölgeyle birlikte kendi kimliğinin etkileşim halinde birbirlerini inşa ediyor olmasıyla açıklanabilir. Sonraki bölümde Japonya’nın kendi kimliğini nasıl algıladığı ve bu kimliğin Soğuk Savaş sonrasında nasıl değiştiği ele alınacaktır.

⁴⁵¹ “Diplomatic Bluebook 2019” (Ministry of Foreign Affairs of Japan, 17 Ekim 2019), https://www.mofa.go.jp/fp/pp/page22e_000929.html, [Erişim 6.10.2020].

⁴⁵² Kei Koga, “Japan’s ‘Indo-Pacific’ Question: Countering China or Shaping a New Regional Order?”, *International Affairs* 96, sy. 1 (Ocak 2020): s. 71-73.

BÖLÜM V. JAPONYA’NIN DEVLET KİMLİĞİ

“Kişi zamanla ‘aidiyet’ ve ‘kimliğin’ alinyazısı olmadığı için, ömür boyu garanti sağlamadığının, fazlasıyla müzakereye açık ve vazgeçilebilir şeyler olduğunun farkına varır...”⁴⁵³

Bir devletin kimliğini o devletin anayasası ve yasal çerçeveleri belirlemektedir. Hükümetler bu çerçevelerin müsaade ettiği sınırlar uyarınca ve yine bu sınırların belirlediği kimliğe göre hareket etmektedirler. Belirli bir kimliği olan devletin çıkarları ve amaçları da bellidir. Ancak kimlik değişmez bir özellik olmadığından, devletler şartlara göre farklı kimlikler edinebilirler.⁴⁵⁴ Öte yandan bu, değişim sürecinin kolay olduğu anlamına gelmemektedir. Kimlik değişimi olduğunda devlet yapısal olarak da değişecek ve istekleri değişecektir.⁴⁵⁵ Özellikle uluslararası sistemde belirsizliklerin olduğu, sistemin muğlak görüldüğü zamanlarda kimliklerin yeni koşullara ve normlara adapte olmaları gerekmektedir.⁴⁵⁶ Dolayısıyla, bir dönem “Ben” olarak tanımlanan şey, sistemik değişimlere artık uyum sağlayamadığında, hatta yeni

⁴⁵³ Zygmunt Bauman, *Kimlik*, çev. Mesut Hazır (Ankara: Heretik, 2017), s. 20.

⁴⁵⁴ Gurowitz, “The Diffusion of International Norms”, s. 310-312.

⁴⁵⁵ Wendt, *Social Theory of International Politics*, s. 336-337.

⁴⁵⁶ Gurowitz, “The Diffusion of International Norms”, s. 313.

sistemde mevcut kimliğin devam ettirilmesi zor olduğunda, kimliğin değişimi kaçınılmaz olacaktır.⁴⁵⁷

Bu bölümde Japonya'nın Soğuk Savaş sonrası değişen kimliği devlet düzeyinden incelenmeye çalışılmaktadır. Japonya'nın ABD ve Çin ile ilişkileri üzerinden kendi kimliğini nasıl şekillendirdiği, bu iki devlete yönelik algısı temelinde kendine nasıl bir kimlik belirlediği analiz edilmektedir. Bu amaçla devleti temsil eden birincil kaynaklardan faydalanılmaktadır. Çoğunlukla Dışişleri Bakanlığı'nın Mavi Kitaplarına başvurulmakla birlikte bölüm sonunda Soğuk Savaş sonrasında günümüze, Başbakanların her yıl parlamentoda yaptıkları politika konuşmaları incelenmektedir. Başbakanlar bu konuşmalarında ülkenin iç ve dış politikadaki durumunu ortaya koymakta, uluslararası olarak Japonya'nın rolünü ve hangi devletler ile yakın işbirliği içinde olduğu/olunacağı konusunda beyanda bulunmaktadırlar. Bu metinlerdeki bazı noktalar yıllar içinde değişmeden kalsa da ayrıntılı incelendiklerinde, Japonya'yı yakından ilgilendiren uluslararası gelişmelerle birlikte dikkate değer söylem değişimleri de olduğu görülmektedir. Dolayısıyla, bu metinlerde ABD ve Çin'in nasıl temsil edildiği, bu iki devletin ötekileştirme ya da kolektif kimlik açısından nasıl işlev gördükleri Japon devlet kimliğinin dönüşümü açısından göze çarpmaktadır.

5.1. “BEN” OLARAK KİMLİK – JAPONYA KENDİ KİMLİĞİNİ NASIL GÖRÜYOR?

Geun Lee'nin ifadesiyle Japonlar açısından üç farklı Japonya imgesi bulunmaktadır. Japonya büyük bir imparatorluk geçmişi olan, imparatorluk sonrasında piyasa ekonomisiyle demokratik bir devlet ve bugün zayıflamakta olan bir ülke şeklinde algılanmaktadır. Lee'ye göre bu imgeler birbirleriyle rekabet içindedir.⁴⁵⁸ Bir bakıma bu imgelerin ya da Japonya'nın farklı dönemlerde edindiği kimliklerin inişli çıkışlı

⁴⁵⁷ A.g.e., s. 332.

⁴⁵⁸ Geun Lee, “Identity, Threat Perception, and Trust-Building in Northeast Asia”, içinde *Identity, Trust, and Reconciliation in East Asia: Dealing with Painful History to Create a Peaceful Present*, ed. Kevin P. Clements (Palgrave Macmillan, 2018), s. 34.

oldukları ifade edilebilir. İmparatorluk geçmişi teknolojik ve askerî ilerleme açısından olumlu bir özellik taşıırken, II. Dünya Savaşı'nın, özellikle de atom bombasının olumsuz hatırasını temsil etmektedir. Savaş sonrası demokrasinin yeniden tesis edilmesi ve ekonomik ilerleme ise Japonya'nın uluslararası siyasette kendine iyi bir yer edinmesini sağlamıştır. Japonya'nın diğer ülkelerden farklı biçimde savunmaya harcama yapmadan ekonomisini ABD'den sonra dünya ikincisi seviyesine getirmesi de özgüveni yüksek bir devlet kimliğini pekiştirmiştir. Fakat Soğuk Savaş'ın bitimiyle aynı döneme denk gelen ve bugün de devam eden ekonomik durgunluk Japonya'nın zayıflamakta olduğu imgesini ön plana çıkarmaktadır.

Farklı imgelerin yanı sıra Japonya'nın II. Dünya Savaşı'ndan beri kimliğini bulma konusunda sıkıntı çektiğine dair iddialar da mevcuttur. Savaşta yenilmiş bir devlet olarak savaş sonrasında diğer devletlerle ilişki kurmakta zorlandığı, dolayısıyla bir kimlik krizinde olduğu ileri sürülmektedir. Savaş yenilgisinin ulusal onura zarar vermesi yeni bir kimliğin inşa edilmesini gerektirmiştir. Bu süreçte hem ABD işgal dönemi hem de sonrasında, ABD ile güvenlik anlaşması dolayısıyla Japonya'nın Amerikan siyasetinden ve stratejik gündeminden oldukça etkilendiği görülmektedir.⁴⁵⁹ Tam da bu dönemde silahsızlandırılan Japonya'nın yeniden bir askerî güç olmayı hedeflemesi düşünülemezdi. İktidardaki siyasetçiler Japonya'nın ekonomik olarak kalkınmasının daha öncelikli olduğuna hükmetmişlerdir. Japonya için sosyalist siyasetçilerin savunduğu nötr bir “barış devleti” kimliği vardı. Ancak iktidar, Başbakan Yoshida'nın ortaya attığı ifadeyle, Japonya'nın bir “tüccar devlet” (shōnin kokka) olmasını istemiştir.⁴⁶⁰ Tüccar devlet kimliğinin Japonya'yı iyi bir yere getirebilmesine rağmen, belli bir noktadan sonra sadece bu kimlikle dünya siyasetinde var olamayacağı anlaşılmıştır. Bugün de anayasa değişikliğinin olup olmayacağı meselesi Japonya'nın kimliğiyle ilgili bir durumu ortaya koymaktadır. Anayasanın da dayattığı bir kimlik olduğundan söz edilebilir. Nihayetinde, bugünkü Japon anayasası, ABD işgal döneminde yazılmış olan anayasadır.

⁴⁵⁹ Rex Li, “Identity Tensions and China-Japan-Korea Relations: Can Peace Be Maintained in North East Asia?”, içinde *Identity, Trust, and Reconciliation in East Asia: Dealing with Painful History to Create a Peaceful Present*, ed. Kevin P. Clements (Palgrave Macmillan, 2018), s. 50.

⁴⁶⁰ Thomas U. Berger, “Power and Purpose in Pacific East Asia: A Constructivist Interpretation”, içinde *International Relations Theory and the Asia-Pacific*, ed. G. John Ikenberry ve Michael Mastanduno (Columbia University Press, 2003), s. 393-394.

Japonya'nın savaş sonrası devlet kimliğindeki değişim ulusal kimliğinde yaşanan değişimle de bağlantılıdır. Savaş döneminde Japonya, savaşçı geçmişiyle ve samuray geleneğiyle gurur duyuyor olmasına rağmen, savaş sonrasında ekonomik başarıyla birlikte savaşçı geçmişin reddedildiği görülmektedir. Japon siyasetçilerin ve entelektüellerin liderliğinde Japonya'nın ekonomik başarısı Japon kültürünün bir sonucu olarak sunulmaya başlanmıştır. Japonya'nın ada devleti olması ve başka bir devlet tarafından hiçbir zaman fethedilmemesi Japonya'yı ayıran özellikler olarak öne çıkarılmıştır.⁴⁶¹ Burada daha önceki bölümlerde de bahsedilen “nihonjinron” konusunda bir süreklilik görülmektedir. Japonya'nın savaş kazanması da ekonomik gücü de Japonlara özgün özelliklere bağlanmaktadır. Bunun en güncel örneği, Başbakan yardımcısı Aso'nun Japonya'da Covid-19 vakalarından ölenlerin sayısındaki azlığın sebeplerini Japonların kültür düzeyine bağlamasında yaşanmıştır.⁴⁶²

Kimlik krizi konusuna farklı bir bakış açısı getiren Tamamoto ise Japonya'nın muğlak bir kimliği olduğunu öne sürmektedir. Söz konusu muğlaklık Japonya'nın Batı dışı bir devlet olarak Batılılaşmayı ve modernleşmeyi başarmasından kaynaklanmaktadır. Japonya'nın bugün G-7 üyesi olması, Japonya'nın Batılı devletler ile aynı kulüpte yer alması anlamına gelirken, aynı zamanda G-7'nin tek Asyalı üyesi olması, diğer üyelerden ayrışması şeklinde anlaşılabilir. Ayrıca, kimlik muğlaklığı Japonya'nın savaş sonrası ABD ile ittifakından da etkilenmektedir. ABD işgali sona ermesine rağmen, Japonya'da bulunan Amerikan askerleri Japonya'nın egemenliğinden taviz verdiği şeklinde yorumlanmaktadır. Japonya hem anayasası temelinde barışçıl bir kimlik benimseyerek uluslararası anlaşmazlıklarda güç kullanımını reddetmekte hem de kendi güvenliğini sağlamak için ABD ordusunun şiddet kullanımını kabul etmektedir.⁴⁶³ Diğer bir deyişle, Japonya kendine ait düzenli bir ordusu olmasa da başka bir devletin ordusunun kendi topraklarına nükleer silah bile konuşlandırmasına

⁴⁶¹ A.g.e., s. 394-5.

⁴⁶² “コロナ死者少ないのは「民度が違うから」 麻生太郎氏：朝日新聞デジタル”, 朝日新聞デジタル, 4 Haziran 2020, <https://www.asahi.com/articles/ASN6455CGN64UTFK008.html>, [Erişim 10.6.2020].

⁴⁶³ Masaru Tamamoto, “Ambiguous Japan: Japanese National Identity At Century's End”, içinde *International Relations Theory and the Asia-Pacific*, ed. G. John Ikenberry ve Michael Mastanduno (Columbia University Press, 2003), s. 195.

izin vermektedir. Bu iki durum tezat teşkil ederek Japonya'nın kimliğinin muğlak kalmasına sebep olmaktadır.

Japonya'nın yaşadığı kimlik krizi “parçalanmış kimlik” şeklinde de açıklanmaktadır. Ülke içinde Japonya'nın kimliğinin ne olduğu konusunda bir fikir birliğinin olmaması bir nevi parçalanmış kimliğe sebep olmaktadır. Bu durumun sebebi de yine geçmişe, Japonya'nın 19. yüzyıldaki modernleşme ve Batılılaşma dönemine dayanmaktadır. Meiji Dönemi'nde Japonya'nın Batılılaşması gerektiğini savunan siyasi kesim, Japonya'yı Asyalı kimliğinden ayırırken, tam anlamıyla bir Batılı kimlik oluşturmayı da başaramamışlardır. II. Dünya Savaşı döneminde Japonya her ne kadar Pan-Asyacılık düşüncesiyle hareket ettiğini savunsa da Asya ülkelerinin Batılı devletler örnek alınarak sömürülmesi Asyalı kimliğinden kopuşu hızlandırmıştır. Savaş sonrasında da bu kopuş Yoshida doktrini ve ABD ittifakıyla devam etmiş, Japonya Batı blokuyla ilişkilerine öncelik verdiği için Asya'dan gittikçe uzaklaşmıştır. Japonya'nın Soğuk Savaş sonrasında da Asya ile ilişki kurarken lider rolü oynayamaması modernleşme döneminden beri süregelen aidiyet sorunundan kaynaklanmaktadır.⁴⁶⁴

Yine Tamamoto'ya göre Japonya'nın imparatorluk dönemindeki kimliği şimdiki kimliğine nazaran muğlak değildi. Çünkü Japonya'nın o dönemdeki dış politikası yayılmacılık temelli olsa da daha proaktifti. 1945 sonrasında Japonya uluslararası siyasette izolasyonist olmayı seçmiş, proaktiflik yerine reaktif bir politikayı tercih etmiştir. Japonya'nın ABD ile ilişkisi ise bugün kimliğinde belki de en önemli yerde bulunmaktadır. Tamamoto Japonya'nın anayasa değişikliğine gitmesi, hatta imparatorluk sisteminin lağvedilmesinin ABD-Japonya güvenlik ittifakının feshedilmesi kadar etkisi olmayacağını iddia etmektedir. Dolayısıyla, ABD hegemonyası ve üstünlüğü Japonya açısından bir sorun teşkil etmezken, Çin'in hem bölgesel hem küresel üstünlük kurma çabası Japonya tarafından olumsuz karşılanmaktadır. Bunun altında Japonya'nın Asya ülkelerini hâlâ kendisiyle eşit görmemesi yatmaktadır.⁴⁶⁵

⁴⁶⁴ Hasan Kösebalaban, “Torn Identities and Foreign Policy: The Case of Turkey and Japan”, *Insight Turkey* 10, sy. 1 (2008): s. 6-21.

⁴⁶⁵ Tamamoto, “Ambiguous Japan: Japanese National Identity At Century's End”, s. 196-197.

Japonya Asya ülkelerine mali yardımlarda bulunarak üstün olduğu iddiasını pekiştirmeye çalışsa da ekonomik durgunluk bu iddiayı temelinden sarsmıştır. Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve Japonya'nın 1985 sonrası şişen "balon ekonomisinin" patlaması güvensizlik hissine yol açmakla birlikte kimlik değişimini gerektirmiştir. II. Dünya Savaşı sonrası en kötü siyasi ve ekonomik krize neden olmasından dolayı, 90'lı yıllar Japonya için kayıp on yıl olarak nitelendirilmektedir. Borsa ve emlak piyasasındaki çöküş Japonya'nın gelişmekte olan ülkeler için artık bir kalkınma modeli teşkil etmediği anlamına gelmiştir. 90'lara kadar öncelikle Güneydoğu Asya ülkelerine, ardından gelişmekte olan diğer ülkelere resmî kalkınma yardımları ve doğrudan yatırım yapan Japonya'nın uluslararası siyasette güçlü bir kimlik edindiği bir gerçektir. Fakat ekonomik durgunluk "yardım diplomasisine" ayrılan fonlarda kesintiye gidilmesine sebep olmuştur. Dolayısıyla, Japonya'nın uluslararası toplumdaki statüsü sarsılarak diplomatik nüfuzu azalmıştır. Bir taraftan da Japonya'nın ekonomik süper güç statüsüne Çin'in meydan okumaya başlaması Japon devlet kimliğinde ciddi çatlaklara yol açmıştır.⁴⁶⁶ Ekonomik üstünlüğün Japonların özgünlüğüyle açıklanması da bu gelişmelerle birlikte boşa çıkmış, Japonya'nın bir dönem mali yardım yaptığı Çin, Japonya'yı ekonomik anlamda geçmeyi başarmıştır.

Japonya ekonomik olarak Çin'den daha güçlüyken siyasi kimliğini de Çin'in karşısında inşa etmiştir. Japonya'nın ABD ile ittifakı, evrensel değerlere bağlılık anlamına da gelmektedir ki, bu özellik henüz Çin'e atfedilememektedir. Diğer taraftan Japonya'nın ABD ile ittifakının Japonya'nın özgün kimliğinin oluşmasını engellediği yönündeki tartışmalar da devam etmektedir. Asya-Pasifik'te bölgeselcilik üzerinden ilerlemek isteyenlerin karşısına da Çin'e ekonomik olarak daha fazla bağımlı olma sorunu çıkmaktadır. Japonya'nın Doğu Asya'da kendi liderliğinde bir topluluk kurması amacıyla 2009'da Başbakanı Hatoyama'nın teklif ettiği "Doğu Asya Topluluğu" (East Asian Community) projesiyse bölge ülkeleri tarafından olumlu karşılanmamıştır.⁴⁶⁷

⁴⁶⁶ Ria Shibata, "Japan's Identity Crisis and Sino-Japanese Relations", içinde *Disasters and Social Crisis in Contemporary Japan: Political, Religious, and Sociocultural Responses*, ed. Mark R. Mullins ve Koichi Nakano (London: Palgrave Macmillan, 2016), s. 84.

⁴⁶⁷ Gilbert Rozman, "A National Identity Approach to Japan's Late 2013 Foreign Policy Thinking", içinde *Asia's Alliance Triangle: US-Japan-South Korea Relations at a Tumultuous Time*, ed. Gilbert Rozman (Palgrave Macmillan, 2015), s. 221-222.

Hatoyama 2009’da ASEAN toplantısında bu projeyi Japonya’nın ABD ile ittifakını temel alarak Asya-Pasifik bölgesinin istikrarı ve refahı için bir girişim olarak tanıtmıştır. Doğu Asya Topluluğu, ticaret, yatırım, çevre, enerji ve eğitime kadar farklı alanlarda bölgesel işbirliğini hedeflemektedir. Japonya, ASEAN+3, ARF, APEC gibi bölgedeki mevcut çok taraflı örgütleri de bu girişime dahil etmeyi planlamıştır.⁴⁶⁸ Ancak o dönemde Japonya liderliğinde yeni bir bölgesel yapılanmanın pek ilgi çekmediği görülmektedir.

Japonya’nın Doğu Asya Topluluğu girişimi, Japonya’nın ABD’den bağımsız bir dış politikasının olabileceğini ve Çin ile ABD gibi büyük güçler arasında bir köprü olma niyetini göstermiştir. Japonya 1989’daki Tiananmen Olayları sonrasında, ABD-Çin ilişkileri gerildiğinde de benzer bir rol üstlenmek istemiş, Japonya’ya özgü hem Asyalı hem Batılı kimliğini kanıtlamaya çalışmıştır.⁴⁶⁹

5.1.1. Barış Devleti ve Tüccar Devlet Kimlikleri

1970’ler itibariyle Japon dış politikasında anlaşılmayan konulardan biri de ülkenin ekonomik gücüyle askerî kapasitesi arasında bulunan büyük fark olmuştur. Japonya dünyada önde gelen piyasa ekonomilerinden biri olmasına rağmen ekonomik kaynaklarını askerî güce dönüştürmekten imtina etmiş ve Richard Rosecrance’in de belirttiği üzere “ticaret devleti” şeklinde hareket etmiştir.⁴⁷⁰ Japonya’nın bu politikasının II. Dünya Savaşı hafızasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Savaş sonrasında oluşan militarizm karşıtlığı Japonya’nın savunma politikasına kısıtlayıcı bir etken olarak yansımıştır. Japonya gücü yetmesine rağmen, nükleer silah üretmeme ve ülkede bulundurmama kararı almıştır. Aynı zamanda, öz savunmaya herhangi bir saldırıya karşı izin verilirken, müttefiklere saldırılması durumunda kolektif öz

⁴⁶⁸ “Diplomatic Bluebook 2010” (Ministry of Foreign Affairs of Japan, Eylül 2010), <https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/2010/index.html>, [Erişim 19.10.2020].

⁴⁶⁹ Gilbert Rozman, “International Relations Theory and Japanese Foreign Policy”, içinde *Japan’s Foreign Relations in Asia*, ed. James D. J. Brown ve Jeff Kingston (London; New York: Routledge, 2018), s. 21-27.

⁴⁷⁰ Akitoshi Miyashita, “Where Do Norms Come From? Foundations of Japan’s Postwar Pacifism”, içinde *Norms, Interests, and Power in Japanese Foreign Policy*, ed. Yoichiro Sato ve Keiko Hirata (New York: Palgrave Macmillan, 2008), s. 21.

savunma yasaklanmış, Japonya'nın silah ihracatı yapmasına ve savunma harcamalarını GSYİH'sinin %1'ini aşmasına müsaade edilmemiştir. Japonya'nın bu politikalarının, Japon halkının barışçıl normlara bağlı oluşundan kaynaklandığı ileri sürülmüştür.⁴⁷¹ Ancak Japonya'nın 2014'te silah ihracatı konusunda uyguladığı yasağı kaldırması, Avustralya ve Hindistan ile hem silah ihracatı hem de ortak silah üretimi konusunda müzakerelerde bulunması⁴⁷² barışçıl normlara dair görüşleri haksız çıkarmıştır.

Japonya'nın yeniden büyük bir askerî güç olacak şekilde silahlanmamasını barışçıl normlara bağlayan Berger, ABD-Japonya güvenlik ittifakının sağladığı savunma güvencesinin militarizm karşıtı normların oluşmasında etkili olduğunu ileri sürmektedir. Katzenstein ise normların farklı fikirlerin rekabetinden doğduğunu ifade etmektedir. Japonya'da devlet kimliğine yönelik farklı görüşlerin çatışmasının ardından, ekonomik milliyetçilik üstün gelmiştir. İki düşünce de Japonya'nın barışçıl kimliğini doğrudan II. Dünya Savaşı'na bağlarken, Miyashita farklı bir görüş öne sürmektedir. Japonya'daki militarizm karşıtı normların diğer devletlere kıyasla güçlü olduğu söylenebilse de bu durum mutlak değildir. Güvenlik ortamında herhangi bir değişim militarizm karşıtlığını da etkileyecektir. ABD'nin sağladığı güvenlik yeterli görüldüğünde barışçıl normlar da güçlenecek, savunmanın yetersiz olduğu düşünüldüğünde tekrar silahlanmaya gidilecektir.⁴⁷³ Çin'in 2010'lar sonrası askeri harcamalarındaki artış ve Kuzey Kore'nin nükleer füze denemelerini sürdürmesi Japonya'nın güvenlik algısında değişikliğe yol açtığı için son yıllarda savunma konusunda daha çok yatırım yaptığı görülmektedir.⁴⁷⁴

II. Dünya Savaşı'nın hemen ardından yapılan kamuoyu yoklamalarında halkın militarizm karşıtı değil, tam tersine silahlanmaya destek verdiği görülmüştür. Soğuk Savaş'ın ilk yıllarında Çin'de komünistlerin başa geçmesi ve Kore Savaşı'nın çıkmasıyla Japonya istikrarsız bir güvenlik ortamında bulunmaktaydı. Bu dönemde

⁴⁷¹ Ag.e., s. 25.

⁴⁷² Purnendra Jain, "A New High: India-Japan Defence Links", The Interpreter/The Lowy Institute, 17 Nisan 2018, <https://www.lowyinstitute.org/the-interpreter/new-high-india-japan-defence-links>, [Erişim 17.10.2019].

⁴⁷³ Miyashita, "Where Do Norms Come From? Foundations of Japan's Postwar Pacifism", s. 27-29.

⁴⁷⁴ "Diplomatic Bluebook 2014" (Ministry of Foreign Affairs of Japan, 15 Ekim 2014), https://www.mofa.go.jp/fp/pp/page22e_000566.html, [Erişim 6.10.2020].

Japonya’da silahlanma artarak, 1954’te Öz Savunma Kuvvetleri kurulmuştur. Diğer taraftan, Vietnam Savaşı ve Sovyetler Birliği’nin Afganistan’ı işgali Japonya’da güvensizlik hissini artırmıştır. Yine de ABD’nin sağladığı savunma ve güvenlik Japonya’nın barış anayasasını ve kimliğini korumasına yardımcı olmuştur. Bu açıdan, Japonya’nın bu zamana kadar barış devleti olarak kalmasındaki etken, II. Dünya Savaşı’nın ve atom bombalarının hatırasından ziyade, savaş sonrasında bugüne kadar Japon anakarasında süren barıştır.⁴⁷⁵ s

5.1.2. Japonya’ya Dair Kimlik Algısı

Japonya, Çin ve ABD’nin birbirlerine dair algıları ve buna bağlı olarak, birbirlerine verdikleri tepkiler geçmişten ve her bir devletin hafızasından etkilenmektedir. Asya-Pasifik bölgesi Avrupa’dan farklı olarak, henüz milliyetçilik kaynaklı düşmanlıkları geride bırakarak bir entegrasyon sürecine girmemiştir. Bunun sebebi olarak da bölge devletlerinin geçmişe dayalı şüphelerinin devam ediyor olması kabul edilmektedir. Japonya’nın öz algısıyla Çin ve Güney Kore tarafından algılanışı arasındaki farklılık buna örnek gösterilebilmektedir.⁴⁷⁶ Japonya her ne kadar “barış devleti” olduğunu ileri sürse de savunma harcamalarındaki değişiklikler, Japonya’nın “barış kimliğini” tam olarak kabul etmeyen devletleri endişelendirmektedir. Japonya ekonomisi düzeldikten sonra kendi bölgesindeki diğer devletlere de ancak ABD ile işbirliği üzerinden ekonomik yardım sağlayabilmiştir.⁴⁷⁷

Japonya’nın kendine belirlediği kimliğinin başta bölgesi olmak üzere, küresel anlamda da pek kabul görmemesi, Japonya’nın ABD ve İngiltere gibi başka devletlere yayabileceği siyasi bir ideolojisinin olmamasına bağlanmaktadır. Japonya da bu devletlerin ihraç ettiği liberalizm, demokrasi ve insan hakları gibi evrensel değerleri benimsemektedir.⁴⁷⁸ Japonya’nın Çin’i ötekileştirirken de bu değerleri kullandığı,

⁴⁷⁵ Miyashita, “Where Do Norms Come From? Foundations of Japan’s Postwar Pacifism”, s. 30-36.

⁴⁷⁶ G. John Ikenberry ve Michael Mastanduno, “International Relations Theory and the Search for Regional Stability”, içinde *International Relations Theory and the Asia-Pacific*, ed. G. John Ikenberry ve Michael Mastanduno (Columbia University Press, 2003), s. 3.

⁴⁷⁷ Hook vd., *Japan’s International Relations* s. 15.

⁴⁷⁸ A.g.e., s. 11.

Çin’e karşı kurduğu ittifaklarda demokrasi ve insan haklarına saygı duyan devletlerle işbirliği yaptığını vurguladığı görülmektedir.⁴⁷⁹ Japonya’nın neden kendisine atom bombası atan ABD’den değil de kısmen sömürdüğü Çin’den korktuğu sorusuna da bu bakış açısıyla bir cevap verilebilir. ABD demokrasi ve insan hakları gibi değerleri temsil ettiği için Japonya açısından bir tehdit teşkil etmemektedir. Yani, ABD’nin kimliği Japonya için tehdit edici bir kimlik değildir. Fakat Çin tek parti sistemiyle yönetilen otokratik bir rejim olarak, bir yandan da Japonya ile toprak sorunları yaşadığı için Japonya’ya göre tehdit edici kimliğe sahiptir.

Öte yandan, Japonya’nın ABD’nin beklentilerinden farklı bir konuma geldiği de ifade edilebilir. Savaş sonrası dönemde ABD’nin Japonya için belirlediği hedef ikinci sınıf bir ekonomi olmasıydı. Ancak Japonya 1970’ler itibarıyla ABD’ye ekonomik açıdan meydan okuyacak düzeye çıkmıştır. G-7 üyesi olduktan sonraysa Batı kampıyla aynı düzleme gelmiş, bu grubun tek Asyalı üyesi olarak kendi bölgesinin çıkarlarını daha fazla gözetmeye başlamıştır.⁴⁸⁰

5.1.3. Japon Devlet Kimliğinin “Anormal” Olarak Görülmesi

Neorealist anarşi anlayışına göre Japonya’nın ekonomik gücüyle birlikte tam anlamıyla bir askerî güce dönüşmesi beklenmiştir. Waltz 1993’te Japonya’nın Almanya ile birlikte kısa zaman içinde nükleer silahlara sahip olacağını iddia etmiş ancak bugüne kadar haklı çıkmamıştır. Neorealistlerin beklentileri ve Japonya’nın savunma politikası arasındaki bu tutarsızlık, Japonya’nın uluslararası sistemde “anormal” olarak görülmesine yol açmıştır.⁴⁸¹ Öte yandan, neoliberal anlayışın “anormal” olarak tanımladığı Japon devlet kimliği ilişkisel rasyonellik ile açıklanabilmektedir. İnşacı yaklaşıma benzer biçimde, ilişkisellik de devletlerin kimliklerinin ve çıkarlarının ancak diğer devletlerle ilişkileri bağlamında değerlendirilebileceğini ortaya koymaktadır. Bir devletin kendi çıkarı ilişkide olduğu başka bir devletin çıkarından bağımsız olarak görülememekte, bu bağlamda, bir

⁴⁷⁹ “Diplomatic Bluebook 2016”.

⁴⁸⁰ Hook vd., *Japan’s International Relations*, s. 15-17.

⁴⁸¹ Miyashita, “Where Do Norms Come From? Foundations of Japan’s Postwar Pacifism”, s. 24.

devletin politikalarının rasyonel olarak kabul edilmesi de o devletin diğer devletlerle kurduğu ilişkiye bağlı olmaktadır.⁴⁸² Diğer bir ifadeyle, Japonya'nın savunma politikaları ve devlet kimliği ancak diğer devletlerle kurduğu ilişkilerin mahiyeti ve bu devletlerin çıkarları da gözetilerek değerlendirilebilir; Japonya'nın neorealist beklentilerden farklı politikalar yürütmesi rasyonel ve normal olmadığı anlamına gelmeyebilir.

Japonya'nın "anormalliğine" dair anlayış her ne kadar göreceli olsa da Japonya bu şekilde nitelendirilmekten kurtulmaya çalışmaktadır. Japonya'nın "normalleşmesi" konusunda ülke içinde farklı görüşler mevcuttur. Japonya'nın barışçıl kimliğinin korunmasını ve 9. Maddenin değiştirilmeden kalmasını isteyenlerle, bu düşünceye yakın olarak Japonya'nın uluslararası çıkarlarının askerî güçle değil, sivil biçimde elde edilmesini savunan bir küresel sivil devlet anlayışı bulunmaktadır. Japonya uluslararası topluma katkı yapacaksa bu, resmî kalkınma yardımları ve insani yardımlar yoluyla olmalıdır. Diğer taraftan, 1990 sonrası Liberal Demokrat Parti'nin içinde milliyetçi bir grubun öne sürdüğü "normal devlet" düşüncesi, Japonya'nın ekonomik gücüyle askerî gücünün aynı düzlemde olması gerektiğini ileri sürmektedir. Bu fikir Japonya'nın "reaktif" olarak görülen ve sadece diğer devletlerden gelen taleplere göre hareket etmesine karşı çıkarak, reaktif politikadan "proaktif" politikaya geçilmesini önermektedir.⁴⁸³

Japonya'da II. Dünya Savaşı hafızasına dair ülke içinde ve dışında fikir birliğinin olmaması, bugünkü "normallik" arayışının temelinde yatmaktadır. Dolayısıyla hem ülke içinde hem de uluslararası siyasette bu durum birtakım gerilimlere sebep olmaktadır. Japonya'nın ABD ile ittifakında "normal" olması için daha saldırgan bir askerî gücünün olması beklenmektedir. Çünkü Japonya normalleşmediği sürece ABD ile eşit şartlarda olması mümkün değildir. Japonya'nın "normalleşmesi" gerektiğini savunan milliyetçi kanattakiler de Japonya'ya anayasa ile dayatılan kısıtlamaların

⁴⁸² Yaqing Qin ve Astrid H. M. Nordin, "Relationality and Rationality in Confucian and Western Traditions of Thought", *Cambridge Review of International Affairs* 32, sy. 5 (2019): s. 603-610.

⁴⁸³ Cheol Hee Park, "Conservative Conceptions of Japan as a 'Normal Country': Comparing Ozawa, Nakasone, and Ishihara", içinde *Japan as a "Normal Country": A Nation in Search of Its Place in the World*, ed. Yoshihide Soeya, David A. Welch, ve Masayaki Tadokoro (Toronto: University of Toronto Press, Scholarly Publishing Division, 2011), s. 99-116.

süresinin artık dolduğunu ileri sürmektedirler. Fakat “normalleşme” adımları savaş döneminde Japon saldırganlığına maruz kalan ülkelerde protestolara yol açabilmektedir.⁴⁸⁴

Bu noktada, Japonya’nın yeni bir kimlik edinmeye çalışırken sadece iç politikada bir fikir birliğine ulaşılmasının yeterli olmadığına değinmekte fayda var. Japonya askeri olarak savaş dönemindeki gücüne geri dönmeyi seçip, hatta anayasa değişikliğiyle düzenli bir ordu sahibi olsa da uluslararası sistemde bu kimlikle sosyalleşmeye çalıştığında, uluslararası toplumdaki diğer devletlerin bu kimliği kabul edip etmeyeceği kesin değildir. Her ne kadar artık Japonya’nın güvenliği için daha fazla para harcamak istemeyen ABD yönetimi⁴⁸⁵ Japonya’nın “normalleşmesini” talep etse de başta Güney Kore olmak üzere, Kuzeydoğu Asya ülkeleri bu yeni kimliği kabullenmeyebilir. Ayrıca, Japonya bu normalleşmeyi “barışa proaktif katkı”⁴⁸⁶ söylemiyle yapmaya çalışmakta, yani düzenli bir ordusu olsa da “barış devleti” kimliğinden taviz vermeyeceğini ileri sürmektedir. Halihazırda “barış devleti” kimliği bile tam olarak kabul görmezken, tam anlamıyla silahlanmış bir “barış devleti”nin ne kadar kabul göreceği şüphe uyandırmaktadır.

Diğer taraftan, inşacı yaklaşımın ileri sürdüğü “devletler ne anlıyorsa odur” kalıbı “normallik” kavramı için de uygulanabilir mi sorusu akla gelmektedir. Eğer uygulanabilirse, Japonya’nın kendisi normalden ne anlıyorsa, Japonya adına normalin o olması gerekmektedir. Fakat her devletin kendisi için bir normal tanımladığı bir düzende bütün aktörlerin birbirleriyle anlaşmaları mümkün gözükmemektedir. Anlamlar sosyalleşme ile inşa edildiğine göre uluslararası toplumun özneleri arasında üzerinde mutabık kalınan kesin bir tanımlama olması kaçınılmazdır. Japonya’nın “normalliği” için ise durum uluslararası toplumun fikir birliğinden ziyade, sistemdeki en güçlü devlet olan ABD’nin Japonya adına dayattığı bir seçim olarak karşımıza

⁴⁸⁴ Lawson ve Tannaka, “War Memories and Japan’s ‘Normalization’ as an International Actor: A Critical Analysis”, s. 407.

⁴⁸⁵ Lara Seligman ve Robbie Gramer, “Trump Asks Tokyo to Quadruple Payments for U.S. Troops in Japan”, *Foreign Policy*, 15 Kasım 2019, <https://foreignpolicy.com/2019/11/15/trump-asks-tokyo-quadruple-payments-us-troops-japan/>. [Erişim 2.6.2021].

⁴⁸⁶ 積極の平和主義: “Sekkyokuteki Heiwashugi” bazı kaynaklarda “proaktif pasifizm” olarak çevrilse de Japon Dışişleri Bakanlığı’nın Diplomatik Mavi Kitaplarında “barışa proaktif katkı” (proactive contribution to peace) olarak ifade edilmektedir.

çıkılmaktadır. Nitekim, Japonya büyük ekonomik güç olarak barış devleti kimliğiyle var olmak istese de ABD'nin belirlediği normallik kriterlerine uymadığı sürece “anormal” olarak anılmaya devam edecektir.⁴⁸⁷

Zarakol, Japonya'da hâlâ devam eden kimlik tartışmalarının Japonya'nın ekonomik başarısına rağmen, hem Batı'dan hem de Asya'dan dışlanmışlığına bağlamaktadır. Bunda Japonya'nın kendisini Doğu ve Batı arasında bir köprü olarak konumlandırmasının da etkisi vardır. Ancak Japonya'nın asıl hedefi Batılı devletlerle eşit düzeyde saygı görmek olduğundan, Batılı değerleri Asya'ya tercih etmiş bulunmaktadır. Özellikle eski Başbakanlardan Koizumi'nin Yasukuni Tapınağı'nı Çin'den ve Güney Kore'den gelen tepkilere rağmen ziyaret etmeye devam etmesi de Japonya'nın köprü görevini tam olarak yerine getirememesine yol açmıştır.⁴⁸⁸

Japonya'nın ekonomik gücü, kendisini Doğu'da ya da Batı'da bir yere yerleştirmesini sağlayamamıştır. Japonya savaş döneminde sömürgeci devlet olarak sömürülen Asyalı devletlerden farklı bir konumda durmaktadır. Savaş sonrasında seçtiği “barış devleti” kimliği sebebiyle de uluslararası siyasette kısıtlı biçimde söz sahibi olabilmiş, dolayısıyla Batılı büyük güçler arasında da kendisine tam anlamıyla bir yer edinememiştir. Dolayısıyla, Japonya, savaş döneminde aldığı saldırgan damgasından kurtulmaya çalıştığı için savaş sonrası kendine barışçıl bir kimlik seçmiştir. Ama görüldüğü üzere, damgadan kurtulmaya çalışmanın bedeli uluslararası toplumda kendine tam olarak bir yer bulamamak olmuştur.⁴⁸⁹ Bu durumun özellikle Soğuk Savaş sonrasında Japonya için bir sorun haline geldiği barizdir. Japonya bir damgadan kurtulmaya çalışırken bu kez sistemdeki “Öteki” olmuştur. Ülke içindeki farklı siyasi kanatların barışçıl kimliği algılama biçimi de fikir ayrılığını sürdürmektedir. Japon solu barışçıl olmayı olumlu ve sistem içinde bir istisna olarak görürken, sağ kanat açısından bu durum normal olmamakla birlikte, Japonya'nın güvenliğini de tehdit eden bir duruma dönüşmektedir.⁴⁹⁰ Japon siyasetçiler arasındaki fikir ayrılığı devlet

⁴⁸⁷ Lawson ve Tannaka, “War Memories and Japan's ‘Normalization’ as an International Actor”, s. 421-422.

⁴⁸⁸ Ayşe Zarakol, *After Defeat: How the East Learned to Live with the West* (Cambridge; New York: Cambridge University Press, 2011), s. 189-191.

⁴⁸⁹ A.g.e., s. 199-200.

⁴⁹⁰ Linus Hagström, “The ‘Abnormal’ State: Identity, Norm/Exception and Japan”, *European Journal of International Relations* 21, sy. 1 (Mart 2015): s. 129.

kimliğinin halihazırda sabit bir kimlik olmadığını göstermektedir. Belki de barışçıl bir kimlik üzerinde bir uzlaşının olduğu, ancak bundan herkesin aynı şeyi anlamadığını ifade etmek daha doğru olacaktır.

Ulusal ve uluslararası anlamda muğlak ya da anormal bir kimliğin varlığı Japonya açısından olumsuz bir imge yaratmaktadır. Inoguchi'ye göre Soğuk Savaş sonrasında “küresel sivil güçler” uluslararası meselelerde daha merkezi bir rol oynamaya başlamıştır. Küresel sivil güçten kastedilen Almanya ve Japonya gibi 1945 öncesinde militarist olup, savaş sonrasında barışçıl olmayı seçen devletlerdir. Bu devletlerin öne çıkan ortak özellikleri küresel ölçekte ekonomilerinin olması, insani güvenlik temelinde uluslararası barış koruma faaliyetlerine katkı sağlamaları ve ABD'nin müttefiki olmalarıdır. Japonya'nın 90'lar itibarıyla “küresel sivil güç” olmasına rağmen, 2005 itibarıyla “küresel sıradan güç” olmayı tercih ettiği görülmektedir. Bu da Japonya'nın güç kullanımının artık ülke içinde kabul görmeye başlamasına dayanmaktadır. Örneğin, Japonya önceden karasularına bir ihlal durumunda sadece sözlü uyarılarda bulunurken, artık Kuzey Koreli teknelerin Japon karasularına girmelerine karşı güç kullanabilmektedir.⁴⁹¹ Japonya'nın kimliğindeki bu değişim siyasi liderlerin yeni uluslararası sisteme göre devlet kimliğini yeniden tanımlamaya çalıştıklarını ortaya koymaktadır. Yine de Japonya'nın II. Dünya Savaşı dönemindeki saldırgan faaliyetleri, tam anlamıyla “normal” bir devlet kimliğinin inşa edilmesini zorlaştırmaktadır.⁴⁹²

5.1.4. Güvenlik Kimliğindeki Değişim ve Normalleşme

Devletlerin kimlikleri fikirlerle şekillendiğinden dolayı, bir devletin güvenlikle ilgili fikirlerinde değişimin olması, güvenlik politikalarının, sonuç olarak da güvenlik kimliğinin dönüşümü anlamına gelmektedir. Önceden uygun görülmeyen stratejiler ya da teknolojilerin sonradan normal olarak kabul görmesi bu dönüşüme örnektir.

⁴⁹¹ Takashi Inoguchi, “Japan as a Global Ordinary Power: Its Current Phase”, *Japanese Studies* 28, sy. 1 (Mayıs 2008): s. 7.

⁴⁹² Li, “Identity Tensions and China-Japan-Korea Relations: Can Peace Be Maintained in North East Asia?”, s. 51-52.

Güvenlik politikalarında değişimin olması, bu politikaların uygulandığı ortamın ya da şartların değişmesiyle olmaktadır. Bir devletin bulunduğu bölgede çatışmaların artması ya da tehdit algısının değişmesi o devleti farklı bir güvenlik kimliği benimsemeye itecektir. Japonya'nın da Soğuk Savaş döneminden beri barışçıl güvenlik politikasına ve militarizm karşıtı normlara aykırı davrandığı görülmektedir. Bu dönemde herhangi bir savaşa katılmamış olmasına rağmen, Japonya bölgesindeki değişimlere yanıt verebilmek için Öz Savunma Kuvvetlerini kurarak tekrar silahlanmaya yönelmiştir.⁴⁹³

Japonya Soğuk Savaş sonrası ilk yıllarda da güvenlik kapasitesinde değişimlere devam etmiştir. Her ne kadar ABD ile imzalanan Güvenlik Anlaşması Japonya'nın güvenliğini sağlayacak olsa da Japonya da bu ittifak kapsamına kendi savunma gücünü geliştirmek durumundadır. Ancak resmî belgelerde belirtildiği üzere, sadece anayasanın izin verdiği ölçüde, orta dereceli bir kapasite geliştirme uygulanacak, “Japonya komşularını tehdit edecek askerî bir güce asla dönüşmeyecektir.” Bazı Asya ülkelerinin, Japonya'nın yeniden silahlanmasından korkmaları dolayısıyla, Japonya'nın güvenlik ve savunma politikasıyla ilgili açıklamaları yapması gerekmektedir.⁴⁹⁴ Dışişleri Bakanlığı'nın belgelerinden anlaşıldığı üzere, Japonya güvenlik kimliğindeki değişimin Asya'daki komşularını tedirgin edeceğinin farkındadır ve bu ifadelere Mavi Kitaplarda sonraki yıllarda da rastlanmaktadır.

Bir önceki bölümde Körfez Savaşı'nda Japonya'nın askerî katkı sağlamadığı için ABD tarafından eleştirildiği ve bu durumun “travma” olarak adlandırıldığından bahsedilmişti. Japonya bu deneyimin ardından 1992'de, parlamentodan “Uluslararası Barış İşbirliği Yasası'nı” geçirmiştir. Bu yasanın gerekçesi olarak da açıkça Körfez Savaşı gösterilmekte ve yaşanan kriz dolayısıyla Japonya'nın uluslararası barışa ve güvenliğe daha fazla katkı yapması gereğinin fark edildiği ifade edilmektedir. Japonya

⁴⁹³ Andrew L. Oros, *Normalizing Japan: Politics, Identity, and the Evolution of Security Practice* (California: Stanford University Press, 2009), s. 24-40.

⁴⁹⁴ “Diplomatic Bluebook 1990” (Ministry of Foreign Affairs of Japan, Ekim 1990), <https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/1990/1990-contents.htm>, [Erişim 19.10.2020].

bu yasayla birlikte BM Barış Koruma Operasyonlarına asker gönderebilecek, bu durum anayasaya aykırı sayılmayacaktır.⁴⁹⁵

Japonya'nın Öz Savunma Kuvvetleri'nin BM nezdindeki operasyonlara katılması Asya ülkelerinde endişe yaratmamış olsa da 2001'de 11 Eylül saldırılarının ardından Japonya'nın ABD'ye verdiği destek için Çin'e açıklama yapılmıştır. İlginç bir şekilde, ABD ve İngiltere'nin Afganistan'ı işgal ettikleri gün, yani 8 Ekim'de Başbakan Koizumi Çin'i ziyaret etmekte olup, 1931'de Japonya'nın Mançurya'daki saldırılarını anma töreninde bulunmaktaydı. Koizumi Çinli yetkililere Japonya'nın savaş geçmişinden dolayı pişman olduğunu ve Japonya'nın barışçıl bir ülke olmaya devam ettiğini iletmıştır. Ayrıca, Japonya'nın ABD'ye vereceği destekte uluslararası toplumla uyumlu hareket edileceğini ve silahlı güç kullanılmayacağını vurgulamıştır. Çin tarafından Japonya'nın bu politikasına başta herhangi bir itiraz gelmemiştir. Ancak Ekim sonunda Japon parlamentosundan “Terörizm Karşıtı Özel Tedbirler Yasası'nın” geçmesiyle, Japonya'nın ÖSK gemileri Aralık ayında, Hint Okyanusu'ndaki ABD donanma gemilerine yakıt ikmali ve havadan da başka ikmaller yapmaya başlayınca, Çin tarafı “tarihi sebeplerden dolayı, Japonya'nın askerî alandaki rolü oldukça hassas bir mesele” ifadesini kullanmıştır.⁴⁹⁶

Japonya “Terörizm Karşıtı Özel Tedbirler Yasası'nı” uluslararası terörizmi önleme ve ortadan kaldırma çabası olarak tanımlamakta, yakıt ikmalinin yanı sıra arama ve kurtarma faaliyetlerine de destek verileceğini belirtmektedir. Diğer taraftan 1992'de çıkarılan “Uluslararası Barış İşbirliği Yasası” da Aralık 2001'de revize edilerek, ÖSK birliklerinin kendilerini ve ekipmanlarını koruma amaçlı silah kullanmalarına izin verilmiştir. Bu şekilde Japonya'nın uluslararası barışa katkısının artması beklenmektedir.⁴⁹⁷ 2003'te Irak'taki operasyonlar için çıkarılan başka bir yasayla da ÖSK birlikleri Irak'ta yeniden inşa ve insani yardım faaliyetlerine katılmıştır. Japonya savaşın yıkıntıları arasında güçlenerek mevcut refahını sağladığı için Irak'a da yardım etme sorumluluğu vardır.⁴⁹⁸ Resmî belgelerdeki söyleme bakıldığında Japonya'nın

⁴⁹⁵ “Diplomatic Bluebook 1993” (Ministry of Foreign Affairs of Japan, Haziran 1993), <https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/1993/index.html>, [Erişim 19.10.2020].

⁴⁹⁶ “Diplomatic Bluebook 2002”.

⁴⁹⁷ A.y.

⁴⁹⁸ “Diplomatic Bluebook 2004” (Ministry of Foreign Affairs of Japan, Nisan 2004), <https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/2004/index.html>, [Erişim 19.10.2020].

ÖSK’yi daha da güçlendirdiği her yasa değişikliğinde uluslararası barışa ve savaştan sonra yeniden doğmuş bir ülke olarak kendi geçmişine vurgu yaptığı anlaşılmaktadır. Japonya bu değişiklikleri kendi çıkarı için değil, uluslararası toplumun iyiliği olarak sunmakta, böylece Asya ülkelerinin tedirgin olmasını engellemeye çalışmaktadır. Her yasa değişikliğinde anayasanın 9. Maddesine uygun hareket edildiği ve Japonya’nın sadece saldırı durumunda kendini koruyacak asgari kapasiteye sahip olduğu dile getirilmektedir.⁴⁹⁹ Ancak Japonya’nın Asya-Pasifik bölgesindeki dengelerin değişimine ve özellikle de Çin’in yükselişine karşı güvenlik kimliğini yenilediği ortadadır.

Önceki bölümde yer verildiği üzere Çin, Senkaku Adaları’nın karasularını ve hava sahasını 2008 sonrasında sık sık ihlal etmektedir. Japonya’nın 11 Eylül sonrasındaki yasa değişiklikleri uluslararası işbirliği amacıyla yapılmış olsa da 2010 sonrasındaki değişikliklerin Çin’in askerî gücü gözetilerek yapıldığı anlaşılmaktadır. 2011 yılında “Savunma Ekipmanlarının Yurtdışı Transferi” ile ilgili ilkeler de Japonya’dan uluslararası barışa yapması beklenen katkıya bir yanıt olarak sunulmuştur.⁵⁰⁰ Kasım 2013’te Çin’in Doğu Çin Denizi’nde tek taraflı “Hava Savunması Tanımlama Sahası” (ADIZ) kurmasıyla, Çin uluslararası sular üzerinde kendi kurallarını uygulayacağını belirtmiş, Japonya bunun uluslararası hukuka aykırı olduğunu söylemiştir. Çin’in bu hareketine karşılık olarak, aynı yıl Aralık ayında Japonya ilk “Ulusal Güvenlik Stratejisi’ni” benimsemiştir. Bu stratejinin temel argümanı da “barışa proaktif katkı” biçiminde tanımlanmıştır. Aynı zamanda Japonya’nın ulusal güvenlik hedefleri arasında, caydırıcılığı artırarak tehditleri uzaklaştırmak, Japonya-ABD ittifakıyla Asya-Pasifik bölgesindeki güvenliği artırmak ve küresel güvenlik ortamını geliştirmek bulunmaktadır.⁵⁰¹

2015’te yine Çin’in Doğu ve Güney Çin denizlerinde ve hava sahasında artan yayılmacılığına, şeffaf olmayan bir şekilde askerî güçlenmesine dikkat çeken Mavi Kitap’ta, bu durumun bölge ülkeleri için endişe verici olduğuna ve Japonya’nın bu konuda dikkatli davranması gerektiğine dikkat çekilmektedir. Bu belgede Nisan

⁴⁹⁹ “Diplomatic Bluebook 2005”.

⁵⁰⁰ “Diplomatic Bluebook 2012”.

⁵⁰¹ “Diplomatic Bluebook 2014” (Ministry of Foreign Affairs of Japan, 15 Ekim 2014), https://www.mofa.go.jp/fp/pp/page22e_000566.html, [Erişim 6.10.2020].

2014'te kabul edilen “Savunma Ekipmanı ve Teknolojisi Transferi üzerine Üç İlke” (Three Principles on Transfer of Defense Equipment and Technology)’den de bahsedilmektedir. Bu ilkelerin Japonya’nın bulunduğu yeni güvenlik ortamına uygun biçimde geliştirildikleri ifade edilmekte, Japonya’nın “barışsever bir ülke” olmaya devam edeceği vurgulanmaktadır. Söz konusu ilkelere göre Japonya, kimyasal silahların yasaklanması ve çatışma halindeki bir devlete silah gönderilmemesi gibi BM’nin savunma teknolojisi transferini yasakladığı kurallara uyacağını taahhüt etmektedir. Ayrıca transferin şeffaf olmasına, uluslararası barışa ve Japonya’nın güvenliğine katkı sağlamasına dikkat edileceği ve ekipmanların üçüncü tarafların eline geçmeyeceğinden emin olunacağı belirtilmektedir.⁵⁰²

5.1.4.1. Kolektif güvenlik ve kimlik

Devletler arasında kolektif kimlik olması, birbirlerini tehdit olarak algılamadıkları için askerî güçlerini dengeleme ihtiyacı hissetmemeleri anlamına gelmektedir. Bir devlet kolektif kimliği olan devleti kendi güvenliğinin bir parçası olarak gördüğü takdirde, birlikte ortak sorunlarını çözebilir, uluslararası hukuka ve normlara dayanarak kendilerini dış tehditlerden koruyabilirler.⁵⁰³ Bir devletin kimliğinin şekillenmesinde başka devletlerle paylaştığı kolektif anlamlar rol oynamaktadır. Sonuç olarak da devletler uluslararası sistemdeki anlamlar bağlamında kendilerine farklı kimlik rolleri biçebilmektedirler.⁵⁰⁴

Devletlerin birlikte kolektif bir kimlik belirlemeleri için ise ortak çıkarlarının olması gerekmektedir. “Ben” olarak tanımlanan kimliğin belirlediği çıkarlar “Öteki” olarak tanımlanan kimliğin çıkarlarıyla uyduğunda, “Biz” algısı oluşabilmekte, kolektif kimliğe sahip olan devletler sorunların üstesinden gelmek için dayanışma gösterebilmektedirler.⁵⁰⁵ Japonya ve ABD arasında imzalanan Güvenlik Anlaşması için kolektif bir kimlik yarattığı ileri sürülebilir. Ancak bu kolektif yapıda iki tarafın

⁵⁰² “Diplomatic Bluebook 2015” (Ministry of Foreign Affairs of Japan, 27 Ekim 2015), https://www.mofa.go.jp/fp/pp/page24e_000100.html. [Erişim 6.10.2020].

⁵⁰³ Wendt, *Social Theory of International Politics*, s. 106.

⁵⁰⁴ Wendt, “Anarchy is What States Make of It”, s. 397-398.

⁵⁰⁵ Zehfuss, *Constructivism in International Relations*, s. 14-15.

çıkarları tamamen aynı olmamıştır. II. Dünya Savaşı sonrasında ABD, Asya-Pasifik'te Sovyetler Birliği'ne karşı güçlü bir müttefik yaratmak isterken, Japonya ekonomik kalkınmaya odaklanarak savaş sonrası yeniden toparlanmayı hedeflemiştir. İki devlet de birbirlerini kendi güvenliklerinin bir parçası olarak görmüş, fakat Japonya ABD'nin güvenlik şemsiyesi altında olduğundan, karşı tarafın güvenliğini kendi güvenliği olarak görmek Japonya tarafında daha ağır basmıştır. Öte yandan, kolektif kimliğin olması çıkarların her zaman aynı olacağı anlamına gelmemekte, Japonya ve ABD arasında da anlaşmazlıklar yaşanabilmektedir. Örneğin, Donald Trump'ın henüz başkan adayırken, Japonya'nın kendi topraklarında bulunan ABD güçlerinin masraflarının tamamını ödemesi gerektiğini, yoksa birliklerin ülkeyi terk edeceğini söylemesi, Japonya tarafından şaşkınlıkla karşılanmıştır.⁵⁰⁶

ABD tarafından Japonya'nın savunmasının masraflı olduğuyla ilgili söylemler aslında Japonya-ABD ittifakının eşit olmamasından kaynaklanmaktadır. Bu ilişkinin daha eşit düzeye gelmesi ve Japonya'nın da kolektif güvenlikte daha fazla sorumluluk alması için Trump öncesi yıllarda çalışmalara başlanmıştır. Japonya'da 2007 yılında başlayıp yedi yıl süren bir panelin ardından kolektif güvenlik ve anayasa değişikliği konusunda bir rapor sunulmuştur. Güvenliğin Yasal Temelinin Yeniden İnşası üzerine Danışma Paneli (Advisory Panel on Reconstruction of the Legal Basis for Security)'nin tüm toplantılarına Başbakan Abe de katılmıştır. Nihai rapora göre Japonya'nın kolektif güvenlik yasasının çıkarılması için anayasadaki 9. Madde'nin yeniden yorumlanması gerekmektedir. Abe bu meseleyi kendi kitabında, "Japonya'nın geleceği, hükümetin anayasanın 9. Maddesi'ni değiştirip değiştirmeyeceğine ve kolektif öz savunma hakkını uygulayıp uygulayamayacağına bağlı" şeklinde ifade etmektedir. Çin'in Doğu Asya'daki askerî faaliyetleriyle birlikte nüfuzunun artması, Japonya'yı kolektif güvenlik meselesini yeniden değerlendirmeye itmiştir.⁵⁰⁷

Bu rapor, Japonya'nın anakaradaki güvenliğinin yanında uluslararası barış koruma operasyonlarında ÖSK askerlerinin silahlarını nasıl kullanacaklarına dair meseleleri

⁵⁰⁶ Michito Tsuruoka, "The Donald J. Trump Administration as Seen from Tokyo: Will the US-Japan Alliance Remain Unique?", IAI Papers 18, sy. 2 (Ocak 2018), s. 9.

⁵⁰⁷ Yuichi Hosoya, "Japanese Politics Concerning Collective Self-Defense", içinde *Asia's Alliance Triangle: US-Japan-South Korea Relations at a Tumultuous Time*, ed. Gilbert Rozman (Palgrave Macmillan, 2015), s. 127-129.

de içermektedir. Japonya'nın çevresindeki güvenlik ortamının da olumsuz yönde değişmesi uluslararası barışın idame ettirilmesinin zorlaştığıyla ilişkilendirilmiştir. Bu bakımdan, Abe'nin "uluslararası işbirliği temelinde barışa proaktif katkı" ifadesini sıklıkla dile getirmiş olması da dikkat çekmektedir.⁵⁰⁸ Anayasanın yeniden yorumlanması, sadece Japonya'nın iyiliği için olmayıp, dünya barışına katkıymış gibi anlaşılmaktadır. Diğer bir deyişle, Japonya'nın kendi güvenliği bir yana, uluslararası barışa katkı sağlamak için anayasasını değiştirmek istediği şeklinde bir algı oluşmaktadır.

Mayıs 2014'te yukarıda bahsedilen raporun ardından, "Japonya'nın Bekasını ve Halkının Korunmasını Sağlamak için Kusursuz Güvenlik Yasasının Geliştirilmesi" (Development of Seamless Security Legislation to Ensure Japan's Survival and Protect its People) başlıklı bir kabine kararı alınmıştır. Bu karara göre Japonya'nın herhangi bir saldırıya karşılık verme kapasitesi genişletilecek, polis ve Sahil Güvenlik birimleri arasındaki işbirliği artırılacaktır. Ayrıca ÖSK'nin ABD ordusuyla yakın işbirliği içinde çalışabilmesi sağlanacak, eğer Japonya'yı koruma faaliyetinde birlikte çalışıyorlarsa, ABD silahlı kuvvetlerinin silah ve ekipmanlarını koruyabilmeleri için de ÖSK'nin silah kullanmasının önü açılacaktır. Hükümetin üzerinde çalışacağı yeni bir yasayla, Japonya vatandaşlarının başka ülkelere kurtarılmasında, "güç kullanımı" gerektirmeyen faaliyetlerin yanı sıra barışı koruma operasyonlarında da "görevin yerine getirilmesi amacıyla silah kullanımına" izin verilecektir. Anayasa Japonya tarafından güç kullanımına sadece savunma amaçlı olarak müsaade ediyor olsa da Japonya'nın savunması artık farklı yorumlanmaktadır. Böylece, yalnızca Japonya'ya yönelik silahlı bir saldırı olduğunda değil, "Japonya ile yakın ilişkide olan yabancı bir ülkeye yönelik silahlı saldırı" da ÖSK'nin karşılık vermesi için temel oluşturabilecektir. Resmî belgelerde bu değişikliklerin uluslararası hukukla bağlantısına da yer verildiği görülmektedir. Buna göre, uluslararası hukuk kolektif öz savunma hakkını temel alarak "güç kullanımına" izin vermektedir. Japonya da uluslararası hukuktan doğan haklarını anayasasını yeniden yorumlayarak kullanabilecektir.⁵⁰⁹

⁵⁰⁸ Hosoya, "Japanese Politics Concerning Collective Self-Defense", s. 129-130.

⁵⁰⁹ "Diplomatic Bluebook 2015".

Anayasanın yeniden yorumlanmasına ihtiyaç duyulması 1990'lar sonrası, başta Kuzey Kore ve Çin merkezli gerilimlerden kaynaklanmaktadır. Kuzey Kore'nin Japonya topraklarını vurabilecek nükleer balistik füze kapasitesine sahip olması ve 90'ların sonlarından 2010'lara kadar Japon hava sahası üzerinden füze fırlatmış olması, Japonya'nın bölgedeki tehdit algısını artırmıştır. Ayrıca yine 90'lı yıllarda Tayvan Boğazı'nda Çin ile yaşanan kriz, Japonya açısından Doğu ve Güney Çin Denizlerindeki çıkarları açısından endişe kaynağı olmuştur. Bu krizlerde Japonya, ABD'nin askerî bir operasyon yapması durumunda, destek vermeye zorlanırsa kapana kısılacığından (entrapment) korkmuştur. Öte yandan, ABD'nin Kuzey Kore meselesini Japonya açısından değil, uluslararası nükleer sorun olarak görmesi ve Kuzey Kore'nin tırmandırma siyasetine karşı harekete geçmemesi, Japonya'nın terk edilme (abandonment) kaygısı taşımasına yol açmıştır. ABD'nin Çin'e yönelik politikalarının da Japonya'ya göre yeterince sert olmaması Japonya'nın terk edilme korkusunu artırmıştır. Çin'in şeffaf olmayan askerî modernleşmesi ve Senkaku Adaları gibi Japon topraklarını ihlal etmesiyle, ABD'nin Japonya'yı koruma konusunda isteksiz davranabileceği düşünülmüştür. Japonya için en kötü ihtimal ise ABD'nin Çin ile uzlaşarak Japonya'nın ulusal çıkarlarını gözden çıkarma ihtimali olmuştur.⁵¹⁰

Japonya mevcut güvenlik politikasını “barışa proaktif katkı” şeklinde adlandırmasına rağmen, Eylül 2015'te meclisten “Barış ve Güvenlik Yasası” (The Legislation for Peace and Security) paketi geçirilmiştir. Bu pakete göre Japonya “dost” bir ülkenin saldırıya uğraması halinde kolektif güvenlik kapsamında askerî olarak karşılık verebilecektir. Böylece Japonya'nın uluslararası barış ve güvenlik meselelerine daha fazla katkı yapması hedeflenmektedir.⁵¹¹ Japonya bu yasayı da dünya barışına katkı sağlaması ve Japonya'nın BKO'lara daha geniş katılım gösterebilmesi açısından sunmaktadır. Anayasanın 9. Maddesiyle ilgili yorumun değişmesi ve ÖSK'nin, Japonya'ya doğrudan silahlı bir saldırı olmasa da silah kullanma yetkisinin artık olmasına rağmen, Japonya'nın barışsever bir ülke olarak kalmaya devam edeceği öne

⁵¹⁰ Christopher W. Hughes, “Japan's Foreign Security Relations and Policies”, içinde Oxford Handbook of the International Relations of Asia, ed. Saadia M. Pekkanen, John Ravenhill, ve Rosemary Foot (Oxford; New York: Oxford University Press, 2014), s. 377-378.

⁵¹¹ Karl Gustafsson vd., “Japan's Pacifism Is Dead”, *Survival* 60, sy. 6 (Kasım 2018): s. 137.

sürülmektedir.⁵¹² Japonya'nın bu yasa paketini geçirmesinde Kuzey Kore de önemli bir etkidir. Kuzey Kore'nin ABD'yi hedeflediğini söyleyerek Japonya üzerinden balistik füzeleri fırlatması, Japonya'yı kolektif güvenlik bakımından aktif olmaya yönlendirmiştir. Fakat “dost” ülkeden yalnızca ABD'nin mi anlaşılması gerektiği konusu muğlaktır. Örneğin, Japonya Hindistan ile savunma konusunda işbirliğini son zamanlarda gittikçe artırmaktadır. Bir gün Pakistan, Hindistan'a saldırırsa, Japonya'nın buna da karşılık vermeye hazır olup olmadığı bilinmemektedir.

Japon anayasasındaki 9. Madde Japonya'nın savaş açma kabiliyetini kısıtlamaya devam etse de bu yasa paketiyle Japonya'nın diğer “normal” devletlerden bir farkı kalmamaktadır. Gustafsson vd. bu durumu Japonya'nın “barış devleti” kimliğinin öldüğü şeklinde açıklamaktadır. Japonya dünya siyasetinde kendine yeni bir rol biçerken kimliğini de yeniden tanımlamakta, yeni kimliğine uygun biçimde savunma kapasitesini de güncellemektedir.⁵¹³ Fakat Japonya'nın yeni kimliğini, artık “barış devleti” olmanın bir kenara bırakıldığı şeklinde değil de barış devletine proaktifliğin eklenmesi biçiminde sunması da dikkat çekmektedir. Diğer bir deyişle, barış söylemi devam ettirilmekte, fakat bu söylemin aksine davranılmasına olanak sağlayacak yeni politikalar geliştirilmektedir.

Japonya'nın güvenlik politikasındaki bu değişim Öz Savunma Kuvvetleri'nin kurulurken nasıl yorumlandığına dayanmaktadır. ÖSK 1954'te kurulurken, anayasaya uygun biçimde savaş açma kabiliyeti olmayan savunma amacı taşımaktaydı. Ancak bu kabiliyet diğer devletlerin savaş açma kabiliyetlerine göreceli olarak ve uluslararası koşullara göre tanımlanmaktadır. Diğer bir deyişle, Japonya'nın II. Dünya Savaşı sonrası benimsediği güvenlik politikası diğer devletlerin savunma ve savaş açma kapasitelerine nispeten belirlenmiştir.⁵¹⁴ Bu nedenle, Soğuk Savaş sonrasında uluslararası sistemin ve diğer devletlerin kabiliyetlerinin değişmesi ÖSK'nin statüsünün ve Japonya'nın savunma politikalarının değişmesini gerektirebilir. Bu açıdan, Japonya'nın kendini nispi olarak konumlandığı ülke bariz biçimde Çin'dir. Çin'in artan savunma harcamaları ve söylemsel olmasa da eylemsel olarak ABD

⁵¹² “Diplomatic Bluebook 2016”.

⁵¹³ Gustafsson vd., “Japan's Pacifism Is Dead”, s. 138-140.

⁵¹⁴ A.g.e., s.141-142.

hegemonyasına rakip gibi hareket etmesi, Japonya'nın da kendini Çin karşısında yeniden konumlandırma ihtiyacını doğurmuştur.

II. Dünya Savaşı sonrasında göreceli olarak askerî gücü bulunmayan Japonya 2018'e gelindiğinde, Öz Savunma Kuvvetleri'ni yurt dışına sevk etme, kolektif savunmaya dahil etme ve başka ülkelere silah teknolojisi satma gücü olan bir ülkedir. Bu kabiliyetler Japonya'nın "normalleşme" sürecinde önemli adımlardır. Bu adımları atarak Japonya'nın kimliğini ve dış politikasını değiştirmekte olan siyasi liderler, Japonya'yı savaş sonrası dönemdeki kimliğinden ayırmaya çalışmaktadırlar. Başka bir ifadeyle, Japonya'nın 1945 sonrası edinmek durumunda kaldığı "anormallikten" ve "zayıflıktan" Japonya'yı arındırmaya çalıştıkları ileri sürülebilir.⁵¹⁵

Japonya kolektif savunma konusundaki değişiklikleri somut olarak 2014'te yapmışsa da bu konudaki ilk revizyonların Körfez Savaşı sonrasına kadar gittiğini belirtmek gerekmektedir. Yukarıda da bahsedildiği üzere 1992'de çıkarılan bir yasayla, Öz Savunma Kuvvetleri BM BKO'ya daha sık katılmaya başlamış, bunların dışında da Japonya-ABD güvenlik ittifakı kapsamında kolektif savunmanın geliştirilmesi için girişimlerde bulunulmuştur. 1990'ların ikinci yarısında ABD ile güvenlik işbirliğinin yeniden düzenlenmesi ve Bölgesel İhtiyat Yasası (Regional Contingency Law) üzerinden ÖSK'nin faaliyet alanı genişletilmiştir. Hatta ABD'nin Afganistan ve Irak işgalleri sonrasında hem Hint Okyanusu'na hem de Irak'a gönderilen ÖSK birlikleri için BM kararları referans olarak gösterilmiş olsa da bu görevlerde merkezî bir BM komutasının olmadığı görülmektedir.⁵¹⁶

Ekim 2001'de, ABD'ye "teröre karşı savaşta" destek vermek için çıkarılan Terörizme Karşı Özel Tedbirler Yasası da benzer biçimde BM yetkisi dışında kalmıştır. Körfez Savaşı sonrasında çıkarılan BKO Yasası önceki yıllarda, ÖSK'nin denizasıırı faaliyetlerini düzenlemekte, bu yasa gereği BM'nin yetkili olması ve asker gönderilen ülkenin de ÖSK'nin görevlendirilmesini kabul etmesi gerekmektedir. Ancak Afganistan'ın işgalinde BM Güvenlik Konseyi'nden oybirliği çıkmadığından dolayı,

⁵¹⁵ Gustafsson vd., s. 148-149.

⁵¹⁶ Yoichiro Sato, "Three Norms of Collective Defense and Japan's Overseas Troop Dispatches", içinde *Norms, Interests, and Power in Japanese Foreign Policy*, ed. Yoichiro Sato ve Keiko Hirata (New York: Palgrave Macmillan, 2008), s. 91-94.

Japonya BM yetkisi olmadan ABD'nin yanında yer almayı seçmiştir. 2003 yılında, Terörizme Karşı Özel Tedbirler Yasası'nın süresinin uzatılmasıyla ÖSK Irak'a sevk edilmiş olmakla birlikte, Japonya'nın Hint Okyanusu'nda ABD Donanma gemilerine sağladığı yakıt ikmalinin savaş amaçlı kullanılmış olabileceğine dair tartışmalar da gündeme gelmiştir.⁵¹⁷ Kısacası, Japonya 2014'te kolektif güvenlikle ilgili yeni düzenlemeler yapmadan önce de ÖSK birliklerini, başka bir ülkenin uğradığı saldırıya karşılık vermesinde yardımcı kuvvet olarak sevk etmiştir. Bu operasyonlarda Japonya'nın resmî söylemi ÖSK'nin uluslararası barışı korumaya hizmet ettiği şeklinde olmuştur. Fakat savaş amacıyla kullanılan donanma gemilerine yakıt sağlamak, Japonya'nın “barış devleti” kimliğini inandırıcı olmaktan çıkarmaktadır.

Öte yandan, Japonya'nın son yıllardaki resmî belgelerinde barış devletinden proaktif barış devleti kimliğine geçiş yaptığı da göze çarpmaktadır. Dışişleri Bakanlığı'nın Mavi Kitaplarında 2006 itibariyle Japonya'nın uluslararası siyasette “proaktif” olmaya başladığına dair ifadeler görülmektedir. Japonya'nın özellikle de 11 Eylül sonrası geçirdiği yeni yasalarla “uluslararası toplumun sorumlu üyesi” olarak sağladığı proaktif katkılardan bahsedilmektedir.⁵¹⁸ Bunlar, daha önce de belirtildiği üzere BM Barış Koruma Operasyonlarına katılım ve ABD'ye Afganistan ve Irak'ta verilen desteklerdir. 2011'de ise proaktif katkı, yerini “proaktif diplomasiye” bırakmıştır. Bu yıl Japonya'nın en büyük ikinci dünya ekonomisi konumunu Çin'e bıraktığından, fakat Çin'in, Japonya'nın en büyük ticaret ortağı olduğu için Japonya açısından bir fırsat olabileceği anlatılmaktadır.⁵¹⁹ 2014 sonrasındaysa “barışa proaktif katkı” politikası öne çıkmaktadır. Japonya'nın II. Dünya Savaşı'ndan beri barışsever bir ülke olduğunun altı çizilerek, “barışa proaktif katkı” politikası sayesinde uluslararası toplumun yararına faaliyetlerde bulunduğu belirtilmektedir.⁵²⁰ Ayrıca, 90'ların başlarında Asya ülkelerinin, Japonya'nın yeniden silahlanmasından korktuklarına ve Japonya'nın bu korkulara karşı açıklamalar yapmasına dair ifadelere de artık yer verilmemektedir. Ancak güvenlik ve savunma politikalarındaki “normalleşme” ile

⁵¹⁷ A.g.e., s. 95-100.

⁵¹⁸ “Diplomatic Bluebook 2006”.

⁵¹⁹ “Diplomatic Bluebook 2011”.

⁵²⁰ “Diplomatic Bluebook 2014”.

Japonya'nın savaş sonrası dönemde edindiği barış devleti kimliğinin üstünde durması bölge ülkelerinin endişelerini gidermek olarak da yorumlanabilir.

5.1.6. Japon Başbakanların Konuşmalarının İncelenmesi

Devletlerin kimliklerinin inşasında birbirleriyle kurdukları ilişki önem taşımakta, bu süreç devleti yöneten politika yapıcılarının söylemlerinden ve eylemlerinden etkilenmektedir.⁵²¹ İnsanlarla toplumların birbirlerini karşılıklı olarak inşa ettikleri gibi devletler de resmî söylemleri ve eylemleriyle kendi dünyalarını inşa etmektedirler.⁵²² Dolayısıyla, bu inşa sürecinde ancak dili kullanan insanlar yapıcı bir etki gösterebilirler.⁵²³ Bu sebeple, devletlerin dille kendilerini temsil ettikleri belgeler önemli kaynaklar olmaktadır.

Bir devletin başka devletleri nasıl algıladığı, etkileşim kurduğu ve böylece kendi kimliğini nasıl oluşturduğunu anlamak için başvurulacak yerlerin başında resmî belgeler gelmektedir. Giriş bölümünde bahsedildiği üzere bu belgeler, Dışişleri Bakanlığı'nın yıllık yayınladığı ve Japonya'nın uluslararası siyasetteki konumuyla diğer devletlerle olan ilişkilerini açıklayan Mavi Kitaplar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu açıdan ele alınabilecek diğer belgeler arasındaysa, Başbakanların her yıl parlamentoda yaptıkları politika konuşmaları bulunmaktadır.

Tablo.1'de yıllık konuşmaları incelenen Başbakanların bir listesi verilmiştir. İnceleme için 1990-2020 yılları arası seçilmiş olup, bu dönemde görev yapan Başbakan sayısı daha fazla olmasına rağmen, her Başbakanın görev dönemi bu konuşmaların yapıldığı Ocak-Şubat aylarına denk gelmediğinden, tabloda sadece konuşmaları incelenenlere yer verilmiştir.

⁵²¹ Onuf, *Making Sense, Making Worlds*, s. 3-4; *World of Our Making*, s. 36.

⁵²² Zehfuss, *Constructivism in International Relations*, s. 20-21.

⁵²³ Onuf, *Making Sense, Making Worlds*, s. 29.

Tablo 1.1990-2020 Arası Parlamentoda Politika Konuşması Yapan Başbakanların Listesi

Başbakan	Görev Yaptığı Yıllar	Mensubu Olduğu Parti
Toshiki Kaifu	1990-1991	LDP ⁵²⁴
Kiichi Miyazawa	1991-1993	LDP
Morihiro Hosokawa	1993-1994	JNP ⁵²⁵
Tomiichi Murayama	1994-1996	JSP ⁵²⁶
Ryūtarō Hashimoto	1996-1998	LDP
Keizō Obuchi	1998-2000	LDP
Yoshirō Mori	2000-2001	LDP
Junichirō Koizumi	2001-2006	LDP
Shinzō Abe	2006-2007	LDP
Yasuo Fukuda	2007-2008	LDP
Tarō Asō	2008-2009	LDP
Yukio Hatoyama	2009-2010	LDP
Naoto Kan	2010-2011	DPJ

⁵²⁴ Liberal Democratic Party

⁵²⁵ Japan New Party

⁵²⁶ Japan Socialist Party

Yoshihiko Noda	2011-2012	DPJ
Shinzō Abe	2012-2020	LDP

Başbakanların 1990 ile 2020 arası dönemde yaptıkları konuşmaları daha iyi analiz edebilmek için bu tez çalışmasında üç döneme ayırarak ele almak daha uygun bulunmuştur. Dönemlendirme için hem Japonya açısından kimlik değişimini tetikleyen olaylar hem de göreve gelen Başbakanlar göz önüne alınmıştır. 1990-2001 arası dönemde Soğuk Savaş düzeni sona ermiş, Körfez Savaşı ve 11 Eylül saldırıları yaşanmıştır. 2002-2012 arası dönem Başbakan Koizumi'nin konuşmasıyla başlayan ve 11 Eylül'ün etkilerinin güvenlik kimliğindeki değişimleri etkilediği dönemdir. 2013-2020 arası dönem ise Abe hükümetlerinin olduğu, anayasa değişikliği tartışmalarından, kolektif güvenlik yasasına, Ulusal Güvenlik Konseyi'nin kurulmasına kadar pek çok düzenlemenin yapıldığı dönemdir. Her dönem Japonya açısından önemli olan ve Başbakanların konuşmalarında değindikleri belli başlıklara bölünerek incelenmektedir.

5.1.6.1. 1990-2001 Arası dönemde başbakanların politika konuşmaları

Bu dönem hem Soğuk Savaş'ın sona ermesi hem de Körfez Savaşı ile 11 Eylül saldırıları arasındaki dönem olarak ayrı bir yerde tutulabilmektedir. Japonya için Sovyetler Birliği'nin yıkılması, Sovyet komünizmine karşı kurulmuş olan Japonya-ABD ittifakının geleceği açısından önemlidir. Ayrıca, uluslararası sistemdeki iki kutuplu sistemin sona ermesinin hemen ardından yaşanan Körfez Savaşı da Japonya-ABD ilişkileri arasında gerilimlere sebep olmuştur. Japonya bu dönemde de ABD ile işbirliğinin önemini sürdürdüğünü ifade etmekte, Çin ise henüz bir tehdit unsuru olarak görülmemektedir.

5.1.6.1.1. Uluslararası sistemin dönüşümü ve Japonya

90'lı yıllarda Başbakanların konuşmalarındaki ortak nokta Soğuk Savaş düzeninin sona ermesi ve yeni bir dünya düzeninin kurulmakta olduğudur. Kaifu 1990 yılındaki konuşmasında yeni düzenin kurulmasında Asya-Pasifik ülkelerinin de aktif rol alması gerektiğine dikkat çekmektedir. Küreselleşme çağının geldiğini ve bu çağın “barışçıl birlikte yaşamaya dayalı bir düzen” içinde olacağını ifade ederek, Japonya’nın bu konuda üzerine düşen görevi proaktif olarak yerine getirmesi gerektiğini ifade etmektedir. Ancak çatışmaların çözümünde Japonya’nın güç bağlamında bir katkıda bulunamayacağını vurgulamaktadır. Japonya ekonomik ve teknolojik gücüyle hem de ABD ile ittifakı çerçevesinde, “bölgesel ve küresel olarak proaktif katkı” sağlayacaktır.⁵²⁷ Kaifu’nun konuşmasından, 1990 kadar erken bir dönemde Japonya’nın proaktif politikalar sergileyeceği anlaşılmaktadır. Proaktiflik konusu son yıllarda daha fazla ön plana çıkarılmış olsa da Soğuk Savaş’ın hemen ardından gündeme geldiği görülmektedir. Diğer taraftan, Kaifu’nun Japonya’nın uluslararası katkısında güç kullanmayacağını belirtmesi, 2014 sonrasında çıkarılan yasalarla tezat oluşturmaktadır.

Kaifu 1991’deki konuşmasında da çatışmanın yerini işbirliğinin aldığına ve Almanya’nın birleşmesiyle birlikte bölünmüşlüğü sona erdiğine işaret etmektedir. Fakat böyle tarihsel bir zamanda, Irak Kuveyt’i işgal ederek şiddete başvurmuş, buna karşılık BM Güvenlik Konseyi’nin kararıyla yirmiden fazla ülkenin katılımıyla çok uluslu bir ordu kurulmuştur. Kaifu Japonya’nın da görevi gereği proaktif destekte bulunması ve uluslararası izolasyondan kaçınması gerekliliğini vurgulamaktadır. “Japonya bir barış devleti olsa da dünyanın, özellikle de Asya’nın bir üyesi olarak barış ve refah sorumluluğunu yerine getirmeli, 21. yüzyıl dünyasının sorumluluğunu üstlenmelidir.” Japonya BM liderliğindeki uluslararası güçlere askerî değil, mali destek vererek anayasaya uygun hareket etmektedir.⁵²⁸ Kaifu, Japonya’nın barış

⁵²⁷ Toshiki Kaifu, “平成2年3月2日 第118回国会 参議院 本会議 第2号”, 国会会議録検索システム, 02 Mart 1990, <https://kokkai.ndl.go.jp/#/detail?minId=111815254X00219900302>, [Erişim 15.6.2020].

⁵²⁸ Toshiki Kaifu, “平成3年1月25日 第120回国会 参議院 本会議 第6号”, 国会会議録検索システム, 25 Ocak 1991, <https://kokkai.ndl.go.jp/#/detail?minId=112015254X00619910125&spkNum=7&single>, [Erişim 15.6.2020].

devleti kimliğinden dolayı, askerî katkıda bulunamayacağını belirtse de bugünkü resmî söylem, Japonya'nın barış devleti olduğu için uluslararası operasyonlara askerî olarak katkı sağlaması gerektiği şeklindedir. Buradan anlaşılan 90'lardaki barış devleti kimliğiyle güncel barış devleti kimliğinin aynı isimlendirme sürdürülse de aynı anlamı taşımadığıdır.

Miyazawa da Soğuk Savaş sonrasını, “yeni bir dünya barışı düzeninin inşa edileceği dönemin başlangıcı” olarak nitelemektedir. Ancak iki kutuplu sistem çözülüp, Avrupa’da entegrasyon sağlanırken, ideolojik çatışmalar ve küresel çevre sorunları da devam etmektedir. Japonya’nın bu dönemde “insanlığın refahı ve dünya barışı” için çalışması uluslararası sorumluluğunu yerine getirmesi anlamına gelecektir.⁵²⁹ Miyazawa’ya göre ASEAN gibi bölgesel örgütler başta olmak üzere Japonya’nın uluslararası topluma proaktif olarak daha fazla katkı yapması beklenmekte olup, Japonya bu konuda etki sağlayacak noktaya varmıştır. Öte yandan, “Soğuk Savaş”ın sona ermesi Japonya gibi demokratik değerlere bağlı ülkelerin paylaştığı özgürlük, demokrasi ve piyasa ekonomisi gibi ilkelerin dünyaya yayıldığı” anlamına gelmektedir. Diğer bir deyişle, Batı toplumunun temel prensipleri artık daha fazla değer görecektir.⁵³⁰ Batılı değerlerin tüm dünyaya yayılmakta olduğu fikri, Sovyetler Birliği’nin yıkılmasıyla komünist ideolojinin de ortadan kalkacağı düşüncesiyle ilişkilidir. Ancak 30 yıl sonra bile, Çin’de komünist tek parti yönetimi devam etmektedir. Bunun yanı sıra Batı’nın ilkelerinin tüm dünyaya yayılıyor olması Asya’nın da Batılı değerleri benimsemesi anlamına gelecek, Japonya böylece Asya ülkeleriyle işbirliğinde bulunurken Batılı değerleri benimseyen devletlerle ortaklık kurduğunu ifade edebilecektir.

II. Dünya Savaşı’nın sona ermesinin 50. yıldönümü olan 1995’te, Japonya’nın savaş yıkıntısından çıkarak hızla büyümesinin, barış devleti olmasına bağlı olduğunun altını

⁵²⁹ Kiichi Miyazawa, “平成4年1月24日 第123回国会 参議院 本会議 第1号”, 国会会議録検索システム, 24 Ocak 1992, https://kokkai.ndl.go.jp/#/detail?minId=112315254X00119920124&spkNum=16&single_ [Erişim 15.6.2020].

⁵³⁰ Kiichi Miyazawa, “平成5年1月22日 第126回国会 参議院 本会議 第1号”, 国会会議録検索システム, 22 Ocak 1993, https://kokkai.ndl.go.jp/#/detail?minId=112615254X00119930122&spkNum=17&single_ [Erişim 15.6.2020].

izen Başbakan Murayama, sonraki 50 yılda da Japonya'nın bu şekilde yaşaması ve Doğu-Batı atışmasının ardından Japonya'nın yeni adımlar atması gerektiğini belirtmektedir. Kaifu ile benzer biçimde, Murayama da “barışın askerî gle değil, Japon teknolojisi ve ekonomisi üzerinden işbirliği yoluyla sağlanacağını, barış anayasasına sadık kalınarak, savunma konusunda komşu ülkelerin de güveninin kazanılacağını” vurgulamaktadır.⁵³¹ Bu noktada, Murayama'nın Japonya Sosyalist Partisi'nin yesi olduğunu ve sol partilerin bugünkü anayasa değişikliği konusuna sıcak bakmadıklarını hatırlamakta fayda vardır. Yine, Japonya'nın içerisinde farklı devlet kimlikleri algılarının varlığını anımsamak ve Murayama'nın barış devletinden anladığının, dünyaya askerî gle değil, ekonomik gle katkı sağlamak olduğu belirtmek gerekir.

Hashimoto, Japonya'nın uluslararası topluma mevcut katkısından daha fazlasını yaparak, “yeni fikirler ortaya atan, hem ulusun hem de dünyanın barışı ve refahı için girişimlerde bulunan bir ülke” olma yönünde ilerlemesinin, bağımsız bir politika için kaçınılmaz olduğunu ifade etmektedir.⁵³² 21. yüzyıla girerken, gelecek 20 yılı görecek şekilde geniş bir bakış açısının benimseneceğini dile getiren Obuchi'ye göre “barış yüzyılı” olacak bu dönem, Japonya'nın daha proaktif rol oynayacağı bir yüzyıl olacaktır.⁵³³ Mori ise yeni dönemde “insani rönesansın” yaşanacağını ileri sürmekte, Japonya'nın özellikle insani güvenlik konusunda liderlik edeceğini vurgulamaktadır. Ayrıca bu yüzyılda, Meiji Restorasyonu ve II. Dünya Savaşı sonrası reformların ardından “Japonya'nın yeniden doğuşu” için çalışılacak, önceki dönemlerde Japon ulusunu inşa eden liderler örnek alınacaktır.⁵³⁴ Bu ifadelerden, yeni bir uluslararası

⁵³¹ Tomiichi Murayama, “平成七年一月 第百三十二回国会における村山内閣総理大臣施政方針演説”, 20 Ocak 1995, <https://warp.ndl.go.jp/info:ndljp/pid/11236451/www.kantei.go.jp/jp/murayamasouri/speech/sisei.html>, [Erişim 15.6.2020].

⁵³² Rytar Hashimoto, “平成八年一月二十二日 第百三十六回国会における橋本内閣総理大臣施政方針演説”, 22 Ocak 1996, <https://warp.ndl.go.jp/info:ndljp/pid/11236451/www.kantei.go.jp/jp/hasimotosouri/speech/1996/danwa-122.html>, [Erişim 15.6.2020].

⁵³³ Keiz Obuchi, “平成十二年一月二十八日 第百四十七回国会における小渕内閣総理大臣施政方針演説”, 28 Ocak 2000, <https://warp.ndl.go.jp/info:ndljp/pid/11236451/www.kantei.go.jp/jp/obutisouri/speech/2000/0128sisei.html>, [Erişim 15.6.2020].

⁵³⁴ Yoshiro Mori, “平成十三年一月三十一日 第百五十一回国会における森内閣総理大臣施政方針演説”, 31 Ocak 2001,

düzenle birlikte Japonya'nın da yeniden inşasının gerektiğine dair bir fikrin oluştuğu anlaşılmaktadır. Ayrıca hem Meiji Dönemi hem de savaş sonrası gibi Japonya'nın kimliğinde ciddi değişimlerin olduğu zamanlara atıfta bulunulması, yeni bir kimlik inşasının habercisi olarak yorumlanabilir. Bir yandan da Japonya'nın 1992 sonrasında katılım gösterdiği Barış Koruma Operasyonları ile insanî güvenlik alanında gelişme gösterdiği, hatta bu alanda liderlik yapmayı hedeflediği anlaşılmaktadır.

5.1.6.1.2. Asya-Pasifik bölgesinin önemi

Soğuk Savaş sisteminin çökmesiyle Japonya'nın Asya-Pasifik bölgesindeki ülkelerle ilişkileri güçlenmeye başlamıştır. Kaifu, 21. yüzyılda bu bölgenin daha da önem kazanacağına dikkat çekerek “bir Asya ülkesi olan Japonya'nın, bölgenin istikrarı ve ekonomik kalkınması için çaba sarf etmesi, bölgesel işbirliklerini artırması gerektiğini” belirtmektedir.⁵³⁵ Japonya'nın savaş dönemi eylemleri dolayısıyla bölge halklarının acı çektiğini ifade eden Miyazawa da Japonya'nın geçmişi göz ardı etmeden, tekrar benzer hatalara düşülmemesi için Japonya'nın uluslararası toplumun üyesi olarak görevlerini yerine getireceğini söylemektedir. Japonya, dünya siyasetinde politik ve ekonomik olarak önem kazanan bu bölgenin barış ve refahı için kendi meselesiymiş gibi çalışacaktır.⁵³⁶

Savaşın bitişinin 50. yıldönümünde Asya-Pasifik, APEC ve ASEAN gibi örgütler sayesinde gelecek vaat etmekte ve bölgesel birliğin oluştuğu hissedilmektedir.⁵³⁷ Savaştan büyük hasarla kurtulan “bölgedeki komşu ülkelerin Japonya'ya güvenini geri kazanmak” da önem teşkil etmektedir. Bölge ülkeleri karşılıklı bağımlı hale geldikçe ilişkilerin derinleşmesi için Japonya elinden geleni yapacaktır.⁵³⁸ Japonya'nın yanı

https://warp.ndl.go.jp/info:ndljp/pid/11236451/www.kantei.go.jp/jp/morisouri/mori_speech/2001/0131syosin.html, [Erişim 15.6.2020].

⁵³⁵ Kaifu, “平成2年3月2日 第118回国会 参議院 本会議 第2号”.

⁵³⁶ Miyazawa, “平成5年1月22日 第126回国会 参議院 本会議 第1号”.

⁵³⁷ Morihiro Hosokawa, “平成6年3月4日 第129回国会 参議院 本会議 第6号”,

国会会議録検索システム, 04 Mart 1994,

<https://kokkai.ndl.go.jp/#/detail?minId=112915254X00619940304&spkNum=13&single>, [Erişim 15.6.2020].

⁵³⁸ Murayama, “平成七年一月 第百三十二回国会における村山内閣総理大臣 施政方針演説”.

sıra dünya ekonomisi için de gittikçe önemi artan Asya-Pasifik ülkeleriyle dostane ikili ilişkilerin geliştirilmesi Japon diplomasisinin temelini oluşturmaktadır.⁵³⁹ Bu dönemde, Yoshida doktrininin bir sütunu olan ancak Soğuk Savaş döneminde tam anlamıyla gerçekleştirilemeyen “Asya’nın bir parçası olma” politikasına ağırlık verileceği anlaşılmaktadır. Ayrıca bölgenin dünya ekonomisinde ve dolayısıyla siyasetinde artan önemi de Japonya’yı bu bölgeyle daha fazla işbirliğine yöneltmiştir. Fakat bölge ülkelerinin henüz Japonya’ya tam anlamıyla güvenmedikleri de bilinmektedir. Bu sebeple, Japonya çok taraflı örgütler üzerinden bölge ülkelerinin güvenini kazanmaya çalışmaktadır.

Japonya’nın “tarihi ve coğrafi olarak Asya-Pasifik ülkesi” olduğunu vurgulayan Hashimoto da ülkesinin ABD ile küresel ölçekteki ittifakının yanı sıra Asya ülkeleriyle geliştirilecek dostluğun önemine dikkat çekmektedir.⁵⁴⁰ 1997’deki Asya mali krizinin⁵⁴¹ yarattığı istikrarsızlığa karşı Japonya’nın hem ABD hem de Çin ve Rusya gibi bölge ülkeleriyle işbirliği yapması gerektiği ifade edilmektedir.⁵⁴² Japonya bu dönemde kendi bölgesindeki ülkelerle daha sıkı ilişkiler kurmaya çalışırken, II. Dünya Savaşı’nın olumsuz hatırasına da işaret edilmektedir. Çok taraflı örgütler ve ekonomik karşılıklı bağımlılık yoluyla komşu ülkelerin güvenini kazanmak hedeflenmektedir. Bu çalışmanın bölgesel kimliklerle ilgili bölümünde de anlatıldığı üzere, Japonya bu dönemde ABD’yi bölgede tutarak Asya-Pasifik’e daha fazla entegre olmaya çalışmıştır.

⁵³⁹ Hashimoto, “平成八年一月二十二日
第百三十六回国会における橋本内閣総理大臣施政方針演説”.

⁵⁴⁰ Ryūtarō Hashimoto, “平成九年一月二十日
第百四十回国会における橋本内閣総理大臣施政方針演説”, 20 Ocak 1997,
<https://warp.ndl.go.jp/info:ndljp/pid/11236451/www.kantei.go.jp/jp/hasimotosouri/speech/1997/0120shisei.html> [Erişim 15.6.2020].

⁵⁴¹ 1997 Asya mali krizi başta Güney Kore, Tayland, Filipinler ve Malezya olmak üzere, pek çok Doğu Asya ve Güneydoğu Asya ülkesini etkilemiştir. Bu ülkeler 90’lı yıllarda ekonomik büyüme göstermiş ve yaşam standartları yükselmiştir. Ancak yabancı yatırımların bu ülkeye çok hızlı biçimde gelmesi ve ekonomi politikalarıyla ilgili kurumların henüz yeterli düzeyde olmaması bir krize neden olmuş, bu ülkelerin para birimleri değer kaybetmiştir. “The Asian Crisis: Causes and Cures”, International Monetary Fund, Haziran 1998,
<https://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/1998/06/imfstaff.htm> [Erişim 7.6.2021].

⁵⁴² Ryūtarō Hashimoto, “平成十年二月十六日
第百四十二回国会における橋本内閣総理大臣施政方針演説”, 16 Şubat 1998,
<https://warp.ndl.go.jp/info:ndljp/pid/11236451/www.kantei.go.jp/jp/hasimotosouri/speech/1998/0216shisei.html> [Erişim 15.6.2020].

5.1.6.1.3. Japonya'nın BM politikası

II. Dünya Savaşı sonrasında Japon dış politikasının sütunlarından biri olan BM merkeziliğin Soğuk Savaş sonrasında ön plana çıkmaya başladığı görülmektedir. Özellikle Körfez Savaşı sonrası Japonya'nın maruz kaldığı eleştiriler, BM nezdindeki Barış Koruma Operasyonlarına daha fazla personelle katılım göstermesini sağlamıştır. Bu dönemde yeni düzenin temelini barış olarak gören Başbakanlar, BM'nin görevlerinin arttığına dikkat çekmektedir. Japonya BKO'ya sağladığı insanî yardımın yanı sıra teknolojik birikimleriyle de proaktif olarak hareket edecektir.⁵⁴³ Uluslararası sistemin barış düzeninde olacağının varsayılmasıyla Japonya'nın barış devleti kimliği gereği uluslararası barışın korunmasında daha aktif olacağı belirtilmektedir. Bu bakış açısı sistemle devlet arasında karşılıklı olarak birbirini inşa etme sürecine örnek gösterilebilir. Ayrıca Kaifu'nun, bu dönemin hemen başındaki barış devleti anlayışından gittikçe uzaklaştığı ve askerî personel desteğiyle uluslararası barışın korunmasının, barış devleti kimliğinin gereği olduğu düşünölmeye başlanmıştır.

1992'de çıkarılan "Uluslararası Barış İşbirliği Yasası" temelinde Japonya'nın Öz Savunma Kuvvetleri ilk olarak Kamboçya'daki BKO'ya katılmıştır.⁵⁴⁴ Japonya personel desteğine ek olarak, "yeni yüzyılın sorunlarına daha iyi cevap verebilmesi için ele alınacak BM Güvenlik Konseyi reformu tartışmalarına da proaktif olarak katılacak, uluslararası toplumun beklentilerine cevap verecektir".⁵⁴⁵ Kamboçya'nın ardından Mozambik ve Ruanda'ya yapılan mülteci yardımları için ÖSK'nin hizmetleri uluslararası toplum tarafından takdir edilmektedir.⁵⁴⁶

Japonya 1997'de BM Güvenlik Konseyi'ne geçici üye seçildiği için uluslararası sorunların çözümünde Japonya'nın liderlik edeceği ileri sürölmektedir. BM'nin çağın gereklerine göre reformu için Güvenlik Konseyi'nin daimî üyeleri ve Japonya'nın Asya'daki komşu ölkeleriyle işbirliği yapılacak, uluslararası toplumun desteği

⁵⁴³ Miyazawa, "平成4年1月24日 第123回国会 参議院 本会議 第1号".

⁵⁴⁴ Miyazawa, "平成5年1月22日 第126回国会 参議院 本会議 第1号".

⁵⁴⁵ Hosokawa, "平成6年3月4日 第129回国会 参議院 本会議 第6号".

⁵⁴⁶ Murayama, "平成七年一月 第百三十二回国会における村山内閣総理大臣 施政方針演説".

kazanılacaktır.⁵⁴⁷ Savaşın ardından, “20. yüzyılın ikinci yarısında ileri bir demokrasi ve dünyanın ikinci ekonomisi olan Japonya, bunu askerî gücünü terk ederek yapmıştır.” Japonya’nın 21. yüzyılda da gelişimi BM’ye dayalı uluslararası sistemin geliştirilmesine bağlıdır.⁵⁴⁸ Japonya hem bölgesel hem uluslararası olarak sisteme daha fazla entegre olabilmek için BM odaklı faaliyetlerini artırmakta, BKO’ya katılım artmış olsa da Japonya’nın siyasi ve ekonomik gücünün askerî bir güce dayanmadığı vurgulanmaktadır. Barış devleti kimliğine odaklanan bu söylem, uluslararası faaliyetlerine rağmen Japonya’nın askerî bir güç olmayacağını diğer devletlere kanıtlama çabası olarak da ele alınabilir.

5.1.6.1.4. Japonya-ABD ittifakı

Soğuk Savaş döneminde olduğu gibi sonrasında da Japonya-ABD ittifakının önemine dikkat çekilmeye devam edilmektedir. Bu ittifakın sadece Japonya’nın güvenliği açısından değil, hem Asya-Pasifik’in güvenliği hem de küresel ölçekte güvenlik ve istikrar açısından önemi vurgulanmaktadır. Kaifu’ya göre dünyanın sorunlarının çözümünde Japonya-ABD ikilisinin birlikte hareket etmesi olumlu sonuç verecektir.⁵⁴⁹ Ayrıca bugüne kadar düzenli olarak tekrar edilen, Japonya-ABD ittifakının Japon dış politikasının temel taşı olduğudur. Japonya Asya-Pasifik bölgesinde daha proaktif diplomasi geliştirmeye çalışsa da ABD ile ittifakı önemini koruyacak, bu sayede hem bölgesel hem küresel sorunlar çözülecektir.⁵⁵⁰

Japonya savaş sonrasındaki refah ve kalkınmasını ABD’nin desteğine borçlu olduğunun farkında olarak, Körfez Savaşı konusunda ABD’ye destek olmalıdır. İki ülke güçlerini birleştirirse “dünya barışı düzeni” kurulabilir.⁵⁵¹ Birlikte dünyanın gayrisafi hasılasının 1/4’ünü oluşturan Japonya ve ABD ekonomileri işbirliği yaparak

⁵⁴⁷ Hashimoto, “平成九年一月二十日 第百四十回国会における橋本内閣総理大臣施政方針演説”.

⁵⁴⁸ Mori, “平成十三年一月三十一日 第百五十一回国会における森内閣総理大臣施政方針演説”.

⁵⁴⁹ Kaifu, “平成2年3月2日 第118回国会 参議院 本会議 第2号”.

⁵⁵⁰ Kaifu, “平成3年1月25日 第120回国会 参議院 本会議 第6号”.

⁵⁵¹ Miyazawa, “平成4年1月24日 第123回国会 参議院 本会議 第1号”.

“21. yüzyıl dünyasına liderlik etmelidir.” Aynı zamanda, Asya-Pasifik bölgesinin istikrarı için ABD’nin bölgedeki varlığı önemlidir ve Japonya uluslararası sorumluluğunu yerine getirmek için ABD ittifakını güçlendirmelidir.⁵⁵² İki ülke arasında ticari ve ekonomik sorunlara rağmen, karşılıklı güven ilişkisiyle yeni yüzyılda da ittifak desteklenecektir.⁵⁵³ 1990 yılında Körfez Savaşı’na askerî personel göndermeyen Japonya’nın, birkaç yıl sonra ABD ile dünyaya liderlik etmesi gerektiğine dair söylem, Japonya’nın yeni düzende ABD ile daha eşit bir ilişki içinde olmayı hedeflediği anlamına gelebilir. Öte yandan, ABD’nin Asya-Pasifik’te kalmasının önemine de dikkat çekilmektedir.

Okinawa’daki Futenma üssünün taşınması ve üs olarak kullanılan toprakların asıl sahiplerine iade edilmesi meselesi iki ülkenin ittifakının güçlendirilmesiyle çözülecektir.⁵⁵⁴ “Asya-Pasifik’in güvenliği için ABD ordusunun bölgedeki varlığı kaçınılmaz olsa da Okinawa halkının yükü de düşünölmeli,” sorunların çözümü için çalışılmalıdır.⁵⁵⁵ ABD Japonya’ya güvenlik şemsiyesi sağlıyor olsa da bu güvenliğin bedeli olarak bazı Japon vatandaşların topraklarında ABD üsleri bulunmaktadır. Bu çalışmanın tarihi arka plan kısmında ifade edildiği üzere, Okinawa’daki üsler zaman zaman “işgal” olarak görölebilmektedir.

5.1.6.1.5. Japonya’nın savunma politikası

90’lı yıllarda Japonya’nın savunma gücünün başka ölkelere tehdit oluşturmayacak şekilde sürdüröleceği Başbakanlar tarafından tekrar edilmektedir. Kaifu, Japonya’nın dünyada hangi ölkeyle karşı karşıya gelirse gelsin, “hiçbir zaman askerî tehdit unsuru olmayacağına” dikkat çekmektedir. Japonya ABD ile güvenlik anlaşması çerçevesinde,

⁵⁵² Miyazawa, “平成5年1月22日 第126回国会 参議院 本会議 第1号”.

⁵⁵³ Hosokawa, “平成6年3月4日 第129回国会 参議院 本会議 第6号”.

⁵⁵⁴ Hashimoto, “平成8年一月二十二日 第百三十六回国会における橋本内閣総理大臣施政方針演説”.

⁵⁵⁵ Hashimoto, “平成十年二月十六日 第百四十二回国会における橋本内閣総理大臣施政方針演説”.

saldırgan olmayan savunma politikasını sürdürecektir. Orta ölçekli savunma gücüyle birlikte uluslararası silah azaltma konusunu diplomatik olarak destekleyecektir.⁵⁵⁶

Japonya-ABD ittifakının temelini oluşturan Güvenlik Anlaşması, Japonya'nın güvenliğinin yanı sıra Asya-Pasifik bölgesinin barış ve istikrarı için elzem bir konumdadır. Japonya barış anayasasıyla birlikte orta dereceli savunma kapasitesini sürdürecektir, nükleer silah konusunda da “üretmeme, sahip olmama ve Japonya’da bulundurmama” ilkelerini idame ettirecektir.⁵⁵⁷ Hatta Japonya 1992 yılında savunma harcamalarını yaklaşık 5,5 milyon dolar azaltarak, asgari savunma gücünü devam ettirmiştir.⁵⁵⁸ Diğer taraftan, bölgenin güvenliği için ASEAN gibi bölgesel örgütlerle diyalog kurulmaktadır.⁵⁵⁹ Japonya'nın 90'larda uluslararası sistemde silahların azaltılması için çalışırken, bugün silah ihracatı yapma amacıyla başka devletlerle anlaşıyor olması ise ilginç bir durumdur. Ayrıca savunma harcamaları her ne kadar ekonomik gücü kadar değilse de yıllar içinde bölgesindeki değişimlere uyum sağlaması gerekmiştir.

5.1.6.1.6. Japonya-Çin ilişkileri

Bu dönemde Başbakanlar Çin'in uluslararası sisteme daha fazla entegre edilmesine destek olacaklarını ifade etmektedirler. Çin'in dışı açılması ve modernleşmesi Japonya tarafından olumlu karşılanmaktadır.⁵⁶⁰ Japonya ve Çin arasındaki ilişkiler pek çok alanda ilerlerken, Çin'in uluslararası toplum ile daha fazla işbirliği yapması desteklenmektedir.⁵⁶¹ Hashimoto 1997'deki konuşmasında ABD ve Çin ikili ilişkilerinin olumlu ilerlemesinin, Asya-Pasifik bölgesinin gelişimine katkı sağlayacağını belirtmektedir. Japonya, Çin'in Dünya Ticaret Örgütü'ne üyeliğini de

⁵⁵⁶ Kaifu, “平成2年3月2日 第118回国会 参議院 本会議 第2号”.

⁵⁵⁷ Kaifu, “平成3年1月25日 第120回国会 参議院 本会議 第6号”.

⁵⁵⁸ Miyazawa, “平成5年1月22日 第126回国会 参議院 本会議 第1号”.

⁵⁵⁹ Hashimoto, “平成九年一月二十日

第百四十回国会における橋本内閣総理大臣施政方針演説”.

⁵⁶⁰ Kaifu, “平成3年1月25日 第120回国会 参議院 本会議 第6号”.

⁵⁶¹ Miyazawa, “平成5年1月22日 第126回国会 参議院 本会議 第1号”.

desteklemekte ve diplomatik ilişkilerin 25. yıldönümünde “karşılıklı güven ilişkisinin gelişmesi” amaçlanmaktadır.⁵⁶²

1999’da Çin ve Güney Kore Devlet Başkanlarıyla ilk kez gerçekleştirilen üçlü zirvenin ardından Başbakan Obuchi, bu toplantıların Doğu Asya’nın barışına hizmet edeceğini ifade etmektedir.⁵⁶³ Çin’in bölge ve dünyayla ilişkileri geliştikçe Japonya ile Çin arasında kurulan dostluk ilişkisinin 21. yüzyılda Asya-Pasifik bölgesinin barış ve refahı için önemine dikkat çekilmektedir.⁵⁶⁴ Soğuk Savaş sonrasında Japonya Batılı değerlerin tüm dünyaya yayılacağını umarken, bu değerlerin Çin tarafından benimseneceğine dair beklentisinin olduğu da anlaşılmaktadır. Japonya, Çin’in DTÖ’ye üye olarak uluslararası sistemdeki diğer devletlerle daha fazla ilişki kurmasının bunu sağlayacağını düşünmüştür. Ayrıca, bu dönem Çin ekonomisi Japonya’ya bağımlı olduğu için Çin’in savunma harcamalarında dikkat çeken bir durum olmamıştır.

5.1.6.2. 2002-2012 Arası dönemde başbakanların politika konuşmaları

Bu dönem 11 Eylül saldırılarının hemen sonrası ve Japonya’da anayasa değişikliğinin konuşulmaya başlandığı dönemdir. Dahası, bu dönemde Başbakan Koizumi 5,5 yıllık iktidar dönemiyle Japonya’nın en uzun süreli Başbakanlarından biri olmuştur. Koizumi anayasa değişikliği konusuna eğilirken, 2010 sonrasında kısa süreli iktidar partisi değişimiyle bu konuya bir süre değinilmemiştir. Koizumi hem anayasa tartışmaları hem de bu dönemde ABD’nin Afganistan ve Irak işgallerine Japonya’nın destek verebilmesi için çıkarılan yasalarla Japon siyasetinde ve kimlik değişiminde ayrı bir yerde durmaktadır.

⁵⁶² Hashimoto, “平成九年一月二十日
第四百四十回国会における橋本内閣総理大臣施政方針演説”.

⁵⁶³ Obuchi, “平成十二年一月二十八日
第四百四十七回国会における小渕内閣総理大臣施政方針演説”.

⁵⁶⁴ Mori, “平成十三年一月三十一日
第四百五十一回国会における森内閣総理大臣施政方針演説”.

5.1.6.2.1. Uluslararası Sistemin Dönüşümü ve Japonya

Koizumi 21. yüzyılın “barış yüzyılı” olacağını beklendiğinden, ancak 11 Eylül saldırılarının bu beklentiyi suya düşürdüğünden bahsetmektedir. Japonya bu saldırının ardından ABD’ye destek olmak için ÖSK’yi Hint Okyanusu’nda yakıt ikmal görevine sevk etmiştir. “Terörizmle mücadele uluslararası dayanışma ile çözülecek bir sorun olmakla birlikte, başkalarının değil, Japonya’nın da sorunudur.”⁵⁶⁵ Japonya’nın Körfez Savaşı’ndan farklı olarak bu kez daha çabuk davranmış olması dikkat çekicidir. Koizumi ayrıca Başbakanlık yaptığı yıllardaki konuşmalarında Meiji dönemine çokça atıf yapmaktadır. Japonya’nın her türlü zorluğa karşı reformlarla başa çıkabileceğini, Meiji döneminde inşa edilen modern ülkenin II. Dünya Savaşı sonrasında yeniden inşa edildiğini ve bunun tekrar yapılabileceğini vurgulamaktadır.⁵⁶⁶ Özellikle de Japonya’nın yaşadığı petrol şokları ve deflasyon gibi ekonomik sorunlar konusunda, zorluklarla yüzleşen atalarını örnek göstermektedir. Tarihten ders çıkarıp, eldeki potansiyeli kullanarak yeni bir Japonya yaratılabilecektir.⁵⁶⁷ “Geçmişteki liderlerin inşa ettiği refah temeli daha fazla güçlendirilmeli ve her türlü çevresel değişikliğe yanıt verecek bir sistem inşa edilmelidir.”⁵⁶⁸ Koizumi’nin, Japonya’nın yeniden inşa edildiği iki dönemi sıklıkla hatırlatması Japonya’nın yine böyle bir inşa sürecine ihtiyacı olduğu anlamına gelmektedir. Önceki dönemlerde de Japonya uluslararası ilişkilerinde kırılmalar yaşadığı için düzene uyum sağlayarak yeni kimlikler inşa etmiştir.

⁵⁶⁵ Junichirō Koizumi, “平成 14 年 2 月 4 日 第 154 回国会における小泉内閣総理大臣施政方針演説”, 04 Şubat 2002, <https://warp.ndl.go.jp/info:ndljp/pid/11236451/www.kantei.go.jp/jp/koizumispeech/2002/02/04sisei.html> [Erişim 15.6.2020].

⁵⁶⁶ Junichirō Koizumi, “平成 15 年 1 月 31 日 第156回国会における小泉内閣総理大臣施政方針演説”, 31 Ocak 2003, <https://warp.ndl.go.jp/info:ndljp/pid/11236451/www.kantei.go.jp/jp/koizumispeech/2003/01/31sisei.html> [Erişim 15.6.2020].

⁵⁶⁷ A.y.

⁵⁶⁸ Junichirō Koizumi, “平成 18 年 1 月 20 日 第164回国会における小泉内閣総理大臣施政方針演説”, 20 Ocak 2006, <https://warp.ndl.go.jp/info:ndljp/pid/11236451/www.kantei.go.jp/jp/koizumispeech/2006/01/20sisei.html> [Erişim 15.6.2020].

Koizumi ayrıca Japonya'nın dünyanın en büyük ikinci ekonomisi olmasına rağmen, askerî bir güç olmamasına ve barışçıl politikasını sürdürmesine işaret etmektedir. Yine de Japonya BKO ile dünya barışı ve refahına katkı sağlamaktadır.⁵⁶⁹ Japonya anayasası temelinde sorunları güç kullanmadan, ABD ile güvenlik ittifakına dayanarak diplomatik yollardan çözmeyi seçmiştir. Bu şekilde dünya barışı ve istikrarına katkı sağlamayı sürdürecektir.⁵⁷⁰

Koizumi'nin ardından bir yıl ilk Başbakanlık görevini sürdüren Abe de yeni bir Japonya söylemini devam ettirmektedir. Japonya 21. yüzyılda “uluslararası topluma model ülke” olacaktır. Savaş sonrası sistem artık bu çağın ihtiyaçlarını karşılamadığı için anayasal sistemden diplomasiye kadar pek çok alanda değişim şarttır. Önümüzdeki yüzyılı da göz önüne alarak yeni bir ulusal imaj çizilmelidir. Geleceğe dönük “yeni Japonya'nın ülke kimliği”, yani “ülkenin ideali” Japonya'nın özgünlüğünü tüm dünyaya göstermek olacaktır.⁵⁷¹ Bu amaçla Japonya uluslararası toplum için elinden geleni yapacak, ABD ile birlikte “barış işbirliği devleti” olarak sorumlu rol oynamaya devam edecektir.⁵⁷² Abe'nin hem anayasa değişikliğine hem de ülkenin kimliğine atıf yapması sonraki Başbakanlık dönemlerindeki politikalarının habercisi niteliğindedir. Üstelik Japonya'nın geleceği için yeni bir kimliğe ihtiyacı olduğunu açıkça dile getirmektedir.

Dünya yeni bir döneme girerken Japonya “yeni düzenin yaratılmasına katkı” sağlamakla birlikte kendisini de dönüştürmelidir. 2008 mali krizi sonrası ülkeler izolasyonist davranırsa dünya ekonomisi daralarak II. Dünya Savaşı gibi bir durum ortaya çıkabilir. Japonya dünyanın ikinci ekonomisi olarak “yeni ekonomik kuralların

⁵⁶⁹ Junichirō Koizumi, “平成 17 年 1 月 21 日 第162回国会における小泉内閣総理大臣施政方針演説”, 21 Ocak 2005, <https://warp.ndl.go.jp/info:ndljp/pid/11236451/www.kantei.go.jp/jp/koizumispeech/2005/01/21sisei.html>, [Erişim 15.6.2020].

⁵⁷⁰ Koizumi, “平成 18 年 1 月 20 日 第164回国会における小泉内閣総理大臣施政方針演説”.

⁵⁷¹ Shinzō Abe, “平成 19 年 1 月 26 日 第166回国会における安倍内閣総理大臣施政方針演説”, 26 Ocak 2007, <https://warp.ndl.go.jp/info:ndljp/pid/11236451/www.kantei.go.jp/jp/abespeech/2007/01/26sisei.html>, [Erişim 15.6.2020].

⁵⁷² Yasuo Fukuda, “平成 20 年 1 月 18 日 第 169 回国会における福田内閣総理大臣施政方針演説”, 18 Ocak 2008, <https://warp.ndl.go.jp/info:ndljp/pid/11236451/www.kantei.go.jp/jp/hukudaspeech/2008/01/18housin.html>, [Erişim 15.6.2020].

oluşturulmasında proaktif rol” oynamalıdır. Önceki Başbakanlar gibi Meiji ve savaş sonrası dönemlere referans veren Aso, Japonya’nın “değişimin dönüm noktasında” olduğuna dikkat çekmektedir.⁵⁷³ Bu ifadeler Japon siyasetçilerin adeta inşacı bir yaklaşım benimsediklerini göstermektedir. Japonya kendi kimliğiyle birlikte yeni uluslararası sistemi de inşa edecek, hatta karşılıklı bir inşa süreci olacaktır.

Hatoyama ise Japonya’nın bir ada ülkesi olarak deniz devleti olduğunun altını çizmektedir. Japonya eski dönemlerden beri başka kültürlerden beslenmiş, modern dönemde de “Japon ruhu ve Batı bilimi” sayesinde Batılı gelişmiş ülkelere yetişmiştir. Farklı kültürlerin bir arada olması Japonya’yı daha güçlü kılmakta, Japonya “köprü” görevini üstlenip, yeni değerler ortaya çıkararak, bunları dünyaya yaymayı hedeflemektedir.⁵⁷⁴ Yeni fikirlerin üretimini Başbakan Kan “Heisei açılımı” fikriyle desteklemektedir. Meiji ve savaş sonrası açılımlarının ardından Japonya’nın üçüncü bir açılıma ihtiyacı vardır. Kan’ın burada kastettiği Japonya’nın TPP ve serbest ticaret anlaşmaları üzerinden ekonomik işbirliklerini artırarak dünyaya daha fazla açılmaktır.⁵⁷⁵ Hatoyama’nın “Japon ruhu ve Batı bilimi” atfı Japonya’nın özgünlüğünü savunan nihonjinron düşüncesini akla getirmektedir. Önceki bölümlerde yer verildiği üzere, Japonya’nın hızlı sanayileşmesi ve modernleşmesi özgünlüğüne bağlanmış, “Japon ruhuyla Batı biliminin” bir sentezi yapılmaya çalışılmıştır. Köprü olmak ise Asya’daki diğer devletlere Batılı değerleri aktarmaya yönelik Japonya’ya biçilen görevdir.

⁵⁷³ Tarō Aso, “平成21年1月28日 第171回国会における麻生内閣総理大臣施政方針演説”, 28 Ocak 2009, <https://warp.ndl.go.jp/info:ndljp/pid/11236451/www.kantei.go.jp/jp/asospeech/2009/01/28housin.html> [Erişim 15.6.2020].

⁵⁷⁴ Yukio Hatoyama, “平成22年1月29日 第174回国会における鳩山内閣総理大臣施政方針演説”, 29 Ocak 2010, <https://warp.ndl.go.jp/info:ndljp/pid/11236451/www.kantei.go.jp/jp/hatoyama/statement/201001/29sis-eihousin.html> [Erişim 15.6.2020].

⁵⁷⁵ Naoto Kan, “平成23年1月24日 第177回国会における菅内閣総理大臣施政方針演説”, 24 Ocak 2011, <https://warp.ndl.go.jp/info:ndljp/pid/11236451/www.kantei.go.jp/jp/kan/statement/201101/24siseihou-sin.html> [Erişim 15.6.2020].

5.1.6.2.2. Asya-Pasifik bölgesinin önemi

Bu dönemde özgürlük, demokrasi, insan hakları ve hukukun üstünlüğü gibi değerleri paylaşan ülkelerle işbirliği konusu önem kazanmaya başlamaktadır. “Hem Asya’ya hem de dünyaya barış ve istikrar için” Japonya daha iddialı bir diplomasi yürütecektir.⁵⁷⁶ Hatoyama ise Japonya’nın bundan sonraki önceliğinin Asya olması gerektiğini belirtmektedir. Asya bölgesi Japonya için sadece ihracat merkezi olmayacak, çevre sorunları ve şehirleşme gibi konularda Japonya’nın deneyimleri ve teknolojisi paylaşılacaktır. Japonya’nın Asya ile entegrasyonunu artırmayı hedefleyen Hatoyama, Asya toplumu inşa etmek için “East Asian Community” başlığında bir konsept önermektedir. Ülkeler arasında ekonomi ve güvenlik ilişkileri derinleştirilerek, yeni bir “yaşam ve kültür” toplumu inşa etmek istenmektedir. Aynı zamanda Japonya-ABD ittifakı da bu açıdan önemini sürdürmektedir.⁵⁷⁷ Hatoyama Japonya liderliğinde Asya’da bir topluluk inşa etmeyi amaçlasa da bu girişimde başarılı olamamıştır. Japonya ekonomik olarak bölge ülkelerine katkı yapıyor olmasına rağmen, bu dönemde henüz Japonya liderliğinde bölgesel bir toplumun oluşması söz konusu değildir.

Kan ise dünya tarihinin merkezinin değiştiği bir dönemde olduğuna ve Atlantik yüzyılından Asya-Pasifik yüzyılına geçildiğinin altını çizmektedir. Bu bölge ileriki dönemlerde dünya ekonomisini sürükleyecektir ve bölgenin altyapı da dahil gelişimine katkı sağlamak, Japonya’ya refah getirecek, “Japonya’nın yeniden doğuşuna” imkân sağlayacaktır. Aynı zamanda, gelişmiş bir ülke olan Japonya’nın katkısı olmadan da müreffeh ve istikrarlı bir Asya-Pasifik bölgesi mümkün değildir. Japonya bu hedefini ABD ile ittifakıyla birlikte gerçekleştirecek ve “bölgedeki yeni düzende kural koyucu lider ülke” olacaktır.⁵⁷⁸ Kan’ın bu ifadeleri tezin ilk kısmında anlatılan, Japonya’nın “ne Doğulu ne de Batılı” olduğu, kendine özgü kimliğini

⁵⁷⁶ Abe, “平成19年1月26日 第166回国会における安倍内閣総理大臣施政方針演説”.

⁵⁷⁷ Hatoyama, “平成22年1月29日 第174回国会における鳩山内閣総理大臣施政方針演説”.

⁵⁷⁸ Yoshihiko Noda, “平成24年1月24日

第百八十回国会における野田内閣総理大臣施政方針演説”, 24 Ocak 2012,

<https://warp.ndl.go.jp/info:ndljp/pid/11236451/www.kantei.go.jp/jp/noda/statement2/20120124siseihousin.html>, [Erişim 15.6.2020].

benimseyerek yeni uluslararası düzende hareket etmesi gerektiği düşüncesini anımsatmaktadır.

5.1.6.2.3. Japonya'nın BM politikası

11 Eylül sonrası çıkarılan “Uluslararası Barış İşbirliği Yasası” revizyonuyla Japonya BM'nin barış koruma operasyonlarına daha fazla katılacaktır.⁵⁷⁹ Japonya Irak konusunda da desteğini sürdürecektir. Koizumi sadece maddi desteğin yetmeyeceğini, askerî personelle de destek sağlamanın uluslararası toplumun üyesi olarak sorumluluğu yerine getirmek olduğunu ifade etmektedir. Mali destek ve ÖSK desteği “bir aracın iki tekeri” olarak görülecektir.⁵⁸⁰ Barışın sadece “tezahüratla” gerçekleşmeyeceği belirtilmekte, Japonya'nın sorumluluklarına dikkat çekilmektedir.⁵⁸¹ Bu ifadeler Kaifu'nun 1990 yılındaki konuşmasının tam tersidir. O dönemde Japonya'nın barışçıl olduğu için güç kullanmayacağı belirtilirken, şimdi barış için güç kullanılması gerektiği ileri sürülmekte, mali yardımla askerî yardımın birbirini tamamladığı ortaya konmaktadır.

BM'nin 60. kuruluş yıldönümünde 21. yüzyılın uluslararası sorunlarını çözebilmesi için Güvenlik Konseyi reformuna ihtiyaç duyulmaktadır. Japonya yaptığı katkılarla Güvenlik Konseyi daimî üyeliği için uygun olduğunu göstermiştir.⁵⁸² Japonya “barış işbirliği devleti” olarak görevlerini yerine getirmeli ve diplomatik hareket alanını genişletmelidir.⁵⁸³ Japonya'nın 1992'de barış korumayla ilgili yasa çıkardıktan sonra BM reformları konusunda oldukça aktif olmaya başladığı hatırlanmalıdır. Bu yasanın üzerinden yıllar geçtikçe ve Japonya daha çok BKO desteği verdikçe, Güvenlik Konseyi'ne daimî üye olma hakkına sahip olduğu düşünülmektedir. Bu durum, bir

⁵⁷⁹ Koizumi, “平成14年2月4日 第154回国会における小泉内閣総理大臣施政方針演説”.

⁵⁸⁰ Koizumi, “平成16年1月19日 第159回国会における小泉内閣総理大臣施政方針演説”.

⁵⁸¹ A.y.

⁵⁸² Koizumi, “平成17年1月21日 第162回国会における小泉内閣総理大臣施政方針演説”.

⁵⁸³ Fukuda, “平成20年1月18日 第169回国会における福田内閣総理大臣施政方針演説”.

bakıma Japonya'nın artık "normalleştiği" için böyle bir konuma gelebileceği, diğer beş üye ile eşit düzeyde görüldüğü şeklinde yorumlanabilir.

5.1.6.2.4. Japonya-ABD ittifakı

Koizumi 2003'teki konuşmasında, 1853'te Japonya'yı dışa açılmaya zorlayan ABD'li Amiral Perry'nin gelişinin yıldönümünü anmaktadır. Bugün müttefik olan ABD ile ilişkiler barış ve refaha dayalı olarak sürdürülecektir. Aynı zamanda Okinawa'daki Futenma üssünün başka yere taşınma konusu da çözülmeye çalışılacaktır.⁵⁸⁴ "ABD ile ittifak Japon diplomasisinin mihenk taşı" olmaya devam ederken, uluslararası toplumun sorunları için iki ülkenin liderlik göstermesi gerekmektedir.⁵⁸⁵ Bu ittifak "Dünya ve Asya için Japonya-ABD ittifakı" olarak da adlandırılabilir. Japonya'nın bulunduğu güvenlik ortamındaki balistik füzeler ve terörizm gibi sorunların artması iki ülkenin ittifakının güçlendirilmesi gerektiğini göstermektedir.⁵⁸⁶ Japonya açısından, 11 Eylül sonrası ABD'ye askerî anlamda destek olmasının ardından, iki ülkenin ittifakı bölgesel öneminin yanı sıra küresel bir anlam taşımaya başlamıştır. Öte yandan, Japonya'nın dışa açılmasını ve modernleşmesini tetikleyen ABD'nin bu dönemde de Japonya'nın uluslararası barışı sağlamada ortaklığı dikkat çekmektedir.

5.1.6.2.5. Japonya'nın savunma politikası

Bu dönemde Japonya'nın deniz ülkesi olduğuna dair vurgular artmaktadır. Bu açıdan Çin'in askerî yükselişinin ve Doğu ve Güney Çin Denizlerinde enerji kaynakları aramasının etkisi olduğu söylenebilir. Japonya da kıta sahanlığı ve deniz yatağı kaynaklarını keşfetmek için araştırmaları artıracaktır.⁵⁸⁷ Japonya'nın güvenlik ortamı göz önünde bulundurularak yeni ilkeler belirlenmiştir. Bu ilkelere göre Japonya kendi savunmasının yanı sıra dünya barışı ve istikrarı ya da insani güvenliğin korunmasına

⁵⁸⁴ Koizumi, "平成 15 年 1 月 31 日 第156回国会における小泉内閣総理大臣施政方針演説".

⁵⁸⁵ Koizumi, "平成 16 年 1 月 19 日 第159回国会における小泉内閣総理大臣施政方針演説".

⁵⁸⁶ Abe, "平成 19 年 1 月 26 日 第166回国会における安倍内閣総理大臣施政方針演説".

⁵⁸⁷ Koizumi, "平成 17 年 1 月 21 日 第162回国会における小泉内閣総理大臣施政方針演説".

katkı sağlamayı da kendi güvenliği olarak görmektedir. “Japonya her türlü krize hazır hale gelecek ve Senkaku Adaları’nın da bulunduğu güneybatıdaki adalarında karşılık verme kabiliyeti güçlendirilecektir.”⁵⁸⁸ Bu dönem başlayıp Abe döneminde hızlanan güvenlik kimliğindeki değişimin Çin’in kimlik değişimine bir yanıt olduğu görülmektedir.

5.1.6.2.6. Japonya-Çin ilişkileri

Bu dönemde Japonya ve Çin arasındaki adalar sorunu kızıymış olsa da iki ülke arasındaki ekonomik ilişkiler gittikçe güçlenmektedir. Çin’in 2004’te DTÖ’ye katılmış olması Japonya tarafından olumlu karşılanmakta, Çin’in uluslararası toplumla ve Japonya ile ilişkilerinin derinleşmesi hedeflenmektedir.⁵⁸⁹ Çin ile ikili ilişkiler, ekonomi işbirliği, ticaret ve yatırımların artmasıyla daha yakın hale gelmektedir. Bu süreçte iki ülkenin Asya’nın ve dünyanın sorunlarını çözmek için çalışacağı belirtilmektedir.⁵⁹⁰ 2006’da Çin’in ABD’yi geçerek Japonya’nın en büyük ticaret ortağı olmasıyla da iki ülkenin işbirliğinin önemi farklı bir boyut kazanmıştır. Gelecek odaklı ilişkiler kurularak karşılıklı güven inşa edilecektir.⁵⁹¹

2011 yılında Çin Devrimi’nin 100. yıldönümüne dikkat çeken Kan ise devrimin lideri Sun Yat-sen’i⁵⁹² destekleyen Japon dostlarının olduğundan bahsetmekte, Japonya’nın da bugün Çin’e benzer bir destekte bulunacağını söylemektedir. 2012’de iki ülke ilişkilerinin normalleşmesinin 40. yıldönümünde geniş alanda işbirliği stratejileri geliştirilerek, Çin uluslararası toplumun sorumlu bir üyesi olması amacıyla teşvik edilecektir.⁵⁹³ Asya-Pasifik bölgesinin istikrarı için Çin’in inşacı rolü gerekli olup,

⁵⁸⁸ Kan, “平成 23 年 1 月 24 日 第 177 回国会における菅内閣総理大臣施政方針演説”.

⁵⁸⁹ Koizumi, “平成 14 年 2 月 4 日 第 154 回国会における小泉内閣総理大臣施政方針演説”.

⁵⁹⁰ Koizumi, “平成 16 年 1 月 19 日 第 159 回国会における小泉内閣総理大臣施政方針演説”.

⁵⁹¹ Koizumi, “平成 18 年 1 月 20 日 第 164 回国会における小泉内閣総理大臣施政方針演説”.

⁵⁹² Sun Yat-sen 1911 Çin Devrimi’nin liderlerinden biridir ve devrimden önce Japonya’da bulunmuştur. O dönem Pan-Asyacılık düşüncesiyle, bazı Japon aktivistler Çin’in Batı emperyalizmine karşı korunması gerektiğini düşünmüş, Çin devriminde savaşıp hayatını kaybedenler bile olmuştur. Sato Kazuo, “Sun Yat-Sen’s 1911 Revolution Had Its Seeds in Tokyo”, The Asia-Pacific Journal: Japan Focus 5, sy. 11 (Kasım 2007): s. 1-3.

⁵⁹³ Kan, “平成 23 年 1 月 24 日 第 177 回国会における菅内閣総理大臣施政方針演説”.

Japonya ve Çin arasındaki “stratejik karşılıklı ilişki” sürdürülecektir.⁵⁹⁴ Çin’in dünyanın en büyük ikinci ekonomisi olarak Japonya’yı geride bırakmasının ardından Kan’ın Çin Devrimi’nden ve Japonların devrimdeki rolünden bahsetmesi göze çarpmaktadır. Ancak Çin’in ekonomik gücüne rağmen henüz “uluslararası toplumun sorumlu bir üyesi” olmadığına altı çizilmekte, Japonya’nın Çin’e yol göstereceği ima edilmektedir.

5.1.6.2.7. Anayasa Değişikliği

Anayasa değişikliği konusu Başbakan Koizumi ile gündeme gelmiştir. Japonya’nın yeni bir döneme girdiği ya da yeni bir ülke inşa edileceği gibi tartışmalarla birlikte yeni bir anayasanın gerekliliği de konuşulmaya başlanmıştır.⁵⁹⁵ II. Dünya Savaşı’nın ardından 60 yıl geçtiği hatırlatılmakta, halkın da sürece dahil edilerek anayasa değişikliğiyle ilgili tartışmaların yapılması, gerekli referandum için yasa hazırlıklarına başlanması gerekliliği belirtilmektedir.⁵⁹⁶ Koizumi’ye göre savaş sonrasında kalan anayasa Japonya’nın mevcut ihtiyaçlarını karşılayamamaktadır. Benzer biçimde Abe de Japonya’nın uluslararası alanda etkinliğinin artması için anayasa değişikliğinin gerekliliğini öne sürmektedir. Ayrıca yeni anayasa Japonya’nın da yeniden doğuşu anlamına gelecek kadar önemlidir.

Japonya’nın dünya barışı ve istikrarına daha fazla katkı yapıp, çağa uygun biçimde güvenliğinin sağlanması için anayasal temel inşa edilmelidir. Anayasada yasaklanan kolektif öz-savunma hakkının uygulanmasına dair araştırmalar yapılacak, “yeni bir ülke yaratmak için ülkenin formunu belirleyen anayasanın da yenilenmesi” gerekecektir.⁵⁹⁷ Meiji dönemi liderleri örnek alınarak asla vazgeçmemenin önemi vurgulanmakta ve anayasa değişikliği yasasının geçirilmesi ümit edilmektedir.⁵⁹⁸ Anayasa konusunda da Meiji döneminden bahsedilmesi ilginçtir, çünkü ABD savaş

⁵⁹⁴ Noda, “平成24年1月24日 第百八十回国会における野田内閣総理大臣施政方針演説”.

⁵⁹⁵ Koizumi, “平成17年1月21日 第162回国会における小泉内閣総理大臣施政方針演説”.

⁵⁹⁶ Koizumi, “平成18年1月20日 第164回国会における小泉内閣総理大臣施政方針演説”.

⁵⁹⁷ Abe, “平成19年1月26日 第166回国会における安倍内閣総理大臣施政方針演説”.

⁵⁹⁸ Fukuda, “平成20年1月18日 第169回国会における福田内閣総理大臣施政方針演説”.

sonrası işgal döneminde, milliyetçi öğeler taşıyan Meiji anayasasını değiştirerek mevcut anayasayı Japon hükümetine kabul ettirmiştir.⁵⁹⁹

5.1.6.3. 2013-2020 Arası Başbakan Shinzō Abe'nin politika konuşmaları

Abe 2012 sonunda tekrar Başbakanlık koltuğuna oturmuş ve Ağustos 2020'ye kadar kesintisiz bu makamda kalarak en uzun süre görev yapan Japon Başbakan olmuştur. Abe Japonya'nın savunma politikalarında büyük değişiklikler yapmış, görev süresi boyunca anayasa değişikliği konusunu sürekli gündemde tutmuştur. Ayrıca bu dönem Japonya'nın "barışa proaktif katkı" politikası ön plana çıkmıştır. Japonya'nın barış devleti kimliğinden ayrılmadan kolektif güvenlik politikası yürütebileceği savunulmuş, anayasanın yeniden yorumlanması sonucu Yoshida doktrininden kopuluyor mu tartışmaları başlamıştır.

Shinzō Abe'nin uzun dönem Başbakanlık yapmasında ve Japonya siyasetinde önemli değişimlere öncülük etmesinde siyasi bir aileden gelmesinin etkisi olduğunu da belirtmek gerekmektedir. 1960 yılında Japonya-ABD Güvenlik Anlaşması'nın yenilendiği dönem Başbakan olan Nobusuke Kishi, Abe'nin dedesidir. Kishi, Japonya işgali altındaki Mançurya'da ve savaş döneminde kabinede Bakanlık yapmış, savaş bittiğinde savaş suçlusu olarak tutuklanmış olsa da siyasete geri dönebilmiştir. Başbakan Kishi, ABD ile kurulan ittifakta Japonya'nın eşit bir konumda olmasını istemişse de bunu başaramamıştır. Abe'nin bu eşitsizliğin sebebi olarak görülen anayasayı değiştirme çabası da dedesinden kalan miras olarak değerlendirilebilmektedir. Diğer taraftan, 1980'lerde Dışişleri Bakanı olan babasının sekreterliğini yapan Abe, pek çok ülkeyi ziyaret ederek diğer ülkelerin liderleriyle yakın ilişki kurmanın önemini gözlemlemiştir.⁶⁰⁰

⁵⁹⁹ Tipton, *Modern Japan*, s. 161-162.

⁶⁰⁰ "A timely, comprehensive biography of Abe Shinzo", *The Economist*, 3 Eylül 2020, <https://www.economist.com/books-and-arts/2020/09/03/a-timely-comprehensive-biography-of-abe-shinzo>, [Erişim 28.7.2021].

5.1.6.3.1. Uluslararası sistemin dönüşümü ve Japonya

Abe tekrar Başbakan seçildikten sonraki ilk konuşmasında Japonya'nın bağımsız ve güçlü olması gerektiğini ve bunu ancak Japon halkının yapabileceğini vurgulamaktadır. “Japonya başkasına dayanmaktan vazgeçip kendi kaderini eline almalı, zorluklarla karşı karşıya gelse de vazgeçmemelidir.” Meiji düşünürlerinden Fukuzawa Yukichi'ye atıfta bulunan Abe, halkın zorlukta da kolaylıkta da birlik olması gerektiğini söylemektedir. Üstelik, Japonya “pasif” ve kendisine kuralların verilmesini “bekleyen” bir ülke değil, bu kuralları “yaratan” ülke olmalıdır. Japonya bundan böyle de demokrasi, insan hakları ve hukukun üstünlüğü gibi ilkeleri benimseyen diğer ülkelerle ilişkilerini derinleştirecektir.⁶⁰¹ Abe Japonya'yı hem Asya-Pasifik bölgesinde hem de dünyada lider olarak konumlandırmaya çalışmaktadır. Japonya için söylenen “reaktif” politika dönemi artık sona erecek, Japonya uluslararası siyasette daha fazla söz sahibi olacaktır. Ayrıca, Abe döneminde demokratik ülkelerle kurulan işbirliklerinde “ortak değerler” ön plana çıkarılmakta, Çin üstü kapalı da olsa ayrıştırılmaktadır.

Abe sonraki konuşmalarında da Meiji liderlerine atıf yapmayı sürdürmekte, “Japonya'yı geri kazanmaktan” bahsetmektedir. Meiji liderlerinden Iwakura Tomomi⁶⁰² modernleşen Batılı ülkeleri ziyaret ettiğinde şöyle demiştir: “Japonya küçük bir ülke olabilir ama tüm halk kalplerini birleştirip ulusal gücü desteklerse, dünyada aktif bir devlet olmak kesinlikle zor değil.” Abe, Meiji dönemindeki halk bir şeyi başardıysa şimdiki halkın da başarabileceğini söylemektedir. Artık “savaş sonrası reformları” gerçekleştirmek için tüm halka birlikte hareket etme zamanıdır. Öte yandan, Japonya'nın barış devleti olarak bundan sonraki ilerleyişi de değişmeyecek, sadece uluslararası sistem değişirken bu ilerlemeyi güçlendirilecektir. Japonya savaş sonrası 70. yılda “barışa proaktif katkıya” geçmektedir. Japonya savaşın pişmanlığıyla

⁶⁰¹ Shinzō Abe, “平成25年2月28日

第百八十三回国会における安倍内閣総理大臣施政方針演説”, 28 Şubat 2013, https://www.kantei.go.jp/jp/96_abe/statement2/20130228siseuhousin.html. [Erişim 15.6.2020].

⁶⁰² Iwakura Tomomi Meiji Dönemi'nde Bakanlık yapmış, önde gelen siyasetçilerindendir. 1871-73 arasında hem Batılı ülkelerle imzalanmış olan eşit olmayan anlaşmaların revize edilmesi hem de ABD ve Avrupa'da gözlem yapmak için bir heyetle birlikte seyahat etmiştir. Hane, *Modern Japan*, s. 89-90.

bu 70 yıl boyunca özgür ve demokratik bir ülke inşa etmiş, bir yandan da dünya barışı ve refahına katkı sağlamıştır.⁶⁰³ Abe'nin Iwakura'ya atıfta bulunması, Meiji Dönemi'nde Japonya'ya zorla kabul ettirilen, eşit olmayan anlaşmaları hatırlatmaktadır. Batı ülkelerinde gözlem yapıldıktan sonra bu anlaşmalar revize edilerek Japonya diğer devletlerle eşit muamele görebilmiştir. Abe savaş sonrası reform derken anayasa değişikliğini kastetmektedir. “Japonya'nın geri gelmesi” için adeta eşit olmayan anlaşmalar gibi Japonya'yı diğer devletlerden daha zayıf hale getiren anayasanın değiştirilmesi gerekmektedir. Ancak militarist geçmişin hatırlanmaması için Japonya'nın barışa yaptığı katkı ön plana çıkarılmaktadır.

Abe 2016'da, ABD Başkanı Obama ile Pearl Harbor'a yaptığı ziyaretten bahsetmektedir. Hem Japonya'da hem ABD'de pek çok kurban verilmiş, Japonya'nın altyapısı ve sanayisi yok olmuştur. Bu dönem için “Meiji'den sonra 70 yıl” diyen Abe, Japonya'yı yanık bir saha olarak nitelendirmektedir. Ancak sıfırdan başlamak zorunda kalan insanlar vazgeçmeyerek ayağa kalkmış ve yeni bir çağ açmışlar, bugün dünyanın üçüncü büyük ekonomisi olan özgür ve demokratik ülkeyi inşa etmişlerdir. Şimdi “savaştan sonra 70 yıl” geçmiştir ve bu dönemde yaşayanlar da ayağa kalkmalı ve “savaş sonrası” dönemi değiştirmeli, gelecek nesiller için sorumluluk almalıdır.⁶⁰⁴ Abe'nin konuşmalarında Japonya'nın dönüm noktaları olan Meiji ve savaş sonrası dönemler ön plandadır. Bu dönemlerde Japonya'nın köklü kimlik değişikliğine gittiğini tekrar hatırlamak gerekir. Meiji Dönemi'nden 70 yıl sonra Japonya barış devleti kimliği edinmişken, barış kimliğinin 70. yılında yine bir değişikliğe gidilmesi ihtiyacı ifade edilmektedir.

Shinzō Abe 2019 yılındaki meclis açılış konuşmasında Japonya'nın “küresel siyasette lider” rolü oynayacağına dikkat çekmekte, özellikle de ABD Başkanı Obama döneminde imzalanmış olan Trans-Pasifik Ortaklığı (TPP) Anlaşmasıyla birlikte bölgesel ekonomik ilişkilerde yeni bir dönemin başlayacağından bahsetmektedir.

⁶⁰³ Shinzō Abe, “平成27年2月12日 第百八十九回国会における安倍内閣総理大臣施政方針演説”, 12 Şubat 2015, https://warp.ndl.go.jp/info:ndljp/pid/11236451/www.kantei.go.jp/jp/97_abe/statement2/20150212siseihousin.html, [Erişim 15.6.2020].

⁶⁰⁴ Shinzō Abe, “平成29年1月20日 第百九十三回国会における安倍内閣総理大臣施政方針演説”, 20 Ocak 2017, https://www.kantei.go.jp/jp/97_abe/statement2/20170120siseihousin.html, [Erişim 15.6.2020].

Hatta bu anlaşma öncesinde bazı devletlerin korumacılık politikası yürüttüğünü ve bunun çıkar çatışmalarına yol açtığını vurgulamaktadır.⁶⁰⁵ Başkan Trump'ın göreve geldikten kısa bir süre sonra TPP'den çekilmiş olması ve Çin ile ticaret savaşına girişmesi, Abe'nin özellikle korumacılık konusundaki vurgusu açısından göze çarpmaktadır. 2020 yılındaki konuşmasında da yeni bir döneme başladığını tekrar ederek, “barışa proaktif katkı” politikasının altını çizmektedir. Japonya uluslararası sorunların çözümünde ve TPP gibi ekonomik anlaşmaların müzakerelerinde lider rolü oynayacaktır.⁶⁰⁶

5.1.6.3.2. Asya-Pasifik bölgesinin önemi

Tüm dünyada ekonomik büyümenin merkezinde olan Asya-Pasifik bölgesinde Japonya bir “köprü görevi” üstlenecektir. TPP gibi ortaklıklar ile tek ekonomik bölge oluşturulacaktır. Japonya'nın müttefiki olan ABD ile TPP'nin müzakerelerine liderlik edilecek ve Japonya'nın ulusal çıkarları için gereken yapılacaktır.⁶⁰⁷ Bölgede “demokratik değerleri paylaşan” Avustralya, ASEAN ülkeleri, Hindistan ile işbirliği yapılarak proaktif diplomasiye devam edilecektir.⁶⁰⁸ Japonya'nın köprü görevi Asya-Pasifik konusunda yine gündeme gelmiştir. Bölgedeki işbirliğinin altı çizilirken demokratik değerlerin ön plana çıkarılması da Japonya'nın Batılı değerleri kabul eden ülkelerle yakınlaşma isteğini göstermektedir. Japonya Asya'da olup bu değerleri kabul eden en eski devletlerden biri olduğu için köprü görevini de ancak Japonya üstlenebilecektir.

Demokratik değerlere yapılan vurguyla birlikte Asya-Pasifik daha da genişlemiş ve Hint Okyanusu da bölgeye dahil edilmiştir.⁶⁰⁹ Pasifik'ten Hint Okyanusu'na kadar

⁶⁰⁵ Shinzō Abe, “平成31年1月28日

第百九十八回国会における安倍内閣総理大臣施政方針演説”, 首相官邸ホームページ, 28 Ocak 2019, https://www.kantei.go.jp/jp/98_abe/statement2/20190128siseihousin.html. [Erişim 16.4.2020].

⁶⁰⁶ Shinzō Abe, “令和2年1月20日 第二百一回国会における安倍内閣総理大臣施政方針演説”, 首相官邸ホームページ, 20 Ocak 2020,

https://www.kantei.go.jp/jp/98_abe/statement/2020/0120shiseihoushin.html. [Erişim 20.1.2020].

⁶⁰⁷ Abe, “平成26年1月24日 第百八十六回国会における安倍内閣総理大臣施政方針演説”.

⁶⁰⁸ Abe, “平成27年2月12日 第百八十九回国会における安倍内閣総理大臣施政方針演説”.

⁶⁰⁹ Abe, “平成29年1月20日 第百九十三回国会における安倍内閣総理大臣施政方針演説”.

uzanan bu geniş coğrafyada eskiden beri insanların özgür hareket edebildikleri vurgulanmaktadır. Bu denizlerde seyrüsefer serbestisi ve hukukun üstünlüğü temel alınmalı, denizler barış ve refah için kamusal alan olarak kalmalıdır. Japonya bu amaçla Özgür ve Açık Hint-Pasifik stratejisini geliştirmeyi sürdürecektir.⁶¹⁰ Daha önce de bahsedildiği üzere Asya-Pasifik'in Hint-Pasifik'e dönüşmesinde Çin'in bölgedeki varlığını artırması etkili olmuştur. Denizlerin kamusal alan olarak kalması, Çin'in dokuz çizgi hattı iddialarına bir yanıt niteliğindedir ve Çin, üstü kapalı olarak uluslararası hukuka uygun hareket etmeye davet edilmektedir.

5.1.6.3.3. Japonya'nın BM politikası

BM'nin kuruluşunun 70. yıldönümünde Japonya'nın, BM'nin 21. yüzyıla uygun biçimde reform edilmesi için çalışacağı ifade edilmektedir. Üstelik “barışa proaktif katkı” bayrağı daha yukarı çekilerek Japonya “dünya tarafından güvenilen bir ülke” olacaktır.⁶¹¹ Japonya'nın dünya ülkelerinin güvenini kazanması için uluslararası güvenlik alanında daha fazla çalışması gerektiği düşünülmektedir. Ayrıca Japonya 2016'da BM Güvenlik Konseyi'ne geçici üye olarak seçilmiştir. Hem bu göreviyle hem de Japonya'da gerçekleşecek zirvelerle “dünyanın merkezinde parıldayan” bir ülke olacağı, uluslararası toplumun sorunları için liderliği üstleneceği belirtilmektedir.⁶¹² Abe dönemiyle birlikte Japonya'nın merkezî bir ülke ve lider olacağına dair ifadeler artmıştır. Ayrıca bu yılı kapsayan Mavi Kitap'ta Japonya'nın BM Güvenlik Konseyi'ne 11. kez geçici üye olarak seçilmesinin bir rekor olduğuna da dikkat çekilmektedir.⁶¹³

⁶¹⁰ Shinzō Abe, “平成30年1月22日

第百九十六回国会における安倍内閣総理大臣施政方針演説”, 22 Ocak 2018, https://www.kantei.go.jp/jp/98_abe/statement2/20180122siseihousin.html, [Erişim 15.6.2020].

⁶¹¹ Abe, “平成27年2月12日 第百八十九回国会における安倍内閣総理大臣施政方針演説”.

⁶¹² Shinzō Abe, “平成28年1月22日 第百九十回国会における安倍内閣総理大臣施政方針演説”, 22 Ocak 2016, https://www.kantei.go.jp/jp/97_abe/statement2/20160122siseihousin.html, [Erişim 15.6.2020].

⁶¹³ “Diplomatic Bluebook 2016”

5.1.6.3.4. Japonya-ABD ittifakı

Abe yeni dönemde Japonya'nın ABD ile birlikte liderlik yapacağını vurgulamaya devam etmektedir. Açık denizlerde, “dünyanın en büyük deniz devleti olan ABD ile Asya'nın en büyük deniz devleti ve demokrasisi olan Japonya'nın” ortaklıklarını güçlendirmeleri gereklidir. Japonya'nın Asya'daki en büyük demokrasi olarak ifade edilmesi de göze çarpmaktadır. ABD Başkanı Obama döneminde Japonya-ABD ittifakı canlandırılmış, iki ülkenin sadece siyasi ve ekonomik değil, Asya-Pasifik bölgesinde ve uluslararası toplumun sorunları konusunda “aynı stratejik bilinci taşıdığı” teyit edilmiştir. Aynı zamanda, bu ittifakın caydırıcılığının artırılması için de çalışılacaktır.⁶¹⁴ Eski ABD Başkanlarından John Kennedy'nin “insanlık için birlikte ne yapabiliriz” ifadesini temel alan Abe, Japonya'nın Uluslararasılık temelinde proaktif politikayla ABD ile dünya barışını sağlayacağını belirtmektedir.⁶¹⁵

Japonya ve ABD bir zamanlar düşman olarak savaşmış olsalar da bugün güçlü bir ittifak ile bağlı olup, tüm dünyaya uzlaşmanın önemini göstermektedir.⁶¹⁶ Buradaki ifade Çin'e sesleniş olarak da görülebilir. Çin de bu ittifakı örnek alarak Japonya ile uzlaşmayı seçerse dünya için birlikte çalışabilirler. Öte yandan, Japonya ABD ile Okinawa'daki Futenma üssünün iade edilmesi konusunu görüşmeye devam etmektedir. 2018'de 4.000 hektarlık bir alan savaştan 70 yıl sonra mülk sahiplerine geri verilmiş, böylece Okinawa Japonya'ya geri verildikten sonraki en geniş kapsamlı iade gerçekleşmiştir.⁶¹⁷

5.1.6.3.5. Japonya'nın savunma politikası

Japonya 11 yıl sonra ilk kez savunma harcamalarını artırmıştır. Savunma ilkeleri gözden geçirilip, Senkaku Adaları'nın bulunduğu güneybatı bölgesi başta olmak üzere ÖSK'nin kabiliyetleri geliştirilecektir. Kurulacak olan “Ulusal Güvenlik Konseyi”

⁶¹⁴ Abe, “平成25年2月28日 第百八十三回国会における安倍内閣総理大臣施政方針演説”.

⁶¹⁵ Abe, “平成26年1月24日 第百八十六回国会における安倍内閣総理大臣施政方針演説”.

⁶¹⁶ Abe, “平成29年1月20日 第百九十三回国会における安倍内閣総理大臣施政方針演説”.

⁶¹⁷ Abe, “平成30年1月22日 第百九十六回国会における安倍内閣総理大臣施政方針演説”.

Japonya'nın diplomasi ve güvenlik politikasının “kontrol kulesi” olacaktır. Bir ada ülkesi olan Japonya'nın varlığının temeli olan denizlerin tamamen “özgür, açık ve barış dolu” olması amaçlanmaktadır. Abe doğrudan Senkaku Adaları'ndan bahsetmeden, İngiltere Başbakanı Margaret Thatcher'ın Falkland Adaları anlaşmazlığı döneminde denizlerde hukukun üstünlüğünü vurguladığını hatırlatarak, bugün de güç kullanımıyla statükonun değiştirilemeyeceğini uluslararası topluma beyan etmektedir. Bu “güvenlik krizi başkasının değil, Japonya'nın krizidir ve kıyı güvenliği, polis ve ÖSK ile birlikte sert dalgaların” üstesinden gelinecektir.⁶¹⁸

Abe Japonya'nın “kolektif savunma hakkını kullanırken barış devleti kimliğinden ödün vermeyeceğini” de dile getirmektedir. Yeni savunma ilkeleri sayesinde başta güneybatı bölgesi olmak üzere, denizle birlikte hava sahasındaki savunma da güçlendirilecektir. Denizi ve havayı özgür tutmak aktif ticareti de pekiştirecek ve demokrasi korunacaktır.⁶¹⁹ Bu ifadelerden Japonya'nın savunma politikalarındaki ve kolektif güvenlik yasalarındaki değişimlerin Çin'e karşı savunmayı güçlendirmek için yapıldığı anlaşılmaktadır. Çin'in adı geçmese de güneybatı bölgesinden kastedilen Senkaku Adaları'dır. Çin'in adaların karasularını ve hava sahasını ihlal etmesi bölge ülkelerini tedirgin etmekte ticaret yolları tehlikeye girmektedir. Ayrıca Japonya bu politikalarıyla demokrasinin koruyucusu rolünü de üstlenmektedir.

Abe 2015'te çıkarılan “Barış ve Güvenlik Yasası” ile ilgili “savaş yasası” şeklinde eleştirilerin hiçbir temelini olmadığını, tüm dünyanın bu yasayı desteklediğini ve ÖSK'nin hizmetlerini takdir ettiğini öne sürmektedir. Artık hiçbir ülkenin tek başına kendini koruyamadığı bir dönemde Japonya öz savunma için kolektif savunma hakkını kullanarak caydırıcılığı artıracaktır.⁶²⁰

Japonya'nın güvenlik politikası konusundaysa, Abe Japonya'nın Heisei⁶²¹ döneminin sona ermesiyle birlikte, II. Dünya Savaşı sonrasındaki dış politikanın yerini yeni bir

⁶¹⁸ Abe, “平成25年2月28日 第百八十三回国会における安倍内閣総理大臣施政方針演説”.

⁶¹⁹ Abe, “平成26年1月24日 第百八十六回国会における安倍内閣総理大臣施政方針演説”.

⁶²⁰ Abe, “平成28年1月22日 第百九十回国会における安倍内閣総理大臣施政方針演説”.

⁶²¹ Heisei dönemi İmparator Hirohito öldükten sonra, oğlu Akihito'nun tahta çıkarak, 2019'da tahttan feragat edene kadar geçen süredir. Yani Ocak 1989 ile Mart 2019 arasındaki yaklaşık 30 yıllık dönemdir. 1 Nisan 2019 itibarıyla, İmparator Naruhito'nun tahta geçmesiyle Reiwa dönemi başlamıştır.

politikaya bırakması gerektiğini ifade etmektedir. Bu noktada Japonya'nın ABD ile güvenlik ittifakı her zamanki gibi önemli bir rol oynamaktadır. Ancak bir devlet kendini korumaya istekli olmadıkça başka bir devlet tarafından korunmasının beklenemeyeceğinin altı çizilmektedir. Bu sebeple, ABD her ne kadar Japonya'yı korusa da Japonya kendisini korumak için çaba sarf etmelidir. Üstelik, Heisei ve Soğuk Savaş sonrası dönemde Japonya'nın bulunduğu güvenlik ortamında ciddi değişimler yaşanmıştır. Bu ortamdaki belirsizlikler de Japonya'nın güvenlik politikasında basit genişlemelerle halledilecek gibi gözükmemektedir.⁶²² Başbakan Abe bu konuşmayı yeni Reiwa döneminden yalnızca iki ay önce, 2019 yılında yapmıştır. Japonya açısından yeni bir döneme girildiğinde güvenlik ve dış politika alanlarında politikaların yenilenmesi gerektiğini belirtmesi dikkat çekmektedir. Diğer taraftan, Trump'ın Japonya'nın korunması için ABD'nin daha fazla harcama yaptığını söylemesi ve Japonya'dan bu yöndeki mali sorumluluğunu artırmasını istemesi Abe'nin bu sözlerine temel oluşturmuş gibi gözükmektedir.

5.1.6.3.6. Japonya-Çin ilişkileri

Abe döneminde Çin ile ilişkiler ekonomik açıdan derinleşse de Senkaku Adaları gerilimlerin merkezinde olmuştur. Japonya açısından kendi kontrolünde olan adaların Japon toprağı olduğu konusunda bir şüphe olmazken, çözülecek bir toprak sorunu da yoktur. Ancak Çin Japon gemilerine radar kilitleyerek mevcut durumu tırmandırmaya çalışmaktadır. Abe bu tür davranışlardan kaçınılması gerektiğini belirtmekte, uluslararası kurallara göre hareket edilmesi vurgusu yapmaktadır. Aynı zamanda Japonya-Çin ilişkisi “en önemli ikili ilişkilerden biri” olup, bu tür sorunların ilişkilerin tamamını etkilemesine izin verilmeyecektir. Abe, Japonya'nın kara, deniz ve hava sahasına yönelik tehditlere karşı ÖSK'ye ve kıyı güvenliğine liderlik edeceğini ifade etmektedir.⁶²³ Çin'in tek taraflı olarak Hava Savunma Tanımlama Sahası (Air Defense Identification Zone) kurarak, Senkaku Adaları etrafındaki karasularını ihlal etmesi

⁶²² Abe, “平成31年1月28日 第百九十八回国会における安倍内閣総理大臣施政方針演説”.

⁶²³ Abe, “平成25年2月28日 第百八十三回国会における安倍内閣総理大臣施政方針演説”.

kabul edilemez olup, Japonya “kararlı ve soğuk kanlı” olarak karşılık verecektir.⁶²⁴ Abe Çin’e diyalog kapısının her zaman açık olduğunu ve iki ülkenin ilişkisinin koparılamayacak kadar derin olduğunu ifade etmektedir.⁶²⁵ Adalar sorunu devam etse de Abe’nin 2016 itibarıyla, “Çin’in barışçıl yükselişinin Japonya ve dünya için büyük bir şans” olduğunu ifade ettiği görülmektedir.⁶²⁶ Hatta 2018’e gelindiğinde iki ülkenin birlikte Asya’nın artan altyapı ihtiyacını karşılayacakları öne sürülmektedir.⁶²⁷

Güvenlik konusunda muğlaklaşan ortam şüphesiz Çin kaynaklıdır. Fakat Abe Çin ile ilişkilerin hiç olmadığı kadar iyi bir yerde olduğunu belirtmektedir. Çin ile ilişkiler rekabetten işbirliğine evrilmiş, iki ülke birbirlerini artık rakip olarak görmemekte olup, birlikte çalışarak serbest ve adil bir ticaret sistemi geliştireceklerdir. Ayrıca Kuzey Kore ile ilişkilerin normalleşmesi için ABD ve Güney Kore ile birlikte çalışıldığına dikkat çekilmektedir.⁶²⁸ 2020 yılına gelindiğinde ise Kuzey Kore meselesi öncelikle Japonya’nın tek başına çözeceği bir sorun gibi ele alınmaktadır. Başbakan Abe, Kim Jong-un ile şahsen görüşeceğini belirtmektedir. Daha sonra ABD ve Güney Kore ile işbirliğinin kaçınılmaz olduğunu ifade etmektedir.⁶²⁹ Söylemdeki bu değişimde şüphesiz bir önceki yıl Trump’ın Kuzey Kore lideri Kim Jong-un ile görüşmesi ve bu görüşmelerle ilgili Japonya’nın tedirgin olması önemli bir yer teşkil etmektedir. Çünkü ABD Kuzey Kore meselesine sadece nükleer silahların azaltılması açısından bakarken, Japonya’nın Kuzey Kore tarafından yıllar önce kaçırılan vatandaşlarının, hâlâ hayatta olanlarının geri gönderilmesi konusu Japonya için ayrı bir öneme sahiptir. Japonya tarafı bu konunun ABD’nin önceliği olmadığını bildiği için görüşmelerin olumlu sonuçlanacağı konusunda kararsızdır.⁶³⁰ Japonya bu görüşmeler sonrası müttefiklerine olan güvenini gözden geçirerek, bazı konularda ilk adımın atılması gerektiğini farkına varmıştır.

⁶²⁴ Abe, “平成26年1月24日 第百八十六回国会における安倍内閣総理大臣施政方針演説”.

⁶²⁵ Abe, “平成25年2月28日 第百八十三回国会における安倍内閣総理大臣施政方針演説”.

⁶²⁶ Abe, “平成28年1月22日 第百九十回国会における安倍内閣総理大臣施政方針演説”.

⁶²⁷ Abe, “平成30年1月22日 第百九十六回国会における安倍内閣総理大臣施政方針演説”.

⁶²⁸ Abe, “平成31年1月28日 第百九十八回国会における安倍内閣総理大臣施政方針演説”.

⁶²⁹ Abe, “令和2年1月20日 第二百一回国会における安倍内閣総理大臣施政方針演説”.

⁶³⁰ Yuki Tatsumi, “The Second Trump Kim Summit: No Good Option for Japan?”, 27 Şubat 2019, <https://thediplomat.com/2019/02/the-second-trump-kim-summit-no-good-option-for-japan/>, [Erişim 7.6.2020].

Çin konusunda ise önceki yıl kullanılan olumlu söylem devam ettirilmektedir. Öyle ki, Japonya'nın ve Çin'in hem bölgesel hem de küresel barış ve refah için büyük bir sorumluluk paylaştığına dikkat çekilmektedir. Reiwa döneminde “daha olgun bir Japonya-Çin ilişkisi” inşa edilecek, karşılıklı ziyaretlerle bu ilişki derinleştirilecektir.⁶³¹ Başbakan Abe özellikle 2012’de yeniden Başbakan olduğu dönemde Çin’i demokratik bir ülke olmadığı için eleştirmekte, Japonya’nın Çin’e karşı Asya-Pasifik bölgesindeki diğer demokratik değerleri paylaşan ülkelerle işbirliği yapacağını belirtmekteydi. Çin bir dönem bölgesel sorunların merkezindeyken, 2020’de Japonya’nın barış ve refah konusunda ortağına dönüşmesi Japonya tarafının Çin’i açıkça eleştirerek olumlu bir sonuca varılamayacağını anladığını göstermektedir.

5.1.6.3.7. Anayasa değişikliği

DPJ iktidarları döneminde anayasa değişikliği konusu açılmazken, Abe’nin yıllarca süren Başbakanlık döneminde bu konuyu sürekli gündemde tutması dikkat çekmektedir. Abe Anayasa İnceleme Kurulu’nun faaliyetlerinin teşvik edilmesi ve anayasa değişikliği konusunda halkın bilgilendirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır.⁶³² Bu değişikliğin halkın ve Japonya’nın geleceği için olduğunu savunan Abe’ye göre Japonya’nın “dünyanın merkezinde parlayan” güvenilir bir ülke olması buna bağlıdır.⁶³³ Savaş sonrası anayasasının yürürlüğe girmesinin 70. yıldönümü olan 2017’deki konuşmasında, Abe sonraki 70 yılda Japonya’nın nasıl bir ülke olacağını düşünülerek, gelecek nesiller için adım atılması gerektiğine işaret etmektedir.⁶³⁴ “Ülkenin formunu ve ideal biçimini” anlatan anayasa 100 yıl sonrası düşünülerek değiştirilmelidir. Gelecek, tüm Japonların çabalarıyla inşa edilecek ve yeni bir ülke yaratılacaktır.⁶³⁵ Özellikle 2020’deki konuşmada anayasa “ulusun vizyonu” olarak tanımlanmaktadır.⁶³⁶ Sadece anayasa konusunda yapılan beyanat bile Japonya’nın

⁶³¹ Abe, “令和2年1月20日 第二百一回国会における安倍内閣総理大臣施政方針演説”.

⁶³² Abe, “平成25年2月28日 第百八十三回国会における安倍内閣総理大臣施政方針演説”.

⁶³³ Abe, “平成27年2月12日 第百八十九回国会における安倍内閣総理大臣施政方針演説”.

⁶³⁴ Abe, “平成29年1月20日 第百九十三回国会における安倍内閣総理大臣施政方針演説”.

⁶³⁵ Abe, “平成30年1月22日 第百九十六回国会における安倍内閣総理大臣施政方針演説”.

⁶³⁶ Abe, “令和2年1月20日 第二百一回国会における安倍内閣総理大臣施政方針演説”.

kimliğinin değişmekte olduğunu açıkça gözler önüne sermektedir. Bu bakımdan Reiwa döneminin yalnızca sembolik bir dönem olmadığı, Başbakan Abe'nin yeni dönemle birlikte yeni bir kimliğe bürünmüş bir Japonya yaratmak istediği ortadadır.

1990-2020 arasındaki Başbakanların konuşmaları, öncelikle uluslararası sistemin verili kabul edilmediğini ve yeni bir düzen inşasında Japonya'nın da rol oynama isteğini göstermektedir. Ayrıca 11 Eylül sonrasında yaşanan gelişmelerle Japon devlet kimliğinin de sabit olarak ele alınmadığı, bilhassa Koizumi ve Abe tarafından anayasa değişikliğiyle bu kimliğin değiştirilmek istendiği anlaşılmaktadır. Diğer taraftan, hiçbir Başbakan Japonya'nın artık barış devleti olmayacağını söylememekte, bu kimliğin devam edeceği ama proaktif olarak yeniden yorumlanacağı dile getirilmektedir. Barış devleti kimliği proaktif bir özellikle güçlendirilmiş ve yeni bir anlam kazanmıştır.

BÖLÜM VI. SONUÇ

6.1. ÇALIŞMANIN SONUÇLARI

Bu çalışmada Japonya'nın Soğuk Savaş sonrası kimlik değişimi, ABD ve Çin ile ilişkileri üzerinden değerlendirilmeye çalışılmıştır. İnşacı bir yaklaşım benimsenerek, Japonya'nın hem uluslararası sistemle hem de ABD ve Çin ile etkileşimleri sonucu kimliğinin nasıl inşa edildiği ele alınmıştır. Bu amaçla Japonya'nın ABD ve Çin ile ilişkilerinin geçmişine de değinerek, tarihin kimlik inşa süreci üzerindeki etkisi açıklanmaya çalışılmıştır. Japonya'nın bu iki devletle olan ilişkileri, kimlik değişimini tetikleyen belli olaylar esas alınarak değerlendirilmiştir. Japonya'nın devlet kimliği Çin'in ve ABD'nin temsil ettiği Asyalı-Batılı ikiliği üzerinden de incelenmiş, Dışişleri Bakanlığı'nın her yıl yayınlanan Mavi Kitaplarından yararlanılmıştır. Son olarak da 1990-2020 yılları arasında Başbakanların parlamento konuşmalarının söylem analizi yapılarak, 30 yıllık süreçteki değişimi birincil kaynaklar üzerinden incelemek amaçlanmıştır.

İnşacı yaklaşımın belirttiği üzere, devletler birbirlerinin materyal güçlerini değerlendirirken, belirli fikirlerden ve algılardan yararlanmaktadırlar. Japonya için de ABD'nin ve Çin'in özellikle askerî güçlerini değerlendirirken bu şekilde hareket ettiği görülmüştür. Japonya'nın bu iki ülkeyle güncel ilişkilerinin tarihten bağımsız ele alınamayacağının farkında olarak, öncelikle ilişkilerin tarihi arka planına bakılmıştır. Japonya'nın 19. yüzyıldaki modernleşme dönemiyle birlikte Çin'i "Öteki" olarak görmeye başladığı ve bu algının bugün, ekonomik açıdan ne kadar karşılıklı bağımlı olursa da devam ettiği anlaşılmaktadır. Japonya 19. yüzyılda Çin'i geri kalmışlıkla suçlayıp aşağı görürken, bugün de demokratik değerleri paylaşmamakla, insan haklarına ve uluslararası hukuka uymamakla itham etmektedir. Diğer taraftan Çin, Japonya'nın en büyük ticaret ortağı olmasına rağmen ekonomik ilişkilerin iyi olması

siyasi sorunların çözüldüğü anlamına gelmemektedir. ABD ise Japonya'nın modernleşirken örnek aldığı ve uluslararası sistemde eşit muamele görmek istediği Batılı güçlerden biri olmuştur. Bugün de Japonya-ABD ittifakı üzerinden hem Asya-Pasifik bölgesinde hem de dünyada birlikte liderlik yapmak hedeflenmektedir.

Uluslararası sistemle kurulan ilişkiler üzerinden devletlerin hem kendi kimliklerini hem de sistemi devamlı olarak inşa ettikleri argümanı da Japonya'nın modernleşme dönemi itibarıyla gözlemlenebilmektedir. Ayrıca Wendt'in uluslararası sistemin anarşik yapısının devletlerin algılarına göre yorumlandığı görüşü de Japonya için geçerlidir. Japonya 19. yüzyılda Batı merkezli uluslararası sisteme giriş yaptığında, bu sistemin anarşik yapısını Asya'daki Çin merkezli hiyerarşik yapı gibi değerlendirmiş, dış politikasını buna göre şekillendirmiştir. Bu dönemde coğrafi ve tarihi olarak Asya'da bulunan Japonya “Asya'dan çıkıp Batı'ya girme” hedefiyle, Batılı uluslararası sistemi, daha doğrusu sömürgeciliği Asya'da uygulamaya ve Japonya merkezli bir sistem kurmaya çalışmıştır. Ancak Japonya'nın hiyerarşik anarşi anlayışı Batılı uluslararası sistemle ve ABD ile çatışmış, II. Dünya Savaşı yenilgisinin ardından, Japonya için yeni bir kimlik inşası süreci başlamıştır.

Japonya savaş sonrası dönemde ABD işgalinin dayattığı anayasayla barışçıl devlet kimliğini almış, ABD ile imzalanan güvenlik anlaşması sayesinde savunma harcamasını asgari düzeyde tutarak ekonomik kalkınmaya odaklanmıştır. Bu süreçte Japonya'nın uluslararası normları benimseyerek, Yoshida doktrini çerçevesinde uluslararası toplumun bir üyesi olmaya çalıştığı görülmektedir. Özellikle BM üyeliği üzerinden Japonya uluslararası sisteme yeniden entegre olmayı hedeflemiştir. Soğuk Savaş sisteminin iki kutuplu yapısında Japonya, ABD liderliğindeki Batı blokunda yer almış, modernleşirken kendini ayırttığı Asya ile tekrar iyi ilişkiler kurması zaman almıştır. Bu dönem ekonomik kalkınmayla dünyanın ikinci en büyük ekonomisi haline gelen Japonya, barış devleti kimliğinin yanında ticaret devleti kimliğiyle, kalkınma yardımları üzerinden bölge ülkeleriyle ilişkilerini geliştirmeye çalışmıştır. Ayrıca, Japonya'nın bu dönemde bölgede yaşanan savaşlardan uzak durması barış devleti kimliğini korumasına yardımcı olmuştur.

Soğuk Savaş sona erdiğinde sistemin tek kutuplu hale gelmesiyle Japonya’da tüm dünyanın Batılı değerleri benimseyeceği düşünülmüştür. Diğer bir deyişle, tüm dünyanın Batılılaşması beklenmiştir. Asya ülkelerinde demokratikleşme ve ekonomik kalkınma hızlanmış olsa da Çin’deki komünist sistem hâlâ devam etmektedir. Çin ekonomik olarak kalkınma yardımlarına ihtiyaç duyduğu dönemde, Japonya bu yardımları sağlayarak Çin’e karşı üstün konumunu sağlamıştır. Ancak Çin ekonomik olarak Japonya’yı geride bırakması ve askerî harcamalarını artırmasıyla, Japonya için tehdit unsuru olmaya başlamıştır. Özellikle Doğu Çin Denizi’ndeki Senkaku Adaları üzerindeki anlaşmazlık ve Çin’in adaların karasularını ihlâl etmesi, Japonya’nın Çin’i ötekileştirmesine zemin hazırlamıştır. Çin’in bir yandan da Güney Çin Denizi’nde hak iddialarında bulunması, Japonya’yı bu bölgeden gelen enerji ve mal tedarikini sağlama almak için bölge ülkeleriyle daha fazla işbirliği yapmaya itmiştir. Japonya böylece hem yüz yıldan uzun süredir ötekileştirdiği ve dışına çıkmak istediği Asya’ya “geri dönmüş” hem de bölgeyi kendi girişimleriyle biçimlendirmeye başlamıştır.

Çin’in Asya-Pasifik’te daha fazla nüfuz sahibi olmasının yanı sıra, Trump dönemi sonrası ABD’nin daha izolasyonist politikalar yürütmesi, Japonya’nın Asya-Pasifik’ten Hint-Pasifik’e geçişte hem kendi kimliğini hem de bölgenin kimliğini inşa etmesinde etkili olmuştur. Japonya-ABD ittifakı devam ediyor olsa da Japonya’nın savunması konusunda ABD’nin isteksiz görünmesi, Japonya’da yeni güvenlik ve savunma yasalarının çıkarılmasına yol açmıştır. Bu bakımdan, Japonya II. Dünya Savaşı sonrası dönemde ABD ile ittifakında korunan taraf olarak ast bir konumda kalırken, yeni yasalarla ABD ile eşit bir düzleme çıkmaya çalışmış ve kolektif güvenlik konusunda yenilikler yapmıştır. Japonya artık yakın ilişkide olduğu bir ülke saldırıya uğrarsa, bunu kendi güvenliğine bir tehdit olarak değerlendirebilecek ve öz savunma kapsamına alabilecektir. Japonya bu yolla ABD ile savaş sonrası inşa edilen kolektif kimliği güçlendirmeye çalışmaktadır. Japonya yeni bir güvenlik kimliği inşa ederken, ABD ile kolektif kimliği de bu süreçten etkilenmektedir. Diğer taraftan, Çin’e karşı demokratik değerleri paylaşan Asya-Pasifik ülkeleriyle işbirliği yapıldığı söylemi, Japonya’yı Batılı değerler temelinde Batı’da tutmaya devam ederken, Asya’nın da Batılılaştığını göstermektedir. Japonya bölgesel işbirlikleriyle, bölgesel aidiyet üzerinden Asya’da daha geniş bir kimlik inşa ederken, demokrasi ve

uluslararası hukuka vurgu yaparak, bölgede uluslararası normlara uyumun da arttığına işaret etmektedir.

Soğuk Savaş sonrasında sistemik ve bölgesel değişimler yaşanırken, Japonya'nın kimliği üzerine yapılan tartışmalar da devam etmiştir. Japonya'nın ekonomik güç olmasıyla birlikte askerî güç olmasına yönelik beklentiler karşılanmamıştır. Japonya bu sebeple Waltz gibi uluslararası ilişkiler uzmanları tarafından “anormal” olarak adlandırılmış, ülke içinde de Japonya'nın “normal” bir kimlik edinmesi için farklı öneriler sunulmuştur. Özellikle Körfez Savaşı sonrası, Japonya'ya uluslararası toplumun beklentilerini karşılayamadığı, başta ABD tarafından hissettirilince, Japonya barışçıl kimliğini yenileme ihtiyacı hissetmiştir. Bu durum, bir bakıma Japonya'nın uluslararası normlara yeterince uymadığı anlamına da gelmiştir. Çünkü Japonya'nın bu gelişmelerden sonra BM Barış Koruma Operasyonlarına, silah kullanma izinleri olmasa da asker göndermeye başladığı görülmüş, Japon siyasetçiler bu katkıyı gururla dile getirmiştir. Bu bakımdan Japonya'nın devlet kimliğini İnşacı bir yaklaşımla ele almanın daha uygun olduğu göze çarpmaktadır. Çünkü kimliğin verili kabul edilmediğini savunan İnşacılığı haklı çıkarır biçimde, Japon siyasetçiler de devlet kimliğinin sürekli inşa edilmesinde rol oynamışlardır.

Diğer taraftan, kimlikle birlikte anlamların da yeniden inşa edildiğinden söz edilebilmektedir. Japonya için barış devleti kimliğinin anlamı, 1990 yılında ülke dışına askerî birlik göndermeyi mümkün kılmazken, birkaç yıl sonra Öz Savunma Kuvvetleri'nin yurt dışına sevk edilmeleri uluslararası barışa katkı olarak yorumlanmaya başlamıştır. Bir dönem anayasaya aykırı olduğu düşünülen bir faaliyetin kısa bir süre içinde tam tersi anlamı kazanması ancak anlamlara yönelik algıların değişimiyle açıklanabilir. Japonya ABD ile kolektif kimliği olmasına rağmen, ABD'nin de dahil olduğu, BM komutasındaki çok uluslu bir orduya personel desteği sağlayamazken, 11 Eylül saldırılarının ardından, bu kez BM komutası olmadan, ABD'ye başka ülkelerin işgalinde dolaylı destek vermiştir.

Japonya'nın güvenlik ve savunma alanlarında yaptığı değişiklikler bazı uzmanlarca barışçıl kimliğe aykırı olarak yorumlansa da Japon liderler barışçıl kimliğin devam ettiğini ifade etmektedirler. Japonya'nın yeni güvenlik politikaları “barışa proaktif

katkı” olarak nitelendirilmekte, barışçıl kimliğin önemli bir parçası olarak görülmektedir. Bu bağlamda Öz Savunma Kuvvetleri’ne belirli şartlar altında silah kullanma izninin verilmesi ve Japonya’nın başta Barış Koruma Operasyonları olmak üzere, insani yardımlar gibi uluslararası katkılarıyla BM Güvenlik Konseyi’ne daimî adaylığa hakkının olduğunu belirtilmesi de dikkat çekmektedir.

Bu değişimlerin olmasında Japonya’nın bulunduğu güvenlik ortamındaki değişimin de payının olduğunu ifade etmek gerekmektedir. Japonya’nın güvenlik politikaları Soğuk Savaş dönemi süresince çıkarlarını destekler nitelikteyken, Çin’in güçlenmesiyle bu çıkarlar değişmeye, dolayısıyla kimliği de değiştirmeye başlamıştır. Devletlerin kimlikleri diğer devletlerle ilişkilerine göre inşa edildiği için göreceli bir özellik taşımaktadır. İlişki kurulan devletin, yani “Öteki”nin kimliği değişince, “Ben”in sabit kalması mümkün değildir.

Japonya’nın 1990 sonrasında kimliğinde yaşadığı değişimin Başbakanların yıllık politika konuşmalarından da takip edilebildiği görülmüştür. Çoğunluğu LDP üyesi olan 14 Başbakanın konuşması, üç döneme bölünerek incelenmiştir. Başbakanların Japonya’nın politikalarını değerlendirdiği bu konuşmalar, ABD ve Çin ile ilişkiler ya da anayasa değişikliği gibi belli başlıklar altında ele alınmıştır. 90’lı yılları içeren ilk bölümde, Japonya’nın barışçıl devlet algısının askerî katkıyı yasakladığı ve uluslararası topluma sadece mali yardımın yapılabileceği düşüncesinin değişimi gözlenmiştir. Bu değişimde ABD’nin Körfez Savaşı ile ilgili eleştirileri büyük ölçüde rol oynamıştır. 2002 yılıyla başlayıp 10 yıl süren ikinci dönemde de yine ABD’nin barışçıl kimliğe etkisi, 11 Eylül saldırıları sonrası Japonya’nın yeni güvenlik yasalarıyla izlenebilmektedir. Japonya müttefikine yapılan terör saldırısını öz savunma meselesi olarak ele almış ve bu doğrultuda hareket etmiştir. Abe’nin uzun Başbakanlık dönemini içeren ve 2020 ile biten son dönemdeyse, Çin’in etkisi daha fazla hissedilmektedir. Doğu ve Güney Çin Denizlerinin güvenlik ortamındaki değişim, Japonya’yı barışçıl devletten proaktif barışçıl devlet olmaya yöneltmiştir. Aslında yeni bir kimlik inşa edilirken bu kimliğe anlam veren de kimliği isimlendiren siyasetçiler olmuştur. Bu şekilde Japon Başbakanların inşa edilen kimliklerin anlamını, uluslararası toplumda anlaşılabilir, dolayısıyla öznelarası paylaşılan bir anlam olarak yerleştirmeye çalıştıkları görülmektedir.

Sonuç olarak, bu çalışma Japonya'nın Soğuk Savaş sonrasındaki kimlik değişiminin İnşacı yaklaşımla incelenmesinin doğru bir seçim olduğunu ortaya koymuştur. Ayrıca Japonya'nın kimliğinde ilişkisel yaklaşımı benimseyen, başka bir deyişle, Japonya'nın diğer devletlerle ilişkileri üzerinden kimlik değişimini inceleyen çalışmalara katkı sağlamayı amaçlamıştır. Bu açıdan, Japonya'nın sadece devletlerle ilişkisi değil, uluslararası sistemdeki ve Asya-Pasifik bölgesindeki gelişimlere yönelik politikaları, Asyalı ve Batılı kimliği çerçevesinde de bir değerlendirme yapılmaya çalışılmıştır.

6.2. ÖNERİLER

Bu kısımda, bu çalışmanın üzerine inşa edilebilecek ya da meseleyi farklı ele alabilecek gelecek çalışmalar için önerilerde bulunulacaktır. Bu çalışma Türkiye'de yapıldığından dolayı, sadece Türkiye'den erişilebilen basılı ve dijital kaynaklar kullanılabilmiştir. Japonya'da yapılacak bir çalışma daha fazla birincil kaynağa ve Japonca ikincil kaynaklara erişim sağlayacaktır. Bu şekilde Japonya'nın kimlik dönüşümünün söylem üzerinden incelenmesi oldukça zengin bir araştırma ortaya çıkaracaktır.

Bu çalışmada dönem olarak 1990 ve 2020 yılları arası seçilmiştir. 30 yıllık bir dönemin incelenmesinin avantajlarıyla birlikte dezavantajları da bulunmaktadır. Mavi Kitaplar ve Başbakanların konuşmaları gibi birincil kaynakların geniş ölçekli bir veri sağlaması bir yandan avantajken, bu veriyi daraltarak tezin içinde uygun biçimde kullanabilmek her yöntemle verimli sonuç vermeyebilmektedir. Bu çalışmada söylem analizi kullanılmış olsa da içerik analizi gibi farklı yöntemlerle de iyi sonuçlar alınabileceği düşünülmektedir. Diğer taraftan, 30 yıl yerine Başbakan Abe gibi uzun bir süre görevde kalan siyasetçilerin dönemleri seçilerek, bu dönemlerdeki kimlik değişimleri de incelenebilir.

Bu çalışmada birincil kaynak olarak resmî belgeler seçilmiş olsa da yeni medya çalışmaları kapsamında sosyal medya verileri, hatta Başbakan ya da Dışişleri Bakanları'nın resmî hesaplarından yapılan açıklamalar hem içerik hem de söylem analiziyle incelendiğinde ilginç sonuçlar elde edileceği düşünülmektedir. Bu

bakımdan politika yapıcılarının merkeze alındığı dış politika analizi çalışmalarıyla kimlik değişimi konusu birleştirildiğinde ortaya özgün çalışmalar çıkacaktır.

KAYNAKÇA

“1 からわかる!

中国「一帯一路」【中】向けられる疑念とは? | NHK就活応援ニュースゼミ”. *NHK NEWS WEB*. 9 Ekim 2019. https://www3.nhk.or.jp/news/special/news_seminar/jiji/jiji23/. [Erişim 11.10.2019].

“1 からわかる! 中国「一帯一路」ってなに? (下) 一帯一路が変容!? 米中対立の根源 | NHK就活応援ニュースゼミ”. *NHK NEWS WEB*. 1 Kasım 2019. https://www3.nhk.or.jp/news/special/news_seminar/jiji/jiji24/. [Erişim 4.11.2019].

“A timely, comprehensive biography of Abe Shinzo”. *The Economist*, 3 Eylül 2020. <https://www.economist.com/books-and-arts/2020/09/03/a-timely-comprehensive-biography-of-abe-shinzo>. [Erişim 28.7.2021].

Abdelal, Rawi, Yoshiko M. Herrera, Alastair Iain Johnston, ve Rose McDermott. *Measuring Identity: A Guide for Social Scientists*. Cambridge University Press, 2009.

Abe Shinzō. “令和2年1月20日 第二百一回国会における安倍内閣総理大臣施政方針演説”. 首相官邸ホームページ, 20 Ocak 2020. https://www.kantei.go.jp/jp/98_abe/statement/2020/0120shiseihoushin.html. [Erişim 20.1.2020].

———. “平成19年1月26日 第166回国会における安倍内閣総理大臣施政方針演説”, 26 Ocak 2007. <https://warp.ndl.go.jp/info:ndljp/pid/11236451/www.kantei.go.jp/jp/abespeech/2007/01/26sisei.html>. [Erişim 15.6.2020].

———. “平成25年2月28日 第百八十三回国会における安倍内閣総理大臣施政方針演説”, 28 Şubat 2013. https://www.kantei.go.jp/jp/96_abe/statement2/20130228siseuhousin.html. [Erişim 15.6.2020].

———. “平成26年1月24日 第百八十六回国会における安倍内閣総理大臣施政方針演説”, 24 Ocak 2014.

https://warp.ndl.go.jp/info:ndljp/pid/11236451/www.kantei.go.jp/jp/96_abe/statement2/20140124siseihousin.html. [Erişim 15.6.2020].

_____. “平成27年2月12日 第百八十九回国会における安倍内閣総理大臣施政方針演説”, 12 Şubat 2015. https://warp.ndl.go.jp/info:ndljp/pid/11236451/www.kantei.go.jp/jp/97_abe/statement2/20150212siseihousin.html. [Erişim 15.6.2020].

_____. “平成28年1月22日 第百九十回国会における安倍内閣総理大臣施政方針演説”, 22 Ocak 2016. https://www.kantei.go.jp/jp/97_abe/statement2/20160122siseihousin.html. [Erişim 15.6.2020].

_____. “平成29年1月20日 第百九十三回国会における安倍内閣総理大臣施政方針演説”, 20 Ocak 2017. https://www.kantei.go.jp/jp/97_abe/statement2/20170120siseihousin.html. [Erişim 15.6.2020].

_____. “平成30年1月22日 第百九十六回国会における安倍内閣総理大臣施政方針演説”, 22 Ocak 2018. https://www.kantei.go.jp/jp/98_abe/statement2/20180122siseihousin.html. [Erişim 15.6.2020]

_____. “平成31年1月28日 第百九十八回国会における安倍内閣総理大臣施政方針演説”. 首相官邸ホームページ, 28 Ocak 2019. https://www.kantei.go.jp/jp/98_abe/statement2/20190128siseihousin.html. [Erişim 16.4.2020].

Acharya, Amitav. “Will Asia’s Past Be Its Future?” *International Security* 28, sy. 3 (Ocak 2004): 149-64.

Adem, Seifudein. “A Greater East Asia Co-Prosperity Sphere (GEACPS) 2.0?” *International Studies Review* 17, sy. 4 (Aralık 2015): 705-7.

Adler, Emanuel. “Constructivism in International Relations: Sources, Contributions, and Debates”. İçinde *Handbook of International Relations*, editör Walter Carlsnaes, Thomas Risse, ve Beth A. Simmons. Los Angeles: SAGE Publications Ltd, 2013.

Allinson, Gary D. *The Columbia Guide to Modern Japanese History*. New York: Columbia University Press, 1999.

Ashizawa, Kuniko. *Japan, the US, and Regional Institution-Building in the New Asia: When Identity Matters*. Palgrave Macmillan, 2013.

- Aso, Tarō. “平成21年1月28日 第171回国会における麻生内閣総理大臣施政方針演説”, 28 Ocak 2009. <https://warp.ndl.go.jp/info:ndljp/pid/11236451/www.kantei.go.jp/jp/asospeech/2009/01/28housin.html>. [Erişim 15.6.2020].
- Bauman, Zygmunt. *Kimlik*. Çeviren Mesut Hazır. Ankara: Heretik, 2017.
- Beasley, William G. “The Foreign Threat and The Opening”. İçinde *The Nineteenth Century*, editör Marius B. Jansen, C. 5. The Cambridge History of Japan. Cambridge: Cambridge University Press, 1988.
- . *The Japanese Experience: A Short History of Japan*. London: Weidenfeld and Nicolson, 1999.
- Benedict, Ruth. *The Chrysanthemum And The Sword: Patterns of Japanese Culture*. Singapore: Charles E. Tuttle Co, 1989.
- Berger, Thomas U. *Cultures of Antimilitarism: National Security in Germany and Japan*. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 2003.
- . “Norms, Identity, And National Security in Germany and Japan”. İçinde *The Culture of National Security: Norms and Identity in World Politics*, editör Peter J. Katzenstein. New York: Columbia University Press, 1996.
- . “Power and Purpose in Pacific East Asia: A Constructivist Interpretation”. İçinde *International Relations Theory and the Asia-Pacific*, editör G. John Ikenberry ve Michael Mastanduno. Columbia University Press, 2003.
- Bukh, Alexander. “Russia in the construction of Japan’s identity: Implications for international relations.” London School of Economics and Political Science (United Kingdom), 2006. <http://etheses.lse.ac.uk/id/eprint/1919>. [Erişim 12.9.2017]
- Bull, Hedley. *The Anarchical Society: A Study of Order in World Politics*. New York: Columbia University Press, 1977.
- Burchill, Scott, ve Andrew Linklater, ed. *Theories of International Relations*. New York: Palgrave Macmillan, 2005.
- Burkman, Thomas W. *Japan and the League of Nations: Empire and World Order, 1914–1938*. USA: University of Hawai’i Press, 2008.
- Buruma, Ian. *Inventing Japan 1853-1964*. New York: The Modern Library, 2003.
- Buzan, Barry. “The English School: An Underexploited Resource in IR”. *Review of International Studies* 27, sy. 3 (Temmuz 2001): 471-88.

- Buzan, Barry, ve Yongjin Zhang, ed. "Introduction: Interrogating regional international society in East Asia". İçinde *Contesting International Society in East Asia*. Cambridge University Press, 2014.
- Carroll, Lewis. *Through the Looking-glass and What Alice Found There*. London: Bloomsbury Publishing, 2001.
- Cha, Victor D. "American Alliances and Asia's Regional Architecture". İçinde *Oxford Handbook of the International Relations of Asia*, editör Saadia M. Pekkanen, John Ravenhill, ve Rosemary Foot. Oxford; New York: Oxford University Press, 2014.
- . "The Security Dilemma in Asian Architecture: United States, Japan, and China". İçinde *The U.S.-Japan Security Alliance - Regional Multilateralism*, editör Takashi Inoguchi, G. John Ikenberry, ve Yoichiro Sato. New York: Palgrave Macmillan, 2011.
- Checkel, Jeffrey T. "The Constructive Turn in International Relations Theory". *World Politics* 50, sy. 2 (Ocak 1998): 324-48.
- Clemens, Samuel Langhorne, ve Charles Dudley Warner. *The Gilded Age*. Hartford, Connecticut: American Publishing Company, 1874.
- Clements, Kevin P. "Trust, Identity and Conflict in Northeast Asia-Barriers to Positive Relationships". İçinde *Identity, Trust, and Reconciliation in East Asia: Dealing with Painful History to Create a Peaceful Present*, editör Kevin P. Clements. Palgrave Macmillan, 2018.
- Davidann, J., ed. *Cultural Diplomacy in U.S.-Japanese Relations, 1919-1941*. New York: Palgrave Macmillan, 2007.
- Devlen, Balkan, Patrick James, ve Özgür Özdamar. "The English School, International Relations, and Progress". *International Studies Review* 7, sy. 2 (Haziran 2005): 171-97.
- "Diplomatic Bluebook 1991". Ministry of Foreign Affairs of Japan, Aralık 1991. <https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/1991/1991-contents.htm>. [Erişim 19.10.2020].
- "Diplomatic Bluebook 1992". Ministry of Foreign Affairs of Japan, Nisan 1992. <https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/1992/1992-contents.htm>. [Erişim 19.10.2020].
- "Diplomatic Bluebook 1993". Ministry of Foreign Affairs of Japan, Haziran 1993. <https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/1993/index.html>. [Erişim 19.10.2020].
- "Diplomatic Bluebook 1995". Ministry of Foreign Affairs of Japan, Mayıs 1995. <https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/1995/index.html>. [Erişim 19.10.2020].

- “Diplomatic Bluebook 1996”. Ministry of Foreign Affairs of Japan, Mayıs 1996.
<https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/1996/index.html>. [Erişim 19.10.2020].
- “Diplomatic Bluebook 1997”. Ministry of Foreign Affairs of Japan, Mayıs 1997.
<https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/1997/index.html>. [Erişim 19.10.2020].
- “Diplomatic Bluebook 2000”. Ministry of Foreign Affairs of Japan, Mayıs 2000.
<https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/2000/index.html>. [Erişim 19.10.2020].
- “Diplomatic Bluebook 2001”. Ministry of Foreign Affairs of Japan, Mayıs 2001.
<https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/2001/index.html>. [Erişim 19.10.2020].
- “Diplomatic Bluebook 2002”. Ministry of Foreign Affairs of Japan, Mayıs 2002.
<https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/2002/index.html>. [Erişim 19.10.2020].
- “Diplomatic Bluebook 2004”. Ministry of Foreign Affairs of Japan, Nisan 2004.
<https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/2004/index.html>. [Erişim 19.10.2020].
- “Diplomatic Bluebook 2005”. Ministry of Foreign Affairs of Japan, Nisan 2005.
<https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/2005/index.html>. [Erişim 19.10.2020].
- “Diplomatic Bluebook 2010”. Ministry of Foreign Affairs of Japan, Eylül 2010.
<https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/2010/index.html>. [Erişim 19.10.2020].
- “Diplomatic Bluebook 2011”. Ministry of Foreign Affairs of Japan, Nisan 2011.
<https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/2011/index.html>. [Erişim 6.10.2020].
- “Diplomatic Bluebook 2012”. Ministry of Foreign Affairs of Japan, Nisan 2012.
<https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/2012/index.html>. [Erişim 6.10.2020].
- “Diplomatic Bluebook 2013”. Ministry of Foreign Affairs of Japan, 11 Kasım 2013.
https://www.mofa.go.jp/policy/page22e_000013.html. [Erişim 6.10.2020].
- “Diplomatic Bluebook 2014”. Ministry of Foreign Affairs of Japan, 15 Ekim 2014.
https://www.mofa.go.jp/fp/pp/page22e_000566.html. [Erişim 6.10.2020]
- “Diplomatic Bluebook 2015”. Ministry of Foreign Affairs of Japan, 27 Ekim 2015.
https://www.mofa.go.jp/fp/pp/page24e_000100.html. [Erişim 6.10.2020].
- “Diplomatic Bluebook 2016”. Ministry of Foreign Affairs of Japan, 29 Temmuz 2016.
<https://www.mofa.go.jp/files/000177707.pdf>. [Erişim 6.10.2020].
- “Diplomatic Bluebook 2019”. Ministry of Foreign Affairs of Japan, 17 Ekim 2019.
https://www.mofa.go.jp/fp/pp/page22e_000929.html. [Erişim 6.10.2020].
- Donnelly, Jack. “Realism”. İçinde *Theories of International Relations*, editör Scott Burchill ve Andrew Linklater. New York: Palgrave Macmillan, 2005.

- Dreyer, June Teufel. "China and Japan: 'Hot Economics, Cold Politics'". *Orbis* 58, sy. 3 (Ocak 2014): 326-41.
- Dunne, Tim. *Inventing International Society: A History of the English School*. London: Palgrave Macmillan, 1998.
- Epstein, Charlotte. "Who speaks? Discourse, the subject and the study of identity in international politics". *European Journal of International Relations* 17, sy. 2 (Haziran 2011): 327-50.
- Ersoy, Mehmed Akif. *Safahat*. İstanbul: İnkılap Kitabevi, 2008.
- Esenbel, Selçuk. *Japon Modernleşmesi ve Osmanlı: Japonya'nın Türk Dünyası ve İslam Politikaları*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2012.
- Fearon, James D. "What Is Identity (As We Now Use the Word)?" 3 Kasım 1999. <https://web.stanford.edu/group/fearon-research/cgi-bin/wordpress/wp-content/uploads/2013/10/What-is-Identity-as-we-now-use-the-word-.pdf>. [Erişim 12.5.2019].
- Fukuda, Yasuo. "平成 20 年 1 月 18 日 第 169 回国会における福田内閣総理大臣施政方針演説", 18 Ocak 2008. <https://warp.ndl.go.jp/info:ndljp/pid/11236451/www.kantei.go.jp/jp/hukudaspeech/2008/01/18housin.html>. [Erişim 15.6.2020].
- Funabashi, Yoichi. "The Asianization of Asia". *Foreign Affairs*, 1 Aralık 1993. <https://www.foreignaffairs.com/articles/asia/1993-12-01/asianization-asia>. [Erişim 6.2.2018].
- Gluck, Carol. *Japan's Modern Myths: Ideology in the Late Meiji Period*. New Jersey: Princeton University Press, 1985.
- Gordon, Andrew. *A Modern History of Japan From Tokugawa Times to the Present*. New York: Oxford University Press, 2003.
- Green, Michael. "Japan in Asia". İçinde *International Relations of Asia*, editör David L. Shambaugh ve Michael B. Yahuda. Lanham, Maryland: Rowman & Littlefield, 2008.
- Grønning, Bjørn Elias Mikalsen. "Japan's Shifting Military Priorities: Counterbalancing China's Rise". *Asian Security* 10, sy. 1 (Ocak 2014): 1-21.
- Gurowitz, Amy. "The Diffusion of International Norms: Why Identity Matters". *International Politics* 43, sy. 3 (Temmuz 2006): 305-41.
- Gustafsson, Karl. "Identity And Recognition: Remembering And Forgetting The Post-War In Sino-Japanese Relations". *The Pacific Review* 28, sy. 1 (Ocak 2015): 117-38.

- Gustafsson, Karl, Linus Hagström, ve Ulv Hanssen. “Japan’s Pacifism Is Dead”. *Survival* 60, sy. 6 (Kasım 2018): 137-58.
- Haushofer, Karl. *Japonya ve Japonlar*, çev. Galip Kemali Söylemezoğlu. İstanbul: Kanaat Kitabevi, 1941.
- Hafeez, Sanaa Yasmin. “The Senkaku/Diaoyu Islands Crises of 2004, 2010, and 2012: A Study of Japanese-Chinese Crisis Management”. *Asia-Pacific Review* 22, sy. 1 (Ocak 2015): 73-99.
- Hagström, Linus. “The ‘Abnormal’ State: Identity, Norm/Exception and Japan”. *European Journal of International Relations* 21, sy. 1 (Mart 2015): 122-45.
- . “The Sino-Japanese Battle for Soft Power: Pitfalls and Promises”. *Global Affairs* 1, sy. 2 (Mart 2015): 129-37.
- Hagström, Linus, ve Karl Gustafsson. “Japan and Identity Change: Why It Matters In International Relations”. *The Pacific Review* 28, sy. 1 (Ocak 2015): 1-22.
- Hane, Mikiso. *Modern Japan: A Historical Survey*. Boulder: Westview Press, 1992.
- Hane, Mikiso, ve Louis G. Perez. *Modern Japan: A Historical Survey*. Boulder, CO: Westview Press, 2009.
- Hanson, Victor Davis. “China’s New Greater East Asia Co-Prosperity Sphere | RealClearPolitics”, 23 Kasım 2017. https://www.realclearpolitics.com/articles/2017/11/23/chinas_new_greater_east_asia_co-prosperity_sphere_135602.html. [Erişim 9.11.2018].
- Hashimoto, Ryūtarō. “平成九年一月二十日 第百四十回国会における橋本内閣総理大臣施政方針演説”, 20 Ocak 1997. <https://warp.ndl.go.jp/info:ndljp/pid/11236451/www.kantei.go.jp/jp/hasimotosouri/speech/1997/0120shisei.html>. [Erişim 15.6.2020].
- . “平成八年一月二十二日 第百三十六回国会における橋本内閣総理大臣施政方針演説”, 22 Ocak 1996. <https://warp.ndl.go.jp/info:ndljp/pid/11236451/www.kantei.go.jp/jp/hasimotosouri/speech/1996/danwa-122.html>. [Erişim 15.6.2020].
- . “平成十年二月十六日 第百四十二回国会における橋本内閣総理大臣施政方針演説”, 16 Şubat 1998. <https://warp.ndl.go.jp/info:ndljp/pid/11236451/www.kantei.go.jp/jp/hasimotosouri/speech/1998/0216sisei.html>. [Erişim 15.6.2020].
- Hatoyama, Yukio. “A New Path for Japan”. *The New York Times*, 26 Ağustos 2009. <https://www.nytimes.com/2009/08/27/opinion/27iht-edhatoyama.html>. [Erişim 28.7.2021].

- . “平成22年1月29日 第174回国会における鳩山内閣総理大臣施政方針演説”, 29 Ocak 2010. <https://warp.ndl.go.jp/info:ndljp/pid/11236451/www.kantei.go.jp/jp/hatoyama/statement/201001/29siseihousin.html>. [Erişim 15.6.2020].
- Hayashi, Yuka. “Strategic Patience the New Mantra for Abe’s China Policy”. *WSJ*, 13 Kasım 2013. <http://blogs.wsj.com/japanrealtime/2013/11/13/strategic-patience-the-new-mantra-for-abes-china-policy/>. [Erişim 19..12.2016].
- Hemmings, John, ve Maiko Kuroki. “Shinzo Abe: Foreign Policy 2.0”. *Harvard Asia Quarterly* 15, sy. 1 (2013): 8-14.
- . “Tokyo Trade-Offs”. *The RUSI Journal* 158, sy. 2 (Nisan 2013): 58-66.
- Hook, Glenn D., Julie Gilson, Hugo Dobson, ve Christopher W. Hughes. *Japan’s International Relations: Politics, Economics, and Security*. London ; New York: Routledge, 2001.
- Horimoto, Takenori. “Japan-India Rapprochement and Its Future Issues”. *Japan Digital Library, Japan’s Diplomacy Series*, 2015. https://www2.jiia.or.jp/en/pdf/digital_library/japan_s_diplomacy/160411_Takenori_Horimoto.pdf. [Erişim 17.10.2019].
- Hosokawa, Morihiro. “平成6年3月4日 第129回国会 参議院 本会議 第6号”. 国会会議録検索システム, 04 Mart 1994. <https://kokkai.ndl.go.jp/#/detail?minId=112915254X00619940304&spkNum=13&single>. [Erişim 15.6.2020].
- Hosoya, Yuichi. “Japanese Politics Concerning Collective Self-Defense”. İçinde *Asia’s Alliance Triangle: US-Japan-South Korea Relations at a Tumultuous Time*, editör Gilbert Rozman. Palgrave Macmillan, 2015.
- . “Japan’s Two Strategies for East Asia: The Evolution of Japan’s Diplomatic Strategy”. *Asia-Pacific Review* 20, sy. 2 (Kasım 2013): 146-56.
- . “Japan’s Search for a New Identity: Japan’s Domestic Politics and Its Foreign Policy after the Cold War”. İçinde *Italy and Japan: How Similar Are They?*, editör Silvio Beretta, Axel Berkofsky, ve Fabio Rugge. Milano: Springer, 2014.
- Hughes, Christopher W. “Japan’s Foreign Security Relations and Policies”. İçinde *Oxford Handbook of the International Relations of Asia*, editör Saadia M. Pekkanen, John Ravenhill, ve Rosemary Foot. Oxford; New York: Oxford University Press, 2014.
- Igarashi, Yoshikuni. *Bodies of Memory: Narratives of War in Postwar Japanese Culture, 1945-1970*. Princeton University Press, 2000.

- Ikenberry, G. John, ve Michael Mastanduno. "International Relations Theory and the Search for Regional Stability". İçinde *International Relations Theory and the Asia-Pacific*, editör G. John Ikenberry ve Michael Mastanduno. Columbia University Press, 2003.
- Inoguchi, Takashi. "Japan as a Global Ordinary Power: Its Current Phase". *Japanese Studies* 28, sy. 1 (Mayıs 2008): 3-13.
- Inoguchi, Takashi, G. John Ikenberry, ve Yoichiro Sato. "Active SDF, Coming End of Regional Ambiguity, and Comprehensive Political Alliance". İçinde *The U.S.-Japan Security Alliance - Regional Multilateralism*, editör Takashi Inoguchi, G. John Ikenberry, ve Yoichiro Sato. New York: Palgrave Macmillan, 2011.
- . "Alliance Constrained: Japan, the United States, and Regional Security". İçinde *The U.S.-Japan Security Alliance - Regional Multilateralism*, editör Takashi Inoguchi, G. John Ikenberry, ve Yoichiro Sato. New York: Palgrave Macmillan, 2011.
- "Is Japan Ready for the Quad? Opportunities and Challenges for Tokyo in a Changing Indo-Pacific". *War on the Rocks*. 9 Ocak 2018. <https://warontherocks.com/2018/01/japan-ready-quad-opportunities-challenges-tokyo-changing-indo-pacific/>. [Erişim 25.5.2019].
- "Is Japan Trying to Counter China's Belt and Road With Its Own Development Plans?". *World Politics Review*. 13 Şubat 2018. <https://www.worldpoliticsreview.com/trend-lines/24183/is-japan-trying-to-counter-china-s-belt-and-road-with-its-own-development-plans>. [Erişim 7.10.2019].
- Ito, Kenichi. "Introduction - Japan's Identity: Neither the West Nor the East - The Japan Forum on International Relations (JFIR)", 1999. http://www.jfir.or.jp/e/special_study/seminar1/conver_1.htm. [Erişim 19.11.2017].
- Jain, Purnendra. "A New High: India-Japan Defence Links". The Interpreter/The Lowy Institute, 17 Nisan 2018. <https://www.loyyinstitute.org/the-interpreter/new-high-india-japan-defence-links>. [Erişim 17.10.2019].
- Jamrisko, Michelle. "China No Match for Japan in Southeast Asia Infrastructure Race". Bloomberg, 23 Haziran 2019. <https://www.bloomberg.com/news/articles/2019-06-23/china-no-match-for-japan-in-southeast-asia-infrastructure-race>. [Erişim 22.11.2019].
- Jansen, Marius B. *The Making of Modern Japan*. Harvard University Press, 2002.
- "Japan Adopts New Security Strategy to Counter Assertive China". *The Japan Times Online*, 17 Aralık 2013. <https://www.japantimes.co.jp/news/2013/12/17/national/japan-adopts-new-security-strategy-to-counter-assertive-china/>. [Erişim 25.9.2018].

- Jepperson, Ronald L., Alexander Wendt, ve Peter J. Katzenstein. "Norms, Identity, and Culture in National Security". İçinde *The Culture of National Security: Norms and Identity in World Politics*, editör Peter J. Katzenstein. New York: Columbia University Press, 1996.
- Johnson, Keith. "Japan's Own Belt and Road". *Foreign Policy*, 9 Şubat 2018. <https://foreignpolicy.com/2018/02/09/japan-takes-the-lead-in-counteracting-chinas-belt-and-road/>. [Erişim 27.9.2018].
- Kaifu, Toshiki. "平成2年3月2日 第118回国会 参議院 本会議 第2号". 国会会議録検索システム, 2 Mart 1990. <https://kokkai.ndl.go.jp/#/detail?minId=111815254X00219900302>. [Erişim 15.6.2020].
- . "平成3年1月25日 第120回国会 参議院 本会議 第6号". 国会会議録検索システム, 25 Ocak 1991. <https://kokkai.ndl.go.jp/#/detail?minId=112015254X00619910125&spkNum=7&single>. [Erişim 15.6.2020].
- Kan, Naoto. "平成 2 3 年 1 月 2 4 日 第 1 7 7 回国会における菅内閣総理大臣施政方針演説", 24 Ocak 2011. <https://warp.ndl.go.jp/info:ndljp/pid/11236451/www.kantei.go.jp/jp/kan/statement/201101/24siseihousin.html>. [Erişim 15.6.2020].
- Katzenstein, Peter J., ed. *The Culture of National Security: Norms and Identity in World Politics*. New York: Columbia University Press, 1996.
- Katzenstein, Peter J., ve Nobuo Okawara. "Japan's National Security: Structures, Norms, and Policies". *International Security* 17, sy. 4 (1993): 84-118.
- Kawakatsu Ueki, Chikako. "Liberal Deterrence of China: Challenges in Achieving Japan's China Policy". İçinde *The U.S.-Japan Security Alliance - Regional Multilateralism*, editör Takashi Inoguchi, G. John Ikenberry, ve Yoichiro Sato. New York: Palgrave Macmillan, 2011.
- Kawashima, Shin. "Postwar Japan-China Relations: A Consideration from the Perspective of Reconciliation". *Asia-Pacific Review* 22, sy. 2 (Temmuz 2015): 28-43.
- Kazui, Tashiro, ve Susan Downing Videen. "Foreign Relations during the Edo Period: Sakoku Reexamined". *Journal of Japanese Studies* 8, sy. 2 (1982): 283-306.
- Kazuo, Sato. "Sun Yat-Sen's 1911 Revolution Had Its Seeds in Tokyo". *The Asia-Pacific Journal: Japan Focus* 5, sy. 11 (Kasım 2007): 8.
- Keohane, Robert O., ve Joseph S. Nye Jr. *Power And Interdependence*. Longman Classics in Political Science. Pearson, 2011.

Kitaoka, Shinichi. "Japan's Identity and What It Means - Japan's Identity: Neither the West Nor the East". *The Japan Forum on International Relations (JFIR)*, 1999. http://www.jfir.or.jp/e/special_study/seminar1/conver_3.htm. [Erişim 19.11.2017]

Klotz, Audie, ve Cecelia M. Lynch. *Strategies for Research in Constructivist International Relations*. Armonk, NY: Routledge, 2007.

Koga, Kei. "Japan's 'Indo-Pacific' Question: Countering China or Shaping a New Regional Order?" *International Affairs* 96, sy. 1 (Ocak 2020): 49-73.

———. "Evolution of Japan's 'Misplacement': From Meiji Restoration to the Post-Cold War". *Cambridge Review of International Affairs* 33, sy. 4 (Temmuz 2020).

Koizumi, Junichirō. "平成 1 4 年 2 月 4 日 第 1 5 4 回国会における小泉内閣総理大臣施政方針演説", 04 Şubat 2002. <https://warp.ndl.go.jp/info:ndljp/pid/11236451/www.kantei.go.jp/jp/koizumispeech/2002/02/04sisei.html>. [Erişim 15.6.2020].

———. "平成 1 5 年 1 月 3 1 日 第156回国会における小泉内閣総理大臣施政方針演説", 31 Ocak 2003. <https://warp.ndl.go.jp/info:ndljp/pid/11236451/www.kantei.go.jp/jp/koizumispeech/2003/01/31sisei.html>. [Erişim 15.6.2020].

———. "平成 1 6 年 1 月 1 9 日 第159回国会における小泉内閣総理大臣施政方針演説", 19 Ocak 2004. <https://warp.ndl.go.jp/info:ndljp/pid/11236451/www.kantei.go.jp/jp/koizumispeech/2004/01/19sisei.html>. [Erişim 15.6.2020].

———. "平成 1 7 年 1 月 2 1 日 第162回国会における小泉内閣総理大臣施政方針演説", 21 Ocak 2005. <https://warp.ndl.go.jp/info:ndljp/pid/11236451/www.kantei.go.jp/jp/koizumispeech/2005/01/21sisei.html>. [Erişim 15.6.2020].

———. "平成 1 8 年 1 月 2 0 日 第164回国会における小泉内閣総理大臣施政方針演説", 20 Ocak 2006. <https://warp.ndl.go.jp/info:ndljp/pid/11236451/www.kantei.go.jp/jp/koizumispeech/2006/01/20sisei.html>. [Erişim 15.6.2020].

Kokubun, Ryosei. "From the '1972 System' to 'Strategic Mutual Benefits'—Japan's Foreign Policy toward China". *Japan Digital Library*, Japan and the World, Mart 2017. http://www2.jiia.or.jp/en/digital_library/world.php. [Erişim 24.7.2018].

Kolmaş, Michal. "Senkaku/Diaoyu Island Dispute and the Reconstruction of China as Japan's 'Other'". *Asia-Pacific Social Science Review* 17, sy. 2 (2017): 1-1.

- “コロナ死者少ないのは「民度が違うから」 麻生太郎氏：朝日新聞デジタル”. 朝日新聞デジタル. 4 Haziran 2020. <https://www.asahi.com/articles/ASN6455CGN64UTFK008.html>. [Erişim 10.6.2020].
- Koslowski, Rey, ve Friedrich V. Kratochwil. “Understanding Change in International Politics: The Soviet Empire’s Demise and the International System”. *International Organization* 48, sy. 2 (1994): 215-47.
- Kowner, Rotem. *The Impact of the Russo-Japanese War*. New York: Routledge, 2007.
- Kösebalaban, Hasan. “Torn Identities and Foreign Policy: The Case of Turkey and Japan”. *Insight Turkey* 10, sy. 1 (2008): 5-30.
- Kuo, Mercy A., ve Stephen R. Nagy. “Japan and the Emerging Indo-Pacific Strategy”. The Japan Times, 08 Ağustos 2018. <https://www.japantimes.co.jp/opinion/2018/08/08/commentary/japan-commentary/japan-emerging-indo-pacific-strategy/>. [Erişim 30.10.2019].
- Kurosawa, Fumitaka. “序論 日本外交の構想力とアイデンティティ (Introduction: ‘Identity’ and Framework-building in Japan’s Diplomacy)”. *International Relations (国際政治)*, sy. 139 (2004): 1-12.
- Lande, Eivind. “Between Offensive and Defensive Realism – The Japanese Abe Government’s Security Policy toward China”. *Asian Security* 14, sy. 2 (Mayıs 2017): 1-21.
- Lawson, Stephanie, ve Seiko Tannaka. “War Memories and Japan’s ‘Normalization’ as an International Actor: A Critical Analysis”. *European Journal of International Relations* 17, sy. 3 (Eylül 2011): 405-28.
- Lee, Erika. *The Making of Asian America: A History*. Epub Edition. Simon & Schuster, 2016.
- Lee, Geun. “Identity, Threat Perception, and Trust-Building in Northeast Asia”. İçinde *Identity, Trust, and Reconciliation in East Asia: Dealing with Painful History to Create a Peaceful Present*, editör Kevin P. Clements. Palgrave Macmillan, 2018.
- Lee, Ivy, ve Fang Ming. “Deconstructing Japan’s Claim of Sovereignty over the Diaoyu/Senkaku Islands”. *The Asia-Pacific Journal: Japan Focus* 10, sy. 1 (Aralık 2012).
- Lee, Ji-Young. “Historicizing China’s Rise and International Relations of East Asia”. *EAI Fellows Program Working Paper*, sy. 47 (2014): 20.
- Legro, Jeffrey W. “The Plasticity of Identity under Anarchy”. *European Journal of International Relations* 15, sy. 1 (Mart 2009): 37-65.

- Leheny, David. "Constructivism and International Relations in East Asia". İçinde *Oxford Handbook of the International Relations of Asia*, editör Saadia M. Pekkanen, John Ravenhill, ve Rosemary Foot. Oxford; New York: Oxford University Press, 2014.
- Leira, Halvard, ve Benjamin de Carvalho. "Construction Time Again: History in Constructivist IR Scholarship". *European Review of International Studies* 3, sy. 3 (2016): 99-111.
- Li, Rex. "Identity Tensions and China-Japan-Korea Relations: Can Peace Be Maintained in North East Asia?" İçinde *Identity, Trust, and Reconciliation in East Asia: Dealing with Painful History to Create a Peaceful Present*, editör Kevin P. Clements. Palgrave Macmillan, 2018.
- Linklater, Andrew. "Marxism". İçinde *Theories of International Relations*, editör Scott Burchill ve Andrew Linklater. New York: Palgrave Macmillan, 2005.
- . "The English School". İçinde *Theories of International Relations*, editör Scott Burchill ve Andrew Linklater. New York: Palgrave Macmillan, 2005.
- Liu, Zhen. "What's China's 'Nine-Dash Line' and Why Has It Created so Much Tension in the South China Sea?" South China Morning Post, 12 Temmuz 2016. <https://www.scmp.com/news/china/diplomacy-defence/article/1988596/whats-chinas-nine-dash-line-and-why-has-it-created-so>. [Erişim 8.3.2019].
- "Lowy Institute Asia Power Index 2019 Key Findings". *Lowy Institute*, 2019. <https://power.lowyinstitute.org/downloads/Lowy-Institute-Asia-Power-Index-2019-Key-Findings.pdf>. [Erişim 25.9.2019].
- McCargo, Duncan. *Contemporary Japan*. New York, NY: Palgrave Macmillan, 2004.
- World Bank. "Military expenditure (% of GDP)-Japan | Data". <https://data.worldbank.org/indicator/MS.MIL.XPND.GD.ZS?locations=JP>. [Erişim 22.5.2019].
- Mimura, Janis. "Japan's New Order and Greater East Asia Co-Prosperity Sphere: Planning for Empire 日本の新秩序と大東亜共栄圏—帝国". *The Asia-Pacific Journal | Japan Focus* 9, sy. 3 (Aralık 2011): 12.
- Miyashita, Akitoshi. "Where Do Norms Come From? Foundations of Japan's Postwar Pacifism". İçinde *Norms, Interests, and Power in Japanese Foreign Policy*, editör Yoichiro Sato ve Keiko Hirata. New York: Palgrave Macmillan, 2008.
- Miyazawa, Kiichi. "平成4年1月24日 第123回国会 参議院 本会議 第1号". 国会会議録検索システム, 24 Ocak 1992. <https://kokkai.ndl.go.jp/#/detail?minId=112315254X00119920124&spkNum=16&single>. [Erişim 15.6.2020].

———. “平成5年1月22日 第126回国会 参議院 本会議 第1号”.
国会会議録検索システム, 22 Ocak 1993.
<https://kokkai.ndl.go.jp/#/detail?minId=112615254X00119930122&spkNum=17&single>. [Erişim 15.6.2020].

Morgenthau, Hans J. *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*. Editör Kenneth W. Thompson. Beijing: Peking University Press, 2004.

Mori, Yoshiro. “平成十三年一月三十一日
第百五十一回国会における森内閣総理大臣施政方針演説”, 31 Ocak 2001.
https://warp.ndl.go.jp/info:ndljp/pid/11236451/www.kantei.go.jp/jp/morisouri/mori_speech/2001/0131syosin.html. [Erişim 15.6.2020].

Mukherjee, Rohan. “Japan’s Strategic Outreach to India and the Prospects of a Japan–India Alliance”. *International Affairs* 94, sy. 4 (Temmuz 2018): 835-59.

Murayama, Tomiichi. “平成七年一月 第百三十二回国会における村山内閣総理大臣
施政方針演説”, 20 Ocak 1995.
<https://warp.ndl.go.jp/info:ndljp/pid/11236451/www.kantei.go.jp/jp/murayamasouri/speech/sisei.html>. [Erişim 15.6.2020].

“National Security Strategy”. *Prime Minister of Japan and His Cabinet*. 17 Aralık 2013.
http://japan.kantei.go.jp/96_abe/documents/2013/__icsFiles/afieldfile/2013/12/17/NS_S.pdf. [Erişim 25.9.2018].

Noda, Yoshihiko. “平成24年1月24日
第百八十回国会における野田内閣総理大臣施政方針演説”, 24 Ocak 2012.
<https://warp.ndl.go.jp/info:ndljp/pid/11236451/www.kantei.go.jp/jp/noda/statement2/20120124siseihousin.html>. [Erişim 15.6.2020].

Obuchi, Keizō. “平成十一年一月十九日
第百四十五回国会における小渕内閣総理大臣施政方針演説”, 19 Ocak 1999.
<https://warp.ndl.go.jp/info:ndljp/pid/11236451/www.kantei.go.jp/jp/obutisouri/speech/1999/0119sisei.html>. [Erişim 15.6.2020].

———. “平成十二年一月二十八日
第百四十七回国会における小渕内閣総理大臣施政方針演説”, 28 Ocak 2000.
<https://warp.ndl.go.jp/info:ndljp/pid/11236451/www.kantei.go.jp/jp/obutisouri/speech/2000/0128sisei.html>. [Erişim 15.6.2020].

Onuf, Nicholas. *Making Sense, Making Worlds: Constructivism in Social Theory and International Relations*. London: Routledge, 2012.

———. *World of Our Making: Rules and Rule in Social Theory and International Relations*. London: Routledge, 2012.

- Oros, Andrew L. "International and domestic challenges to Japan's postwar security identity: 'norm constructivism' and Japan's new 'proactive pacifism'". *The Pacific Review* 28, sy. 1 (Ocak 2015): 139-60.
- . *Normalizing Japan: Politics, Identity, and the Evolution of Security Practice*. Stanford, California: Stanford University Press, 2009.
- Orr, James. "A 1942 Declaration for Greater East Asian Co-Operation". *The Asia-Pacific Journal: Japan Focus* 6, sy. 3 (Mart 2008).
- Özel, Mustafa. "Avrupa ve Japonya'da Kapitalizm". *Divan İlmi Araştırmalar*, sy. 13 (2002): 1-105.
- Park, Cheol Hee. "Conservative Conceptions of Japan as a 'Normal Country': Comparing Ozawa, Nakasone, and Ishihara". İçinde *Japan as a "Normal Country"?: A Nation in Search of Its Place in the World*, editör Yoshihide Soeya, David A. Welch, ve Masayaki Tadokoro. Toronto: University of Toronto Press, Scholarly Publishing Division, 2011.
- Qin, Yaqing. "A Relational Theory of World Politics". *International Studies Review* 18, sy. 1 (Mart 2016): 33-47.
- Qin, Yaqing ve Astrid H. M. Nordin. "Relationality and Rationality in Confucian and Western Traditions of Thought". *Cambridge Review of International Affairs* 32, sy. 5 (2019): 601-14.
- "Quad Leaders' Joint Statement: 'The Spirit of the Quad'". *The White House*. 12 Mart 2021. <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2021/03/12/quad-leaders-joint-statement-the-spirit-of-the-quad/>. [Erişim 25.5.2021].
- "Ranking: Military Spending by Country 2020". *Statista*. 07 Mayıs 2021. <https://www.statista.com/statistics/262742/countries-with-the-highest-military-spending/>. [Erişim 25.5.2021].
- Reus - Smit, Christian. "Constructivism". İçinde *Theories of International Relations*, editör Scott Burchill ve Andrew Linklater, 3rd edition. New York: Palgrave Macmillan, 2005.
- Reus-Smit, Christian. "Reading History through Constructivist Eyes". *Millennium* 37, sy. 2 (Aralık 2008): 395-414.
- Rose, Caroline. "'Managing China': risk and risk management in Japan's China policy". *Japan Forum* 22, sy. 1-2 (Haziran 2010): 149-68.
- Roskin, Michael G. *Countries and Concepts: Politics, Geography, Culture*. New York: Pearson, 2013.
- Rovelli, Carlo. *The Order of Time*. Kindle Edition. Simon & Schuster, 2017.

“Roosevelt is Awarded the Nobel Peace Prize”. *TR Center*.
<https://www.theodorerooseveltcenter.org/Blog/Item/Roosevelt%20is%20Awarded%20the%20Nobel%20Peace%20Prize>. [Erişim 26.9.2019].

Rozman, Gilbert. “A National Identity Approach to Japan’s Late 2013 Foreign Policy Thinking”. İçinde *Asia’s Alliance Triangle: US-Japan-South Korea Relations at a Tumultuous Time*, editör Gilbert Rozman. Palgrave Macmillan, 2015.

———. “International Relations Theory and Japanese Foreign Policy”. İçinde *Japan’s Foreign Relations in Asia*, editör James D. J. Brown ve Jeff Kingston. London; New York: Routledge, 2018.

Sado, Akihiro. “冷戦終結とPKOへの参加 自衛隊の海外派遣 (Reisen Shuuketsu to PKO he no Sanka: Jieitai no Kaigai Haken)”. *国際問題 (Kokusai Mondai)*, sy. 638 (Şubat 2015). http://www2.jiia.or.jp/kokusaimondai_archive/2010/2015-01_004.pdf?noprint. [Erişim 11.11.2019].

Sander, Oral. *Siyasi Tarih: İlkçağlardan 1918’e*. Ankara : İmge Kitabevi, 2014.

Sato, Yoichiro. “Three Norms of Collective Defense and Japan’s Overseas Troop Dispatches”. İçinde *Norms, Interests, and Power in Japanese Foreign Policy*, editör Yoichiro Sato ve Keiko Hirata. New York: Palgrave Macmillan, 2008.

Sato, Yoichiro, ve Keiko Hirata. “Introduction: Constructivism, Rationalism, and the Study of Norms in Japanese Foreign Policy”. İçinde *Norms, Interests, and Power in Japanese Foreign Policy*, editör Yoichiro Sato ve Keiko Hirata. New York: Palgrave Macmillan, 2008.

Seligman, Lara, ve Robbie Gramer. “Trump Asks Tokyo to Quadruple Payments for U.S. Troops in Japan”. *Foreign Policy*, 15 Kasım 2019. <https://foreignpolicy.com/2019/11/15/trump-asks-tokyo-quadruple-payments-us-troops-japan/>. [Erişim 2.6.2020].

Shambaugh, David L. “International Relations in Asia: The Two-Level Game”. İçinde *International Relations of Asia*, editör David L Shambaugh ve Michael B Yahuda. Lanham, Maryland: Rowman & Littlefield, 2008.

Shibata, Ria. “Japan’s Identity Crisis and Sino-Japanese Relations”. İçinde *Disasters and Social Crisis in Contemporary Japan: Political, Religious, and Sociocultural Responses*, editör Mark R. Mullins ve Koichi Nakano, 81-103. London: Palgrave Macmillan, 2016.

Shinoda, Tomohito. “Costs and Benefits of the US-Japan Alliance from the Japanese Perspective”. İçinde *The U.S.-Japan Security Alliance - Regional Multilateralism*, editör Takashi Inoguchi, G. John Ikenberry, ve Yoichiro Sato. New York: Palgrave Macmillan, 2011.

- Skya, Walter A. *Japan's Holy War: The Ideology of Radical Shinto Ultrnationalism*. Durham: Duke University Press, 2009.
- Ministry of Foreign Affairs of Japan. "Speech by H.E. Mr. Shinzo Abe, Prime Minister of Japan, at the Parliament of the Republic of India 'Confluence of the Two Seas'", 22 Ağustos 2007. <https://www.mofa.go.jp/region/asia-paci/pmv0708/speech-2.html>. [Erişim 17.10.2019].
- Stromseth, Jonathan. "Don't Make Us Choose: Southeast Asia in the Throes of US-China Rivalry". Brookings Institute, Ekim 2019.
- Suganami, Hidemi. "Japan's Entry Into International Society". İçinde *The Expansion of International Society*, editör Hedley Bull ve Adam Watson. Oxford: Oxford University Press, 1984.
- Sugimoto, Yoshio. "Making Sense of Nihonjinron". *Thesis Eleven* 57, sy. 1 (Mayıs 1999): 81-96.
- Suzuki, Shogo. "Imagining 'Asia': Japan and 'Asian' international society in modern history". İçinde *Contesting International Society in East Asia*, editör Barry Buzan ve Yongjin Zhang. Cambridge University Press, 2014.
- . "The Rise of the Chinese 'Other' in Japan's Construction of Identity: Is China a Focal Point of Japanese Nationalism?" *The Pacific Review* 28, sy. 1 (Ocak 2015): 95-116.
- Szpilman, Christopher W A, ve Sven Saaler. "Pan-Asianism as an Ideal of Asian Identity and Solidarity, 1850–Present アジアの主体性・団結の理想としての汎アジア主". *The Asia-Pacific Journal | Japan Focus* 9, sy. 17 (2011): 30.
- "Taiwan Profile", *BBC News*. 1 Şubat 2019. <https://www.bbc.com/news/world-asia-16178545>. [Erişim 23.5.2019].
- Tamaki, Taku. *Deconstructing Japan's Image of South Korea: Identity in Foreign Policy*. New York: Palgrave Macmillan, 2010.
- . "The Persistence of Reified Asia as Reality in Japanese Foreign Policy Narratives". *The Pacific Review* 28, sy. 1 (Ocak 2015): 23-45.
- Tamamoto, Masaru. "Ambiguous Japan: Japanese National Identity At Century's End". İçinde *International Relations Theory and the Asia-Pacific*, editör G. John Ikenberry ve Michael Mastanduno. Columbia University Press, 2003.
- . "The Ideology of Nothingness: A Meditation on Japanese National Identity". *World Policy Journal* 11, sy. 1 (1994): 89-99.

Tatsumi, Yuki. “The Second Trump Kim Summit: No Good Option for Japan?”, 27 Şubat 2019. <https://thediplomat.com/2019/02/the-second-trump-kim-summit-no-good-option-for-japan/>. [Erişim 7.6.2020].

International Monetary Fund. “The Asian Crisis: Causes and Cures”, Haziran 1998. <https://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/1998/06/imfstaff.htm>. [Erişim 7.6.2021].

“THE CONSTITUTION OF JAPAN”. http://japan.kantei.go.jp/constitution_and_government_of_japan/constitution_e.html. [Erişim 7.11.2016].

“The ODA Charter”. *Ministry of Foreign Affairs of Japan*. https://www.mofa.go.jp/policy/oda/summary/1996/c_8.html. [Erişim 30.11.2018].

“The Senkaku Islands | Office of Policy Planning and Coordination on Territory and Sovereignty, Cabinet Secretariat”. http://www.cas.go.jp/jp/ryodo_eg/senkaku/senkaku.html. [Erişim 24.9.2018].

Tipton, Elise K. *Modern Japan: A Social and Political History*. London ; New York: Routledge, 2008.

Tønnesson, Stein. “Japan’s Article 9 in the East Asian Peace”. İçinde *Identity, Trust, and Reconciliation in East Asia: Dealing with Painful History to Create a Peaceful Present*, editör Kevin P. Clements. Palgrave Macmillan, 2018.

“Towards Free and Open Indo-Pacific”. Ministry of Foreign Affairs of Japan, 2016. <https://www.mofa.go.jp/files/000407643.pdf>. [Erişim 18.10.2019].

Tsuruoka, Michito. “The Donald J. Trump Administration as Seen from Tokyo: Will the US-Japan Alliance Remain Unique?” *IAI Papers* 18, sy. 2 (Ocak 2018).

Viotti, Paul R., ve Mark V. Kauppi. *International Relations Theory*. 5 edition. Boston: Pearson, 2012.

Wallace, Corey. “Leaving (North-East) Asia? Japan’s Southern Strategy”. *International Affairs* 94, sy. 4 (Temmuz 2018): 883-904.

Walt, Stephen M. “International Relations: One World, Many Theories”. *Foreign Policy*, sy. 110 (1998): 29-46.

Waltz, Kenneth Neal. *Theory of International Politics*. Reading, Mass: Addison-Wesley Pub. Co, 1979.

———. “The Emerging Structure of International Politics”. *International Security* 18, sy. 2 (1993): 44-79.

Weigert, Hans W. “Haushofer and the Pacific”. *Foreign Affairs* 20, sy. 4 (1942): 732-42.

- Wendt, Alexander. "Anarchy is what States Make of it: The Social Construction of Power Politics". *International Organization* 46, sy. 2 (1992): 391-425.
- . "Collective Identity Formation and the International State". *American Political Science Review* 88, sy. 2 (Haziran 1994): 384-96.
- . "Constructing International Politics". *International Security* 20, sy. 1 (1995): 71-81.
- . *Social Theory of International Politics*. Cambridge UK: Cambridge University Press, 1999.
- Westney, D. Eleanor. *Imitation and Innovation: The Transfer of Western Organizational Patterns to Meiji Japan*. Cambridge: Harvard University Press, 1987.
- Wirth, Christian. "Securing Japan in the 'West': The US-Japan Alliance and Identity Politics in the Asian Century". *Geopolitics* 20, sy. 2 (Nisan 2015): 287-307.
- Yahuda, Michael B. *International Politics of the Asia Pacific*. London: Routledge, 2004.
- Yalvaç, Faruk. "Uluslararası İlişkiler Kuramında Anarşi Söylemi". *Uluslararası İlişkiler* 8, sy. 29 (Bahar 2011): 71-99.
- Yennie Lindgren, Wrenn, ve Petter Y. Lindgren. "Identity Politics and the East China Sea: China as Japan's 'Other'". *Asian Politics & Policy* 9, sy. 3 (Temmuz 2017): 378-401.
- Yennie-Lindgren, Wrenn. "Old Sake, New Barrel?: Japan's Free And Open Indo-Pacific Strategy". Mind The Gap. German Marshall Fund of the United States, 2019.
- Yoshida, Reiji. "What's in a Name? Reiwa Reflects Today's Politics, Japan's Cultural History and a Social Philosophy". *The Japan Times Online*, 2 Nisan 2019. <https://www.japantimes.co.jp/news/2019/04/02/national/politics-diplomacy/whats-name-reiwa-reflects-todays-politics-japans-cultural-history-social-philosophy/>. [Erişim 2.4.2019].
- Yoshimatsu, Hidetaka. "Japan's China Policy in Domestic Power Transition and Alliance Politics". *Asian Affairs: An American Review* 39, sy. 2 (Nisan 2012): 106-26.
- Zarakol, Ayse. *After Defeat: How the East Learned to Live with the West*. Cambridge ; New York: Cambridge University Press, 2011.
- Zehfuss, Maja. *Constructivism in International Relations: The Politics of Reality*. Cambridge: Cambridge University Press, 2002.

Özgeçmiş

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı: Zülal ZENGİN

Uyruğu: T.C.

E-posta: zz@zulalzeng.in

EĞİTİM

Derece	Kurum	Mezuniyet Yılı
Lisans	İstanbul Kültür Üniversitesi, İngiliz Dili ve Edebiyatı	2008
Yüksek Lisans	İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı	2016
Doktora	İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı	2021

YABANCI DİLLER

İleri düzeyde İngilizce ve Japonca; orta düzeyde İtalyanca ve Fransızca; başlangıç düzeyinde Korece ve Çince

YAYINLAR

Zengin, Zülal. “Japan’s Alternative Projects for the Belt and Road Initiative: Competition Over the New Silk Road and Beyond”. *Asya Studies* 5, sy. 15 (Mart 2021): 129-42.

Zengin, Zülal. “Japonya’nın Göç Politikaları: Dış Politika Bağlamında Dönemsel Bir İnceleme”. *Dünyada Göç Yönetimi ve Türkiye’nin Göçmenleri: Göçü Nasıl Yönetmeli?* içinde, ed. Ahmet Cihan, Hamdi Genç ve İsmail Ermağan, Akademik Kitaplar, 2020.

Zengin, Zülal. “Japonya’nın Shinzo Abe Dönemi Çin Politikası: ‘Öteki’ olarak Çin”. *Asya-Pasifik Çalışmalarında Yeni Ufuklar* içinde, ed. Çağdaş Üngör, İstanbul: Küre Yayınları, 2020.

Zengin, Zülal. “Türkiye’nin Tanıtımında Geleneksel Sanatlarımızın Rolü”. *Uluslararası Tanıtımda Medya ve Türkiye* içinde, ed. Mehmet Özdemir, Bursa: Dora Yayıncılık, 2016.